

A SOPRONI
MAGY. KIR. ÁLLAMI FŐREÁLISKOLA
Mc 163 TÖRTÉNETE

A VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSI MAGY. KIR. MINISTER ÉS A
SOPRONI ÁLL. FŐREÁLISKOLAI TANÁRTESTÜLET

MEGBIZÁSÁBÓL

NEMZETÜNK MILLENIUMÁRA

IRTA

DR. KÁRPÁTI KÁROLY

A SOPRONI ÁLL. FŐREÁLISKOLA R. TANÁRA.

SOPRON

ROMWALTER ALFRÉD KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA.

1896.

HAUSER KÁROLY, gouache-festménye után.

MAGYAR KIR. ÁLLAMI FŐREÁLISKOLA SOPRONBAN.

Források:

Dr. Klamarik János: A Magyarországi Középiskolák Ujabb Szervezete történeti megvilágítással. (A mű első fele.) Budapest, 1893. Eggenberger (Hoffmann és Molnár).

Müllner Mátyás: A Soproni Ev. Főtanoda Története a Soproni Ev. Gyülekezet Nevezetesebb Eseményeivel Együtt. Sopron, 1857. Romwalter Károly.

Molnár Aladár: A Közoktatás Története Magyarországon. Budapest, A Magy. Tud. Akademia Könyvkiadó-Hivatala.

Ulber Mátyás: Zur Geschichte der Oedenburger Realschule. Soproni Áll. Főreáliskola 1868/9-iki Értesítőjében.

Sopron szab. kir. Város Monografiája I. és II. kötet. Forrásanyag: régi községi jegyzőkönyvek. Sopron, 1890. Litfass Károly.

Pódafai Póda Endre: A Soproni Kath. Parochia És A Soproni Kath. Hitközség Története. Sopron, 1892. Litfass Károly.

A Soproni Polgármesteri Hivatal Évi Jelentései a város közigazgatási ügyeiről.

A Soproni ág. evang. Convent *Archivuma*.

A Soproni evang. népiskola egyes Értesítői és tanári tanácskozmányok Jegyzőkönyvei 1857-től.

A Sopron városi kath. alreáliskola egyes Értesítői és Osztályozó Naplói.

Szab. kir. Sopron városának *Archivuma*.

Szab. kir. Sopron városa Községi és Állami Főreáliskolájának *Értesítői, Oklevéltára és tanácskozmányi Jegyzőkönyvei*.

Poszvék Gusztáv: Geschichtlicher und statistischer Ausweis über den Stand des Turn- und Feuerwehr-Vereins zu Oedenburg. 1868. C. Romwalter.

I.

Bevezető rész.

Motto: „Willst du des Landes Flor
und seine Würde mir zeigen,
Deut' nicht auf Paläste hin, —
führ' in die Schulen mich ein.“
C. Freimuth.

A millenium küszöbén állunk. Nem csoda, hogy lázas izgatottság vesz erőt mindnyájunkon, az egész nemzeten. Érezzük, hogy ez végtelen nagy dicsőség a kised magyarságra, mely egy évezreden át anynyi balsors és balszerencse között spártai karral és hősiességgel meg tudta védelmezni honfoglaló őseinek vérén szerzett tűzhelyét: az imádott magyar hazát. És ha képzeletünk átvillan az ezredéves multon, mely a dicső küzdelem és még dicsőbb önfeláldozás oly számtalan ragyogó példáját sugározza vissza: akkor méltán telik meg szivünk-lelkünk nemes önérzettel, jogos büszkeséggel, mert jó lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy Árpád méltó ivadékai voltunk és vagyunk, és hogy a költő szavával élve: szent hazánknak „megfizettük mind, mivel csak tartozánk.“

De a milleniumot ülő nemzetnek más kötelességei is vannak. Nem elég, hogy csak rámutasson hős bajnokaira, dicső győzelmeire és a vérözönre, mely a haza fentartásáért vívott tusákban áztatá földjének rögét. A művelt világ nem a hazát kéri számon tőlünk, mert tudja, hogy az „van“; nem a hőstetteket, mert ezek hire bejárta az egész világot, hanem nemzetünk haladását az államélet, a társadalom, a tudomány és művészet, szóval anyagi és szellemi életünk minden egyes ágában és irányzatában. Azt latolgatja, hogyan illeszkedtünk bele az európai civilisatio gyűrűzetébe; lépést tartunk-e mi, Ázsia szülöttei, Árpád

ivadékai, az európai culturnépek művelődésével, haladásával s vajjon adtuk-e ezeréves fenállásunk alatt akkora jelét politikai érettségünknek és culturális haladásunknak, amely arányban áll a letűnt évezred óriási időterjedelmével s mely a milleniumot nemcsak chronologia, hanem tartalom szerint is „nemzeti örömnneppé” varázsolja. És minthogy a culturális haladás alapját az iskolákban kell keresnünk, legelső sorban azt kérde tőlünk a külföld, vajjon tanítás- és nevelés-ügyünk és közművelődési intézményeink a tökély ama magaslatán állanak-e, melyen Európa haladottabb népeinek tanügye, mert ez a legbiztosabb záloga egy jobb, egy szebb új ezredévnek.

Azt hiszem, ma már túl vagyunk azon, hogy a nemzetek, az államok létfenntartásának és hatalmának kizárólagos avagy feltétlen biztosítékát a laktanyákban és ágyukban keressük. Hisz századunk legjelesebb hadvezérei is nyíltan bevallják, hogy a háborúk sorsát ma már az iskola, a tudomány, a könyv dönti el. A nemzetek létfenntartó tényezőit a tudományban és jó erkölcsben kell tehát keresnünk, vagyis az iskolák és legelső sorban a középiskolák csarnokaiban, amelyek 8 éven át és éppen akkor képezik, gyakorolják, edzik és formálják az ifjuság elméjét, szívéét és kedélyét, amikor az legfogékonyabb nemcsak alapos ismeretek befogadására és gyűjtésére, hanem az akarat, a tettvágy, a jellem fejlesztésére és megszilárdítására is. Mert hiába, a tudomány önmagában képtelen az emberiség boldogítására, ha nem párosul vele melegen érző szív, nemes és tiszta erkölcs, derült kedély, nyugodt lelkiismeret. Az ember erkölcsi becsét annak erkölcsvilága adja és határozza meg. Az pedig tagadhatatlan, hogy az ifjuság tudományos és erkölcsi alapját éppen a középiskola veti meg. Szokás hivatkozni kívált az erkölcsi nevelés tekintetében a szülői házra is. Úgy de mit bizonyít a tapasztalás? Azt: hogy a legtöbb szülő *nem tud*, más meg *nem akar*, sok más pedig a családfenntartásért vívott nehéz küzdelmeiben *nem is ér rá* nevelni gyermekeit. A gyermekek különben is 6-ik évtől fogva 20 éves korukig körülbelül 12—14 esztendőn át az iskola padjain töltik napjaik nagy részét. Hol nevelődjenek, művelődjenek tehát, ha nem itt? Tiszta meggyőződésem azt sugallja, hogy

nemzetünk jövője iskoláink, kivált középiskoláink jelességétől függ: hogy tehát ezekben kell keresnünk nemzetünk szellemi és anyagi haladásának, boldogulásának, virágzásának gazdag forrását, amelyből jólét fakad, terjed és árad szerte nemzetünk legkisebb izecskéjébe.

Hogy mennyire haladt nemzetünk jövőjére oly rendkívül nagyfontosságú középiskolai oktatásunk a millenium küszöbéig, annak a kimutatására lázas tevékenység foly országsherte. A közoktatásügyi kormány gondoskodott arról, hogy középiskoláink monografiái is elkészüljenek a milleniumra. Nincs kétség benne, hogy a tanárság önfeláldozó buzgalma sokat és sok jelest alkot e téren kivált ott, hol az adatok nagy része már összegyűjtve, a régi acták tömege rendezve és kellő anyagi eszközök állanak az író rendelkezésére. De ahol ennek hiával van az író, ahol nincs elegendő pénz kutatásra, másoltatásra, nyomdaköltségekre: ott szinte lehetetlen tiszta és teljes képét adni az illető intézet fejlődésének,

Én nem csekély kedvvel és lelkesedéssel vállalkoztam a Soproni All. Főreáliskola történetének megírására, de munkakedvemet egyre lohasztották az egymás nyomán járó csalódások. Két körülményt kell kiemelnem, amelyek joggal menthetik a munka esetleges hiányosságát. Első: a levéltárak hiányos volta, mely lép-ten-nyomon meg-megakasztja a kutatót munkájában. Még a legrendezettebb levéltárak is hiányosan vannak fölszerelve az iskola-ügyekre vonatkozó actákkal. Van eset rá, hogy egyes jegyző-könyvekben hivatkozás történik nagyon fontos iratokra, amelyeknek sehol sem akadhatni nyomára. A másik körülmény: a monografia kiadására szánt pénzösszeg elégtelensége. Ennek ugyanis az volt a következménye, hogy a történetet aránylag rövidre kellett szabnom. Számos érdekes adatnak, okiratnak közlését el kellett mellőznöm, részletekre alig lehetett itt-ott kiterjeszkednem; pedig éppen a részletekben van az élet, a lényeg, mert hisz éppen ezek adják meg minden egyes intézetnek a maga sajátos jellegét, karakterét. Ekként sok érdekes anyag ment veszendőbe.

Ily mostoha körülményekkel kellett nekem, mint ezen monografia írójának, megküzdennem. Anynyit adhatok tehát csak

benne, amenynyit a rendelkezésemre álló rövid idő, a kutatás itt-ott kétes eredménye és a kiadásra szánt anyagi erő elém szabott.

De azért örömmel telik meg szívem, ha rágondolok, hogy e monografia közrebocsátásával nemzetünk ezredéves ünnepe alkalmából én is hozzájárulhatok szerény tollam néhány vonásával középiskolai tanügyünk állapotának jellemzéséhez, és hogy szerény művem egy lánczszemet képezhet az iskolai monografiák ama hosszú sorozatában, mely tanuságot tesz majd a külföld előtt, hogy a „barbár“ magyarból immár valóságos „culturnép“ lett, mely óriási léptekkel halad a művelődés ösvényén: Nyugat-Európa felé.

Sopronban, 1895 október havában.

Dr. Kárpáti Károly.

II

A Soproni Főreáliskola csirái, keletkezése és fokozatos fejlődése.

1. Előzmények.

Felekezeti iskolázás általában.

Aki Magyarország rég letűnt századainak művelődési viszonyait ismeri, nem fog csodálkozni rajta, hogy föl egész a XVIII. század derekán túl a vallás eszméi, a valláserkölcsi nevelés elvei s ezekkel karöltve, a reformatio terjedésétől kezdve, a keresztény felekezeteknek egymáshoz való ellenséges viszonyában rejlő vallási villongások és küzdelmek uralkodnak a közviszonyokon.

**Felekezeti
iskolázás
általában.**

A keresztény egyházak szent céljai és a felekezeteknek egymásra való ideges féltékenysége mintegy azt a követelést támasztotta az illető felekezetek vezérférfiai elé, hogy a lehető legnagyobb súlyt a felekezetökhöz tartozó ifjuság valláserkölcsi nevelésére fordítsák. Minden felekezetnek az volt a főtörekvése, hogy híveiben és kivált a jövő nemzedékében a felekezeti szellemet és jellemet a megingathatatlanságig kifejlessze és megszilárdítsa és az ecclesia militans elszánt, önfeláldozó harcosává nevelje, mert ebben látta biztosítékát minden egyes felekezet a jövőben való fenállásának, terjedésének és virágzásának.

E jelenségből természetyszerűleg következik, hogy a nevelés- és oktatásügy e századokban úgyszólván kizárólag a felekezetek: a papok és lelkészek kezében volt; hogy állami, illetve községi alaptól fenntartott közös avagy nemzeti iskolákra vajmi ritkán akadunk közoktatásunk e századokbeli annáleseiben s végül, hogy a nevelés- és közoktatásügynek az volt a nem leplezett főcélja, hogy alapos tudományu theologusokat képezzen ki a felekezetek szá-

mára. Az egyes időközökben alapított hazai felsőiskolánk sem igen virágozhattak fel, mert ifjaink nagy része a saját felekezeti külföldi egyetemekre özőnlött, hogy a nagy hírnek örvendő főiskolákon befejezván tanulmányait, tudományát a felekezeti harczokban idehaza latbavesse és a középiskolai oktatásban és az ifjuság nevelésében érvényesítse.

Községi ág. ev. latin gymnasium Sopronban 1557—1674-ig.

Első ág. ev.
latin gym-
nasium Sop-
ronban
(1557—1674.)

A reformátio szelleme hazánk talán egy vidékén sem hódított magának oly rohamosan híveket, mint éppen Sopron városában. Hiteles adatok bizonyítják, hogy már a XVI. század derekán majdnem az egész város az ág. ev. hitvallást követte s hogy a soproni „*evangyéli mi egyház*“ is már 1550-ben alakult meg. A katholicismus elnyomásával a város élére természetesen evang. magistrátusok és polgármesterek kerültek, akik az evang. egyházzal állandó és szoros összeköttetésben lévén, annak érdekeit a községi pénztárból tőlük telhetőleg előmozdítani iparkodtak, egyebek között iskolák alapításával és segélyezésével is.

A már alighanem 1525 óta fennálló latin iskolát a magistrátussal egyetemben az „evangyéli mi buzgóságu“ *Humel Kristóf* polgármester vette különösen gondja alá és azt 1857-ben anyagi és a reformatio befolyása alatt szellemi tekintetben is gyökeresen átalakítván és 4 osztályuvá szervezván, lerakta a mai napig virágzó „*Soproni ev. főtanoda*“ alapját, mely a városi magistrátus védőszárnyai, felügyelete és vezetése alatt mindinkább fejlődésnek indult és 1857-ben fényesen meg is ülte fennállásának 300-ik évfordulóját. E gymnasium tehát, bár a város közköltségén tartották fen, határozottan ev. jellegű és szellemű volt. Rectorai, tanárai és segédei (collaboratorok) majdnem mind a külföldi protestans theologiák és egyetemek kiképzett theologusai voltak és mint tanárok idehaza rendkívüli tekintélynek örvendtek. A bécsi békét követő időszakra esik ezen iskola virágkora. Mint *Müllner Mátyás* „*A Soproni ev. főtanoda Története*“ cz. munkájában mondja „ez iskola híre csakhamar úgy elterjedt, hogy messze vidékről jöttek immár ifjak Sopronba, édesgetve az intézetben nyerendő szellemi

és anyagi ápoltatás reménye által. Mert hisz a jeles tanárokon kívül bizonyosan nem kis vonzerővel bírt a jól rendezett alumneum is, mely a tanács bőkezűségéből nem csak élelemmel, hanem lakással, ruházattal és minden szükségesekkel ellátta az úgynevezett „adstans” ifjakat azon szolgálatért, melyet azok az istentisztelet alkalmával a karzaton tettek a cantor vezetése alatt“. Az intézet idővel öt és 1633-ban 6 osztályúvá fejlesztetvén, a tanulók teljes, tehát oly foku kiképzéséről gondoskodott, hogy akad. tanulmányaikat tovább folytathassák.

De a soproni evang. egyháznak és latin gymnasiumának ezen virágzó állapotját megsemmisítette az evangélikusokra nézve oly gyászos emlékezetű 1674-ik esztendő. Ugyanis az 1670-ben fölfedezett összeesküvés (a felségsértési bűn) — evang. írók följegyzései szerint — alkalmat adott az evang. egyház elleneinek, hogy a törvényes eljárás színe alatt visszaélvén a királytól rájuk ruházott hatalommal, tökéletesen eltöröljék az evangélikusoknak törvénybiztosította vallási szabadságát. A kath. reakció teljes erővel tört ki; az evangélikusok templomai, iskolái erőhatalommal elfoglaltatván, egyelőre félbeszakadt a virágzó latin gymnasium működése is. Csak midőn az 1681-ben, Sopronban tartott országgyűlés, újra szabadabb mozgást engedett az evang. gyülekezetnek és az elűzött lelkészek és tanítók újból visszatérhettek, csak akkor: 1682. július 9-én nyithatta meg újra a soproni ev. egyház a maga latin iskoláját, mely azóta szakadatlanul folytatja nemes hivatását és a Dunántúlnak mai napig egyetlen teljes evang. főiskolája.

Községi ev. nép- és polgári iskolák Sopronban 1578—1674.

A városi tanács nem állapodik meg a latin gymnasium életbeléptetésével. Ugyancsak a magistrátus gondoskodni akarván a nép- és alsóbb polgári osztály fiainak kellő kiképzéséről is, 1578-ban, tehát oly időben, mikor nemcsak hazánkban, hanem még a sokkal kedvezőbb és szerencsésebb politikai viszonyok között élő idegen államokban is csak igen sporadikus nyomait találjuk az ilyen iskoláknak, két német és egy magyar polgári- és

Községi ev.
nép- és pol-
gári iskolák
Sopronban
(1578—1674).

népiskolát alapított és tartott fen a község kincstárából. Mily szép jelét adta tehát a németajku Sopron hazafias gondolkodásának és érületének ezelőtt 300 esztendővel, mikor a német polgári iskolák mellé egy *párhuzamos magyar tanfolyamról* is gondoskodott oly időben, mikor ily nemzeti iskolák alapítása szerte a hazában még csak a *pium desiderium*-ok közé tartozott.

Azonban a bekövetkezett politikai és kivált hitfelekezeti viszonyok kedvezőtlen alakulása következtében a város a magyar népiskolát is beszüntetni kényszerülván, a tanács ennek pótlására, illetve a meglevők kiegészítésére már 1612-ben egy *trivial-iskolát* alapított, melynek feladatává tette, hogy megadja növendékeinek a tanulmányaik folytatására szükséges előképzettséget.

Községi ev. magyar gymnasium Sopronban 1659—1674.

Községi ev.
magyar
gymnasium
Sopronban
(1659—1674).

Városunk hazafias érületü poigársága és kivált magistrátusa már a 17-ik század elején sűrűn emlegette, mily égető szükség lenne, hogy a fennálló latin iskola mellé egy *magyar gymnasium* is szerveztessék kivált azon czélból, hogy ez a „*leendő magyar lelkészeknek szolgáljon képezdélül*“. Kezdetben felmerült az a vélemény, hogy az 1612 óta fennálló trivial-iskolát át kellene alakítani magyar gymnasiummá. Az ügy soká vajudott és a tanács ismételt és örömmel foglalkozott ezen kedves eszméjével. Azonban határozott alakot e közóhajtás csak 1657-ben öltött, a midőn a tanács május 14-ikén tartott gyűlésében újra szőnyegre hozván a magyar gymnasium alapításának szükséges voltát, *Reichenhaller Rikárd*, akkori városi „*népszószóló*“ (Vormund — tribunus plebis) kezdeményezésére és indítványára elhatározta, hogy egy *magyar gymnasiumot* létesít és e határozatnak oly derekasan szerzett érvényt, hogy az *uj, neve szerint „magyar“ gymnasiumot 1659-ik évi junius hó 23-ikán a polgárság közörömére ünnepélyesen meg is nyitotta.* Sopron tehát ez időtől fogva két jóhírű gymnasiumot tartott fenn: egy latint és egy magyart, melyek fölött a városi tanács gyakorolta a felügyeletet mint az egyháznak és iskoláknak patronusa. Hogy ezen iskolák oly nagy virágzásnak indultak ez időben, a milyennek „ily iskolák hazánkban akkor talán még

schol sem örvendhettek“, az a derék és jeles tanárokon kívül nagyrészt a városi tanács érdeme, a mely nagy áldozatokat hozott ez intézetek érdekében. Az 1670-es években beállott kath. reactióval megszűnt a többiekkel együtt e községi magyar gymnasium is, és többé soha meg nem nyitattott.

Katholikus főgymnasium Sopronban (1636—maig).

Nem új dolog, hogy a reformáció mint mindenütt, úgy **Katholikus főgymn. Sopronban (1636—maig).** hazánkban is, az iskolák nagymérvű szaporodásának és fejlődésének egyik főrugójává lőn. A felekezeti vetélkedés szinte megkövetelte, hogy minden hitfelekezetnek minél több és minél jobb nép- és középiskolája legyen. De a kath. egyház kezdetben, a protestantismus rohamos terjedésekor, szinte tétlenül vesztegelt és alig tett valamit a protestans szellem ellensúlyozására. A protestantismus praepotentiája idejében Sopron városa kath. lakóinak nem volt felekezeti gymnasiuma, ami sokszor keserű panaszokra adott okot a kath. hívek táborában. Végre a folyton terjedő és erősödő protestantismus ellensúlyozására 1836-ban megteszik az első lépést *Draskovich György*, győri püspök és gr. *Esterházy Miklós* nádor. Bőkezűségökből létrejö a *soproni jezsuita főgymnasium*, amely idővel a Szent Benedekrendi szerzet tulajdonába menván át, mint ilyen mai nap is egyike hazánk legrégibb és legjelesebb kath. főgymnasiumainak. Később: 1682-ben megnyílik a város kegyurasága alá rendelt kath. elemi iskola is.

Városunk és hitfelekezeteink iskola-alapításának és fenntartásának ezen rövid vázlatából is láthatjuk, hogy Sopron városa, mely culturális intézmények tekintetében ma is egyike hazánk elsőrangú emporiumainak, a nemzeti oktatásügynek valósággal úttörőjévé vált és már a XVI. század derekától kezdve virágzó népiskolákkal és gymnasiumokkal rendelkezett, melyek közül egyik-másik idővel megszűnt ugyan, de a fenmaradtak évszázadok hosszú során át ernyedetlen kitartással és buzgalommal apostolkodtak az oktatás és nevelés mezején, amelynek Friedelius szerint az a hármas czélja, hogy elsajátíttassa az ifjúsággal:

a *vallásosság* (pietas), a *tisztes erkölcs* (honestas) és a *tudományos műveltség* (humanitas) erényeit.

2. Ág. hitv. evang. reáltanfolyam 1836—1853-ig.

a) Első mozgalom. Az alapítás eszméje. Korviszonyok.

Ág. evang. kisegítő reáltanfolyam 1836—1853-ig. Az eddig mondottakból is látnivaló, hogy Sopron városa újabb korban sem szűkölködött jeles népiskolák és gymnasiumok nélkül, melyek teljes mértékben kielégíthették az akkori ifjuság nevelési és tudományos szükségleteit és tökéletesen megfelelhettek az iskolázás e korbeli szellemének és követelményeinek.

Azonban időközben nagyot fordult a világ.

Korviszonyok. Minthogy idővel a helyi nép- és polgári iskolák úgy korlátozt számuknál, az ebből keletkezett túltömésöknél, továbbá szervezőknél, valamint tantervöknél fogva is a rájuk bízott növendékeket a hittan-, olvasás-, írás- és számolásban csak a legegyszerűbb és legszükségesebb ismeretekre és ügyességre taníthatták: a gymnasiumok pedig, az antik kor classicus kincseinek eme hű őrzői és terjesztői, az alapműveltséget kizárólag az ó-classicai nyelvekre és irodalmakra fektetve adták meg az ifjuságnak: okvetetlenül fel kellett merülnie az újabb időben, kivált városunkban, melynek lakosai javarészből iparral és kereskedelemmel foglalkoznak, azon modern és életrevaló eszmének, hogy a mérvadó körök gondoskodjanak oly intézet alapításáról, mely a gymnasiummal szemben, az életnek inkább gyakorlati követelményeit tartja szem előtt, azoknak hódol és a tanítás súlypontját az ó-classicismus elméletéről a gyakorlati, a technikai tudományokra helyezi át.

Már II. József, ki a nevelés és tanítás ügyében az életcéljául kitűzött „felvilágosodás” terjesztésének feltétlen eszközét látta, érezte annak szükségét, hogy a természetrajz, physika és geometria tanítására nézve külön, még pedig igen szigorú utasításokat adjon s azok pontos megtartását múlhatatlan kötelességévé tegye a tanintézetek igazgatóinak. *Ezen utasításokban félre-*

ismerhetetlenül megnyilatkozik már az új kor követelményeinek megfelelő reális irány szelleme, mely ettől fogva mindinkább megköveteli a maga jogát a középiskolai és felső oktatás egész vonalán.

És azon nincs mit csodálkozni.

Az újabb kor jórészen megváltozott irányának bámulatot keltő vívmányai, találmányai és fölfedezései, a vasutak és gőzhajózás nagymérvű terjedése, mely szokatlan forrongást, átalakulást okozott a gyakorlati élet sok ágában; mely óriási lendületet adott az ipar és kereskedelem ügyének és lázas tevékenységre serkentette az iparos és kereskedő osztályt, hogy a hirtelen keletkezett óriási concurrentiában megállhassa helyét: mindezen újabb fejleményeknek szinte követelő, imperatív befolyása alatt álló polgárságnak be kellett látnia, hogy az élet gyakorlati pályáján működő honpolgároknak ezentúl a reális szakműveltség magasabb fokán kell állaniok, hogy szakbeli foglalkozásuk minden követelményeinek és szükségleteinek megfelelni képesek legyenek. Nagyon természetes tehát, hogy városunk polgárainak lelki szemei az új kor felé irányultak s oly tudományos műveltséget kívántak adni és biztosítani fiaiknak, amely a kor szelleméhez simul, a kor követelményeihez van szabva és arra képesíti az ifjúságot, hogy lépést tarthasson az ipar és kereskedelem terén, és általában a gyakorlati életpályákon a technikai tudományok szinte rohanó haladásával és fejlődésével.

Az úttörők és adakozók. Az evang. convent bizottságának javaslatai.

Azonban az úttörés, a kezdeményezés dicsősége e téren nem a városi hatóságot illeti meg, mely évszázadokkal azelőtt oly buzgó tevékenységet fejtett ki városi iskolák alapítása és fen-
tartása érdekében, hanem a soproni ág. hitv. evang. hitközséget, illetve conventet, melynek az élet gyakorlati szükségletei iránt helyes érzéssel bíró, providens előkelőbb tagjai vetették fel először városunkban a reáliskola alapításának eszméjét s azt rövid idő alatt meg is tudták valósítani.

Az úttörők.
A reáliskola
eszméje fel-
merül.

Az evang.
gyülekezet
első határo-
zata reál-
iskola
alapítása
érdekében
(1834.aug.31.)

Az evang. convent 1834-ik évi augusztus 31-ikén tartott gyűlésében foglalkozott először a reáliskola alapításának eszméjével és kimondotta annak égető szükségét, hogy — a gyűlés jegyzőkönyve szerint — :

„eine Realschule gegründet werde, in welcher Knaben, die sich dem Handwerks- oder Kaufmannsstande widmen, mit solchen Kenntnissen ausgestattet und in solchen Fertigkeiten geübt werden sollen, welche ihnen für ihr künftiges Geschäft unmittelbaren Nutzen versprechen, oder sie in den Stand setzen, Alles, was sie betreiben, mit mehr Geschick und Einsicht anzugreifen.

Első reál-
iskolai
bizottság.
(1834.)

A convent egy bizottságot küld ki a maga kebeléből, melyet egy jegyzőkönyvi kivonatban 198. sz. alatt felhiv, hogy a szóban forgó alreáliskola életbeléptetésének módozataira vonatkozó véleményes jelentését lehetőleg rövid idő alatt terjeszsze a convent elé.

A bizottság tagjaivá a következő convent-tagok lettek:

Leopold Petz, Prediger, Helyési László, Andreas Palló, Ludwig Artner, Johann Jakob Schneider, Martin Benczúr, Joseph Györy, Samuel Boór, Ferdinand Eckel, Ferdinand Wrchowszky, Georg Zügn és Stephan Krenosz (Notar).

Az első
reálisk. bi-
zottság
javaslata.
(1834. nov. 2.)
Adakozók.

A kiküldött reáliskolai-bizottság 1834-ik évi november hó 2-ikán tartott gyűlésében tárgyalta az ügyet és megállapodásait a következő átiratban terjesztette elő a convent plenuma elé:

*Deputations-Gutachten in Betreff der zu errichtenden Real-
schule allhier sammt einem beigegebenen Prot.-Extract dtto 31. Aug.
1834. Nr. 198.*

»1-tens: Dass einstweilen, bis nemlich der hinlängliche Fond zur Errichtung einer abgesonderten Real-schule vorhanden seyn wird, die Verbesserung der höheren Knaben-Classe nothwendig wäre. Bis diese Stunde sind zur Errichtung einer ähnlichen Realschule durch Herrn Samuel Boór 200, durch Herrn Ferd. Eckel 100, durch Herrn Mart. Benczúr 100, durch Herrn Assessor und Perceptor Samuel v. Torkos 100, durch Herrn Dan. Tschurl 100, durch Herrn Med. Dr. Carl A. Toepler 100, durch Herrn Georg Rätz 100 und durch Herrn Ferd. Jentsch ebenfalls 100 fl. zusammen, demnach 900 fl. Conv. Münze als Stamm-Capital angeboten worden und da es bloss nur von dem mehr oder weniger günstigen Erfolg der Subscription, welche die Herrn Eckel und Boór einstweilen über sich genommen haben, abhängt, bestimmen zu können, ob diese so sehr ersehnte Lehranstalt baldigst ins Leben treten könne oder nicht, — demnach wäre dieselbe auch

nach Möglichkeit zu beschleunigen. Um aber die berührte Sammlung begünstigen zu können, wäre es nothwendig, dass in dem Lyceal-Hörsaal eine Versammlung der ganzen hiesigen Gemeinde gehalten und ebenderselben durch ein, von Seite Eines Löbl. Kirchen-Convents zu ernennendes Individuum der wahre Zweck der ferner zu veranstaltenden Subscription in einer bündigen Rede vorgetragen würde.

Zur Besoldung eines Lehrers an dieser Anstalt, welcher jedoch verpflichtet seyn sollte, arme Kinder unentgeltlich zu unterrichten, wären erforderlich ausser einer freien Wohnung, dann dem Holz, welches ihm gleich den übrigen Herrn Lehrern an den hiesigen Bürgerschulen von der Stadt verschafft werden sollte, jährliche 200 fl. Conv. Münze sammt einem angemessenen Didactrum ;

2-tens: dass die vorgeschlagene Realschule dem erwünschten Zwecke dann entsprechen könne, so in derselben folgende Lehrgegenstände vorgetragen würden, als a) Ausbildung der Schrift b) Rechnen c) Schriftlicher und mündlicher Gedankenvortrag d) Erdbeschreibung e) Allgemeine Weltgeschichte f) Naturkunde g) Mechanik h) Technologie und letztlich i) Anfangsgründe der Geometrie populär vorge-
tragen.

3-tens: dass es gut wäre, so zum Lehrer für dieses Fach ein Studierender auch durch wesentliche Unterstützung Eines Löbl. Kirchen-Convents vorbereitet und ausgebildet würde, welcher sich jedoch in ähnlichem Falle auf wenigstens 6 Jahre verpflichten müsste. Noch mehr gemeinsam könnte diese nützliche Lehranstalt gemacht werden, so an derselben mehrere Lehrer angestellt würden und zwar auf folgende Weise: wenn von den, alhier schon bestehenden Herrn Lycealprofessoren und Herrn Lehrern der hiesigen Bürgerschule, die sich nemlich diesem Geschäfte zum wesentlichen Nutzen der Jugend zu unterziehen wünschten, eine Körperschaft gebildet würde, welche die Schüler jahresweise mit Abrichtung in den vorgeschlagenen Lehrgegenständen gegen Beziehung eines mässigen von den einzulaufenden Zinsen des auszuwirkenden Fonds zu erzweckenden Gehaltes unterrichteten, und damit zur wahren Ueberzeugung der Gemeinde von dem unberechenbaren Nutzen derselben für die ganze bürgerlichen Gesellschaft, annoch in diesem laufenden Schuljahre anfangen, auch nach dem Wunsche unserer hiesigen Gemeindeglieder sowohl diese zu errichtende Lehranstalt, als auch die schon bestehende hiesige Bürgerschule unter die Leitung einer aus der Mitte des Löbl. Kirchen-Convents zu ernennenden eigenen Schul-Comission für die hiesigen Bürgerschulen, wozu auch mehrere Mitglieder aus dem Bürgerstande von Handels- und Handwerksmännern, sowie auch von den Wirthschaftsbürgern beigezogen werden sollte, gestellt würden ;

4-tens: dass zum Realschul-Locale eine der neuzubauenden oder bereits bestehenden Schulen vorgeschlagen werde. Am zweckmässigsten wäre es, so dazu die jetzige Poszvéky-sche im Lyceal-Gebäude gewählt würde und zwar aus dem Grunde, weil daselbst zugleich die alldort vorhandenen physicalischen Instrumente zum nöthigen Gebrauch beym Unterricht am Bequemsten verwendet werden könnten. Worüber wir Einem Löbl. Kirchen-Convent unser unterthänigstes Gutachten hiemit ertheilen. So geschehen Oedenburg*), am 3. November 1834. Krenosz, Notar.

Az evang. convent határozata.

A convent
határozata.
(1834.nov.23.)

A véleményes jelentés a Conventnek 1834. évi november 23-ikán tartott gyűlésében került szőnyegre, a mikor is a jegyzőkönyv 273. száma alatt azt a határozatot hozta a Convent:

a) hogy az eddigi adakozóknak nagylelkű adományaikért a nyilvánosság előtt köszönetet szavaz;

b) hogy a gyűjtést folytatja és e célra a proponált általános gyűlést a szónoklattal, illetve előadással együtt megtartja;

c) a tantárgyakat helybenhagyja, egyuttal megbízza a bizottságot, hogy egy tantárgy- és órabeosztás tervezetét mielőbb eléje terjeszsze;

d) a tanerőkre és a honoráriumra nézve egyetért a bizottsággal és felhatalmazza, hogy magát e célból a lyceumi tanárokkal érintkezésbe tegye;

e) az iskolai bizottságot megalkotja és annak elnökévé a convent elnökét és a város polgármesterét: *Franz. Sav. Laitner*-t teszi;

f) végül elfogadja tantermül a *Poszvék*-féle helyiséget. (Kiadta: *Palló András*, a convent jegyzője).

A convent
felhívása
reáliskola
érdekében.

A convent, hogy általános érdeklődést keltsen az alapítandó iskola iránt és a már meglevő alaptőkét újabb adományokkal gyarapítsa, csakugyan kibocsátott felhívást ez ügyben az ág. evang. hitfelekezet tagjaihoz, amely így hangzik:

Einer christlichen Versammlung wird hiemit zur Wissenschaft gebracht:

„Dass am nächstkommenden Donnerstag, das ist den 20-ten l. Monats Vormittag um zehn Uhr in dem Hörsaal des evang. Lyceal-Gebäudes der Plan und Zweck einer, von Seite der hiesigen Evang. Gemeinde zu errichtenden Realschule und der allda zu haltenden Rede

*) A városi és hitközségi régi okleveleken és jegyzőkönyvekben következetesen Oedenburg áll a hivatalosan helyes „Ödenburg“ helyett.

vorgelegt und erklärt werden wird, zu welcher die christlichen Zuhörer freundlich eingeladen werden.»

Vajjon ezen gyűlés és a beszéd valóban megtartatott-e, és meglett-e annak a kívánt sikere és eredménye, annak nyomára a régi actákban sehol nem akadhattam.

A reáliskolai bizottság 1835. évi február 4-ikén tartott gyűlésben fogta tárgyalás alá a convent fenti átiratát és indítványozta, hogy az új reáliskola 2 tanfolyamra szerveztessék. Az előadás délelőtt 10—12-ig, délután 2—4-ig, esetleg 4—6-ig tartson, (1835. febr. 4.) ami attól tétessék függővé, lehet-e a növendékeket önálló helyiségbe elhelyezni, vagy sem. Indítványozza továbbá a bizottság, hogy az iskola 1835-ik évi szeptember 1-én megnyittassék. Minthogy azonban a lyceum és a népiskola tanárai közül időhiány miatt senki sem vállalkozott a reáliskola növendékeinek tanítására, a bizottság az evang. theológia hallgatóival tette magát érintkezésbe, akik közül öten ajánlkoztak a tanításra csekély honoráriumért. A bizottság indítványozza, hogy a convent ezt az ajánlatot fogadja el.

A reálisk. bizottság újabb javaslatai

És pedig tanítana:

Szloboda Lajos: földrajzot heti 2 órában;

Kleblatt Hermann: írásbeli (2) szóbeli fogalmazást (2) heti 4 órában;

Gamauf Henrik: történelmet heti 4 órában;

Pürtzel János: rajzot (2) Calligrafia (2) heti 4 órában;

Royko Károly: számtant heti 4 órában.

A bizottság jegyzőkönyvéhez csatolt mellékleten a 2 reáltanfolyam tantárgyainak és órabeosztásának terve van részletesen közölve.

Azonban a bizottságnak és a conventnek abbeli reménye és terve, hogy a reáliskolát 1835-ik évi szeptember 1-én megnyissa, előttünk ismeretlen okból dugába dőlt. De azért az ügy nem vétetett le többé a napirendről. A convent 1836-ik évi február 6-ikán tartott gyűlésében újból kiküld egy kisebb bizottságot a célból, hogy az összes ág. hitv. evang. nép-, polgáriskolák és a gymnasium tananyagának és a tanítás módszerének revisióját eszközölje, egyuttal pedig véleményt adjon arról, hogyan lehetne a hiányzó reáliskolát a meglevő tanintézetek keretén belül pótolni addig is, míg azt életbeléptetni sikerül.

A terv dugába dől. Új bizottság kiküldése. (1836. febr. 6.)

Az új bizottság
javaslata.
Kisegítő
reáltan-
folyam
(1836. jun. 1)

E megbízatásának a bizottság, melynek elnöke a nagyemlékezetű *Kis János*, superintendens volt, 1836-ik évi június hó 1-én tartott tanácskozmányában hozott megállapodásaival tett eleget. Terjedelmes és szerfőlött érdekes elaboratumot készített, melyben az oktatás összes ágaira kiterjeszkedvén, behatóan és szakavatottan szól hozzá nem csak a tanítás s annak módszere, hanem a nevelés és fegyelem fontos kérdéséhez is, és evvel kapcsolatosan talpraesett utasításokat ad mindezekben a tanároknak és iskolafelügyelő közegeknek egyaránt kivált a tekintetben, hogyan kellene az iskolai oktatást a practicus élet postulátumaival szorosabb összhangba hozni.

Jegyzőkönyvének a hiányzó reáliskola ideiglenes pótlására vonatkozó szakasza pedig így hangzik:

«Was nun den Ersatz einer Realschule anlangt, so glauben sie (a bizottság tagjai) einerseits durch die Winke, die bei der Revision der Lehrmethode gegeben wurden, den Unterricht in den minderen lateinischen Classen recht gemeinnützig und praktisch zu machen, etwas dazu beigetragen zu haben, dass das Bedürfniss weniger fühlbar werde; anderseits machen sie den Vorschlag, diese Realschule dadurch zu ersetzen, dass der Herr *Christian Poszvék*, Lehrer der Donatischen-Classe, der, wie sich ein Löbl. Convent aus seinem beigelegten Bericht überzeugen kann, über sein Fach nachgedacht hat, und auch wie wir wahrzunehmen Gelegenheit hatten, in seiner Classe nach richtigen pädagogischen Grundsätzen verfährt, der Antrag gemacht werde, die Stunden, die er sonst auf Privatunterricht in seiner Classe verwandte, hiezu anzuwenden und die Lehrgegenstände so zu vertheilen, dass, indem wöchentlich 12 Stunden darauf verwendet würden, immer halbjährig ein Hauptgegenstand vorherrsche und es den Schülern möglich wäre, jedes Halbjahr einzutreten und auszutreten, je nach Bedürfniss derselben. Bis die Anstalt einigermaßen ihren Ruf begründete, müsste Ein Löbl. Convent den Herrn Lehrer mit einer Zulage zu seinem Gehalt unterstützen und zugleich für jedes Halbjahr ein angemessenes Honorar bestimmen. Herr Professor Chr. Poszvék ist hierüber befragt worden und hat sich hiezu geneigt erklärt.»

A convent
megnyitja a
kisegítő
reáltanfolya-
mot. (1836.
szept. 1)

A convent 1836. évi július hó 31-ikén tartott tanácskozmányában vette tárgyalás alá a bizottság javaslatát és *határozatilag kimondotta, hogy a közóhajítás tárgyát képező reáliskolát 1836. évi szeptember hó 1-én megnyitja*. Ez a határozat képezi tulajdonképen a városunkban keletkezett első reálirányu iskolának *alapító*

levelét. Minthogy azonban ez irányban tett kutatásaim eredményre nem vezettek, a határozatot egész terjedelmében nem közölhetem. Be kell érnem avval, hogy rámutatok az ad hoc kiküldött bizottság fent közölt javaslatára, amely — mint az alábbi, a conventnek 1836. évi jul. 31-ikén tartott gyűlésének 133. számú idevágó jegyzőkönyvi kivonata is, — arról tesz bizonytságot, hogy a convent egész terjedelmében elfogadta a bizottság javaslatát és hogy időközben a már kimutatott adakozók névsora 8-ról 14-re emelkedett. *Ezen nemeslelkű emberbarátokat kell tulajdonképen tartanunk városunkban a reálirányú iskoláztatás alapvetőinek, mert adományaikkal megvetették a reáltanfolyam alapját és lehetővé tették, hogy a convent realisálhassa kedvelt eszméjét.*

A szóban forgó jegyzőkönyv, mely némileg pótolhatja a hiányzó oklevelet, betűszerint így hangzik:

»Nachdem in der am 31. Juli 1836 abgehaltenen Convent-Sitzung beschlossen wurde, die schon öfters zu Sprache gekommene Realschule einstweilen, bis dieselbe in ihrem ganze Umfange errichtet werden könne, dadurch zu ersetzen und am 1-ten September 1. Jahres 1836 ins Leben treten zu lassen: dass seine Wohlehrwürden, Herr Lyceal-Professor Christian Poszwick*) die sonst bei der Ihm anvertrauten Classe des Donats gehaltenen, im letztverflossenen 1835/6-iger Schuljahr ohnehin aus Mangel an Schülern unterlassenen Privatstunden vom 1. September angefangen, auf den Vortrag der Realkenntnisse verwenden und die Lehrgegenstände so eintheilen werde, dass wöchentlich 12 Stunden auf den Unterricht verwendet werden; für diese seine Bemühung aber, ihm ausser den, von jedem Schüler halbjährig mit 6 fl. Wiener-Münze zu bezahlenden Unterrichtsgeld auch die von den, zu diesem Zwecke bisher unterzeichneten Beiträgen jährlich abfallenden Interessen gegen vorher einzuholende Genehmigung der betreffenden Herrn Unterzeichner bestimmt wurden: so geloben wir Endesgefertigte gegen diese schriftliche Aufforderung von den einzelnen Beiträgen, — welche wir zur Gründung einer Realschule versprochen und in das bei den Convents-Acten dtto 2. Feber 1836 aufbewahrte diesfällige Verzeichniss eigenhändig eingeschrieben haben, das Interesse vom 1. September 1. J. 1836 angefangen, in halbjährigen Raten bei Herrn Kirchvater und General-Stiftungen-Verwalter: Herrn Joh. Jak. Schneider zu Gunsten und für Rechnung des titulirten Herrn Professor *Christian Poszwick*

A reáltanfolyam alapításáról szóló jegyzőkönyv (alapító level helyett).

*) A convent jegyzőkönyvei szerint: Poszwick; az illető tanár sajátkezű aláírása szerint következőesen: Poszvék.

zu verabfolgen. Datum Oedenburg aus der Evang. Kirchen-Conventions-Sitzung im Jahr und Tag wie oben.«

A reáltan-
folyam meg-
alapítói.
(1836.)

Következik az adakozók sajátkezű aláírása :

<i>Franz Seraphin Laitner</i> . . .	Sechs Gulden	Conventions-Münze
<i>Med. Dr. Karl August Toepler</i>	Sechs	„ „ „
<i>Georg D. Tschurl</i>	Sechs	„ „ „
<i>J. G. Rätz</i>	Sechs	„ „ „
<i>Samuel Boór</i>	Zwölf	„ „ „
<i>Ferdinand Deutsch</i>	Sechs	„ „ „
<i>Ferdinand Wrchowsky</i>	Sechs	„ „ „
<i>Ludwig Samuel Hauer</i> . . .	Vier	„ „ „
<i>Herr Christoph Murmann</i> giebt,		
so Lang Er Lebt	Sechs	„ „ „
Unterzeichneter giebt alle Jahre :		
<i>Andreas Friedenreich</i>	Sechs	„ „ „
<i>Ferdinand Eckel</i> jährlich . .	Sechs	„ „ „
<i>Samuel Torkos</i> „	Sechs	„ „ „
<i>Stephan Krenosz</i> „	Sechs	„ „ „
<i>Martin Benczur</i> „	Sechs	„ „ „

Összesen : 88 forint.

A kisegítő
reáltanfo-
lyam taná-
rai.

(1836—1853.)

A hozott határozat érvényesítésére a convent 1836. évi szeptember 1-én csakugyan megnyitotta a reáliskola 3 semesterre tervezett tanfolyamát és a tanítással *Christian Poszvék*-ot, az evang. gymnasium tanárát bizta meg, aki ezen hivatalát nagy lelkiismeretességgel töltötte be egészen 1840-ig, amikor a soproni evang. hitközség lelkészévé választatván meg, az oktatást *Pertzel János*, akkori népiskolai tanító vette át, aki 1853-ig, a 2 osztályu, önálló evang. alreáliskola felállításáig buzgólkodott a reáltudományok és ismeretek terjesztésén.

De már a bizottság jelentéseiből és a convent határozataiból kétségtelenül fölismerhető ezen iskolának úgyszólván magán- és ideiglenes jellege. Ez a reálirányu tanfolyam tulajdonképen nem volt más, mint az alsó gymnasium egyes tárgyait reáltantárgyakkal való kibővítése, kiegészítése azon tanulók részére, akik a gyakorlati, tehát ipari és kereskedelmi életpályákra készülnek. Egy alkalmasnak látszó expediens az ifjuság reálirány-

ban való czélszerűbb kiképzésére. Onnan van, hogy a cursust máskép „*Real- oder sogenannte Gewerbeschule*“-nek is mondták, amelyet nem anynyira a gymnasiumi, mint inkább az iparos és kereskedő ifjak is látogtak.

Nagyon természetes, hogy a convent, melynek szeme előtt mindig egy önálló és teljes reáliskola alapítása lebegett végezhely gyanánt, nem állapodott meg a kezdet ezen primitív fokán, hanem csak ideiglenesen érte be e kisegítő tanfolyammal, amelynek eredménye és sikere már szervezeténél és alárendeltségénél fogva is igen problematikus lehetett.

Az ezen reáltanfolyam részére megállapított tanterv szerint — melyet a „tantervek“ fejezetében közléteszek — számvetést, földleirást, beszédgyakorlatokat, írásbeli fogalmazást, calligrafiát, méréstant (Messkunst), történetet, természetrajzot, technológiát és mechanikát kellett tanítani 3 semestere át heti 12 órában. A gyakorlott paedagogus első pillanatra észreveszi, hogy a kitűzött tananyag nem áll arányban az annak előadására és elsajátítására szánt idővel. Ezt a nagy anyagot lehetetlen volt a heti 12 órában úgy feldolgozni, hogy a tanulók alapos ismereteket szerezhessenek belőle. A tanárok jelentéseiből és a vizsgálatokból maga az ev. egyházgyűlekezet is csakhamar meggyőződött arról, hogy a tanfolyam csak részben éri el a kitűzött czélt, hogy tanítványai ily rövid idő alatt a kívánt módon el nem sajátíthatják a gyakorlati életpályákra szükséges alapismereteket.

A kisegítő reáltanfolyam tan-tárgyai.

Minthogy azonban a convent az általa feltétlenül szükségesnek vélt önálló reáliskola alapításához ez idő szerint nem rendelkezett a kellő anyagi eszközökkel, azért az 1843. évi július hó 19-én tartott gyűlésében hozott határozatával átiratilag azt a kérelmet intézte a város tanácsához, hogy az evang. egyházgyűlekezetnél kicsiben már fenálló reál- vagy úgynevezett ipariskolát a községi közpénztárból felekezeti jelleg nélküli teljes reáliskolává egészítse ki és a testedzés szempontjából vele egy tornászati gyakorló iskolát szervezzen.

A convent átirata a városhoz községi reáliskola alapítása ügyében. (1843. jul. 19.)

A conventgyűlés ide vonatkozó jegyzőkönyvének bevezető részében előre bocsátja, hogy ma csak az a nemzet halad, mely szellemi tehetségeit a reálirányban is lehetőleg kiműveli.

Azután elpanaszolja, hogy az ev. egyházgyülekezet ilyen iskola hiányán ideiglenesen segíteni iparkodván, a saját erejéből szervezett ilyen irányu tanfolyamot és ezt ma is fentartja. Minthogy azonban ezen iskola csonka és mintegy csak toldaléka az evang. gymnasiumnak, illetve népiskolának, ennél fogva csak részben képes megfelelni feladatának, csak félsikert mutathat fel. A convent nincs abban a helyzetben, hogy a saját erejéből egy önálló és teljes reáliskolát fentarthasson, azért e szavakkal fordul a város tanácsához :

»So glauben wir einem grossen Theil des hiesigen Publicums mit unserer Bitte entgegenzukommen, wenn wir im hohen Interesse der Bürgerschaft, ja selbst des Landes, diese beide (schon erwähnte) Anstalten, nemlich eine Realschule mit Gymnastischen Übungen vereinigt als Organ der 6500 Seelenstarken Evang. Gemeinde allhier wünschen — und sind bey Aussprechung dieses Wunsches überzeugt (da hiebey keine auf Religion Bezug habende Gegenstände aufstossen) — dass vom Einen Löbl. Magistrat einverständlich mit Einer Ehrw. Gemeinde sowohl eine allgemeine, für alle Religions-Genossen gemeinschaftliche Realschule auf Kosten der Stadt-Cassa zu errichten, als auch den zu körperlichen Uebungen nothwendigen Platz mit den erforderlichen Requisiten zu bewilligen, die Güte haben wollte, hiedurch das geistige und materielle Interesse der Bürger befördert, dem Aufblühen der Industrie und des Handels, mit Kurzem: — der Beförderung des wahren Bürgerglückes ein neuer Impuls und Aufschwung zum Beispiele für alle Städte Ungarns gegeben würde.

Und nachdem wir vollkommen überzeugt sind, dass ein Löbl. Magistrat und eine Ehrwürdige Gemeinde stets das Nützlich-Gute mit dem Angenehmen zu paaren geneigt ist, und seit einem Jahrzehent so viel, vorzüglich für Letzteres, nemlich für Vergnügen und Bequemlichkeit der hiesigen Bewohner geschehen: so zweifeln wir keinen Augenblick an der näheren Prüfung und Würdigung unserer Bitte, an der Beherzigung des hohen, darin liegenden Zweckes und an der Beförderung des wahren, dadurch zu erzielenden Bürgerglückes und verharren achtungsvoll E. Löbl. Magistrat und E. E. Gemeinde stb.

Az egyházgyülekezet, jegyzőkönyvének 23-ik pontjában indítványozza tehát, hogy *„ezen, a városra nézve oly fontos ügynek megvitatása és előkészítése céljából egy vegyes deputatio kiküldessék és egy tervezet kidolgozásával megbizassék, mi módon lehetne ezen új tanintézetet életbeléptetni és a kor színvonalához mérten*

helyesen, célszerűen szervezni. Kiemeli a convent, hogy a bizottság a tervezet megállapításánál tekintettel legyen a conventnek e téren szerzett előjogaira, melyek az intézet vezetésében és a tanárok alkalmazásában megilletik. *Különösen hangsúlyozza, hogy a tanárok választásánál a paritás elve szigoruan alkalmaztassék.*“

Ezen indítvány a városi tanácsnak 1843-ik évi július 31-ikén tartott közgyűlésében került tanácskozás alá, amikor a 2947. szám alatti közgyűlési jegyzőkönyv 3-ik pontja szerint határozottatott:

A városi tanács határozata. Vegyes bizottság kiküldése. (1843. jul. 31)

„dass eine, besonders für den Handels- und Gewerbestand vorzüglich nothwendige, auf die Hebung der Gewerbe und Industrie den grössten Einfluss habende Realschule, — dann eine für die gesammte Einwohnerschaft dieser Stadt höchst wünschenswerthe, die Körperlichen Kräfte der Jugend ausbildende gymnastische Übungsschule aus städtischem Fonde errichtet werde, weshalb zur Ausarbeitung eines Planes, nach welchem die Schule eingeleitet und verwaltet werden soll, sowie zur Erhebung der Auslagen, welche zur ersten Einrichtung und weiteren Erhaltung derselben nothwendig sind, eine gemischte Commission ernannt und mit der Berichterstattung über diese Frage betraut werde.“

A nyomban megválasztott vegyes-bizottság tagjai lettek:

A vegyes bizottság tagjai.

Joseph Patzill, polgármester, Andreas Fabricius, helyettes városbíró, Peter Pfeiffer, Johann Neumayer, Eduard Reisch, Stephan Krenosz tanácsosok, Ferdinand Kania, népszószóló »und auch mehrere, durch den Magistrat und auch durch die oben tit. Herrn zu ernennende Gemeinde-Mitglieder sowohl, als auch andere, den Handel- und Gewerbe ausübende und sich mit der Erziehung der Jugend befassende Individuen. Auch ist hierüber dem hiesigen Evang. Kirchen-Convent der Auszug aus dem Gemeinde-Protokoll und der Extract dieses Protokolles hinauszugeben.«

És itt érkeztünk a nagy „saltus mortális“-hoz. Ariadne fonala, melynek segítségével sikerült Sopron városa és a soproni ág. ev. hitközség archivumainak poros actái között eddig eligazodnom és a hosszan vajudó reáliskolai ügyre több érdekes adatot fölszínre hoznom, itt cserben hagyott olyanynyira, hogy ettől fogva az 50-es évekig absolute semmi tájékozást, utbaigazítást nem találtam arra nézve, mily javaslatokat tett a kiküldött bizottság a megindított mozgalomban s milyen határozatokat hozott a város közönsége az ügyre vonatkozólag.

A községi reáliskola ügye megakadt és letűnik a napirendről.

Már *Ulber Mátyás*, a soproni főreáliskola érdemes nyug. tanára a „Szab. kir. Sopron Városa hitfelekezeti jelleg nélküli Reáltanodája“-nak első (1868/9.) évi Értesítőjében „*Zur Geschichte der Oedenburger Realschule*“ czim alatt közölt cikkében fölpanaszolja, hogy ettől kezdve sehol nem akadt az ezen ügyet tárgyaló folytatólagos jegyzőkönyvekre és okiratokra, ami azt a gondolatot keltette benne, hogy „*mivel a kiküldött bizottság vezetői a városnak idevonatkozó határozata után rövid időre elhaltak, a bizottság vagy általában nem foglalkozott többé ez ügygyel, avagy a javaslat a tanácsnak, illetve a városi képviseletnek végleges elintézés végett soha elő nem terjesztetett.*

Ulber Mátyás tanárnak eme nyilatkozata csak annál inkább serkentett, hogy szorgalmasan kutassak az ezen időbeli okiratok között, mert szinte hihetetlennek látszott, hogy itt egyszerre vége szakadjon az oly nagy buzgalommal és lelkesedéssel felkarolt ügynek. De kutatásaimat siker nem koronázta. A vegyes bizottság és a város ez irányu folytatólagos tanácskozásainak és határozatainak egyik irattárban sem akadtam nyomára, ami csakugyan kétséget kizárólag azt bizonyítja, hogy a vegyes bizottság a kért javaslatot el nem készítette s így a jobb sorsra érdemes eszme megvalósulása ad graecas calendas elhalasztatott.

Abban én is igazat adok *Ulber Mátyás* tanártársamnak, hogy így is nagy dicséretére válik a soproni ev. hitközségnek és Sopron város tanácsának az ez irányban tett iniciatív intézkedése és szívesen csatlakozom az ő elismerő szavaihoz, amelyekben így nyilatkozik:

»Was das Schicksal dieser comissionellen Verhandlung auch immer gewesen sein mag, der obangeführte Beschluss der Ehrl. Evang. Gemeinde und des Magistrates liefert an und für sich einen glänzenden Beweis dafür, dass Oedenburgs Behörden schon viel früher, als die Errichtung der Realschulen höheren Ortes angeordnet worden ist, von der Nothwendigkeit und Zweckmässigkeit dieser Anstalten durchdrungen und auch im Principe entschlossen gewesen waren, eine solche Anstalt aus dem öffentlichen Fonde in dem Schoosse unserer Gemeinde in's Leben zu rufen.«

A vegyes bizottság kiküldése óta letűnt tehát a községi reáliskola alapításának eszméje a napirendről. Úgy látszik, hogy

a szabadságharcz előtti mozgalmas évek és talán az időközben beálló kedvezőtlen helyi viszonyok sem kedveztek az ügy továbbfejlődésének.

A reáliskola kérdése sem a város gyűlésein, sem az evang. convent tanácskozásain többé szőnyegre nem került s minden jel odamutat, hogy az eszme buzgó apostolai egyelőre tökéletesen belenyugodtak abba, hogy nemes céljuk ez idő szerint kivihetetlen.

3. Városi kath. 2 oszt. alreáliskola megalapítása 1830/1—1867/8-ig.

A magyar szabadságharcz lezajlása után az absolut kormány erős kézzel fogott hozzá hazánk tanügyének rendezéséhez. A reáliskolai ügynek városunkban is kedvezőbb fordulatot adott a középiskolák számára 1849-ben kiadott: *Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich*, amely sok üdvös intézkedést tartalmaz ugyan, de melynek nagy hibájául nemzetellenes tendenciája róható fel, mert tudvalevő dolog, hogy az absolut kormány evvel is hajhászta politikai céljait: a germanisálást és a slavisálást.

Az *Organisationsentwurf* vezéreszméi: a kettős középiskolai rendszer és a szaktanítás. A classicus nyelvekkel és irodalmakkal egyenrangúvá emeli a menynyiségtan és természettudományok csoportját és a középiskolákat ehhez képest gymnasiumokra és reáliskolákra osztja. Amannak céljául a tudományegyetemre, emennek a műegyetemre való előkészítést jelöli ki. A középiskolákban általánosan a szaktanítási rendszert hozza be a rokon szaktudományok lehető csoportosításával. A kerületi főigazgatóságok eltörlésével a közoktatás igazgatását a katonai kerületekben a polgári ügyek kezelésével és vezetésével megbízott cs. k. ministeri biztosokra ruházza át, akik iskolai dolgokban közvetlenül a bécsi cs. k. vallás és közokt. ministeriumnak vannak alárendelve.

Stephan Freiherr v. Bauer, soproni kerületi biztos, 1850-ik évi január 30-ikán 432-ik szám alatt intéz első ízben felszólítást a város tanácsához, hogy az *Organisationsentwurf* értelmé-

Az absolut kormány „Entwurf”-ja.

Az „Organisations-Entwurf” vezéreszméi.

A kerületi biztos első átirata a városi ta-

nácshoz reál- ben mielőbb gondoskodjék egy alreáliskola felállításáról. Előre-
iskola felál- bocsátván az indokolást, így folytatja:

litása érde-
kében.

(1850)

„Ich lade demnach den Magistrat ein, mit Rücksichtnahme auf die diessfalls bereits gepflogenen Verhandlungen und mit möglicher Festhaltung der in dem Ministerial-Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen aufgestellten und im Auszuge mitfolgenden Grundsätzen, mir mit thunlicher Beschleunigung einen Antrag sowohl über die Art und Weise der Errichtung einer Unterrealschule, als auch über die diessfalls zu verwendenden Localitäten binnen 3 Wochen zu unterbreiten.

A rendelet
hideg fogad-
tatása.

A hivatalos átirat hangsúlyozza még, hogy az alapítandó alreáliskolának a népiskolákkal szerves kapcsolatban kell állania és mellékletben átküldi az *Organisationsentwurf*-ban előirt tantervet a tanórákkal együtt.

Azonban a kerületi *Distrikts-Verwaltung*-nak ezen initiativ rendelete hideg fogadtatásra talált nemcsak a felekezeteknél, hanem a város tanácstermében is. A közvélemény az abszolút kormány ezen intézkedésében is elnyomatást és erőszakot látott, azért nem tudott lelkesedni az „ukáz“-ért, ámbár máskülönben meg volt róla győződve, hogy a rendelet a tanügy rendezését és felvirágzását czélozza.

Hogy a rendelet hazánkban sehol sem fogadtatott nagy lelkesedéssel, annak kétségtelen bizonyosságát szolgáltatja az a feltűnő jelenség, hogy a kibocsátott „commandó“-ra széles e hazában egyedül csak Pozsonyban állíttatott fel a kívánt teljes 6 oszt. főreáliskola; de ennek alapját már az 1843-iki országgyűlés alatt vetette meg a nemesség, mely önkénytes adományokból 21,647 frt 55 krajczárt gyűjtött e célra. E tőke 1850-ig a kamatok kamatjával együtt 27,479 frt 53 krajczárra felszaporodott. E városnak tehát úgyszólván lehetetlen volt elzárkóznia az elrendelt reáliskola felállításától. Pozsonyban meg is nyílt 1850-ben hazánk első, felekezeti jelleg nélküli simultán reáliskolája.

Győr városának úgynevezett Mű- és Al-ipartanodáján és Sopron városának alreáliskoláján kívül, melyek a pozsonyi után szintén 1850-ben alapítottak, a többi, hazánkban keletkezett és jelenleg létező al- és főreáliskolák mind az újabb kor vívmányai közé tartoznak.

Sopron városának Tanácsa eleget akarván tenni a rendeletnek, egy bizottság gondjaira bízta az ügyet, amelynek tagjai voltak :

A város
reálisk.
bizottságot
küld ki.

Franz Sal. v. Rach, városi apátplébános, Karl Aug. Toepler, Peter Hofer és Joseph Kloiber, Joseph Kár, Joseph Hahnenkamp, Karl Steinacker, Joseph Eichberger, Franz Kurzweil tanítók; végül: Joseph Tschekl és Ferdinand Kania, városi tanácsosok.

E bizottság 1850. évi február hó 14-ikén kelt javaslatában egy 2 osztályu kath. jellegű városi alreáliskolának életbeléptetését sürgeti és egyebek közt indítványozza:

A bizottság
javaslata
(1850. feb. 14.)

2. p. Dass die Anstellung der Lehrer mittelst Concours und der in Oesterreich üblichen Concursprüfung zu geschehen hätte mit dem Bemerken, dass die Wahl derselben dem *katholischen Convent* zu überlassen wäre.

3. p. Dass der Gehalt derselben nicht zu karg bemessen werden sollte, damit sich geschickte Individuen melden, von welchen auch tüchtige Schüler zu erwarten wären, und damit sie nicht nöthig hätten, um leben zu können, durch Privat-Unterricht, oder andere Nebenbeschäftigungen zu viele ihrer Kräfte der Anstalt zu entziehen.

3. p. Dass das Schulzimmer für die 1-te Realclasse aus der im kath. Normalschulgebäude befindlichen ebenerdigen Wohnung der Lehrerswittve Kár mit dem daran stossenden Wohnzimmer des Hausmeisters hergestellt werden könnte und dass für die 2. Classe das entsprechende Local für die Zukunft auszumitteln wäre.

A városi tanács a Districts-Regierung-nak, a bizottság javaslata alapján 1850-ik évi február 20-áról 745. szám alatt következőkben válaszolt :

A városi
tanács
válasza a
Districts-
Regierung-
nak.

*Hochgebornem Herrn Baron und k. k. Ministerial-Commissär
Stephan Freiherr von Hauer, Oedenburg.*

In Folge des von Ew. Hochgechoren unter'm 30. Jänner 1850. Z(ahl) 432 herabgelangten Verordnung wegen Vorlegung eines Antrages sowohl über die Art und Weise der Errichtung einer Unterrealschule, als auch über die diessfalls zu verwendenden Localitäten, beehren wir uns nachstehenden Vorschlag gehorsamst zu unterbreiten:

In Anbetracht der in dieser Stadt in Beziehung der Religionsverhältnisse obwaltenden Umstände seien im Sinne der Gleichberechtigung die zu errichtenden zwei Classen der Unterrealschule so zu stellen, dass dieselben sich auf die untern Volksschulen den beiden

Religionsverwandten gründen, so dass sowohl die aus den kathol Normalschulen, als auch aus den evang. Bürgerschulen austretenden Schüler in dieselbe übertreten können. Zu welchem Ende ausser der Aufstellung der Reallehrer ohne Anschung der Religion Fürsorge dahin zu treffen wäre, dass der nöthige Religionsunterricht durch dazu befähigte und befugte Personen, welche natürlich die Geistlichen beider Religionen wären, den verschiedenen Schülern nach ihrem Glaubensbekenntnisse ertheilt würde.

Den Gehalt der aufzustellenden Reallehrer aus der Stadtkammer-Cassa erachtet der ergebenst Gefertigte Magistrat so zu bestimmen, dass derselbe der erforderlichen Bildungsstufe des Lehrers, der Sicherung desselben gegen Nahrungssorgen und der Möglichkeit für seine eigene, dem Fortgang der Zeitentwicklung gleichen Schritt haltende Weiterbildung angemessen sei. Die Ziffer dieses Salars könnte 700—800 fl. sein, wobei andere Emolumente z. B. Benefizien an Holz und Quartiergeld wegfallen würden.

Die Wahl der Lehrer sollte aus, zu diesem Amte durch den Staat für fähig erklärten Männern, dem Gemeinderath der Stadt überlassen sein, die Bewerbung um die Stellung durch Concursauschreibung eingeleitet werden.

Der Beginn der Schule könnte mit Anfang des künftigen Schuljahrs d. i. 1. Oktober 1850 festgesetzt werden, bis wohin für die nöthigen Localitäten der Gemeinderath zu sorgen hätte. Oedenburg, am 2. Feber 1850. Der Magistrat der königl. Freistadt Oedenburg.

A Districts-
Verwaltung
ujabb, sür-
gető átirata.
(1850. már-
cius 14.)

Ügy látszik, hogy a tanács késedelmeskedett az acta elküldésével, vagy a határozat nem elégítette ki *Hauer* biztost, mert a *Kerületi Commissariatus* 1850-ik évi márczius 14-ikén No. 72/M. C. alatt kelt sürgető átiratában újból megkeresi a városi tanácsot, hogy első felhívásának eleget tegyen.

A rendelet előre bocsátja, hogy a városi tanács az 1850-ik évi január hó 30-ikán 432. szám alatt kibocsátott felhívásának eleget nem tett, azért újból figyelmezteti a tanácsot, hogy az 1849. évi november 6-ikán kelt 2663. számú rendelet 12-ik §-a szerint kétosztályu reáliskola csak ott nyitható meg, ahol az szerves kapcsolatban van a népiskolával, ahol tehát már szervezve van a népiskola 4-ik osztályának két tanfolyama, amelyekben azok a tantárgyak taníttatnak (rajz cirkliivel és vonalzóval, populäre Geometrie, Stereometrie, Mechanik, Baukunst), amelyek a reáliskolai oktatásnak alapját vetik meg. De mint-

hogy k. k. Schulinspektor Abt Sterne jelentéséből az tűnik ki, hogy a kath. elemi iskola 4-ik osztálya a két tanfolyammal együtt teljesen hiányzik, azért ennek szervezéséig alreáliskola megnyitására szó sem lehet. Legyen tehát a tanácsnak gondja rá, hogy nemcsak a kath. népiskola, hanem az ág. evang. polgáriskola is a követelményekhez képest a 4-ik osztálylyal kiegészíttessék, mert az alreáliskola felállítása csak akkor engedhető meg, ha a város a népiskolákat a fenálló szabályzat szerint teljessé szervezi és az előirt egész tanterv pontos végrehajtásáról gondoskodik.

A városi tanács márczius 19-ikén, tehát 5 nappal a sürgető Uj bizottság rendelet kelte után foglalkozván a kérdéssel, azt javaslattétel kiküldése. végett újból egy bizottsághoz utasította és 1152 a) alatt következőleg határozott:

»Zufolge dieser Verordnungen (1850 jan. 30 Z. 432 és márczius 14. Z. 72) wird unter dem Vorsitz des Herrn subst. Bürgermeister Paul Schultz eine Commission entsendet und beauftragt, mit Zuziehung des evang. Elementarschulen-Director Herrn Joh. Lagler nach Massgabe obiger Verordnung einen Vorschlag auszuarbeiten und einzureichen und ist gegenwärtige Verordnung dem evang. Kirchen-Convent in Abschrift mitzutheilen.«

A bizottság rövid idő alatt benyújtotta előterjesztését a tanácsnak, mert a tanács 1850-ik évi április hó 20-ikán tartott gyűlésének jegyzőkönyvében e sorokra akadunk:

»Bericht des Rathes H. Paul Schultz, subst. Bürgermeisters und der entsendeten Comission über die zufolge wegen Gründung einer 4-ten Normalclasse und 2-classigen Realschule gepflogenen Erhebungen.«

A javaslat tartalma előttem merőben ismeretlen, mert sem a javaslat maga, sem a tanácsülés illető határozatának jegyzőkönyve nem volt földeríthető. A tény azonban — mint a következők mutatják — az, hogy a tanács már a bizottsági javaslat beterjesztése és tárgyalása napján, tehát 1850. április 20-ikán, valószínűleg 1511. szám alatt elhatározta, hogy az elemi iskola 4-ik osztályát szervezi s vele kapcsolatosan a két osztályu katholikus alreáliskolát is felállítván, annak első évfolyamát 1850. október 1-én, a másodikat a rákövetkező évnek ugyanazon napján megnyitja, ami valóban meg is történt.

Az új bizottság javaslata. A város végleges határozata. A városi kath. alreáliskola életbelép. (1850. okt. 1.)

4. Az ág. ev. kétoszt. alreáliskola megalapítása 1853/54—1867/8-ig.

Az ág. ev.
2 osztályu
alreáliskola
megalapi-
tása
(1853/4—1867/8)

A városi hatóság példáját csakhamar követte a soproni evang. hitközség. Népiskoláinak korszerű átalakítása és kiegészítése után 1853-ban szintén felállította az *Organisationsentwurf-nak* teljesen megfelelő kétosztályu evang. alreáliskoláját és annak vezetésével *Laehne Frigyes*t, a felső-lövői evang. reálgymnasium tanárát bizta meg, melléje *Ulber Mátyást* rendelve az intézet tanárának.

A k. k. *Distrikts-Regierung* által szabott kötelezettségnek Sopron városa tehát eleget tett a párhuzamosan és egymástól teljesen függetlenül működő kath. és evang. alreáliskolák megnyitásával. Azonban a várt eredményben csalódott a város polgársága. Mindakét intézet csonka lévén, magasabb és teljesebb reálirányu kiképzésre ez iskolák egyike sem volt alkalmas. Csakhamar kiderült, hogy az ifjuságra háramló haszon nincs arányban a fentartásukra fordított tetemes anyagi áldozatokkal. A tanulók csak hézagos, töredékes ismereteket sajátíthattak el, amelyek nem adták meg nekik a kellő alapot a technikai tanulmányok folytatására.

Községi
főreáliskola
eszméje fel-
merül (1850)

Ezen állapot tarthatatlansága az 50-es évek vége felé közbeszéd tárgyát képezte kivált magánkörökben és ennek eredménye gyanánt körülbelül az az általános nézet vergődött felszínre, hogy a reáliskola jövője és az oktatásnak jogosan várható sikere csak úgy biztosítható, hogyha a két alreáliskola egyesítéséből egy, idővel fokozatosan kiegészítendő községi főreáliskola alapja mielőbb letétetik.

Laehne
Frigyes ja-
vaslata az
evang. reál-
iskolának 4
osztályuvá
való kibővi-
tése tárgya-
ban. (1856.
októb. 28)

A kétosztályu intézet 4 osztályuvá való kiegészítésének szükséges voltát belátták a működő tanárok is, kivált *Laehne Frigyes*, az evang. alreáliskola igazgató-tanára, aki már akkor kiváló paedagogus hírében állott. Mielőtt még akár a város, akár a hitfelekezetek a kiegészítésre vonatkozó lépéseket tenni szándékoztak volna, *Laehne Frigyes* már 1856-ik évi október 28-ikán hosszabb javaslatában azt az ajánlatot tette az evang. alreáliskola-bizottságnak, hogy ő maga, a saját költségén hajlandó kiegészíteni a meglevő kétosztályu alreáliskolát a 3-ik és 4-ik tanfolyam-

mal, ha a convent részéről kellő erkölcsi támogatásban részesül. Az ő előterjesztése szerint a convent, pénztárának legcsekélyebb megterheltetése nélkül juthat egy teljes alreáliskola birtokába, ha a most kínálkozó kedvező alkalmat el nem szalasztja.

Érdekes föterjesztésében abból indul ki javaslattevő, hogy itteni tanárkodása alatt előkelő és jómódu szülők rábízták fiaik ellátását és nevelését. Első esztendőben 4, másodikban 7, harmadikban 11 ilyen tanulója volt, nagyobbrészt bécsi evang. szülők sarjai. Látván a benne összpontosuló bizalmat, egy magánintézet, egy pensionatus alapítását határozta el, minthogy a reáliskolai tanfolyam folytatására jelentkező 20 tanuló között 8 van olyan, a kiknek fokozatos továbbképzése czéljából megfelelő tanerőkről öneki kell gondoskodnia. Ebből következik, hogy a pensionátusában alkalmazandó tanerők az evang. reáliskola 3. és 4. osztályában is tanárkodhatnának és ezen tanfolyamok növendékei az ő magántanulóival együtt hallgathatnák az előadásokat.

Azon szemrehányásra, hogy a reáliskola tanulói nem szaporodnak, azzal felel, hogy ráutal a néptelenség okaira. Ezek egyikét abban látja, hogy a legtöbb tanuló 14—15 éves koráig népiskolában ül, mert a szülőket nem világosítják fel kellően arról, milyen előnyt nyújt a reálisk. oktatás az iparos és kereskedő osztalynak. A másik, és ez a főök, hogy sokan a kétoszt. reáliskolát mint csonkát, nem tartják alkalmasnak arra, hogy a növendékeknek megadja azt az erős és biztos alapot, amely elegendő lenne, hogy a tanulók technikai tanulmányaikat sikerrel folytathassák. Az apák úgy nyilatkoznak, hogy kénytelenek fiaikat elvonni az iskolától, mert itt a reálisk. tanfolyam a 2. osztálylyal megakad, idegenbe meg nem eresztik gyermekeiket. Végül pedig megmagyarázza azt is, hogy a 4. osztályt végzett tanulók Bécsben akadálytalanul és sikerrel folytatják technikai tanulmányaikat, a gyakorlati életben pedig sokféle jövedelmező pályák állanak rendelkezésükre, ha a négy osztályt jó sikerrel befejezik. Tudatja egyuttal a conventtel, hogy terve a magas kormánynál helyesléssel találkozott, szintűgy helyeslik Sopron legelőkelőbb polgárai is, akik közül sokan valószínűleg ostromolják, hogy szervezze a két felsőbb osztályt, aláírásukkal kötelezvén magokat, hogy az ő gondjaira bizzák gyerme-

keiket. A két felső osztály tehát *maga-magát* fizetné ki. Hivatkozik arra, hogy a jövő évben egy tanítóképzővel kapcsolatos teljes kath. alreáliskola nyílik meg; kell tehát az evang. felekezetnek is tennie valamit, annál inkább, mert ez idő szerint a két alreáliskolának egyesítésére és teljes szervezetű közös alreáliskolává való átalakítására gondolni sem lehet. A tanulók által fizetendő tandíj elegendő lesz a felmerülő költségek fedezésére. Kéri tehát a conventet, hogy a 3. és 4. osztály fölött a protectorátust elvállalván, a *cs. k. Helytartótanács* jóváhagyását kérelmezze az evang. kétoszt. alreáliskolának 4 osztályúvá való kiegészítése ügyében.

Erre az evang. convent 1856. évi december 8-ikán tartott gyűlésében 7/392. sz. alatt kimondotta:

A convent kedvező válasza.

»minthogy a convent egy iskola fejlődésének sem állja útját, sőt mindenkor kész áldozatokat hozni, ha a polgárság műveltségének és tudományos képzettségének emeléséről van szó, elvben elfogadja a Laehne tanár által az evang. iskolaszékhöz benyújtott tervezetet. Minthogy azonban mulhatatlanul szükséges, hogy megelőzőleg a convent viszonya a Laehne tanár által fentartandó 2 felső osztályhoz és azok tanáraihoz, valamint általában a kölcsönös jogok és kötelességek világosan és szigoruan megállapíttassanak, felhívja az isk. bizottságot, melyhez ez esetben még Dr. Palió Sándor, Bertók Sándor és Reichenhaller József gyűlekezeti tagokat küldte ki, hogy Laehne szerződési tervezetét és feltételeit vizsgálja meg és a netán szükséges változtatásokról és pótlásokról további intézkedés végett a conventnek mielőbb előterjesztést tegyen.«

A Soproni ker. kereskedelmi és Iparkamara helyesli Laehne tervét.

Laehne, a ki szívós kitartással buzgólkodott eszméje mellett, a „Soproni Kerületi Ipar- és Kereskedelmi Kamará“-nak is megküldötte ajánlatát pártolás végett, amit elérnie teljes mértékben sikerült, mert a Kamara 1856. évi november 5-ikén tartott közgyűlésében tárgyalván ez ügyet, 867. Z. alatt a propositiót egész terjedelmében magáévá tette és megígérte, hogy azt felső helyen ajánlani és támogatni fogja.

Laehne szerződése a conventtel.

Laehne idevágó szerződése a következő lényeges pontokat tartalmazza:

1. Laehne fentartja magának a jogot, hogy a 3. és 4. osztály részére szükséges két tanárt ő fogadhassa fel, ő fizethesse és bocsáthassa el.
2. A convent gondoskodik a szükséges két tanteremről. Ez esetben Laehne lemond természetbeni lakásáról és lakbért kap.
3. A felső két osztály tandíja Laehnét illeti.

4. A Laehne által beszerzett avagy gyűjtés, ajándék útján és készpénzzel ezentúl beszerzendő apparatusok, bútorok és minden egyéb, amit a 2 osztály tantermébe beszerez és csináltat, Laehne tulajdona marad.

5. A két új osztály egészen az Organisationsentwurf szerint szervezendő és a tanulók nyilvános vizsgálatnak alávetendők.

6. A két osztály szegénysorsu és jó tanulói tandíjfizetés alól részben vagy egészben felmentendők.

7. Ha az evang. convent időközben ezt a 2 osztályt is a maga ellátásába venni kívánná, akkor Laehne jelen, illetve eddigi viszonya a conventtel helyreáll.

8. Az evang. convent elvállalja a teljes alreáliskola fenállásáért a garantiát mindaddig, míg azt elegendő számú tanuló látogatja és Laehne elvállalt kötelezettségeinek pontosan eleget tenni képes.

9. A conventnek joga van közegei által bármikor meggyőződni arról, hogy Laehne csakugyan pontosan teljesíti-e kötelességeit s képes lesz-e azok teljesítésére a jövőben is.

A javaslatot, melyhez a szerződés terve van csatolva, Laehnén **Laehne Fri-** kívül aláírta még 75 városi polgár, köztük nagy számmal a **gyes javas-** legelőkelőbb és legvagyonosabb patriciusok, akik Laehne előter- **latának pár-** jestését lelkesen pártolván, a 3. és 4. osztály megnyitását sür- **tolói.** getik. Közlöm ez érdemes férfiak neveit, mert bennök a haladás bajnokait látom és emléköket tisztetem.

»In dieser Weise«, így szól a beadvány záradéka »möchten wir die Hand zu einem Werke bieten, dass gewiss den Charakter der Gemeinnützlichkeit an sich trägt und ersuchen daher diejenigen geehrten Glieder der evang. Gemeinde, welche sich für das Zustandekommen desselben gern erklären, hier ihre Namensunterschrift beizufügen.«

Oedenburg, den 22-sten Oktober 856. Friedrich Laehne, Lehrer an der evang. Unterrealschule.

Mathias Ulber, Reallehrer. Joh. Lagler, Schuldirektor. Dr. Emress. Samuel Lenk. Ferdinand Eckel wünscht das Zustandekommen. Johann Rupprecht junior. Samuel Hakstock. Ludwig Samuel Hauer. Josef Rupprecht. Carl Töppler. Josef Petrik. S. G. Pfendesack. Josef Szigethy. Joh. von Artner. Joh. Guggenberger. Fr. Georg Szöllössy. Carl Heuffel. Ludwig Thirring. Dr. Töpler. August Rätz. Alexander Bertók. Ludwig Proswimmer. Adolf Seyring. Rudolf Hennicke. Dr. Rudolf Haubner. Gustav Zügn. Michael Wurm. Christof Patzer sen. Joh. Rupprecht sen. Dr. Thomas Toperczer. Carl Schmidt. Dr. Julius August Carl Boor. Dr. Alexander Pallo findet die angestrebte Erweiterung der Realschule sehr wünschenswerth, inwiefern der E. Convent

es angemessen findet, dass ihm zugedachte Protektorat zu übernehmen. Christian Poszvék, ev. Pfr. Joh. Friedr. Wagner, ev. Pfr. Moritz Kolbenheyer, ev. Pfr. Ludwig Bergmann. Joh. Gottlieb Stoye. Ferd. Wrchowsky sen. A. Limberger, Sparkassenbeamter. Michael Skita, Wirthschafts-Inspector. St. Friedrich. Johann Renner. Carl Szöllössy. Carl Bergmann. Franz Schneider, Stadtzimmermeister. Andreas Gebhardt. C. Romwalter. Adolf Turesányi, Professor. Stephan Krenosz, Magistratsrath. Rudolf Odor. Samuel Münker. Stefan v. Mendel, Oberlandesgerichts-Rath. Adv. Carl Seybold. Gottfried Thiering. A. Jentsch. Gustav v. Schreiber, Landesgerichts-Rath. Carl Schuster. S. G. Gorgias. Johann Lenk. Karl Fürst. Démy Pál. Eduard Reisch. Theodor Schütze, Secretär der Oedenburger Handels- und Gewerbekammer. Gustav Carstanjen. Samuel Hauser sen. M. L. Pfendesack. Ferd. Jentsch. Joseph Győri. Leopold Ritter. Karl Degel. Eduard Unger, Stadtkämmerer. Johann Demy. Ludwig Stadler.

Dass gegenwärtige Abschrift von Wort zu Wort mit dem Original übereinstimmt, bezeugt Oedenburg, den 13-ten Novbr 1856
Chr. Poszvék, ev. Pfr.

A convent
elfogadja
Laehne szer-
ződését.

Az ev. convent iskolabizottsága 1857 január 12-iki gyűléséből terjedelmes és igen érdekes jegyzőkönyvi átiratot intéz a plenum elé, melynek bevezető része valóságos kis tanulmány a reáliskola mellett s mely oda concludál, „dass es an der hohen Zeit sei, eine vollständige vierklassische Unterrealschule zu gründen.“ Laehne tervét és szerződését csekély eltéréssel elfogadja, csak azt köti ki, hogy a 3. és 4. osztály két tanárának meghívása és elbocsátása a convent beleezryezésétől és jóváhagyásától tétessék függővé s hogy a pályázatban világosan közzététessék a conventnek viszonya a magániskolához A szerződés első pontja pedig következő szöveggel álljon:

»Der Oedenburger evang. Kirchenconvent errichtet gemeinschaftlich mit dem Herrn Lehrer Friedrich Laehne eine vollständige vierklassige Unterrealschule unter dem Protectorate des Convents und unter Leitung des Herrn Lehrers Laehne. Diesemnach gibt der Convent zur sofortigen Erweiterung der bereits bestehenden zweiclassigen Realschule zu einer vollständigen vierclassigen Unterrealschule seine Zustimmung, übernimmt über diese Anstalt das Protectorat und lässt den dabei angestellten Lehrern seinen vollen Schutz angedeihen.

Das Institut wird also eine, der evang. Schulkommission und durch diese dem Löbl. Konvent untergeordnete Anstalt seyn, deren Ueberwachung einem geistlichen und einem weltlichen Aufseher anvertraut

ist, von denen der Erstere in religiös-sittlicher Beziehung, Letzterer rücksichtlich des materiellen Theiles der Schule zu wirken haben wird. Lehrplan muss der vorgeschriebene seyn.»

Kikötötte továbbá a bizottság, hogy a convent kármikor átvehesse az egész intézetet a maga vezetésébe és ellátásába és hogy *Laehne* eddigi óráit ezentúl is pontosan megtartani köteles.

A 3-ik és 4-ik osztály megnyitása (1857/8—1858/9)

Hogy a bizottságnak ezen resolútióját és a *Laehne*-féle szerződést a plenum csakugyan elfogadta, azt — bár az illető jegyzőkönyvi kivonat föl nem lelhető — kétséget kizárólag bizonyítja a factum, hogy az ág evang. alreáliskola 3-ik osztálya már az 1857/8-ik tanév elejével csakugyan életbelépett, az 1858/59-ik tanévvel pedig a 4-ik osztály is megnyitott.

Azonban *Laehne Fr.*, a ki 1853-ban hivatott meg a tanári katedrára, ezentúl folyton gyarapodó pensionátusának, illetve magánintézetének kívánván egész paedagogiai erejét és tehetségét szentelni, 1860-ik évi július elsején benyújtotta a conventnek tanári állásáról való lemondását, melynek záradékában a szerződésre való hivatkozással így szól:

Laehne Fr. lemondása (1860. jul. 1)

»Zugleich gibt derselbe damit, die seit 3 Jahren übernommene Verpflichtung der Unterhaltung einer 3. und 4. Real-Classe in Verbindung mit der Convent-Realschule auf und bittet auch ferner seine unter der Protection des Evang. Kirchen-Convents gegründete und erweiterte Lehr- und Erziehungs-Anstalt mit gütigem Wohlwollen zu begünstigen.«

Laehne távozása után az evang. convent a reáliskolának jövőjére nézve majdnem végzetes határozatot hozott, amely szinte ellenmondásban van avval a lankadatlan buzgósággal, amelyet egy teljes alreáliskola érdekében évek óta kifejtett s ellenkezik avval az örömmel és áldozatkészséggel is, melylyel a *Laehne*-féle tervet fogadta és megvalósította.

Visszaesés. Az evang. alreáliskola újra 2 osztályúvá lesz. (1860)

Lehet, hogy a convent anyagi viszonyai nem engedték meg, hogy újabb áldozatot hozzon e téren; avagy lehangolta az a szomorú valóság, hogy a 4 osztályú reáliskola tanulóinak száma nem felel meg a várakozásnak, mert hisz az 1857/8-ik tanévben a 3-ik osztálynak csak 5, a következő tanévben 13, az ez után következőben 8, a 4-ik osztálynak pedig 1859/60-ban összesen csak 7 tanulója volt.

Az evang. alreáliskola néptelensége

De bármi lett legyen is az ok, tény az, hogy a convent az iskolaszék indítványára 1860-ik évi július hó 19-ikén a reáliskolának két tanfolyamra való leszállítását kimondotta, *Laehne* helyét be nem töltötte és a két osztály tanításával *Ulber Mátyás* és *Rösch Frigyes* tanárokat bizta meg azon utasítással, hogy a 2-ik tanfolyamot két alcsoportra: Unter- és Ober-Abtheilung-ra osszák be és a tananyag czélszerű összevonásával az összes órákat lássák el. Hogy mily nehezen tudott gyökeret verni városunkban a reáliskolai intézmény, mutatja az, hogy az 1860/61-ik tanévben a 2. osztály Unterabtheilung-jába 7, Oberabtheilung-jába 2, *mondd:* két tanuló iratkozott be. A rákövetkező tanévben úgy látszik a két alcsoport nem is jött létre, mert erről sem az isk. jegyzőkönyvekben, sem a classificatióban nincsen szó. Az 1862/3-ik tanévben az alsó csoportnak 10, a felsőnek 3 hallgatója van. Ettől fogva pedig 1868-ig, a 4 osztályu községi alreáliskola megnyitáig, a 2-ik osztály különválásának hírére sem találjuk többé és a két osztály tanulóinak száma is 25—43 között ingadozik.

A két fele-
kezeti al-
reáliskola
tanulóinak
számbeli
aránya.

Azon különös jelenségnek, hogy az oly melegen felkarolt reáliskolai oktatás még városunkban is oly nehezen tudott hódítani a közönség soraiban, mely akkori időben az iparnak és kereskedelemnek Dunántúl egyik központja és virágzó telepe vala, kiáltó tanui azok a számok, melyek az evang. alreáliskolának 1857/8—1868/9-ik tanévig terjedő hivatalos jegyzőkönyveiből és jelentéseiből oly világosan bizonyítják, hogy a közönség és tanulóifjuság egyaránt nem tudott vagy nem akart megbarátkozni az új iránynyal. Ugyanis a practicus életpályákra lépő növendékek beérték a népiskolában szerzett ismeretekkel, a tudományos pályákra készülő ifjuság pedig — a technikai szakot sem zárva ki — inkább a teljesen szervezett és jóhírű gymnasiumokba tódult. De hadd beszéljenek a számok. Az evang. alreáliskola 1857/8—1867/8-ik tanévben kimutatott tanulóinak száma:

1857/8. I. o. 26. II. o. 14. III. o. 5=45.

1858/9. I. o. 21. II. o. 12. III. o. 13=46.

1859/60. I. o. 19. II. o. 16. III. o. IV. 7=50. (maximális szám.)

1 60/1. I. o. 18. II. o. a) Unterabtheilung: 7. b) Oberabth. 2=27.

- 1861/2. I. o. 16. II. o. 7=23. (minimális szám.)
 1862/3. I. o. 30. II. a) Unterabtheilung: 10. b) Oberabth. 3=43.
 1863/4. I. o. 23. II. o. 21=44.
 1864/5. I. o. 18. II. o. 11=29.
 1865/6. I. o. 14. II. o. 10=24.
 1866/7. I. o. 19. II. o. 9=28.
 1867/8. I. o. 28. II. o. 9=37.

Összesen 11 tanév alatt 396 tanuló vagyis egy tanév átlaga:
 36 tanuló.

A k. k. Districts-Comissariat felhívására 1850-ik évi október 1-én alapított kath. jellegű 2 osztályu városi alreáliskolában, melynek keletkezését fentebb vázoltam és a mely a községi alreáliskola felállításáig (1868/9.) változatlanul 2 osztályu maradt, kedvezőbben alakultak a viszonyok, ami az intézet látogatottságát illeti. A tanulók számbeli kimutatása ugyanis:

- 1850/1. ^(alapítása első évében) I. o. 26. II. o. (a következő évben nyílt csak meg) =26.
 1851/2. I. o. 30. II. o. 11=41.
 1852/3. I. o. 42. II. o. 18=60.
 1853/4. I. o. 37. II. o. 30=67.
 1854/5. I. o. 39. II. o. 29=68.
 1855/6. I. o. 41. II. o. 35=76.
 1856/7. I. o. 35. II. o. 27=62.
 1857/8. I. o. 46. II. o. 30=76.
 1858/9. ^{I. osztályu katalógus hiányában hozzávetőleg} I. o. 40. II. o. 31=71.
 1859/60. I. o. 36. II. o. 29=65.
 1860/61. I. o. 38. II. o. 22=60.
 1861/2. I. o. 30. II. o. 16=46.
 1862/3. I. o. 32. II. o. 21=53.
 1863/4. I. o. 44. II. o. 17=61.
 1864/5. I. o. 41. II. o. 37=78.
 1865/6. I. o. 50. II. o. 29=79.
 1866/7. I. o. 45. II. o. 23=68.
 1867/8. I. o. 50. II. o. 20=70.

Tehát 18 tanév alatt 1127 tanuló vagyis egy tanév átlaga: 62 6 tanuló.

A tanulókat szám szerint összemérve: az 1857/8—1867/8-ik tanévekben — mindenütt csak a 2 alsó osztályt véve alapul — kiderül, hogy az ev. iskola átlagos évi 36 tanulójaival szemben a kath jellegű városi alreáliskola 66·09 átlagot, tehát kétszeres számot tud felmutatni.

Az evang.
hitközség
újabb indít-
ványa köz-
ségi reál-
iskola tár-
gyában.

Emellett a néptelenség és hanyatlás mellett indokoltnak kell tartanunk, hogy az evang. hitközség megújítja a már 1843-ban tett abbéli indítványát, hogy állítson és tartson fel végre valahára a város egy közös városi teljes alreáliskolát a közpénztárból. A történet fonalán fölemlítettem, hogy a város már első ízben sem idegenkedett ettől s ugyancsak még 1843-ban egy vegyes bizottságot küldött ki ez ügynek előleges megvitatására és egy tervezet elkészítésére; megjegyeztem azt is, hogy ez időtől fogva sem a bizottság, sem a városi hatóság ebbeli intézkedéseire vonatkozó adatokat földeríteni képes nem voltam.

A községi
reáliskola
alapításának
ügye újból
szönyegre
kerül.

De ámbár a két felekezeti alreáliskola 1850-től, illetve 1853-tól 1868-ig szakadatlanul folytatta működését, a mérvadó körök sem szüntek meg foglalkozni egy városi simultán reáliskola alapításának kérdésével, a melyet azután 1868-ig, az iskola felállításáig, le sem vettek többé a napirendről.

A községi felekezeti jelleg nélküli főreáliskola meg- alapítása.

Uj aera.
A községi
felekezeti
jelleg nélküli
főreáliskola
alapítása
(1868/9—1876/7)

Az 1860-ik esztendő egy nagyon leverő és egy szerfölkött örvendetes eseménynyel gyarapította hazánk újabb történetének évlapjait. Az egyik a „*legnagyobb magyar*“-nak april 8-ikán bekövetkezett titokzatos halála; a másik az Ő Felsége által ugyanazon esztendő október 20-ikán kiadott úgynevezett „Októberi Diploma“, amely az absolutismus zsarnoki uralmának lélekharangja vala. Lehullt a bilincs, szabadabban lélekzett föl a magyar, aki az Októberi Diplomában egy új, egy szebb kor előhírnökét, hajnalát látta. Új reményt ébreszt, új bizalmat kelt ez a haza jövőjében és új munkára serkenti a lethargiába süllyedt nemzetet, mely az elnyomatás szomorú éveiben nem élt, csak tengette úgy — ahogy rabéletét.

Az Októberi Diplomában Ő Felsége elhatározása szentesíti a magyar nyelv használatát a közigazgatásban, törvénykezésben és a tanügy terén. Magyar lesz ezentúl az iskolák nyelve és nemzeti a nevelése. A magyarul nem tudó tanárokat összeírják, hogy az országon kívül más tartományokba hivatalból áthelyezzék. E részben sürgős intézkedésre szólítja fel a Budán székelő magy. kir. Helytartótanács a reáliskolák fentartóit is az 1861-ik évi május 6-ikán tartott tanácsülésének határozatából. Ettől fogva pezsgőbb élet és nemzetibb szellem kezd mutatkozni a tanügy terén s állíthatom, hogy Sopron városa Főreáliskolájának alapját tulajdonképpen a 60-as évek mozgalmaiban kell keresnünk. A *Militär-Districts-Verwaltungen* és *Comissariatus*-ok feloszlattnak és a hazai tanintézetek tankerületi főigazgatók és a Helytartótanács rendelkezése alá kerülnek.

A Helytartótanács már 1862-ik évi július hó 12-én kelt 39,946. sz. alatti leiratában tudtára adja a városi Tanácsnak, hogy „Ő Felsége Dr. Kádas Rudolf-ot a csornai premontrei kanonok-rend kanonkját, a győri tanulmányi kerület főigazgatójává kinevezte s neki egyidejűleg a kir. tanácsosi czimet adományozta; egyuttal értesíti a reáliskola igazgatóját, hogy ezentúl ne közvetlenül a Helytartótanácshoz hanem a tankerületi Főigazgatósághoz küldje fölterjesztéseit.”

Tankerületi
főigazgató-
ságok
szervezése.
(1862)

Az Októberi Diploma rendelkezése alapján ősi jogaink és szokásaink szerint megválasztott új városi képviselőtestület nagy hévvel és lelkesedéssel kezdte meg működését a beállott új aera küszöbén. Gr. Széchenyi István, Sopronmegye nagy fia halálának és az Októberi Diploma, a nemzet feltámadása fölötti közörömmel hatása alatt, a város képviselőtestülete 1861-ik évi Pünkösdi hó 14-ikén tartott közgyűlésében Ferd. Kania polgármester elnöklése alatt ritka lelkesedéssel meghozta az 1656. sz. következő határozatot:

Városi
közgyűlés
határozatai
gr. Széchenyi
István halála
után.
Széchenyi-
reáltanoda
terve
(1861. máj. 14)

1. hogy egy Széchenyi-alapítvány alkottassék, melyből évenként egy reáltanodai növendék segélyeztetnék;
2. hogy Széchenyi díszes arczképe a tanácsterem részére megszerzettessék;
3. hogy egy Deák-kúttól a Széchenyi-térre készítendő vízvezetés által emitt egy ugrókut építtessék; végre

4. hogy a nagy magyar, boldogult Gróf Széchenyi István, emlékének dicsőítésére és Sopron városának e szorosabb köréhez tartozott halhatlan hazafi iránti különös kegyeletének örökítésére a tőle elnevezett téren egy méltó emlékszobor állíttassék; és minthogy a halhatlan hazafi különösen a gyakorlati államgazdászati és ipar-üzlet terén szerezte mind magasztos teremő ereje, mind számtalan áldozatok árán babérait, a közgyűlés e nagy férfiú emlékét úgy véli méltóan dicsőíthetni, ha dicsőített nevét e téren adja át a hálás utókornak.

Mi végett elhatározza: hogy városunkban egy ügyis oly égető szükséggé vált főreáltanoda állíttassék föl, hol minden valláskülömbőség nélkül képeztetnek az ifjak, mely tanoda „Széchenyi“ nagy nevét viselendi.

**A Széchenyi-
szobor ügye.**

A lelkesedés, úgy látszik, csak szalmaláng volt és csak hamar lelohadt. Széchenyi emléksobrát ma is hiába keresi a „hálás utókor“ a Széchenyi-téren, pedig ez nem járt volna nehézségekkel, mert Sopron a vidék egyik legvagyonosabb városa volt azidőben. Pénzben amúgy sem lett volna hiány, — bár azt adja okul egy későbbi közgyűlés jegyzőkönyve, hogy a határozatokat végre nem hajthatja a város; — mert hiszen a szükséges összeget a kiegyezés szép napjaiban és korában játszva lehetett volna összegyűjtenie. A határozatra a feledékenység fátyla borult, melyet a 80-as évek derekán e sorok írója, mint a „Soproni Irod. és Műv. Kör“-nek akkori másodelnöke és elnökhelyettese lebbentett fel abbeli indítványával, hogy vegye kezébe az ügyet a Kör és szövetkezve a várossal, megyével és az összes városi és megyei közigazgatási és közművelődési tényezőkkel, juttassa diadalra az eszmét s állíttassa fel a szobrot a milleniumra. Egyidejűleg a soproni hírlapok is derekasan felkarolták az eszmét és sürgették a 61-iki határozat végrehajtását. Azonban az eszme csak a tavali kiküldött milleniumi bizottság határozott indítványára és a közgyűlés „esekély“ többségének döntő szavazatával jutott el a megvalósulás első stádiumába, Simon Ödön, a város és megye kulturális fejlődése iránt is lelkesen érdeklődő új főispánunk hivataloskodásának küszöbén és befolyása alatt. A város ugyanis 10.000 frtot szavazott meg a szoborra, melyhez

a vármegye egyhangu lelkesedéssel szintén 10.000 frttal járult. Azóta megint baljóslatu csend uralkodik az emlékszobor körül, azért egyesek már tamáskodni kezdenek abban, hogy a szobor a milleniumra csakugyan elkészüljön. Az én hitem nem rendül meg, mert a szobor ügye oly férfiak kezébe van letéve, akik — ha csak ledönthetetlen akadályok föl nem merülnek, — okvetlenül düllőre viszik a rájuk bizott ügyet.

Jobb sorsra jutott a közgyűlési határozat 4-ik pontja, a Széchenyi-főreáltanoda alapítása, mert ennek végrehajtásához csakugyan hozzálátott a város tanácsa és képviselő-testülete. Az első lépés — ha nem tévedünk — az 1863-ik évi ápril hó 13-ikán tartott tanácsülésből indult ki. Ennek az ügy érdemében a Helytartótanács-hoz intézett, a két felekezeti alreáliskola egyesítésére és fokozatos kiegészítésére vonatkozó 1633. számú fölterjesztése véleményadás végett a Győr-tankerületi Főigazgatóságnak beküldetvén, *Dr. Kádas Rudolf, főigazgató* 1863-ik évi május hó 4-ikén kelt, 339/1863. főig. sz. alatt tájékozást kér a soproni városi kath. alreáliskola igazgatójától: a kath. és evang. lakosság szám- és vagyon-arányára, a kath. polgárság hangulatára és áldozatkészségére, az evang. alreáliskolát fentartó alapra és egyebek közt különösen arra nézve, vajjon nem volna-e kivihető, hogy az egyesített alreáltanoda kath. jellegét megtarthassa.

A város felterjesztése
községi
reáliskola
alapítása
ügyében.
(1863. apr. 13)

A városi tanács felterjesztésére a magy. kir. *Helytartótanács* válasza csak 1864-ik évi augusztus hó 22-ikén érkezett le következő tartalommal:

A Helytartótanács válasza. (1864. aug. 22)

Magyar kir. Helytartótanács.

49.158. sz.

Szab. kir. Sopron Városa Közönségének.

»Az ottani róm. kath. és ág. evang. alreálintézet egybeolvasztása tárgyában aczélból, hogy azonnal egy közös 3-ik reálosztály és később egy közös főreáltanoda fölkállíttathassék, 1863-ik ápril 13-ikáról 1633. sz. alatti felterjesztésére válaszoltatik, hogy a javaslatba hozott egybeolvasztás iránt a tüzetes tárgyalások e királyi főkormányzóságnál csak akkor lehetnek megindíthatók, ha a javaslat az evang. félnek, mint lényegileg érdekeltnek hozzájárulási szándékával találkozván, egyuttal

az eszközök és módok, melyek szerint az egybeolvasztás létesítendő és az akként átalakítandó tanodának fennállása teljes mérvben biztosítandó lenne, közös megállapodás útján részletesen és jogérvényesen meghatározva, fölterjesztetnek.

Amennyiben azonban a város közönsége a jelenleg fennálló kath. két osztályu alreáltanodának egy harmadik osztálylyal leendő megtoldására hajlandó lenne, ez irányban tüzetes és minden illető részletre kiterjedő javaslatának felterjesztése elváratik. Kelt Budán, a magyar királyi Helytartótanáctól 1864. évi Aug. hó 22-én. *Péchy Ferencz*, m. p. *Sztromkovi s Káro'y*, m. p.«

Időközben magáévá tette az ügyet a *Soproni Kereskedelmi és Iparkamara* is, mely 1864-ik évi augusztus 1-én tartott gyűlésének 593/HK. sz. határozata értelmében hivatalos átiratban kéri az evang. conventet, „hogy egy közös főreáliskola, esetleg legalább egy 4 oszt. alreáliskola alapítása ügyében f. é. augusztus 17 én a Kamara gyűléstermében tartandó értekezletre a maga kebeléből egy képviselőt és az evang. reáliskola 2 tanárát küldje ki.“ Aláírva: Der Kammer-Präsident: *Hillebrand* és der Kammer-Secretär: *Schindler*.

Az evang.
convent ha-
tározata a
községi
reáliskola
ügyében.
(1864. szept.
27)

E tanácskozmány eredményét nem ismerem; de az evang. conventnek a *Helytartótanács* leiratára hozott határozatát (1864 szeptember 27, 303. sz.) sikerült egész terjedelmében megtalál-
nom. A convent örömmel pártolja egy városi simultán főreáliskola alapítását, de saját egyházi érdekeinek megóvása czéljából kívánja, hogy *alapító oklevél* szerkesztessék, amelybe a következő pontok vétessenek föl:

Az evang.
convent fel-
tételi.

Az alapítandó főreáliskola teljesen a *paritás* alapján álljon. Vezetését és felügyeletét szintén a *paritás* alapján összeállítandó isk. bizottság vegye át, mely minden idegen befolyástól menten kezelje az ügyet. A kormány a magistrátus mint politikai hatóság útján gyakorolhatja a főfelügyeletet. A tanárok *felerészben katolikusok, felerészben evangelikusok* legyenek, válaszsza őket a városi hatóság s legyenek ennek alárendelve. Az igazgatót a tanári karból a *paritás szigorú megtartásával* a városi hatóság válaszsza 3—3 évre úgy, hogy a kath. után evang. következzen és viszont, aki ezen triennium alatt az intézet paedagogiai és fegyelmi vezetését gyakorolja. Az iskolabizottságban mindig az

igazgató és a *paritás* alapján a tanártestületből választandó egy tag vegyen részt. A hitoktatás, valamint a történelem tanítása mindig az illető felekezeti tanárookra bízassék. Az összes költségeket a város tartozik viselni a convent legcsekélyebb megterhelése nélkül. Az evang. alreáliskolán működő és véglegesített tanárok a főreáliskolához áthelyezendők. Végül kijelenti a convent, hogy ha ezen kívánságai nem teljesülnének, el van határozva, hogy mostani alreáliskoláját változatlanul tovább fentartja.

A városi tanács 1864-ik évi november 26-ikán tartott gyűlésében csakugyan elfogadta a feltételeket és erről a conventet hivatalos átiratban Z. 252/gr. W. C. sz. alatt értesítvén, az *alapító-oklevél tervezetét* 3 példányban mellékli és kéri a conventet, hogy azokat elfogadása jeléül aláírván, a Helytartótanácsához leendő felterjesztés végett mielőbb küldje vissza. Aláírva: *Kania*, *Bürgermeister*, *Finck*, *Obernötär*. A convent 1864-ik évi december 1-én tartott gyűlésében helybenhagyja az alapító-oklevelet, a 3 exemplárist aláírja és az összes iratokat a tanácshoz visszaküldi. Minthogy ezen oklevél hű kifejezője az evang. convent fentvázolt feltételeinek s minthogy a Helytartótanács azt úgysem hagyta jóvá, helykimélés czéljából ennek közzétételétől eltekintek.

A város
elfogadja a
convent
javaslatát
(1864.
novemb. 26)

Ellenben egész terjedelmében közlöm a Helytartótanácsnak az alapító-oklevélre vonatkozó módosításait:

A Helytartó-
tanács módo-
sításai (1866.
márczius 29)

Magy. Kir. Helytartótanács.

96,658/865. sz.

Sopron szab. kir. Város Közönségének.

»Az ottani róm. kath. és ág. evang. alreáltanodának egy vegyes vallásu főreáltanodába leendő egyesítése tárgyában 1865. évi január 5-ikén 39. sz. alatti felterjesztésére az 1865. évi november 30-ikán 15.380. sz. alatt kelt kegyes kir. rendelet folytán a megye (?) közönsége következőkről értesítettik:

Az érdeklött két alreáltanodának egy vegyes vallásu s jellegű főreáltanodává leendő átalakítása ellen tervben észrevétel fen nem forogván, a czélzott átalakításra az engedély elvileg megadatik és a város közönsége az érintett tanoda felállítására és fentartására szükséges költségek megszerzése körüli gondoskodásra utasíttatik.

A felterjesztett alapító-okmány 2. pontja 3-ik szakaszában a tanítók számát illetőleg a vallástekinteteből kimondott egyenlőség az ajánlott mód szerint egész terjedelmében a tanügy érdekében alig lévén eszközölhető, a pozsonyi főreáltanodánál a részben érvényes és sikeresnek mutakozó módozatoknak elfogadása ajánltatik*); és a tanítóknak javaslatba hozott alárendelése is a városi hatóság alá csupán annyiba leszen életbeléptethető, amennyiben azt a kormányhatóságoknak főfelügyeleti jogával meggyegyeztetni lehet.

A 3. pontban az igazgató választására nézve kimondott elv, mely szerint az a vallás egyenjoguság elvéhez képest 3 évre volna választandó, a tanfegyelem érdekében nem helyeseltethetik, hanem ezen állomásnak a vallási különbségnek tekintetbevétele nélkül állandó időre történendő betöltése a kormányhatóságoknak végleges megerősítése mellett leszen eszközözlendő.**)

Az 5. pontban érintett iskolai bizottmány hatásköre nem terjedhet tovább, mint hogy ezen bizottmány a tanoda és a város közt közvetítő közeg gyanánt szolgáljon s e szerint nézeteit és kívánalmait előterjesztheti ugyan, de főleg a tanulmányi ügyben utasításokat vagy parancsokat nem adhat.

A 6-ik pontban érintett igazgató és tanító legfőlebb is csak értesítés végett lehet tagja a tanodai bizottmánynak és kívánatos, hogy a bizottmányban a Kereskedelmi Kamara is képviselve legyen.

A 7-ik pontra nézve megjegyeztetik, hogy a városi tanács mint közigazgatási hatóság csak oly ügyekre nézve szolgálhat a kormányszék közegeként, melyek a város közönségét, mint az iskola pártfogóját érdeklik.

A 8-ik pontra nézve, hogy a hittanárok, kikre a vallásiak feletti felügyelet is néz, a rendes tanárok sorába vétessenek.

A 9-re. A két alreáltanodánál jelenleg végleges alkalmazásban lévő tanítóknak a főreáltanodához javaslatba hozott áttétele csak azon esetben juthat érvényre, ha ezen tanítók a főreáltanodai tanítóvizsgának sikeres letétele után az elészabott képességet igazolni bírják vagy pedig azt utólagosan megszerzik.

*) A pozsonyi „Stiftungsbrief“-ben (1850) ez áll: IV. p. Die Lehrer mit der oben bestimmten Ausnahme des Direktors erwählt gleichfalls der Magistrat und der Gemeinderath aus den nach vorangelassem Concurs um eine Lehrstelle sich bewerbenden und ohne Rücksicht auf deren Glaubensbekenntnis durch die Schuldeputation befähigt anerkannten Concurrenten. *Hier wird jedoch ausdrücklich bedungen, dass bei der Besetzung der Lehrerstellen allen Confessionen billige Rechnung getragen werde.*

**) Ugyancsak ott: Den Direktor dieser Schule, der zugleich Lehrer sein muss. ernennt ohne Rücksicht auf dessen Glaubensbekenntniss, der Staat. . . .

Végül a felállítandó főreáltanoda belső szervezetének egyéb minden pontjaira nézve a hason főreáltanodáknál fennálló intézmények szorosan követendőek lesznek.

Ezek folytán a megye (?) közönsége felhivatik, hogy a fennebb kitűzött iránypontokat komoly és beható tárgyalás alá vévén, az azok iránti megállapodását az alapító-okleveleknek aszerinti újabb tervezetét annak idejében ide fölterjeszsze. Kelt Budán, 1866. évi márczius hó 29-ikén. *Jugasits Sándor*, s. k. *Fridrich György*, s. k. *Rónay Amadé*, s. k.«

A dolgok e nem várt fordulata nagy consternatiót szült a jogaira és egyházi érdekeire egyaránt féltékeny evang. gyülekezet kebelében és annak a kijelentésére készítette a conventet (1867. április 15), hogy a Helytartótanács által kívánt módosításokat nem fogadja el. Minthogy pedig időközben Ő Felsége hazánk alkotmányát visszaállította, azt indítványozza: terjeszsze fel a város az eredeti alapító-oklevelet az ujonnan kinevezett felelős magyar Ministeriumhoz azon kérelemmel, hogy ezt a jól megfontolt és a város viszonyaiban mélyen gyökeredző oklevelet helybenhagyni és az anynyira szükséges és óhajtott intézet létesítését megengedni kegyes legyen.

A convent nem fogadja el a Helytartótanács módosításait (1867. ápril 15)

Az ügy a vajudás új stádiumába jutott. A városi hatóság eleget akarván tenni a Helytartótanács kívánalmainak, módosításokat tett az eredeti alapító-oklevélen, mert jól tudta, hogy ez a Helytartótanács jóváhagyásának sinequanon-ját képezi. E módosításokat később az evang. convent is elfogadta, mert a módosított oklevélben érdekeinek elegendő biztosítását látta, csak azt kötötte ki, hogy az isk. bizottságban a Keresk. és Iparkamara képviselve ne legyen, mert az iskola tisztán községi intézmény lesz, amelyre idegen testületnek befolyást engedni nem szabad.

A város a Ministeriumhoz fordul a módosított javaslatával. (1867)

Azonban a városi tanács újabb fölterjesztésére huzamos ideig az illető Ministeriumtól válasz nem érkezvén. Minhogy e késedelem miatt az iskola megnyitásának elhalasztásától kellett már tartani: *Flandorffer Ignác*, a közhasznu tevékenység mezején már akkor is kiváló és előkelő polgár 14 társával együtt sürgősségi indítványt nyújtott be a már oly régóta vajudó ügynek haladéktalan elintézése végett. Erre a városi képviselőtestület 1868-ik évi aug. 5-ikén 2340. sz. alatt kimondotta, hogy:

Flandorffer Ignác és 14 polgártársának sürgősségi indítványa közs. reáliskola alapítása ügyében.

Küldöttség
menesztése
a Minisz-
teriumhoz
(1868. aug. 5)

»a helyben életbeléptetendő közös főreáltanoda függőben levő ügyének elintézése a Nagyméltóságu Vallás és Közoktatásügyi magy. kir. Ministeriumnál ismételve szorgalmazandó és az e czélból a főjegyző ur által szerkesztendő felterjesztés *Klauzer Károly* tanácsos, *Müllner Mátyás* és *Szilvássy Márton* városi képviselő uraknak, kik saját nyilatkozatuk szerint e napokban Pestre indulni szándékoznak s ez alkalmattal a város közönsége részéről a megbízatást a legnagyobb készséggel elfogadják, személyes átnyújtás végett jegyzőkönyvi kivonat mellett oly megjegyzéssel átadandó, hogy a mennyiben ezen ügy eddig a felterjesztett alapító-oklevélben az alkalmazandó tanerőkre nézve vallási tekintetben fölvetett paritás elve miatt késleltetett volna, a város közönsége a maga részéről hajlandó ezen elvtől eltérni.«

A községi
főreáliskola
„Szervezési
javaslata.“

A sürgősségi indítványnak megvolt a kívánt hatása, mert a városi közgyűlés 1868. évi aug. 12-ikén tartott közgyűlésében változatlan elfogadta az isk. bizottmánynak időközben benyújtott és úgynevezett „szervezési javaslatát“, mint mellékletet az aug. 5-iki közgyűléshez és azt a Ministeriumhoz haladéktalanul föl is terjesztette. *E szervezési javaslat a soproni községi reáliskola alapító-oklevele egyik részének tekintendő és hangzik ekképen:*

Szab. kir. Sopron Városa Köztörvényhatósága.

Szervezési javaslat egy községi reáliskola felállítására ügyében.

2406/868.

1-szor. A jövő tanév kezdetével vagyis 1868. évi október 1-ével Sopron városában egy három osztályos önálló, minden egyházi befolyástól független, tehát nem felekezeti alreáliskola lesz életbeléptetendő.

Az új alreáltanoda a kormány felügyelete alatt minden más idegen befolyás kizárásával a város közönsége alatt és közvetlen az általa választandó igazgatóság alatt áll.

2-szor. Ezen alreáliskola által a jelenleg fennálló városi kath. 2 osztályos alreáltanoda feleslegessé fogván válni, az az említett naptól fogva megszüntetetik és az illető helyiségek, valamint a tanszerek az új alreáltanoda számára maradnak.

3-szor. Úgyszinte nélkülözhető leend a helybeli evang. convent által fentartott 2 oszt. alreáltanoda; ugyanazért az említett convent felszólítandó, hogy a tanodát szinte a jövő tanév kezdetével megszüntesse és a várost idejekorán az iránt értesítse, valjon mennyire rugtak az eddigi fentartási költségek, hogy azokat a házi pénztárból, az 1861-ben oktatási czélokra megszavazott átalányból, a felállítandó új alreáltanoda költ-

ségeinek fedezésére levonni lehessen, megjegyeztetvén, hogy az általa alkalmazott két alreáltanító a nem felekezetes tanodán fog alkalmazást találni.

4-szer. Ezen új, nem felekezetes 3 osztályos alreáltanoda életbeléptetése iránt hozott határozatról a nagyméltóságu Vallás és Közoktatásügyi magy. kir. Ministeriumhoz jóváhagyás végett jelentés teendő, mely alkalommal a tanodai bizottmány részéről kiküldött albizottság által kidolgozandó és a tanodai bizottmány által megbirálandó tanszervezési tervzet egyidejüleg a nagyméltóságu Ministeriumnak előterjesztendő.

5-ször. A 3 osztályos alreáltanoda fenntartási költségeinek fedezése végett a tandíj minden tanítványért 10 frtban állapíttatik meg, mely a beiratás alkalmával, amennyiben előre kivételesen el nem engedtetett, előre is a házi pénztár javára befizetendő.

Azonkívül tanítványi, könyvtári és tanszerekre az igazgatóságnál 8 frt fizetendő, mely összeg hováfordítása iránt a tanodai bizottmány-nak évenként tüzetes számadás előterjesztendő. Ezen pontra nézve szinte a nagymélt. Vall. és Közokt. m. k. Ministerium helybenhagyása kérendő.

A közgyűlési határozatot és a szervezési javaslatot a kiküldött hármás bizottság valószínűleg személyesen vitte meg a Ministeriumnak, mert a csak 2 nappal későbbben keltezett leiratában a minister jóváhagyja a városnak ez ügyben már kétszer is hozzá intézett felterjesztéseit. A Ministeriumnak ezen helybenhagyó határozata tulajdonképeni *alapító-oklevele* a soproni városi reáliskolának, azért szószerint közlöm:

Vallás és Közoktatási magy. kir. Ministerium. 13,371. sz.

Mult évi augusztus 14-ikén 2875. és folyó évi augusztus 5-ikén 2340. sz. a tett előterjesztés folytán megengedem, hogy az ottani kath. és evang. alreáltanodák egyesítése által a város költségén főreáltanoda felállíttassék, s e célból már a legközelebbi tanévben a 3-ik osztály életbe léptessék.

**A Ministe-
rium hely-
benhagyó
leirata.**

(1868. aug. 14)

E tekintetben — minthogy a fölterjesztett alapítványi okmány tervzete több oly részletet tartalmaz, mire nézve a törvényhozás fogván intézkedni, jelenleg végmegállapodást eszközölni úgy sem lehet, — egyelőre csak azon feltételeket kívántam megállapítani, melyek szükségsek arra, hogy a tanítás eredménye biztosíttassék, s a város pártfogó jogának épségben tartása mellett, a kormányt illető felügyeleti jognak kellő gyakorlása megóvassék.

Ezen fentebbi engedélyhez kötött feltételek a következők:

1. A két alreáltanodának egyesítése által felállítandó főreáltanoda, mint a város közjövödelmeiből fenntartott reálirányu tanintézet különös hitfelekezeti jelleggel nem bírván, a tanári állomások betöltésénél vallás-külömbőség nélkül ugyan, mindazonáltal lehető tekintettel a város különböző hitfelekezeteire, a nagyobb mérvű képzettség határoz.

2. A tanítás sikere s a fegyelem minden oldalról fenntartása a középtanodák szervezeténél fogva okvetlenül azt igényelvén, hogy az igazgatóság állandóan egy egyén által gyakoroltassék: az igazgatói állomásra vallásra való tekintet nélkül a legalkalmasabb tanár nevezendő ki, a különböző érdekek lehetőleg megóvatván az által, hogy e kinevezés egyelőre a szokásos három próbaév fenntartása mellett ideiglenesen történik, és csak azután következik be a végleges megerősítés, amidőn feladatának a pártfogó város kívánalmához s a tanügy érdekéhez képest megfelelt.

3. A város mint pártfogó kinevezi az igazgatót és tanárokat és ezek felett a fegyelmi hatóságot gyakorolja, — tartozik azonban a részbeni intézkedéseit, s az eszközölt kinevezéseket a felügyeleti jog kellő gyakorolhatása végett a vallás és közokt. ministeriumnak följelenteni, — s ezen intézkedések csak akkor vétethetnek foganatba, ha a ministerium által jóváhagyó tudomásul vétettek, s ellenök észrevétel fenn nem forog.

4. A tanítás belkezelését illetőleg tartozik a felállítandó főreáltanoda a hasonló áll. tanodák számára fennálló tantervhez s erre vonatkozó szabályokhoz alkalmazkodni, a felügyeleti jogánál fogva hatáskörében állván a ministeriumnak ennek pontos megtartása felől magának bármikor saját közegei által meggyőződést szerezni.

Miről a város közönségét, fentebbi jelentése mellékleteit visszaküldvén, oly felhívással értesítem, miszerint az engedélyezett főreáltanoda osztályainak fokozatos életbeléptetésére nézve a tantermek előállítása s felszerelése, a taneszközök beszerzése s az igazgatói állomás, s a tanszékek betöltése iránt haladék nélkül intézkedni, s az eredményt annak idejében velem tudatni szíveskedjék. Budán, 1868. évi aug., hó 14-ikén. Minister ur meghagyásából az államtitkár Tanárky Gedeon, s. k.

Sopron sz. kir. város közönségének.

**A községi
főreáliskola
végleges
szervezése.
(1868. szeptember 2)**

A nagy örömmel fogadott, mert már rég várt jóváhagyás az 1868. szeptember 2-iki közgyűlésen közzététetvén, az iskolai bizottság javaslatára az iskola végleges szervezése a következő, csak kivonatilag közlött pontokban, foglaltatott össze (2575. sz.):

1-ször. Az 1868/9-ik tanév kezdetével megnyítandó 3 osztályos alreáltanoda az iskolaház 2-ik emeletén elhelyezendő. Az építészeti bizottság pedig megbizatik, hogy a szükséges építkezéseket és pedig a

vegyműhelyt illetőleg *Rösch Frigyes* reáltanító urnak közbenjárása mellett eszközölje.

2-szor. Oktatási nyelv néhány tárgynál, melyeknél az oktatás az által hátrányt nem szenved a *magyar*, a többiekénél pedig a *német* nyelv.

3-szor. *Aistleitner Antal*, *Rösch Frigyes*, *Stuppacher Lajos* és *Ulber Mátyás* reáltanítók által kidolgozott szervezeti szabályzat és tanterv a bizottmány módosításával jóváhagyatik és a Ministeriumhoz fölterjesztendő.

4-szer. Szünnap szerda és szombat délután. A három keresztjáró nap, Szt. Márkus napja nem szünnapok, mert az iskola felekezetnélküli. A kath. tanítványok szent misére csak vásár- és ünnepnapokon mennek.

5-ször. A tanszerekre nézve *Rösch Fr.* tanár javaslata elfogadtatik és a vegyműhely felszerelésére — a finom 100 frtra becsült mérleg elmaradhatván, 300 frt; annak jókarban tartására és vegyészeti szerek beszerzésére évenként számadás iránt kiszolgáltatandó 100 frt szavaztatik meg a házi pénztárból. A szerek vásárlását a tanodai bizottmány *Rösch Fr.* tanárral együtt eszközli.

A természettani szereket illetőleg a convent megkeresendő, hogy a leltár közlése mellett nyilatkozzék, vajjon a megszüntetendő alreáltanoda tanszereinek egy részét, valamint a netalán nélkülözhető iskolai butorokat nem volna-e hajlandó a városnak átengedni.

A rajzminták beszerzését szintén az iskolai bizottmány eszközli az illető szaktanárral együtt.

6-szor. A reáltanodai bizottmány 8, a közgyűlés kebeléből a legközelebbi tisztujításig terjedő időtartamra választandó tagból, a tanoda igazgatójából s a tantestületnek egy évre választandó küldöttjéből áll. A tárgyalási és ügykezelési rendszabályok e bizottság részére egy külön kiküldendő bizottmány által kidolgozandók.

7-szer. A 3 osztályos alreáltanodán az eddigi kath. és evang. alreáliskolák működő tanárai alkalmaztatnak: *Fuchs Pál*, *Rösch Frigyes*, *Stuppacher Lajos*, *Ulber Mátyás* és *Aistleitner Antal* segédtanító.

A kath. hittan oktatása a városi plébános, a többi felekezetek hittanítása az illető gyülekezetek vagy a község részéről eszközözendő.

A tanodai bizottmány elnöke köteles az alkalmazott tanárok minősítvényi táblázatát mielőbb beszerezni és bemutatni, hogy az a Ministeriumnak haladéktalanul fölterjeszthető legyen.

8-szor. Nem köteles tantárgyak a következők legyenek: francia és angol nyelv, gyorsírászat, ének. E tárgyak díjazására vonatkozó javaslat tétele a bizottmányt illeti meg.

9-szer. Az igazgató választása a minősítvényi táblázat beérkeztéig elnapoltatik.

10-szer. A vizsgálati terem helyisége kiürítendő.

11-szer. Intézkedés a tandíjak beszedése és beszolgáltatása ügyében.

12-szer. A városi alreáliskolán eddig működő tanárok járandóságai érintetlenül hagyatnak; Rösch Frigyes és Ulber Mátyás evang. tanárok részére ugyancsak annyi utalványoztatik, vagyis évi 735 frt fizetés, 6 öl kemény hasábfu és 126 frt lakbéri pótlék.

Végre határoztatik, hogy ha a segédtanítói állomás megszűnnék, a tanárok kötelesek hetenként legalább 20 tanórát adni külön díjazás nélkül. Aláírva: *Kurz Endre*, polgármester; *Finck János*, aljegyző.

A községi
főreáliskola
pecsétje.

Az iskolai bizottmánynak további indítványaira az 1868 szeptember 24-ikén tartott közgyűlés helybenhagyta az 1868/9-ik tanévre szóló tantárgybeosztást és elhatározta, hogy a szépirásatra ez évben külön tanítót alkalmaz 100 frt évi fizetéssei. Kimondatott továbbá, hogy a tandíj beszedésével az igazgató bizassék meg azon kötelezettséggel, hogy az e czimen begyűlt összeget november 12-ikéig a városi adóellenőrnek átszolgáltatni tartozik. Végül megállapították az iskola pecsétjét következő körirattal:

Szab. kir. Sopron városa reáltanodájának pecsétje. 1868.

Közepében: a város czimere.

Az ág. ev.
alreáliskola
beszüntetése
(1868)

A város tanácsa az 1868. évi augusztus 12-én tartott közgyűlésnek utasítása következtében hivatalból értesíti az ev. conventet, hogy a jövő tanévtől kezdve egy városi közös 3 osztályu alreáliskolát fog szervezni; kéri tehát a conventet, hogy a maga alreáliskoláját is szüntesse be. Egyuttal kérdést intéz a conventhez az iskola bútorzatának, felszerelésének, kivált tanszereinek átengedése iránt. Minthogy pedig az eddigi evang. és kath. alreáliskolák költségei az uj reáliskola fentartására lesznek fordítandók, felszólítja a conventet, hogy alreáliskolájának átlagos évi kiadásait mutassa ki, hogy ezt az összeget, a város pénztárából a conventnek tanügyi segély czimén évenként kiutalt átlagból levonhassa és az uj községi reáliskola czéljaira fordíthassa.

A convent
tanügyi
kiadásai
ügyében
felterjesztést
intéz a
városhoz.

Erre a convent felosztatja alreáliskoláját és értesíti a várost, hogy azokat a bútorokat, felszereléseket és tanszereket, melyeket a városnak 1852-ben e czélra megszavazott 250 frtjából szerzett, valamint azokat is, melyeket ajándéku kapott, az egész tanári könyvtárral együtt, leltár szerint — *ingyen*; azokat pedig, melyeket a convent a saját pénzén beszerzett, 163 frtnyi becsárban a városnak

átengedi. Ellenben az ev. alreáliskola fentartására a városi pénztárból eddig húzott évi összegről nem hajlandó lemondani. A convent kimutatja ugyanis, hogy a két alreáliskolai tanár távozása után még 14 népiskolai tanítót kell fizetnie és hogy erre az egész városi 7424 frtnyi segélyösszeg nem elegendő, mert e czimen a kiadási összeg 8165 frtra rúg. Kéri tehát a várost, hogy követelésétől álljon el. Utal arra, hogy az 1848-iki XX. törvényezikk kimondja a keresztény felekezetek teljes egyenjoguságát és ennek alapján Sopron városának 1861. évi július 3-ikán tartott közgyűlése 2662. sz. alatt szintén kimondotta a kath. és evang. egyház és felekezetek egyenjoguságát városunkban. Ennek kapcsán elpanaszolja a convent, hogy a város előnyben részesíti a kath. felekezetet, mert kétszer akkora összeget utal ki részére évenként mint az evangélikusoknak. A tanács csakugyan megszívlelte a convent indokait és elállott a részlet-összeg követelésétől.

Nem lesz talán érdektelen itt fölemlíteni, hogy a város atyái már a községi reáliskola megnyitásának küszöbén avval a gondolattal foglalkoztak, nem volna-e lehetséges Sopron városának egy állami főreáliskolára szert tennie. Erre vall legalább az 1868. évi nov. 25-én tartott közgyűlésnek abbeli határozata, amelynél fogva a jegyzőkönyv szavai szerint:

A községi főreáliskola államosításának eszméje (1868. november 25)

Tek. Ihász Rezső, országos képviselő ur, megkeresni határoztatik: »miszerint a Nagyméltóságu Miniszter Urnak az iránti szándokát megtudni igyekezzék, vajjon az állam költségén felállítandó kir. főreáltanodák egyikének székhelyéül Sopron városa fog-e kitűzetni.« Ugyancsak e közgyűlésen hirdették ki, hogy az új reáltanoda szervezetét, tantermét, az igazgató és tanárok megválasztását, a tandíjra és egyéb iskolai belügyekre vonatkozó intézkedéseit a miniszterium 1868. Nov. 11-ikén 17,341. sz. alatt helybenhagyta, végül pedig — és ezt fontosnak tartjuk — 3446. sz. határozatával kimondja a közgyűlés, hogy »a testgyakorlati oktatást a reáltanoda kötelezett tantárgyai közzé sorolja; végül pedig az új reáliskola összes felszerelésének, tanszereinek, könyvtárainak stb. új leltározását rendeli el.

A felekezeti jelleg nélküli községi főreáliskola alapja tehát meg volt vetve. Az új tanintézet, mely az ifjuság reál-irányú kiképzésére volt hivatva és a város közönségének egy századnegyed óta hő óhaját képezte, hosszú vajudas után végre

A községi főreáliskola megnyitása 1868. okt. 1-én.

létrejött és 1868-ik évi október 1-én egyelőre 3 osztálylyal meg is nyitattott.

Egyről azonban tökéletesen megfeledezett a város tanácsa: az 1861-ik évi május 14-ikén tartott közgyűlés abbeli határozatának végrehajtásáról, hogy az új iskola *Széchenyi-tanodának* neveztessek, ami még az esetben sem menthető, ha ennek okát tisztán csak a feledékenység sötét méhében kell keresnünk.

6. A községi főreáliskola fokozatos kiegészítése és fejlesztése.

A községi főreáliskola népszerűsége. Megnyilik a 3-ik osztály (1868/9-ben)

Az új reáliskola működésének már első évében nagy népszerűségnek örvendett. A közfigyelem szokatlan módon fordult feléje. Jó példával maga a város közönsége járt elöl, mert teteles összeget: 2000 frtot szavazott meg a tanszergyűjtemény szaporítására. Elismerést érdemel az evang. hitközség már fent említett áldozatkészsége is, hogy könyvtárát, fölszerelésének és tanszereinek nagy részét ingyen, másik (kisebb) részét a beszerzési áron átengedte az új reáliskolának. A Takarékpénztár 300 frtot szavazott meg szintén tanszerek és könyvek beszerzésére és egyes jóltevők is sűrűn jelentkeztek, a kik mint a tanügy lelkes barátai, letették obulusaikat a nevelés szent oltárára.

De nem csak a jótékonyság adatai bizonyítják az új iskola népszerű voltát és az iránta ébredező közbizalmat, hanem az az öröndetes körülmény is, hogy ámbár az iskola felállítását és a 3-ik osztály megnyitását csak elkésve lehetett nyilvánosságra hozni és kihirdetni — kívülről jövő tanulókra tehát alig lehetett számítani, — mégis 157 tanuló iratkozott be: oly szám, melyet a már abban az időben fenálló reáliskolák közül csak a pécsi és szegedi múlt felül.

A 4-ik osztály megnyitása (1869-ben)

Minthogy az iskola sikeres működésével igazolta a beléje helyezett bizalmat, amit a tanulók nagymérvű szaporodása is bizonyít; minthogy továbbá a város lelki szemei előtt mindig egy teljes 6 osztályu főreáliskola lebegett végezel gyanánt: a 3 osztályu intézet továbbfejlesztéséről kellett gondoskodni. Ennek következtében az 1869. évi július 7-iki közgyűlés a 4-ik osztály meg-

nyitását és 2, illetve a hiányzó tanárral együtt, 3 új tanerő alkalmazását határozta el és pályázat útján *Bach Nándor*, *Kolecskár József* és *Kövesdy (Küszel) Ignác* tanárokat választotta meg, kikkel együtt a tanári testület most már 7 tagból állott.

Azonban a 4. osztály megnyitásával az a meglepetés érte a tanári kart és a várost, hogy a tanulók száma 207-re fölszaporodván, az első osztályba kerek 100 tanuló iratkozott be. A tanári testület kénytelen volt sürgős intézkedésre felszólítani a várost egy párhuzamos osztály felállítására. A párhuzamosítás meg is történt és az ügybuzgó tanárok a párhuzamos osztályban is tanítottak, csak hogy az intézet felvirágzását biztosítsák és népszerűségét emeljék. De a párhuzamos osztálylyal együtt előállott egy tanteremnek és egy második rajzteremnek a szükségessége. Utóbbiról a város haladéktalanul gondoskodott és egészen föl is szerelte; de a párhuzamos osztály részére szükséges tantermet hirtelen nem tudván előteremteni, a 4-ik osztálynak mint aránylag legnéptelenebbnek, vándorosztálylyá kellett lennie.

Az 1. osztály párhuzamosítása (1869/70-ben)

Igen örvendetes jelenségnek mondható, hogy a két felekezeti iskolának községi iskolává való egyesítése miatt a lakosság egy kis töredékében támadt aggodalmaknak semmi nyoma sem volt tapasztalható. A különböző felekezetekhez tartozó tanulók igen jól megfértek egymással; általában a felekezetenélküliség a tanulóifjuságnak kellemetlen incidensekre nem szolgáltatott okot.

Az 1870/71-ik tanév szintén nagy haladást jelent reáliskolánk fejlődésében. A Vallás és Közokt. magy. kir. Miniszteriumnak 1868-ik évi augusztus hó 14-ikén kelt, 13,371. sz. intézkedésével megnyílt az 5-ik osztály is, és a tanulók száma 256-ra emelkedett. Az első osztályba 107-en, a 2-ikba 84-en iratkoztak be. Az 1. osztály természetesen újból párhuzamosított, ellenben a 2. osztály növendékei helyiség hiányában csak a mértanban, a mértani és a szabadkézi rajzban és szépíráshoz nyertek 2 csoportban oktatást; az 5-ik osztály pedig ambulans osztálylyá lett.

Az 5. osztály megnyitása (1870/71-ben)

A tanulók rendkívüli szaporodása a helyiségek szaporítását, illetőleg egy, a reáliskola céljainak teljesen megfelelő épület emelését tette elodázhatatlanná. A már megelőző évben tervben vett építkezést, melyre az 1870-ik évi költségvetésben 6000 frtot

Az iskolaépület kérdése.

vett fel a város, nem foganatosították, mert belátták, hogy itt kisebb-nagyobb toldásokkal a bajon nem segíthetnek. Az iskola fentartója tisztában volt vele, hogy a tanhelyiségek kérdését véglegesen csak úgy oldhatja meg, ha a reáliskolának a lehető legrövidebb idő alatt új és célszerű épületet emel.

A kormány
évi subven-
tiója.

Hogy intézetünknek hazánk nyugati véghatárán való nagy cultur-nemzeti fontosságáról és szükségéről maga a kormány is meg volt győződve, mutatja azon tény, hogy reáliskolánk költségeinek fedezésére évi 4000 frtot vett fel a költségvetésbe és ezt az összeget az országos képviselő-testülettel meg is szavaztatta.

Változás a
tanári tes-
tületben.

A tanári testületben részint az 5. osztály felállítása, részint lemondás következtében többrendbeli változás állott be. *Fuchs Pál*, az intézet ideiglenes igazgatója és *Kolecskár József* tanár lemondottak állásukról. Igazgatóvá lett *Ulber Mátyás*, tanárokká pedig: *Hauser Károly* szabadkézi rajzra, *Dr. Wallner Ignác* vegytan- és természetrajzra és *Divald József* a magyar, németnyelvre és földrajzra.

A közs. fő-
reáliskola 6
osztályuvá
lesz (1871/2-
ben). Új
tanerők.

A következő tanévben (1871/2) a 6. osztály megnyitásával a főreáliskola az akkori szervezet mellett teljessé vált. Az új tanári állásokra a város képviselőtestülete: *Hahnenkamp Rudolfot* a meny-nyiségtnak és physikára és *Sajóhelyi Frigyes* a természetrajzra választotta meg. Utóbbi közbejött körülményeknél fogva a választást el nem fogadhatván, helyette *Udvardy Ignác* tanárjelölt került a természetrajzi csoportra tanárnak és évvel a tanári testület is teljessé vált.

Új iskola-
épület eme-
lése.

A város nemes közönsége most már rajta volt, hogy az intézet egyéb szükségleteit is lehetőleg kielégítse. Az 1. osztálynak (102 tanuló) párhuzamosítását újból elrendelte; a 2-ik osztály 72 tanulója a tavalihoz hasonló módon nyert oktatást, mert annak különválasztására sem helyiség, sem tanerő nem állott rendelkezésre. Hozzálatott a helyiség kérdésének végleges megoldásához is a város, mert belefogott egy kétemeletes iskolaépület építésébe, amely némi átalakításokkal ma is e célnek van szentelve. De az épületnek csak földszintjét és 2 emeletét adta át a reáliskolának, az egész első emelet egyelőre a kath. elemi iskoláé

maradt. A városi hatóságnak ezen, már csak a fegyelem szempontjából is szerencsétlen intézkedése ellen a tanári testület több ízben föl is szólalt, de szava elhangzott a pusztán és a reáliskola még 20 esztendő múlva sem juthatott a céljaira feltétlenül szükséges egész épület birtokába. Végül vegytani előadóteremnek és szertárnak czélszerű átalakítások után, az új épülettel kapcsolatos színházi raktár-helyiséget rendezték be, egyuttal a vegytani laboratorium számára egy laborans-szolgát is engedélyeztek.

Csak az új épületbe való költözködés után tárult fel egész valójában az iskola hiányos, mondhatni szegényes felszerelése, mely a szemléleti oktatás követelményeivel nem állt arányban. Hogy tehát az intézet magasztos feladatának minden tekintetben megfelelhessen, a város közönsége a vegytani, természettani és mértani szerek vásárlására 3000 frtot szavazott meg és utalt ki, amely összeget ha hozzátesszük az építési, felszerelési és egyéb kiadásokhoz, elmondhatjuk, hogy a város ez évben rendkívüli áldozatokat hozott a reáliskola érdekében.

A most már elég gondosan és czélszerűen felszerelt és berendezett tanintézet iránt való érdeklődés mindinkább nagyobb mérveket öltött. Ebből magyarázható nemcsak a tanulók számának folytonos emelkedése, hanem az a jelenség is, hogy az intézet hova-tovább több és több jóakarót, jótevőt hódít magának a lakosság különböző rétegeiben. Fokozta ezt az érdeklődést az is, hogy a közoktatási kormánynak 1871. évi október hó 17-ikén kelt 25,116. sz. alatti felhívására a tanári testület 6 tagja örömmel vállalkozott a téli hónapokban népszerű előadások révén a felnőttek oktatására. E tanfolyamot ugyanis sokan és buzgón látogatták; ez által az iskola jó hírneve és a benne helyezett közbizalom még inkább terjed.

A rákövetkező tanévvel (1872/3) sok tekintetben új aera kezdődött intézetünk történetében. A múlt tanévnek némely, erkölcsi és fegyelmi tekintetben szomorúnak mondható mozzanata, valamint a tanári testület harmonikus összműködésének megzavart egyensúlya arra készítette *Ulber Mátyás* igazgatót, hogy a várostól az intézet vezetése alól való fölmentését kérelmezze, ami teljesülvén, *Dr. Wallner Ignác* bizatott meg az igazgatói teendők

A felszerelés és a szertárak kiegészítése.

Felnőttek tanfolyama.

A közokt. minister igazgatót küld az intézet vezetésére (1872/3-ban)

ideiglenes vezetésével. Minthogy azonban a város consolidált állapotokat akart teremteni az intézetben, maga a Köztörvényhatóság azon kérelemmel fordult a közoktatási kormányhoz: jelöljön ki, illetőleg nevezzen ki maga a minister oly erélyes és tapasztalt tanférfit az intézet élére, aki a népes iskolát czéljának megfelelően értelmesen és tapintatosan vezesse; a fegyelmet, ha kell, vaskézvel fentartsa és az intézet fejlesztésére, a tanulóifjúság haladására és nevelésére különös gondot fordítson. A tanügyi kormány *Salamín Leó*-ban, a lőcsei kir. kath. főgymnasium rendes tanárában vélte föltalálni azt az egyént, aki e nehéz feladat megoldására képes s azért őt nevezte ki 1872. évi szeptember hó 30-ikán 24,184. sz. rendeletével az intézet igazgatójává, aki ezidőtől fogva a mai napig az intézet élén állván, szellemi tehetségeinek és hivatali buzgóságának egész erejével iparkodik a rábizott intézetet és ifjúságot a fokozatos haladás útján vezetni.

A tanulók szaporodása.

A város újabb áldozatkészsége.

A tanulók száma még mindig növekedett. Az első osztályba 105-en, a másodikba 70-en vétettek fel; az összes tanulók száma 292-re emelkedett. Az első osztályt természetesen újból 2 párhuzamosra kellett választani; a második osztály újra csak a rajzzal kapcsolatos tantárgyakban kapott két csoportra váltott oktatást. A tanszergyűjtemények szaporítására a város újlag 2000 forintot adott s minthogy az intézet a bécsi világkiállításra mértani és szabadkézi rajzokat küldött föl, a szükséges keretekre a legnagyobb készséggel 125 frtot utalványozott. Jóltevőkben ez idő szerint sem szenvedett hiányt az intézet.

A reáliskolai bizottság megalakulása és működése.

Ebben az évben a reáliskola kormányzásában és felügyeletében is haladást jelentő változás állott be. Tudvalevő dolog, hogy a tanári testület ismételten azt a kérelmet intézte a városi tanácshoz, gondoskodjék az intézet részére egy külön reáliskolai bizottságról, mert a mostani „Iskolai bizottmány“ az összes iskolák fölterjesztéseivel foglalkozván, a reáliskolai ügyeket csak késedelmesen intézheti el. A kérelem süket fülekre talált. A kormány közbenjárására volt szükség, hogy az anynyira szükséges külön bizottság létrejöjjön. Midőn ugyanis a kormány a reáliskola fokozatos kiegészítését engedélyezte és 1871-től fogva részére a 4000 frtnyi évi államsegélyt biztosította, ezen támogatását bizo-

nyos feltételekhez kötötte. Nevezetesen elrendelte, hogy az intézet kormányzására és felügyeletére külön bizottság alakuljon. Kimondotta, hogy az intézet legfőbb tanhatósága ezentul a Vallás- és Közokt. magy. kir. Ministerium, melyhez az intézet jelentései részint szab. kir. Sopron Városa tanhatósága útján, részint közvetlenül felterjesztendők.

Ezen intézkedésnél fogva a városi „*Tanügyi Szakosztály*“ két albizottságra oszlott, amelyek egyike — „A reálisk. bizottság“ — kizárólag csak reálisk. ügyekkel foglalkozott. A reálisk. albizottság 15 tagból állott; ezek között a reálisk. igazgatója és a tanári testület egy választott képviselője foglalt helyet. Mindakét tanügyi osztálynak elnöke *Dr. Palló Sándor* lett, a reálisk. alosztály jegyzőjévé pedig *Dr. Wallner Ignác* tanár választott meg.

A tanügyi szakosztály sikeres működéséről különösen és külön fejezetekben szól az idevonatkozó igazgatói jelentés. Kivált *Dr. Palló Sándor* elnöknek és *Dr. Toepler Károlynak*, a tanügyi szakosztály jegyzőjének érdemeit emeli ki, melyeket maguknak a tanári kar újjászervezése és az intézet administratív kezelésére vonatkozó czélszerű intézkedések végrehajtása által szereztek. Ők lelkek egész hevével arra használták fel tapasztalataikat, hogy a községi főreáliskolát minden tekintetben az állami reálintézetek mintájára szervezzék. Vezetésök alatt megtette a tanügyi bizottság az első lépést az intézet államosítása érdekében is. A bizottság indítványára Sopron városa 1873. évi február 27-ikén tartott közgyűlése: *Flandorffer Ignác*, *Dr. Schwarz Miklós* és *Dr. Pottyondy Ágost* urakból álló küldöttséget menesztett *Trefort Ágost*, közoktatásügyi ministerhez, hogy a város rendkívül nagy tanügyi kiadásaira való tekintettel, a reáliskola államosítását kérelmezzék és sürgessék. A küldöttség május 15-ikén representált a ministernél és kiemelte, hogy a város tanügyi kiadásai az összes hitfelekezetek segélyezése, a városi felső leányiskola és a főreáliskola fentartása czimén oly mérvben növekednek, hogy a község maholnap képtelen lesz azokat elviselni. A minister indokoltnak és méltányosnak találta a város abbeli kérelmét, hogy legalább egy áll. iskolája legyen és megígérte, hogy az iskola

Első lépés az intézet államosítása érdekében (1873. febr. 27-ikén)

állami segélyét 4000 frtról 8000-re fölemeli, de hivatkozván az ország súlyos pénzügyi helyzetére, az intézet államosítását egyelőre kilátásba nem helyezhette.

Ujabb változás a tanári testületben.

Az 1873/4-ik tanév nagy változást idézett elő a tantestületben. *Bach Nándor* a nagyvárad, *Divald József* a debreczeni reáliskolához és *Kövesdy Ignác* az aradi főgymnasiumhoz nevezetvén ki tanárnak, állásuktól megváltak. Helyeiket *Skoff Béla*, *Kárpáti Károly* és *Toppler (Holló) István* foglalták el; *Stuppacher Lajos*, a fegyelmi uton egy évre felfüggesztett tanár pedig újból visszatért a tantestület kebelébe.

Trefort Ágost miniszter meglátogatja az iskolát 1873. okt. 29-ikén. Az állami subventiót 8000 frtra emelik.

A tanév egyik kimagasló mozzanata, hogy *Trefort Ágost*, vallás és közokt. minister, *Kárffy Titus* és *Mészáros Ferencz*, ministeri tanácsosok kíséretében 1873-ik évi október hó 29-ikén meglátogatván iskolánkat, a tapasztalt rend, fegyelem és haladás fölött a legnagyobb megelégedését fejezte ki. Személyesen meggyőződván az iskola fentartásának tetemes költségeiről, biztosította a várost, hogy ezentúl 8000 frtnyi áll. segélyben részesíti és kijelentette, hogy mihelyt hazánk pénzügyi viszonyai megengedik, az intézetet állami kezelésbe veszi.

A szegény tanulókat a „Segélyző Egyesület” megalakul (1873/4) Módszeres tanácskozmányok. Megnyilik a főreáliskolával kapcsolatos ipariskola (1874. nov. 22-ikén).

Figyelmet érdemelnek ezen tanévnek még következő mozzanatai. A város a tanszerek beszerzésére újra 1000 frtot áldoz. *Salamin Leo*, igazgató, *Csöndes J. Ferencz*, magánintézet-tulajdonos, *Ulber Mátyás* és *Kárpáti Károly* kezdeményezésére megalakul a szegény tanulókat segélyző „Segélyegyesület”. Ujítás számba megy, hogy a 2 felső osztály növendékei megkezdik tanulmányi szakkirándulásaikat. hogy elméleti ismereteiket a gyakorlat tapasztalatával szakszerűen kiegészítsék. A magas tanügyi kormány 1873. november 25-én kelt 25,335. sz. rendelkezésénél fogva havonként *módszeres tanácskozmányok* tartatnak. Végül pedig az intézet igazgatójának indítványára és kezdeményezésére a tanári testület 1873. évi december 1-én a felnőttek tanfolyama helyett rendes ipariskola felállítása iránt tesz lépéseket, bizottságot küld ki, mely javaslatát elkészítvén, a Ministeriumhoz, a városhoz, a megyéhez, az Ipar és Kereskedelmi Kamarához fordul az iskola érdekében s addig buzgólkodik, míg eszméje mindezen factorok és a kizárólag e célra ala-

kult „Ipartanodai egyesület“ erkölcsi és anyagi támogatásával diadalt aratván, az ipariskolát 1874. évi november hó 22-ikén ünnepélyesen meg is nyitattja.

Az 1874/5-ik tanév megnyitásával a tanári testület megszorodott egy taggal, mert az 1. osztályban a francia nyelv tanításával *Leupin János* nyelvtanító bízott meg. *Toppler István* h. tanár évközben megbetegedvén, óráinak helyettesítésére *Kuszák József* tanárjelölt hivatott meg.

Az 1. osztályba jelentkező tanulók apadása (69) lehetővé tette az eddigi párhuzamos osztály ideiglenes megszüntetését. A város ez évben is 1000 frtot adott tanszerek és bútorok beszerzésére. De a tanév legörvendetesebb eseményei közé ösztöndíjak alapítása tartozik. Egy ismeretlenül maradni akaró tanügybarát 3000 frtnyi adományának kamatjaiból *Trefort Ágost* minister „*Soproni reáltanodai alapítvány*“ czimen 150 frtos ösztöndíjat alapított kizárólag Sopron városa szülöttei számára. *Rosenfeld Jakab* özvegye: *Katalin* pedig, ki már férjének az aschaffenburgi vasuti szerencsétlenség alkalmával bekövetkezett halálakor a soproni reáltanulók részére két „*Rosenfeld Jakab*“-féle, egyenkint 125 frtos ösztöndíjat alapított, a folyó tanévben elhalálozván, végrendeleti intézkedésével két új, az ő nevééről szóló, egyenkint ugyancsak 125 frtos ösztöndíj alapítását rendelte el. Ez időtől fogva tehát 5, kizárólag intézetünkhöz kötött ösztöndíj áll szegény tanulóink rendelkezésére.

A tanulók apadása. A párhuzamos osztály megszűnik. Ösztöndíjak alapítása.

A tanév másik örvendetes eseménye a reáliskolák teljes és végleges szervezése. A minister 1875. évi június 8-án kelt 12,383. sz. a. tudatta az igazgatósággal, hogy a reáliskolák 8 osztályuakká alakíttatnak át és elrendelte, hogy a jövő tanévben a VII-ik, a rákövetkezőben a VIII-ik osztály tanulói érettségi vizsgálatnak alávetessenek. Ez intézkedéssel a tanügyi kormány a reáliskolákat — szervezet tekintetében — tehát csak forma szerint egyenranguakká tette a gymnasiumokkal, de abiturieneseinek nem adta meg a jogot, hogy tanulmányaikat a tud. egyetem facultásain is folytathassák.

A reáliskolák teljes és végleges szervezése (1875-ben) Első érettségi vizsgálat.

Az iskola államosítása is mindinkább közeledett a megvalósuláshoz. *Trefort* minister, Sopron városának ez időben országgyűlési képviselője, ez évben két ízben is megfordult városunk-

Trefort minister újabb látogatása (1875-ben)

ban. Ez alkalommal közte és a város tanácsa között tárgyalások folytak az államosítás feltételeire nézve, melyek kedvező eredményre vezettek, mert a város a feltételeket elfogadván, az államosítás foganatosítását lehetővé tette.

Uj tanerők. Az 1875/6-ik tanévben a VII. osztály és az uj tanterv életbelépén, egy francia és egy természettani tanszék rendszerítése vált szükségessé. Előbbire *Leupin János*, utóbbira *Molnár József* választatott meg; a betegsége miatt elbocsátott *Toppler István* helyébe pedig, helyettese távoztával *Moller Ede* tanárjelölt hivatott meg a nyelvek tanítására.

Deák-Ferencz ösztöndíj-alap létesítése. — Ifjúsági takarékpénztár. Ez évnek nevezetesebb eseményei közzé sorolhatjuk, hogy a tanári testület *Deák-Ferencz* elhunytá alkalmából egy Deák-ösztöndíjalapot létesített; hogy a város 1000 frtot utalványozott rendkívüli segély czímen a tanároknak arányos elosztás végett; hogy „*ifjúsági takarékpénztárt*“ alapítottunk; hogy az *első érettségi vizsgálat* megtartatott; s végül, hogy az intézet államosításába vetett remény csakugyan megvalósult, mert az országgyűlés nehéz küzdelem után elfogadta a miniszternek ebbeli javaslatát.

7. A községi főreáliskola államosítása 1876-ban.

A községi főreáliskola államosítása 1876. január 1-én. A miniszter 1875. évi december hó 20-ikán kelt leiratában értesíti a várost, hogy az iskolát 1876. évi január 1-ével állami kezelés alá veszi. E leirat a hozzácsatolt szerződéssel együtt képezi a Soproni áll. Főreáliskola *alapító oklevelét*, azért hadd álljon itt egész terjedelmében:

31,689. szám.

Másolat.

Vallás és közoktatási magyar kir. Miniszter.

**Az alapító-
oklevél.**

Az ottani, eddig a város közönsége által fenntartott reáltanodának állami kezelés alá átvétele iránt létrejött szerződés jóváhagyási záradékkal ellátott egyik példányát oly felhívással küldöm meg a város közönségének, hogy annak hiteles másolatát ez intézet igazgatójának adja ki.

Az intézet átvételével annak igazgatóját, Salamin Leó-t, bizom meg; a reáltanoda birtokában levő összes taneszközök- és szerelvényekről az

átadáskor három leltár készítendő, mely egy-egy példányban a városi és reáltanodai levéltárban megtartandó, egy példány pedig ide fölterjesztendő.

A tanári személyzet illetményeinek utalványozása előreláthatólag január végéig is el fog húzódhatni; felhivom tehát a város közönségét, hogy az illetmények január havára előlegképen szolgáltatassa ki s azok a város közönségének még ugyanazon hó folytában visszafizettetnek.

Budapest, 1895. december 26-ikán

Trefort Ágoston, s. k.

Jelen másolat hitelül

R. Ulreich, s. k.

h. kiadó.

Másolat.

Szerződés,

mely a soproni községi főreáltanodának állami kezelés alá átvétele iránt, egyrészt a Vallás- és Közoktatásügyi Ministerium, másrészt Sopron szab. kir. város között, a törvényhozás jóváhagyásának fentartása mellett, — a következő feltételek alatt kötött meg:

1. Sopron szab. kir. város kötelezi magát, hogy jelenleg a főreáltanoda és főelemitanoda által elfoglalt, városi tulajdont képező épületet, a város közönsége által elfogadott és 1874. évi szeptember 28-ikról 3043/456. k. szám alatt kelt felterjesztéssel átküldött terv szerint saját költségén átalakítva s az összes 1876. évi január 1-én meglevő és leltárilag átadandó bútorzattal felszerelve, a főreáltanoda és ezzel esetleg kapcsolatosan felállítandó szakiskola számára örökös alapítványkép átadja s az épületet állandóan jó karban tartani fogja

Mígnem a kormány által esetleg felállítandó szakiskola életbe lép, a jelenben fennálló társulati ipariskola által igénybe vett helyiségek további használata a kormány részéről engedélyeztetik.

2. Ezen épület Sopron városának tulajdonát képezi s mint ilyen, a telekjegyzőkönyvbe is bevezetve marad, de a magyar állam részére, a kérdéses épületnek főreáltanodai helyiségekül való használati joga is a telekkönyvbe kebeleztetik, mely használati jog mindaddig az államot illeti, míg ezen épületet főreáltanodai czelokra használja.

Egyszersmind kötelezi magát a városi közönség, hogy addig is, míg a fentebbi pontban meghatározott állandó önálló épületet ez intézet kizárólagos rendelkezésére bocsátaná, mire a szerződés jogerőre emelkedésétől számítandó tizenöt évi (15) határidő köttetik ki, a felállítandó 8-ik osztály számára berendezendő, és az iskola bútorokkal ellátandó helyiségeket átadja.

3. A város közönsége kötelezi magát, hogy a főreáltanoda fenntartási költségeihez, az intézetnek állami kezelés alá vételétől fogva, a

szerződés fennálltának egész ideje alatt, évi nyolcz ezer (8000) forinttal fog járulni, s ezen összeget félévi előleges részletekben a közoktatási tárcza javára a kijelölendő magy. kir. állami pénztárba pontosan befizetendi.

4. A főreáltanoda jelenlegi taneszközei és egyéb szerelvényei továbbra is az intézet tulajdona maradnak.

5. A tanhelyiségek fűtésére szükséges s egyezsersmindenkorra kölcsönös megegyezés útján megalapítandó jó minőségű tüzelő anyagot a város közönsége ingyen szolgáltatja, s helybe szállíttatja.

6. A város közönsége az általa eddig szedett felvételi és tandíjakról lemond, s azok jövőre a magyar kincstárt illetendik

Ezen díjak mennyiségére és kezelésére nézve a többi m. állami középtanodáknál érvényben levő szabályok lesznek irányadók.

7. A város közönségének ezen felsorolt hozzájárulása mellett, a főreáltanoda fenntartási költségeit az államkincstár viseli és a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter ezen tanintézetet a többi e nemű tanintézetekhez hasonlóan szervezi.

8. A főreáltanodai igazgatót a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. miniszter javaslatára Ő Felsége, a tanárokat a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

9. Az intézetnél jelenleg alkalmazásban levő, a város által kinevezett tanárokat, — a mennyiben szabályszerű képesítéssel bírnak, — eddigi szolgálati idejöknek annak idejében a nyugdíjba leendő beszámítása mellett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter átveszi.

10. Ezen szerződés, ha az annak tárgyát képező főreáltanoda fenntartási költségeit a törvényhozás engedélyezi, 1876. évi január hó 1-ével lép hatályba, az intézet tehát ezen naptól fogva vétetik át állami kezelés alá.

11. Ezen szerződés mindaddig érvényben áll, míg a két szerződő fél közös megegyezésével fel nem bontatik és a város közönségére nézve az aláírással, a vallás- és közoktatási miniszterre ellenben a törvényhozás jóváhagyásával válik kötelezővé.

Ezen szerződésből eredhető minden néven nevezendő perek tekintetében, Sopron szab. kir. város aláveti magát a közalapítványi kir. ügyigazgatóság által tetszés szerint választandó bármely bíróságnak; egyuttal e szerződésből származható minden perekre nézve, nem tekintve a követelés mennyiségét, az 1868-ik évi 54. t. cz. 114. és következő §§-aiban szabályozott, vagy e helyett a törvényhozás által ezután meghatározandó rövid úton való eljárásba ezennel belenyugszik.

Ha pedig Sopron szab. kir. város közönsége az államkincstár ellen bármilyen czímen indítana pert: keresetét csak az általános birói illetékeségi törvények megtartásával, és csak azon bíróságok előtt nyújthatja

be, hol vagy a közalapítványi királyi ügyigazgatóságnak, vagy pedig azon közalapítványi rendes ügyésznek székhelye van, kinek kerületében Sopron szab. kir. város fekszik. Sopron szab. kir. Város közönségének 1875. évi december 15-ikén tartott üléséből. Sopron városa nevében: Kurecz Endre, s. k., kir. tanácsos és polgármester. Ihász Rezső s. k. főjegyző.

(P. H.)

31,689. sz.

»Jóváhagyom és elfogadom.« Budapest 1875. évi december 26-ikán. Vallás- és közoktatási m. kir. minister: Trefort, s. k.

(P. H.)

Jelen másolat hitelül:

R. Ulreich, s. k.

h. kiadó,

Az átadásnál, mely 1876-ik évi január hó 17-ikén és 18-ikán Az átadás. történt, a várost *Finck János* tanácsos, *Hasenauer Ágost* főmérnök, *Ambrózy István* számvevő, *Lunkányi Károly* és *Dr. Palló Sándor*, köztörv. bizottsági tagok képviselték; az állam részéről *Salamin Leo*, igazgató bizatott meg az átvétellel. Az átadásról, illetőleg átvételről szóló jegyzőkönyveket és leltárakat a bizottság csak június hó 12-ikén hitelesítette. Az épület egész első emeletét és a földszint egy tantermét egyelőre a kath. elemi iskola foglalta el. Az átvett könyv- és szertárak összes értéke 15,224 forint 74 krajczárt tett ki, amihez még az összes tantermek és az igazgatói iroda bútorzata és teljes felszerelése járult.

8. Soproni áll. Főreáliskola 1876/7—1894/5.

Az államosítással új korszak nyílt meg iskolánk történetében, melynek jellemzésére elegendő ez egy szó: *magyarosodás*. A várostól teljesen független és teljes szervezetű áll. intézet tanártestületének alkalma nyílt, hogy a tannyelv, mely kezdetben egészen német, majd német-magyar vala, lassan-lassan egészen a magyar legyen és hogy az ifjuság hazafias szellemben neveltessék. Salamin Leo igazgató kinevezéséig majdnem egészen német volt a tannyelv, a tanulók németül társalogtak, a tanári kar gyűlésein javarészből németül folyt a tanácskozás s ámbár a tanárok mindegyikének hazafias érzülete kétségen kívül állott, a kor és

Az intézet
magyaroso-
sodása.
Tannyelv.

városunk speciális nemzetiségi és nyelvi viszonyainál fogva az intézetet német szellem lengte át. Az igazgató és a tanári kar dicséretére válik, hogy az iskolában a hazai nyelvnek az őt megillető positiót biztosítani törekedtek. Kimondatott ugyanis, hogy *magyar lesz ezentúl a tan nyelv s csak az alsó két osztályban szabad kisegítő tannyelvül a németet* használni. A tanári kar néhány tagja rámutatott a gyermekek feltűnő magyartalanságának főforrásaira és a felekezeti népiskolákra, amelyekben akkor a szülők panasza szerint „*magyarúl tudó gyermekeik teljesen elfelejtik a magyar nyelvet*“. Ebből nagy harc és háború keletkezett a conservatív német és a haladó magyar párt között. Az ellentábor a népiskolák megmagyarosodásáért küzdő tanárokat „Beleuchtereknek“ gúnyolta. De ámbár e nemes küzdelem révén a felekezetek figyelmét, a tarthatatlan állapotokra felhívunk sikerült az elkeseredett küzdelem egyelőre nem vezetett eredményre.

Sok érdekes adatot kellene itt felsorolnom, ha az intézetünk államosításától kezdve mai napig lefolyt 24 esztendő történetét híven leírhatnám. De arra helyem nincsen. Be kell érnem tehát avval, hogy csak futólagos áttekintést nyujtsak ezen időtől, mely teljes képpé csak a történet köve közé fejezeteiben foglalt részletesebb adatokból egészül ki.

Dr. Németh
Antalfőigaz-
gatóvá lesz-
(1878)

Azon kezdem, hogy az áll. iskola már második esztendejében főigazgatót cserélt. Ugyanis *Dr. Kádas Rudolf* főigazgató 16 évi szolgálata után nyugalomba vonulván, a megüresedett fontos állásra Ő Felségének 1878. évi márczius hó 6-ikán kelt legmagasabb elhatározásával és a tanügyi kormány 1878-ik évi 6217. sz. rendeletével *Dr. Németh Antal*, volt pozsonyi kir. kath. főgymn. tanár neveztetett ki, a kiben a tankerület ifjusága gondos nevelőt és szerető jó atyát, tanártestületei pedig nagytudományu és szépműveltségű tanférfiut és jóindulatu, buzgó, lelkiismeretes hivatal-főnököt nyertek.

Tanárok
váltakozása.

Az államivá lett főreáliskola egyik jellemző vonása: a tan-
erők sűrű váltakozása. Az itt megfordultak sorában helyet foglal-
nak: Bayer Ferencz, Leupin János, Ujvári Béla, Gamauf György,
Matavovszky Béla, Molnár József, Gottl Rezső, dr. Serényi Imre,
Weinhardt Ferencz, Schlesinger Samu, Köpe D. zsó, Albrecht

János, Türr Lajos, Latkóczy Mihály, Tóth Márton, dr. Szekeres Kálmán, Koronczy Imre, Arnhold Nándor, Paulay Odön, Kende Ferencz, dr. Müller Izidor, Treszkony János tanárok, akik rövidebb-hosszabb ideig tanítottak intézetünkben.

Különben a tanári testület, tagjainak ezen folytonos válto-
kozása daczára mindenkor és teljes erejéből arra törekedett, hogy
az intézetet a tanügy tekintetében azon magaslatra emelje, amelyet
a tudományok haladása megkövetel és az előirt tanczél is
megkíván. Nem kerülte ki a tanári testület figyelmét egy
tényező sem, amely az ifjuság tudományos haladása, vallás erkölcsi
nevelése és anyagi helyzete érdekében, célravezetőnek és az
intézet jó hírnevének biztosításához szükségesnek látszott. Ideje-
korán meghoztuk az „ifjúsági kirándulások szervezésére vonatkozó
szabályzatot“, a keresk. gremium megbízásából átvettük az „alsó-
foku kereskedelmi iskola“ vezetését; megalapítottuk az ének- és
zenekört; meg az önképzőkört is, mely mai napig szépen megfelel
hivatásának; részt vettünk és elismerést arattunk rajzainkkal a
budapesti, székesfehérvári és párisi kiállításokon; segélyegyesületet
alapítottunk és betegszoba-alapot teremtettünk a szegény tanulók
nyomorának enyhítésére; sőt megnyitottuk a tápintézetet is, mely
azonban pénzerőnk elégtelensége miatt csak rövid ideig állt fen.
A millenium életre költi ezt is. Francia társalgó kört szervez-
tünk a felső-osztályok részére. Feleletül a reáliskolák ujjaszerve-
zése alkalmával tartott ministeri ankét-re, emlékiratot készítettünk
a reáliskola abiturientiensei érdekében, a mely nagy port vert fel
az időben és merész támadásokra késztette az antireálisok táborát,
mert azt kívánjuk benne, hogy a reálisk. érettségi jogai kiterjesz-
tessenek. Nevezetesen kérjük:

Egyes intéz-
kedések és
mozzanatok
az iskola
életéből.

A tanári kar
memo-
randuma.

1. hogy a reálisk. érettségi bizonyítvánnyal jelentkező abiturientienseink
a műegyetem és a többi technikai szak-akademiák második évfolyamába
léphessenek közvetlenül rendes hallgatóknak;

2. hogy a tudományegyetem magyar nyelvi és természettudományi
szakaira az 1880-iki törvényjavaslat értelmében rendes hallgatóknak
felvétessenek;

3. hogy előttük az orvosi fakultás mint rendes hallgatók előtt
megnyitassék;

4. hogy a reálisk. érettségi bizonyítvány tekintettel a francia nyelvre valamint a gymnasiumon szokásos felmentésre a görög nyelv alól, egyedül csak a latinból teendő pótló érettségi vizsgálattal teljes gymnasiumivá kiegészíthető legyen; és végre

5. hogy a reáliskola az 1876-iki tanterv alapján még számos éven át zavartalanul folytathassa működését.

Ezen szerintünk jogos követeléseknek az 1883-ik középiskolai törvény legalább részben tett is eleget, kimondván azt, hogy azon tanulók, akik a *latin nyelvből* az érettségi vizsgálatot sikerrel megállják, az egyetemnek *orvosi és jogi* karába; azok pedig, akik mindakét class. nyelvből sikerrel érettségiznek, az *egyetem bármely karába* rendes hallgatókul felvehetők.

A tanulóifjuság hazafias érzületének felkeltése és megszilárdítása czéljából évente kisebb-nagyobb isk. ünnepélyeket rendeztünk rendesen az önképző-körrel, a zene- és énekkarral együttesen. Majd *Patzenhofer Konrád*, czinfalvi czukorgyáros 100 frtos ösztöndíjat alapít iskolánk szegénysorsu növendékei részére. A Deák-alap 1000 frtra növekedvén, a tanári testület 50 frtos alapítványt tesz oly idegenajku tanuló részére, aki a magyar nyelvben a legjobb előmenetelt képes felmutatni. Ifjuságunk kath. része egyházi zászlót szerez. Részt veszünk a budapesti, pozsonyi, győri és soproni tornaversenyeken. A latin nyelv és az egészségtan tanítása is megindul iskolánk falai között. Közel 18 évi várakozás után teljesül régi vágyunk: végre-valahára a magunkénak mondhatjuk az egész épületet is. Végre egy „*tanulmányut- és versenyalap*“ czéljaira gyűjtést rendezünk kecsegtető eredménynyel és rajta vagyunk, hogy ifjuságunk egy része a soproni *kézügyességi iskola* oktatásában is részt vegyen. Egy *játéktár* érdekében is megtettük a kezdeményező lépéseket.

Időközben: 1884-ben *Ő Felsége* tünteti ki legmagasabb látogatásával intézetünket, mely alkalommal 100 frtnyi adományban részesíti a szegény tanulókat segélyező egyesületet. *Trefort Ágoston*, vallás és közokt. minister, Sopron városa országgyűlési képviselője ismételten (1876, 1878) meglátogatja iskolánkat, mely tulajdonképen az ő alkotása. Meleg érdeklődését avval viszonzozza a tanári kar, hogy valóságos belső titkos tanácsossá való kinevezésekor, a Magy. Tud. Akadémia elnökévé történt

megválasztásakor és születésének 70-ik évfordulója alkalmával feliratilag üdvözli, illetve emlékalbummal kedveskedik az érdemdús államférfiúnak. 1885-ben pedig, O Felsége látogatásának örök emlékeül az intézet főbejáratának falába díszes emléktáblát illesztünk ünnepélyes formalítások között.

Sok viszontagság után de törhetetlen erőben eljutottunk a folyó tanévhez, amelynek nyári felére esik a millenium magasztos ünnepe s a melyről az intézet igazgatósága külön számol be az idei értesítőben. Tudom, hogy a történeti sorrend fonalán csak vázlatos képet rajzoltam intézetünkről. De másra nem is törekedtem, mert hiszen ami adat méltó még a feljegyzésre, azt a többi fejezetekbe illesztve megtalálja a szives olvasó. Anynyit azonban e vázlatos képből is kiolvashat mindenki, hogy a mi iskolánk is a fokozatos haladás természetes utját követi és méltó helyet foglal el társintézeteink sorában.

III.

Elhelyezési viszonyok.

1. A múltban.

Az evang. alreáliskola helyiségei. Az evang. főgymnasiummal kapcsolatos reálkursusok helyisége 1836-tól 1849-ig a lyceumi épület úgynevezett „*donátus*“-osztályának (1. osztály) tanterme volt, melyet csak a rendes tanítási órákon kívül használhattak.

Mikor 1849-ben *Perczel János* az evang. népiskola rendes tanítójává lett, a reáliskolai tanfolyam is ehhez csatoltatott és az oktatás a polgáriskola 4. osztályu tantermében folyt 1853-ig a *Szent-György-utcának a dóm-káptalannal szemben fekvő akkori Eggenberg-féle házban**) az önálló evang. alreáliskola alapításáig. Ettől fogva a 2. osztály részére egy termet bérelt ki a convent a szomszéd *Löffelholz-féle ház* első emeletén. Később a 3-ik és 4-ik osztály számára ugyancsak ezen házban béreltek két tantermet: *Laehne Frigyes*, reáliskolai tanár lakását.

A városi kath. alreáliskola elhelyezése. Községi iskola-épület ügye. Az 1850-ben létrejött városi kath. alreáliskola két osztálya eleinte a *Városmajor* első emeletén volt elhelyezve. Mikor 1856-ban egy, a kath. elemi iskolákkal kapcsolatos cs. k. kath. tanítóképző-intézet állíttatott föl, a város ezt is magánházban bérelt helyiségekben volt kénytelen elhelyezni. Egy rendes iskola-épület emelése most már égető szükséggé vált. Időközben a Helytartótanács *Flandorffer Ignác*, tekintélyes városi kereskedőt és képviselőt nevezte ki „*Local-Schulaufseher*“-nek, aki ez új tiszteletbeli állásában — mint mindenben és mindenütt — rendkívüli buzgóságot fejtett ki és a helyiség-kérdés végleges megoldását sürgette. Részben öneki köszönhető, hogy az új kétemeletes iskolaépület 1857-ik évi október 1-én beszenteltetvén és felavattatván, rendeltetésének nyomban át is adatott. Ez volt az úgynevezett „*városi elemi iskolai épület*“, amelybe 1857-ben a kath. alreáliskola is költözött, amelyből később a toldásokkal és átalakításokkal a mai főreáliskolai épület keletkezett. Az építési összeg, a termek berendezésén kívül, 61,720 frtra rúgott. Ezen

*) Eggenberg herezegné Sopronban tartózkodása alatt evang. lelkeszt tartott a sajátjából, aki az ő lakásán (Szent-György-utcában) tartotta az evang. istentiszteletet is. E házat később az evang. conventnek ajándékozta a herezegné.

épületbe helyezte el a város 1868-ban a maga községi felekezeti jelleg nélküli alreáliskoláját is. De az iskola fokozatos fejlődése újabb toldásokat és átalakításokat vont maga után. Az épületnek Casino felőli szárnya csak 1872-ben épült ki 15,748 frtnyi költséggel a kaszárnyáig, illetve a mai kath. népiskola palotájáig.

A reáliskola csak 1876-ban, az állami ellátásba történt átvételekor juthatott anynyira-menynyire a szükséges helyiségek birtokába; de akkor is az épületnek csak földszintjét és 2-ik emeletét foglalhatta el, míg az egész első emelet a kath. elemi iskolának jutott. Az átadás-átvételi szerződés értelmében Sopron városa kötelezte magát, hogy »az épületet a város közönsége által elfogadott és 1874-ik évi szeptember 28-ikáról, 3043/456. közgyz. sz. alatt kelt fölterjesztéssel átküldött terv szerint saját költségén átalakítva 1876. évi január hó 1-én az államnak átadja és egyuttal az épületet állandóan jókarban tartani köteles. De sajnos, a szerződés egyben kimondja azt is, hogy a város közönsége csak *15 év múlva, tehát 1891 január 1-én köteles az egész épületet a reáliskolának kizárólagos rendelkezésére bocsátani.*

Tizenöt éven át kellett tehát szoronganunk az elemi iskolával a közös épületben, alig találván helyet osztályainknak, szertárainknak; 15 éven át kellett nélkülöznünk a tornatermet és szellérkednünk a Torna- és Tüzoltó-egyesület tornacsarnokában. És mikor a tizenöt esztendő lejártával ütött volna a megváltás órája, a város kérelmére a magas közokt. kormány 1887-ik évi július 14-ikén kelt 27,206. sz. rendeletével újból megengedte, hogy a kath. elemi iskola osztályai 1891. december 26-ikáig megmaradhassanak a reálisk. épület első emeletén, ami újból egy esztendővel hátravetett bennünket. Végre 1892 január 1-én magunkénak mondhattuk az egész épületet. A szükséges átalakítások és egyéb munkálatok fogantatására haladéktalanul megtörténtek a hivatalos lépések. A város az épület átalakítására szerződésileg kikötött 3700 frtot beszolgáltatta az adóhivatalba, az állam pedig a maga részéről a még szükséges beruházásokra ez összeget körülbelül 9000 frtra kiegészítvén, a munkálatokat elrendelte. Ezen munkálatok közül különösen a következőket emelem ki: a torna- és egyúttal díszterem helyreállítását, a chemiai laboratorium szellőztetését, a vízvezetékét, a gázberendezést, az igazgatói lakást és az árnyékszékeket. 1893-ban szeptember elsején készen állt az épület a jelen beosztással, amint a részletes leirással kapcsolatos, idecsatolt tervrajzokon látható.

**Az egész
épület
átadása.
(1892. jan. 1)**

2. Mostani épületünk.

Sopronnak belvárosában, az ódon kinézésű Templom-utczában fekszik az Állami Főreáliskola épülete. Kétemeletes sarokházat képez ott, hol

**Mostani
épületünk.**

a szűk Iskola-utca nyílik a Templom-utczába. Hosszabbik szárnya 18 ablakkal az Iskola-utczára néz, míg rövidebb főhomlokzata 11 ablakkal a Templom-utca sorában áll; egy ablak jut az eltompított sarokra. Szemközt áll vele az Iskola-utczában a Casino-épület hátsó része, elvevén iskolánktól, különösen ennek földszintjétől, a világosság nagy részét.

A főreáliskolának két bejárata van. A Templom-utczai homlokzat közepén nyílik a hatalmas kapu által zárható főbejárat; az Iskola-utczában van a keskenyebb mellékbejárat, amelyen a tanuló ifjúság jár ki és be. A kapu fölött jó magasan kicsiny tábla hirdeti, hogy itt van az:

»*Áll. Főreáliskola.*«

Egyébként, ha az épület külseje kissé tataroztatnék, világosabb, melegebb színnel festetnék be, — elég jó benyomást tenne, habár a homlokzat és a főszárny külső tagozása nem eléggé nyomatékos, minek következtében az épület kissé kaszárnyság kinézésű.

Az iskola előtt nincsen tér; az iskolán belül az udvar kicsiny, alig 650 négyzet-méter és ennek is egy része befásítva lévén, a tanuló ifjúság által nem használható. De legnagyobb hátrányára van az épületnek egy levezető csatorna, mely a Templom-utczai részről részut húzódik el az udvar és épület alatt a Casino felé. Minthogy csak öntött vasrács zárja az udvarban levő nyílását, kellemetlen büzével néha az egész épületet elárasztja. Ennek következtében a pincze is kicsiny, csak a főhomlokzati rész alatt van és ez elég száraz.

A hosszú szárnyépület közepéből, párhuzamosan a főhomlokzattal, húzódik az udvaron végig 30 méter hosszúságban a tornacsarnok előszobával és egy kis kamrával. Az udvar felől van 5 magas, de nem elég széles ablaka, az ezekkel szemközt levő falban 6 ilyen ablak nyílik a szomszédos r. kath. népiskola udvarára.

Az épületben magában az udvar felé néző oldalon, a homlokzat és a szárny hosszában, folyosó húzódik végig a földszinten és mindakét emeleten. E folyosóra mindig haragszunk. Ablak van rajta elég, de mind csak egyszerű táblás. Télen és szeles időben — ilyen pedig sok van nálunk — a légmozgás és a hideg nehéz feladattá teszi a folyosón való tartózkodást, illetve a felügyeletet. Szenvednek a tanulók, szenvednek a tanárok is.

De lépünk be a főkapun.

A bejáratban balfelől csinos emléktábla hirdeti, hogy ő Felsége 1884. május havában legmagasabb látogatásával tüntette ki reáliskolánkat.

Tovább haladva, jobbra és balra látjuk a folyosót. A jobb oldali folyosón van az emeletekre vezető főlépcső, ennek lábánál a pinczebejárat, azután szolgál- és házmester-lakás.

A baloldali folyosón haladva, előbb az iskolaszolga szobájához, azután két tanteremhez érünk. Ezek utolsója sarokszoza 4 ablakkal; a

kivül tompított sarok itt észre sem vehető, mert a szoba ezen felső része teljes félköralakú. Az ezen szoba felett fekvő termek szintén ilyen alakot kaptak, minek folytán mindenütt kis szöglet-kamra támadt, melyet a mellette levő helyiségekhez ajtóval kapcsolnak.

A folyosó itt jobbra fordul. Következik a tanári könyvtár két szobája, melyekben kevés a világosság; azután egy lépcső, melyen a tanulók járnak fel az emeletekre; ennek lábánál van a mellékbejárat. Tovább haladva a folyosón, balra benyitunk a vegytani helyiségbe, melynek 2 nagyobb és 2 kisebb szoba áll rendelkezésére; a legnagyobb a tanterem, emelkedő padsorokkal és mineralogiai gyűjteménnyel; balra ettől van a tanár szobája és a készítmények tára, és jobbra a vegytani műhely. A folyosó végén van az ifjúsági könyvtár, ebből ajtó nyílik az érem- és régiség-szertár szobájába.

Szemben a vegytani tanterem ajtajával van a folyosón még a tornacsarnokba vezető ajtó. Legelőször az öltözőnek használt előszobába jutunk, melytől balra van a kicsike nedves szerkamra; egyenesen szemben velünk van a nagy tornacsarnok, melynek földszinti niveau-ja 1 méterrel alacsonyabb a folyosóénál, az előszobából tehát néhány lépcsőn jutunk le a terembe. A terem maga nem elég magas, megvilágítására 10 oldalláng és 2 szép gáz-csillár szolgál, de az utóbbiakat használni nem lehet, mert a szergyakorlatok kivételét akadályozzák. A tornacsarnok díszteremül is szolgál.

Ha a tornateremnek az udvarra vezető ajtaján átmegyünk az udvarra és onnan a főbejáratnál levő lépcsőn fel az első emeletre, akkor ott jobbra és balra az igazgató lakását találjuk. Jobb oldalon a konyha, fürdőszoba és két nagyobb lakószoba van, melyekből keskeny szobácska vezet a folyosó baloldali folytatásában elhelyezett 3 lakószobához. Itt a folyosó fallal van elválasztva az iskolához tartozó részétől; csak egy ajtó vezet az iskola hosszabb folyosójára, melyen keresztül menve, balra látjuk a sarokszobát képező tanári termet. Ennek ajtaja előtt a folyosó jobbra fordul. Mindjárt elől van az igazgatósági iroda, ezután a tanulók által használt lépcsőfeljáró, emellett a nagy mértani rajzterem és sorban három egymásután következő tanterem.

Ha újra felmegyünk a fölépcsőn a második emeletre, ott találjuk jobboldalt a természetrajzi tantermet a megfelelő szertárral, balra egy tantermet és az épület sarkáig elnyúló szabadkézi rajztermet. E rajzteremnek van hosszában öt, szélében egy ablaka.

Itt a folyosó jobbra fordul. Balra az első ajtó a természettani szertár két szobájához vezet. A tanulók által használt lépcsőfeljáró után következik a 4 ablakos nagy, majdnem túlságos nagy fizikai tanterem és ezután sorban még 3 tanterem.

A mellékszárny folyosóinak végén vannak mindenütt az árnyékszékek, melyek vízvezetékekkel és öblítő-készülékkel vannak ellátva, de nincsen szelelő kürtőjük. A vízvezeték különben az egész épületet látja el jó ivóvízzel, a rajztermekben a fizikai, vegytani helyiségekben és a tanári szobában külön kagylók vannak bevezetve.

Az igazgató elhatározta, hogy még az idén villamos órát helyez el az első emeleti folyosón a lépcsővel szemben, mely óra a minden tanterem ajtaja fölött elhelyezett villamos csengetyűket fogja megszólíttatni minden óra és a 10 percznyi szünet végén, ami véget fog vetni az eddig szokásban volt és a fületbántó csöngetésnek, harangozásnak. Ez utóbbi úgy is sok időt vett el az ezzel megbízott szolgától, akinek a megjelölt időt mindig meg kellett lesnie.

Házi telefon csak a fizikai tanteremből vezet a szomszédos fizikai szertárba, ez is inkább demonstráció czéljából helyeztetett oda.

Az esti világítást légszesz eszközli, a fűtésre vaskályhák szolgálnak.

A helyiségek méreteit a következő táblázatok mutatják:

A helyiségek méretei.

Földszint.

Helyiségek	Hosszu	Széles	Magas	Terület m ²	Köbtarta- lom m ³
	folyó méterekben				
Házmeisteri lakás szobája . . .	7·7	3·8	4·1	29·26	119·97
I. Szolgálatkás 2 » . . .	9·2	4—	4·1	36·8	150·88
» kis » . . .	4—	1·8	4·1	7·2	39·52
II. Iskolaszolga szertára . . .	7·7	4—	4·1	30·8	126·28
1. Tanterem	7·7	6·2	4·1	47·74	195·73
2. Tanterem	7·7	8·1	4·1	62·37	255·72
Tanári könyvtár 1. szoba . . .	7·7	6·5	4·1	50·05	205·21
» » 2. » . . .	6·1	3·1	4·1	18·91	77·53
Vegytani készítmények szobája .	7·7	6·4	4·1	49·28	202·05
Vegytan tanárának szobája . .	7·7	3—	4·1	23·1	94·41
Vegytani előadó terem	7·7	9·6	4·1	73·92	303·07
» műhely	7·7	7·8	4·1	60·06	246·25
Ifjúsági könyvtár	7·7	5·3	4·1	40·81	167·32
Érem-régiségtár	7·7	3·7	4·1	28·49	116·81
Tornaterem öltözője	6·7	3·7	4·1	24·79	101·64
» szertára	3·7	3·7	4·1	13·69	56·13
Tornaterem	23·3	10·6	5·1	246·98	1259·60

Első emelet.

Helyiségek	Hosszu	Széles	Magas	Terület m ²	Kőbtartalom m ³
	folyó méterekben				
Igazgatói lakás 1. szoba	6·6	4—	4·1	26·4	108·24
» » fürke	3·5	3—	4·1	10·5	43·05
» » 2. szoba	7—	4—	4·1	28—	114·8
» » kis »	4—	1·8	4·1	7·2	39·52
» » 3. »	4·4	7·7	4·1	33·88	138·91
» » 4. »	4—	7·7	4·1	30·8	126·28
» » 5. »	6·5	7·7	4·1	50·05	205·21
» » konyha	5·6	3—	4·1	16·8	68·88
» » fürdőszoba	3—	3—	4·1	9—	36·9
Tanári szoba.	8·1	7·7	4·1	62·37	255·72
Igazgatói iroda	6·5	7·7	4·1	50·05	205·21
Mértani rajzterem	12·2	7·7	4·1	93·94	387·15
» szertár	3·1	6·1	4·1	18·91	77·53
3. Tanterem	9·3	7·7	4·1	71·61	293·60
4. »	8·5	7·7	4·1	65·45	268·35
5. »	9·3	7·7	4·1	71·61	293·60

Második emelet.

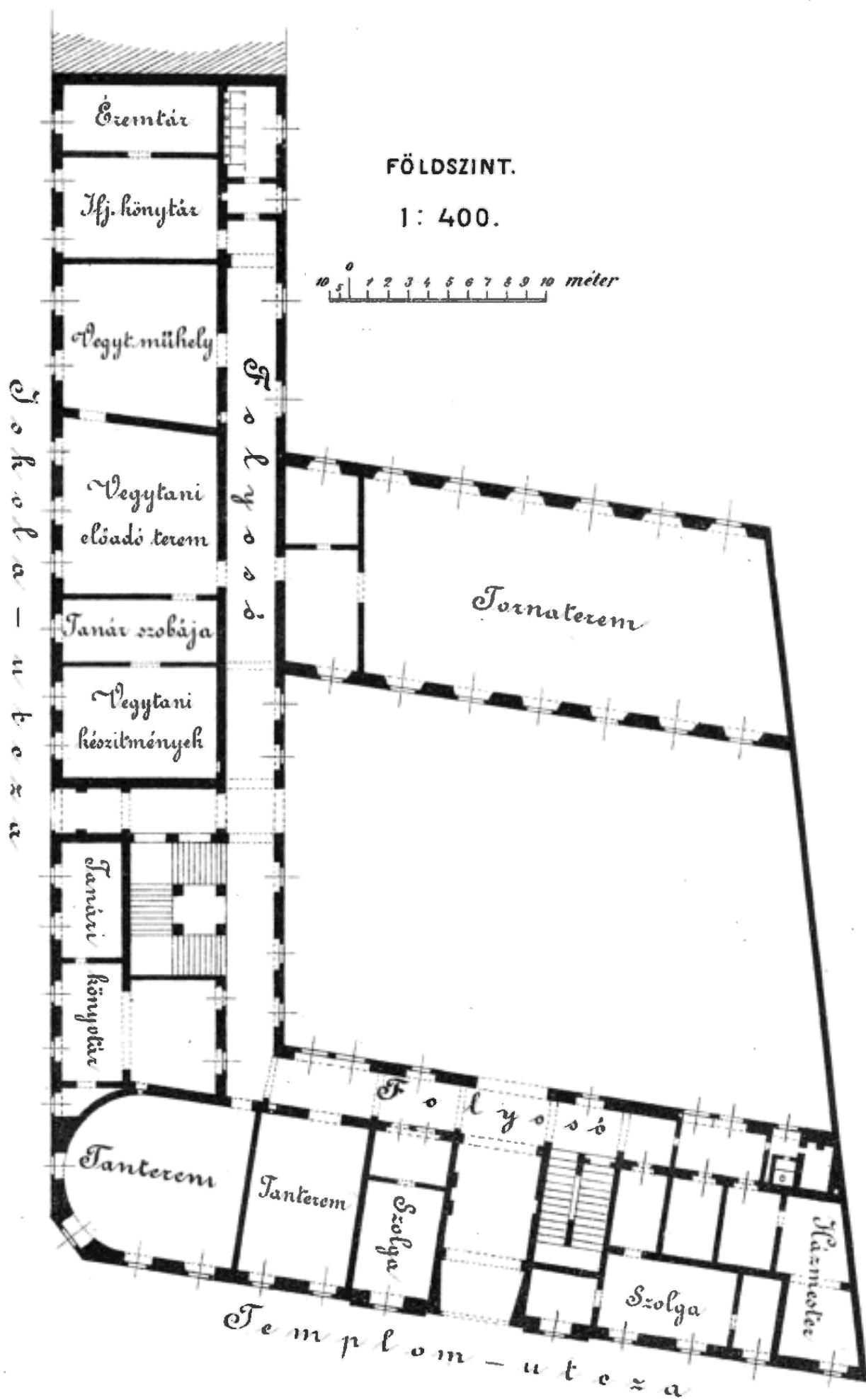
Helyiségek	Hosszu	Széles	Magas	Terület m ²	Kőbtarta- lom m ³
	folyó méterekben				
Természetrajzi szertár	13·8	4—	4·1	55·2	226·32
» » fülkéje	3·5	3—	4·1	10·5	43·05
» előadóterem	9—	6·2	4·1	55·8	228·78
» tanári szoba.	3·6	2·4	4·1	8·64	35·42
» szertár kis szobája	4—	1·8	4·1	7·2	39·52
6. Tanterem	9—	7·7	4·1	69·3	284·13
Szabadkézi rajzterem	16·4	7·7	4·1	126·28	517·75
Fizikai szertár 1. szoba	6·5	7·7	4·1	50·05	205·21
» » 2. »	3·1	6·1	4·1	18·91	77·53
» előadóterem	12·2	7·7	4·1	93·94	387·15
7. Tanterem	9·3	7·7	4·1	71·61	293·60
8. »	8·5	7·7	4·1	65·45	268·35
9. »	9·3	7·7	4·1	71·61	293·60

Mindezekből látnivaló, hogy intézetünk épülete nagyjában megfelel ugyan egy iskolaház föltételcinek, de távolról sem mérkőzhetik azon palotákkal, melyeket ujabban az állam és egyes felekezetek számos helyen emeltek s amelyek építésénél nemcsak a beosztás és berendezés czélszerűségére, nemesak a külső és belső csínra és kényelemre voltak különös tekintettel, hanem kivált és legelső sorban a hygienicus szükségletek teljes kielégítésére.

Mindamellett nagyobb panaszra okunk nincsen. Ami egyik-másik tekintetben még kívánni valónk van, annak pótlásáról lassan bár, de fokozatosan gondoskodni fog a felsőbb tanhatóság a legközelebbi jövőben. *(Furagó József, az ábrázoló mértan tanára.)*

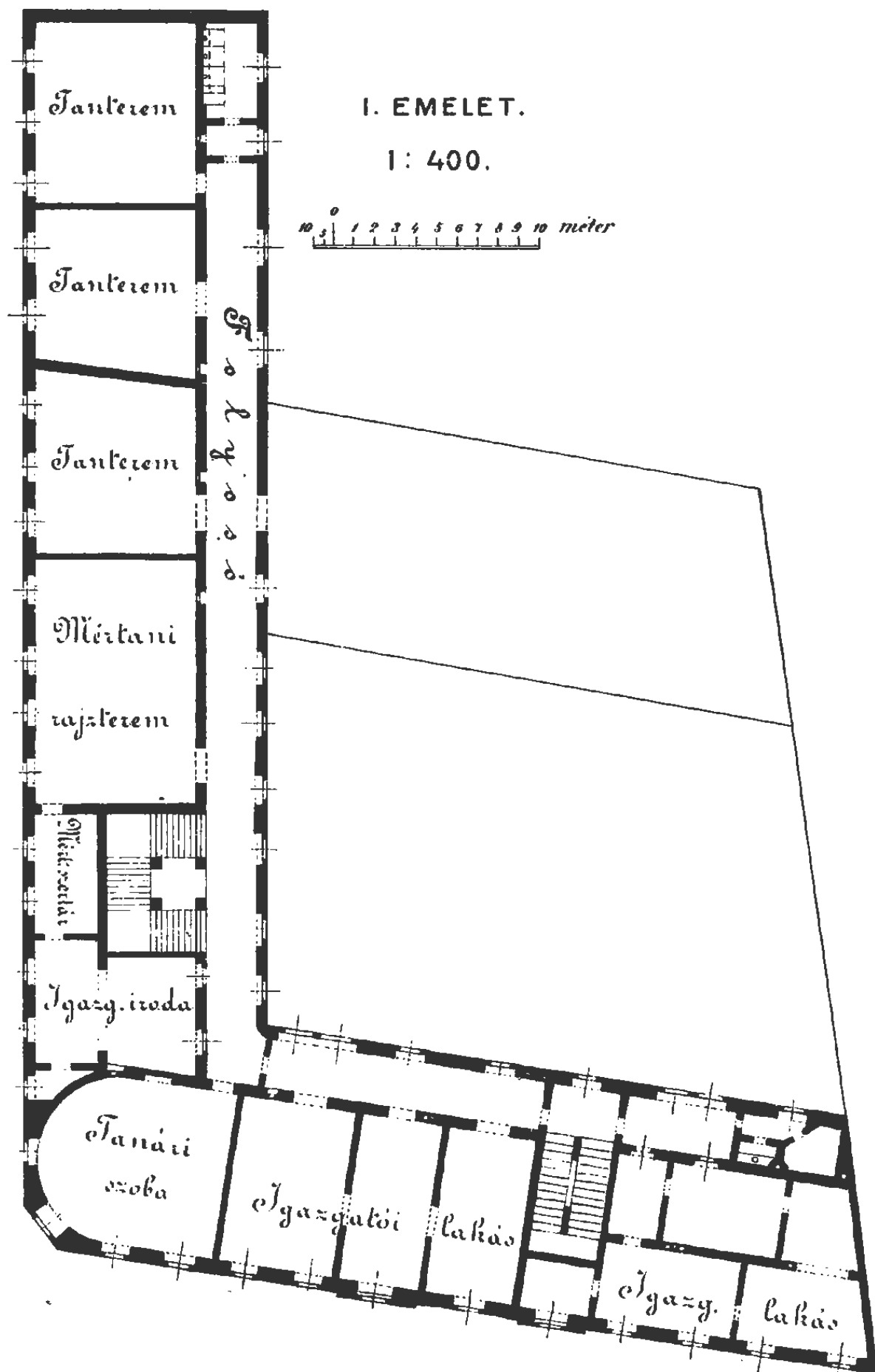

A SOPRONI ÁLL. FÖREÁLISKOLA TERVRAJZA

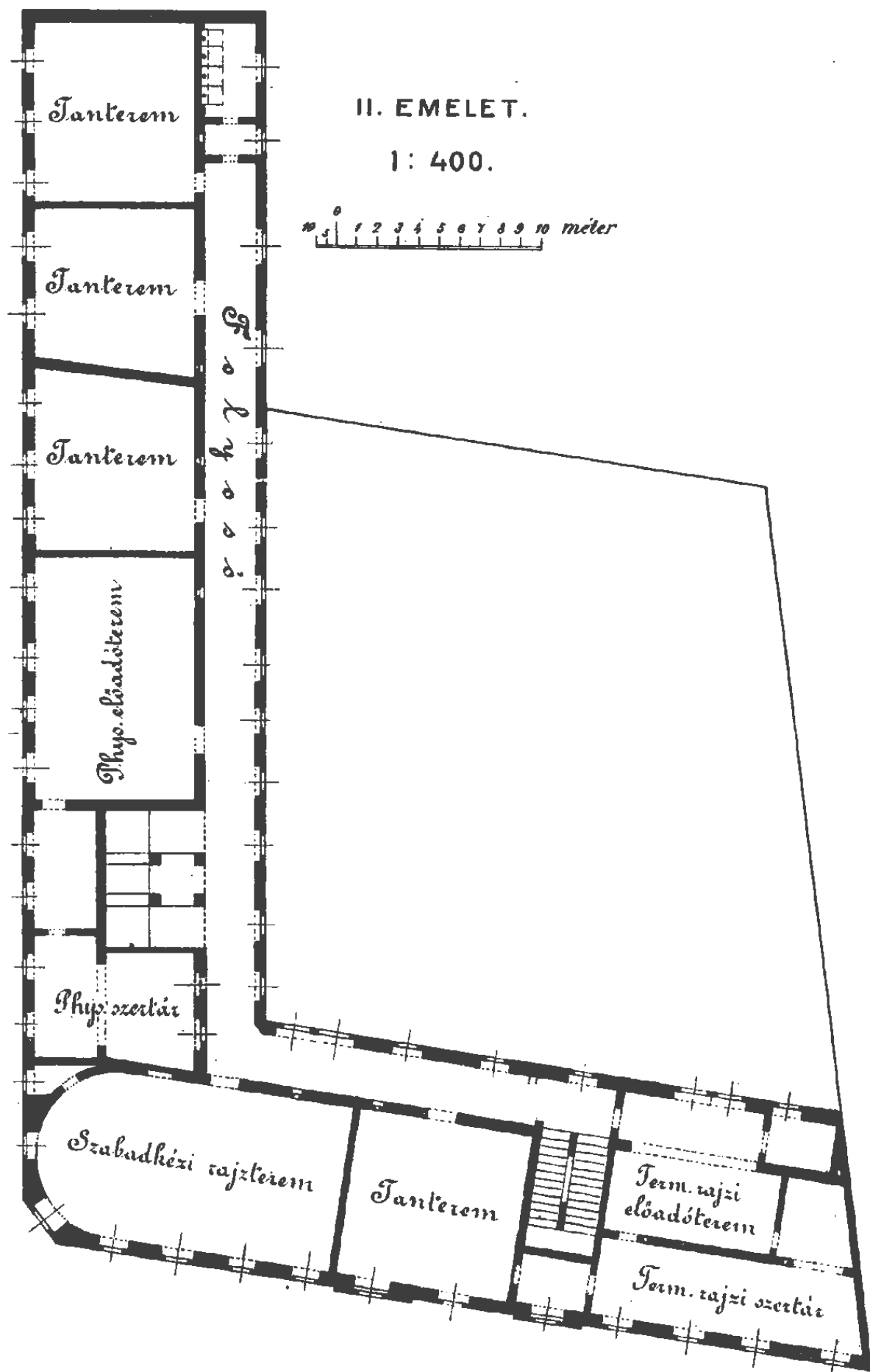
Rajzolta Faragó Ödön, tanár

A SOPRONI ÁLL. FÖREÁLISKOLA TERVRAJZA

Rajzolta Faragó József, tanár

A SOPRONI ÁLL. FŐREÁLISKOLA TERVRAJZA

Rajzolta Faragó József, tanár

Az iskola belső élete.

Tanítás- és nevelésügy.

Nem vonom kétségbe, hogy valamely iskolának keletkezése, szerve- **Tanítás- és**
zése és fokozatos kiegészítése, tehát mintegy külső fejlődése magában véve **nevelésügy.**
is nagy fontossággal bír az intézet életében. De az iskolának tulajdon-
képeni lelke, tartalma, lényege mégis csak annak tanítás- és nevelésügyében
rejlik. Az iskola csak akkor felelhet meg nemes rendeltetésének, csak
akkor teljesítheti igazán szép hivatását, ha annak ifjúsága a helyes tanítás
és nevelés fonalán nemcsak tudományos képzettségének, hanem jellem-
tisztaságának alapját is megvetheti annak falai között. Valamint a szép
ruhába öltözött szép test belső becsre nézve nem teszi az embert töké-
letesebbé: szintúgy a gazdagon fölszerelt és pompás palotában elhelyezett
iskola is csak üres díszkeret művészi kép, tartalmi becs nélkül, ha abban
a tanítás- és nevelésügy el van hanyagolva, helytelen elveken vagy csak
éppen szemfényvesztésen alapszik. Minden tanintézetnek igazi karakterét
és belső becsét tehát oktatás- és nevelésügyének mivolta adja és határozza
meg, mert ez az iskolai életnek legfontosabb tényezője, valódi kriteriuma.
Érdekes és érdemes tehát ezzel bővebben foglalkoznom, mert hiszen az
1893-ik évi július hó 20-ikán kelt 31.805. sz. minist. rendelet is különösen
kiemeli, hogy a tanintézetek szellemi állapotának feltüntetésére vonatkozó
adatok lehetőleg behatóan tárgyalandók és az erre vonatkozó megállapo-
dások eredeti szövegekben közzeendőek.

1. Tantervek és módszer.

Az ág. evang. reáliskola tanterve és módszere 1836—1853-ig.

Minthogy iskolánk keletkezésének idejétől: 1836-tól kezdve mai napig **Az ág. ev.**
a fejlődés sokféle stádiumán ment keresztül úgy felekezeti jellege és **reáliskola**
belső szervezete valamint a középiskolákra vonatkozó, időközben kiadott **tanterve és**

módszere. sok rendeleti és törvényhozási intézkedések következtében: természetes (1836 — 1853) dolog, hogy tantervei, az oktatás menete és az előadások módszere szintén számos mozzanatait tünteti fel az átalakulásnak és fejlődésnek.

**Első
tantárgy-
beosztás és
órarend.**

Iskolánk alapvetését, mint azt a történeti fejlődés fonalán kimutattam, 1836-ban kell keresnünk az ág. ev. népiskolákkal kapcsolatos kisegítő reáltanfolyamokban, melyek első sorban a gyakorlati, kivált az ipari és kereskedői életpályákra készülő tanulók tudományos szükségleteinek kielégítésére szolgáltak. Az evang. convent által kiküldött bizottság a reáliskola alapításáról szóló javaslatához mindjárt egy *tantervet*, illetve rövid *tantárgyfelosztást* is csatol, amely az első reálirányu tanfolyam *első tantervének* tekinthető. Ez a következő:

Lehrplan

und Eintheilung der Lehrgegenstände für die zu errichtende Realschule allhier, als Beilage zu dem Protokoll des Deputations-Gutachtens vom 23. November 1834.

Da es am zweckmässigsten zu seyn scheint, diejenigen Stunden zum Unterricht zu wählen, durch deren Besetzung die Schüler nicht gehindert werden, an der hier bestehenden öffentlichen Zeichenschule Antheil zu nehmen: so werden die Vormittagsstunden von 8—10, und die Nachmittagsstunden von 2—4 dazu vorgeschlagen; und zwar:

I. Cursus: Montag: 8—9 Schriftlicher Gedankenvortrag, 9—10 Mündlicher Gedankenvortrag, 2—3 Erdbeschreibung, 3—4 Rechnen. Dienstag: 8—9 Schriftlicher Gedankenvortrag, 8—9 Geschichte, 2—3 Zeichnen, 3—4 Rechnen. Mittwoch: 8—9 Ausbildung der Schrift (Kalligrafie), 9—10 Geschichte. Donnerstag und Freitag wie Montag und Dienstag; Sonnabend (Samstag) wie Mittwoch.

II. Cursus: Montag: 8—9 Naturkunde, 9—10 Technologie, 2—3 Geometrie, 3—4 Mechanik. Dienstag: 8—9 Naturkunde, 9—10 Zeichnen, 2—3 Geometrie, 3—4 Mechanik. Mittwoch: 8—9 Ausbildung der Schrift, 9—10 Mündlicher Gedankenvortrag. Donnerstag und Freitag, wie Montag und Dienstag, Sonnabend wie Mittwoch. Mittwoch und Samstag Nachmittag frei.

**Semestrális
cursusok.**

**Tantárgy-
csoportosítás**

(1836)

Azonban az evang. convent által összes iskolai tanterveinek és módszerének revisiója végett 1836-ik évi február 6-ikán kiküldött bizottság, melynek elnöke *Kis János* superintendens volt, változtatott e tantervjavaslaton. A bizottság ugyanis látván, hogy önálló alreáliskolát ez idő szerint lehetetlen létesítenie, annak pótlására *félévekre terjedő kisegítő cursusokat* hozott javaslatba olyképen, hogy mindegyik félévben 1—1 tantárgyra fordíttassék a főszűly s minden tanuló csak azt a semestert használhassa fel, amely az ő foglalkozásának a legmegfelelőbb oktatást nyújtja. E javaslat szerint:

»1. Halbjahr könnte die *Rechenkunst* vorherrschen und mit ihr Erdbeschreibung und mündlicher Gedankenvortrag verbunden werden. 2. Halbjahr könnte die *Schönschreibkunst* vorherrschen und mit ihr die Messkunst und Geschichte verbunden werden. 3. Halbjahr könnte der *Styl* vorherrschen und mit ihm Naturkenntniss und Technologie verbunden werden. 4. Halbjahr könnte wieder die *Rechenkunst* sammt Erdbeschreibung und mündlichem Gedankenvortrag vorherrschen. Und so könnte dies in einem immerwährenden Kreislauf abwechseln. Hiedurch würde das gewonnen, dass jeder Schüler aus welcher Classe immer, auch *Lehrjungen*, daran Antheil nehmen und jeder Vater gerade den Gegenstand abwarten und für seinen Sohn wählen könnte, in welchem er ihn noch eines besonderen Unterrichts bedürftig glaubt.«

Anélkül, hogy a kisegítő tanfolyam ilyen félsemesterekre való szervezésének és a tananyag ily csoportosításának bírálatába bocsátkoznám, kimondhatom, hogy ez a javaslat szorosan vett didactikai szempontból össze sem hasonlítható az első bizottság tantervével, mely 2 cursusra osztja az oktatás anyagát s minden cursusban teljes egészet akar nyújtani. Az új tervezetben a csoportosított tárgyak nem is rokonszakuak s általában nincs meg benne a didactikai egység, amelyre úgy látszik, a bizottság nem is fektetett súlyt, mert hiszen a tanulók kénye-kedvére bízta, hogy tetszésük szerint hallgathassák a semesterek bármelyikét.

Azonban a convent, bizonyosan csak jobb hiányában, elfogadta ezeket a semestrális tanfolyamokat és ezt a tantárgycsoportosítást, mert megbizta *Pecz Lipót*, akkori evang. lelkészt, hogy e tanterv alapján dolgozza ki a tananyag *módszeres kezelésére vonatkozó utasításokat*. A lelkész megfelel e megbízatásnak és 1836-ik évi augusztus hó 14-én kelt ebbeli munkálatát előterjeszti a conventnek jóváhagyás végett, melyet mint a reálirányu tanfolyam anyagának előadására, illetőleg az oktatásra vonatkozó *első módszeres utasítást* czélszerűnek látom itt egész terjedelmében közölni.

Első módszeres utasítás. (1836)

Instruction für den Lehrer der Realschule.

»Um den billigen Erwartungen aller derjenigen zu entsprechen, welche diese Anstalt veranlasst haben, wird es am dienlichsten seyn, sich den Zweck klar zu denken, zu welchem dieselbe ins Leben gerufen wurde. Es sollen nämlich Knaben, *die sich dem Handwerks- oder Kaufmannsstande widmen*, in der Zeit von 12—15 Jahre, wo sie schon Kenntnisse im Lesen, Schreiben, Rechnen, und in der Religion besitzen, während der Zeit, wo sie noch weder die körperliche, noch die geistige Reife haben, um zu einem Geschäft gestellt zu werden, mit solchen Kenntnissen ausgestattet und in solchen Fertigkeiten geübt werden,

welche ihnen für ihr künftiges Geschäft unmittelbaren Nutzen versprechen, oder sie in den Stand setzen, alles, was sie betreiben, mit mehr Geschick und Einsicht anzugreifen.»

Da nun für das erste Halbjahr hiezu Rechenkunst, Erdbeschreibung und mündlicher Gedankenvortrag bestimmt ist und zwar eine wöchentliche Zeit von 12 Stunden: so sind:

1. Für's Rechnen die 6 Vormittagsstunden anzuwenden und zwar darauf zu sehen, dass die Methode, wie eine Aufgabe zu lösen ist, dem Schüler mit wenigen Worten deutlich gemacht, dann immerwährende Uebungen in solchen Beispielen vorgenommen werden, wie sie im alltäglichen Leben immer vorkommen. Die Brüche, einfache und zusammengesetzte Regeldetri, Gesellschaftsrechnungen, Vermischungsrechnung, Interessenrechnung sind die Hauptgegenstände. Hiebei ist aber darauf zu achten, dass nicht Beispiele mit vielen Ziffern, wie sie seltener vorkommen, und die dem Schüler nur eine Übung im Multiplizieren und Dividiren gewähren, dabei aber ausserordentlich viele Zeit wegnehmen, sondern solche gewählt werden, bei deren Lösung die Methode sichtbar wird, dass besonders mit den Brüchen die nöthigen Verwandlungen schnell vorgenommen und die Schüler in der Behandlung der Guldenbrüche geübt werden, ferner, dass bei der Dreisatzregel auf einen richtigen Ansatz und alle denkbaren Verkürzungen Rücksicht genommen werde. Kenntniss und gegenseitige Verwandlung der Masse, Münzen und Gewichte wird beiläufig beigebracht.

2. Zu der Erdbeschreibung ist die Benützung des beim Lyceum befindlichen Erdglobus und eine Karte von Europa erforderlich. Zu den 4 Nachmittagstunden, welche für diese Wissenschaft bestimmt werden, soll den Schülern erst eine Übersicht des Ganzen mitgetheilt und sie dann mit den notwendigsten Notizen von jedem Lande ausgestattet werden, so zwar, dass ihnen der Gebrauch einer Karte geläufig wird und sie nebenbei Kenntniss von vorzüglichen Städten jedes Landes und den Anstalten, die daselbst bestehen, erlangen. Was sie in der Stunde hören, das sollten sie angehalten werden, zu Hause schriftlich zu verfassen, wodurch sie sowohl Übung im Ausdruck erlangen, als auch einen Beweis ihrer Aufmerksamkeit darlegen.

3. Auf den mündlichen Gedankenvortrag sind zwei Stunden zu verwenden. Da müssten denn prosaische und poëtische Stücke von der verschiedensten Art ihnen diktirt, erklärt und vordeklamirt werden, damit sie sich eine richtige Betonung angewöhnen, und endlich so weit gebracht würden, jeden Aufsatz, der ihnen vorgelegt würde, auf den ersten Anblick mit dem gehörigen Ausdruck vorzutragen. Bei der Erklärung der vorzutragenden Stücke wird sich das Bedürfnis eines näheren Eingehens in die Natur der deutschen Sprache dort und da

fühlbar machen; passende Bemerkungen hierüber werden den Geist der Schüler auf die Stylübungen vorbereiten.

Im zweiten Halbjahre sollen die Schönschreibekunst, Messkunst und Geschichte vorgetragen werden und zwar werden:

1. für die Schönschreibekunst 4 Vormittagsstunden hinreichen. In Hinsicht auf die Methode ist auf Eleganz, verbunden mit Geschwindigkeit zu sehen; was dadurch erreicht werden kann, wenn die Schüler angeleitet werden, den Buchstaben eine Neigung von 60 Graden zu geben und dabei darauf zu achten, den vollkommensten Parallelismus zu beobachten, alle unnützen Schnörkel zu vermeiden und bei dem Führen der Feder Freiheit und geregelte Kraft sichtbar werden zu lassen. Vorzeichnung auf die Tafel, Analysirung aller einzelnen Bestandtheile jedes Buchstaben, richtiger Schnitt und Haltung der Feder, sowie des ganzen Körpers sind die Mittel, die dabei anzuwenden wären. Häusliche Übungen, worüber in der Schule Rechenschaft abgefordert wird, müssen hinzukommen.

2. Für die Messkunst werden ebenfalls 4 Stunden hinreichen, wenn daraus diejenigen Stücke vorgetragen werden, welche allgemein interessant und anwendbar sind, verbunden mit einigen Handgriffen. Wie weit hierin zu gehen sei, davon kann beiliegendes Buch einen Begriff geben.

3. Für die Geschichte bleiben 4 Stunden. Der Anfang wäre zu machen mit einer chronologischen Übersicht oder einer sogenannten chronologischen Tabelle, die weder zu wenig, noch zu viel enthalten sollte. Hierauf würden den Schülern die bedeutendsten Ereignisse der menschlichen Gesellschaft erzählt, wie sie in Bredow's bekanntem Buch zum Gebrauch der Bürgerschulen zusammengestellt sind, mit einiger Berücksichtigung der vaterländischen Ereignisse. Beweise ihrer Aufmerksamkeit haben die Schüler dadurch zu liefern, dass sie darüber, was sie gehört haben, schriftliche Aufsätze machen. Auch wären zuweilen, um das Gedächtnis zu schärfen, gutgeschriebene Stücke historischen Inhalts von den Schülern auswendig zu lernen und mündlich vorzutragen.

Das dritte Halbjahr ist dem Styl, der Naturkenntniss und Technologie gewidmet.

1. Dem Styl sind 6 Vormittagsstunden zu widmen und dabei die verschiedenartigsten Aufsätze zu verfertigen. Eine kurze Grammatik der deutschen Sprache müsste vorangehen, wo die Schüler über die Redetheile reflectiren lernen und sie aus einem zusammenhängenden Satz abzusondern und nach Classen zu ordnen haben. Dann müssten kleinere Aufsätze gemacht werden über Gegenstände, welche die Schüler wohl kennen, um die Satzbildung und den Periodenbau einzuüben.

Hierauf folgen mündliche Erzählungen des Lehrers, die von den Schülern schriftlich zu verfassen sind. Hierauf Briefformulare, welche ihnen vorgelegt werden und nach welchen sie ähnliche zu verfertigen haben. Endlich grössere Aufsätze, Gutachten, Berichte mit einer Anleitung zu Dispositionen. Um das ganze Verfahren bestimmter zu bezeichnen, ist hier ein Werk beigelegt, welches dem Lehrer als Leitfaden dienen kann: »Magazin von Aufgaben zu schriftlichen Aufsätzen von Joh. Gottfr. Pfannenberger. Zweite Ausgabe, Leipzig 1824.« In demselben findet sich auch eine Anweisung, ein Contobuch zu führen, die besonders zu benutzen ist. Für die fähigen Schüler wäre ein noch umständlicherer Unterricht darin wünschenswerth: worüber sich der Lehrer nötigen Falls in dem Werke: »Theoretisch-practisches Lehrbuch der Kaufmännischen Buchhaltungs-Wissenschaft von Franz Petter. Wien 1826. Verlag von Heubner«, Auskunft erhalten kann.

2. Die Naturlehre müsste mit den allgemeinen Eigenschaften der Körper beginnen, dann von ihren Bestandtheilen, den einfachen Stoffen, den Eigenschaften der Luft, der Gase, des Schalls, des Wassers, des Lichts, der Wärme, der Gährung, Electricität, Galvanismus, Magnetismus, endlich von den Lichterscheinungen handeln und so viel möglich, von demselben anschauliche Kenntniss befördern. Diesem Gegenstand müssten 4 Stunden gewidmet und Rechenschaft von den Schülern darüber durch schriftliche Aufsätze gegeben werden. Poppe's Physikalischer Jugendfreund könnte dazu benützt werden, so jedoch, dass die hier angegebene Ordnung beibehalten würde, um dem Gedächtnisse der Jugend durch naturgemässen Gang der Darstellung zu Hülfe zu kommen. Die Instrumente des Lyceums sind dabei zu benutzen.

3. Die Technologie hätte mit Mechanik und den ersten Grundsätzen der mechanischen Potenzen zu beginnen und dann überzugehen auf die Gewerbe und die Benützung der Stoffe aus dem Thierreich, Pflanzenreich, Mineralreich, wobei soviel als möglich die Gegenstände selbst vorgezeigt werden und nach und nach eine Sammlung von Maschinenmodellen anzulegen wäre. Für diese Wissenschaft können nur 2 Stunden bestimmt werden.

Im Ganzen muss immer das Wesentliche hervorgehoben und überall auf Resultate im Praktischen gesehen werden: daher auch alle Mittel anzuwenden sind, welche die Anschaulichkeit befördern, und die Jugend zu ermuntern ist, die Werkstätten zu besuchen und keine Gelegenheit zu versäumen, wo sie irgend eine Kunst oder Gewerbe ansähen sehen kann, wie auch die Gelegenheit, sich in der Zeichenschule im Zeichnen zu üben, wohl zu benutzen.

Von den Fortschritten der Schule wird in zwei halbjährigen Prüfungen Rücksicht genommen, wozu die Nachmittagsstunden von

Feiertagen, z. B. Maria Lichtmess und Peter und Paul zu benützen sind, weil da die Handwerker und Kaufleute zur Beurtheilung ohne Nachtheile ihrer Geschäfte zugegen sein können.« Leopold Pecz m. p. Prediger allhier.

Maga a tanterv — a csoportosítástól eltekintve — és a kor oktatási rendszeréhez képest elég részletes, talpraesett és minden tárgyban az élet gyakorlati követelményeihez simuló módszeres utasítás azt bizonyítja, hogy a convent a reáltanfolyamot nem tekintette a magasabb technikai tudományok előkészítőjének, hanem afféle szakiskolának, mely az iparos és kereskedő társadalmi osztályoknak megadja a foglalkozásukhoz mért alaposabb gyakorlati ismereteket. Egyben tanuskodik arról is, hogy a convent az oktatás anyaga és módszere tekintetében sem ment bele készületlenül a tanfolyamok megnyitásába, hanem már előzőleg határozottan körvonalozván az iskola célját, megállapította a tananyag lényeges részeit, melyekre a főszűly fektetendő és a módszert, a mely folyton szoros összefüggésben álljon az élet postulatumaival, vagyis mindig és teljes mértékben *practicus* legyen.

A tanterv és módszeres utasítás bírálata.

Hogy a semestrális cursusok, az előirt tananyag és módszer egész 1853-ig, az önálló evang. 2 osztályu alreáliskola létrejöttéig dívott, azt bizonyítják a soproni ág. ev. főgymnasiumnak ez időbeli meghívói az évvégi vizsgálatokra, amelyek hátsó lapján a reáliskolai tanfolyam hallgatóinak vizsgálatára szóló meghívói is olvashatók. Pl. az 1849-ik évi szóról-szóra így hangzik:

Einladung

zur Prüfung der Realschüler

im Hörsaale des evang. Lycealgebäudes

← Freitag, den 29. Juni 1849 →

Vormittags, halb 10 Uhr.

* * *

Gegenstände der Prüfung:

1. Geschichte
2. Messkunst
3. Schriftproben.

* * *

A szabadságharc leveretése után az absolut császári kormány sürgős intézkedéseket tett közoktatásügyünk rendezésére. Az „*Entwurf für Organisation der Gymnasien und Realschulen*“ már 1849-ben készült, de Magyarországon csak 1850-ben tették minden iskolára nézve kötelezővé. A soproni kerületi Comissoriátus felszólítására Sopron városa is szervezett kath. jellegű 2 osztályu alreáliskolát, melynek tanterve természetesen megfelel az „*Entwurf*“ követelményeinek. Az evang. convent 3 évvel később nyitotta meg a maga 2 osztályu alreáliskoláját, amelynek tanter-

Az „Entwurf“ tanterve. (1850)

vét szintén az Entwurf szellemében kellett módosítania. Megjegyzendő, hogy a reáliskolák 2, 3, 4 és 6 osztályuk voltak és aszerint a tanterv is sok tekintetben módosult.

Az „Entwurf“ a 2 oszt. alreáliskolára nézve követelte, hogy a népiskolákkal szerves kapcsolatban legyen és számára a következő tantervet írta elő:

Tantárgyak:

Heti óraszám:

	I. osztály.	II. osztály.
1. Vallástan	2	2
2. Anyanyelv (nálunk: német)	3	3
3. Második élő nyelv (nálunk: a magyar).	3	3
4. Földrajz és történelem	2	2
5. Mennyiségtan	6	—
6. Alkalmazott (talán: gyakorlati) számtan	—	3
7. Természetrájk és természettan	4 { első félévben 4 második » 2	—
8. Technologia	5	—
9. Rajz	6 { első félévben 4 második » 6	—
10. Szépirás	2	2
Összesen	33 óra	31 óra

Az Entwurf tantervének gyakorlati iránya.

Természetes dolog, hogy az alsó 2 osztályban jobbra csak az alapismereteket tanították. A vallásoktatás tanterve az illető felekezetek gondját képezte. A nyelvekben főszólyt a gondolatok szóbeli és írásbeli lehetőleg gondos előadására fektették, tehát itt is a gyakorlati cél volt irányadó. A földrajzból az általános részt és kivált Ausztria részletes ismertetésére fektettek nagy súlyt. A földrajz és történelem tanításánál az ipari, kereskedelmi viszonyokra, az összehasonlító statistikára és az alkotmányos viszonyokra voltak különös tekintettel. A mennyiségtanban a gyakorlati életben előforduló számolási műveletekre fordítottak különös gondot, szintúgy a mértanban a terület és térfogat kiszámítására. A természettanban különösen a mechanikára volt nagy gondjuk, a természetrajzban pedig a termények szerepére az ipar és kereskedelem terén. A technológiából tanulták a különböző gépeket alkotó részekkel, az épületeket és azok szerkezetét, a víz- és utépítés alaptanait, a víz- és gázvezeteket. A szabadkézi és mértani rajzban kivált oszlopokat, gerendázatokat, gépeket, területrajzokat, épületterveket stb. készítettek. Szóval: minden tantárgynak praktikus oldalát, a közéletben való hasznát, alkalmazását állították előtérbe, mert meg akartak felelni a reálintézmény abbeli céljának, hogy „a classicus nyelvek tanulása nélkül általános műveltséget nyújtson, egyuttal pedig alapos előképzettséget adjon a földmivelő, iparos

és kereskedő pályákra és a 4—6 osztályu intézetekben, a technikai felső tanulmányokra is.”

A visszaállított Helytartótanács 1861-ben azt az utasítást kapta, hogy az eddig fennálló tanrendszer szemmeltartásával ugyan, de a megváltozott viszonyoknak megfelelőleg szervezze a középiskolákat. A Helytartótanács ez időbeli intézkedései jobbadán csak a gymnasiumok tantervének kiigazítására szorítkoztak; a reáliskolában egyelőre érintetlenül meghagyták az „*Entwurf*” tantervét.

A Helytartótanács nem változtat az Entwurf tantervén.

A tanterv egyelőre megmaradt tehát, de módszeres eljárás tekintében nagy lépéssel haladt előre az intézet. Ugyanis *Laehne Frigyes*, az intézet vezető-tanára az oktatás sikerének biztosítására, emelésére és lehető praktikussá tételére elrendelte az úgynevezett „*Wochenschluss*”-ok tartását, melyeket későbbben a saját tan- és nevelőintézetében is nagy sikerrel alkalmazott. Azért hítták ezeket a conferentiákat *Wochenschluss*-oknak, mert minden hét szombatján tartották őket. Minden összejövetelen legalább egy tanár tartott az egész tantestület előtt tárgyának valamely legközelebb előforduló részéről illetve tételéről oly előadást, amelyből világosan kitűnt eljárásának módszere és annak helyes és praktikus volta. Ezek az előadások tehát valóságos módszeres előgyakorlatok, progymnasmatikák voltak, amelyeknek haszna a tanítás sikerére kiszámíthatatlan lehetett. Valóságos gyönyörrel olvastam az ezekről szóló részletes jegyzőkönyveket és szinte csodálkoztam, mily pädagogiai és didaktikai érettség, ügyesség, rutin rejlik úgy ezek némelyikében, mint a tanárok azon kritikai megjegyzéseiben is, melyek nyomban követték az előadásokat. Sajnálom, hogy térszüke miatt ezek bővebb ismertetésébe nem bocsátkozhatom. Csak annyit emelek ki különösen, hogy az irányelvek: a gyakorlati élet követelményei és a szemlélet voltak. Maga az igazgató járt elül jó példával. Senki sem tartott anynyi módszeres előgyakorlatot, senki nem kísért oly gyakran kritikai megjegyzésekkel mások előadásait mint épen ő. Hogy mily érdekesek és tanulságok voltak ezek a methodikai progymnasmatikák, egy-két vonással röviden megvilágíthatom. Az egyik módsz. tanácskozmányban pl. *Laehne Frigyes* előadja, hogyan készíti elő tanítványait a »*Der Dankbare*« írásbeli kidolgozására. Kérdések révén megismerteti a dispositiónak minden lényeges részét a tanulókkal, azután rendbeszedeti ezeket velök és egy-két tanulóval előszóval előadatja vagyis megfogalmaztatja. Egy másik alkalommal előadja, hogyan tárgyalja osztályában a »*Lootse*« költeményt és egyebek között így nyilatkozik:

Wochenschluss.
(Módszeres heti tanácskozmány.)

»Der Zweck dieser Stunde war gewesen, einmal den Inhalt bei womöglich allen Schülern zum rechten Verständniss zu bringen und dann zu bewirken, dass dieselben das Gedicht in derselben Stunde frei wiederzugeben in Stand gesetzt wurden. Um Letzteres zu bewirken,

besonders aber um den Leseton zu verbessern, war besonders das *Chorsprechen* zu Hilfe gerufen worden. In Betreff des Chorsprechens gaben sich verschiedenen Meinungen kund; doch endlich vereinigten sich dieselben dahin, dass dasselbe, besonders wenn die guten Leser es zuerst vorgethan hätten, gewiss recht zweckmässig sein dürfte, indem die weniger guten und geübten Leser mitfortgerissen und angespornt und die ängstlichen mehr erimuthigt würden.«

A Wochen-
schluss-ok
védelme.

Ezen meth. conferentiáknak a tanítás sikerére és a tanárok gyakorlati kiképzésére kézzelfogható haszna lehetett, mert az evang. convent több ízben indítatva érezte magát arra, hogy érték a tanártestületnek jegyzőkönyvileg kifejezze *elismerését és dicséretét*.

Ezen módszeres előadások védelmére *Lachne Frigyes* egyik „*Jahresbericht*“-jében szót emelvén, így nyilatkozik azok céljáról és hasznáról:

„*Das sind keine Seminaristen-Übungen, deren sich der reife Lehrer zu schämen hat, sondern sie sind ebensoviel werth, als die Zusammenkünfte der Land- und Forstwirthe, die Versammlungen der Industrie-Vereine, die zeitweilige Vcreinungen einzelner Sänger-Chöre u. s. w. Der Zweck dieser Conferenzen war, das Bewusstsein eines höheren Strebens aufrecht zu halten, sich gegenseitig zu belehren, das wirklich Fruchtbbringende zu verbreiten und ihrer Thätigkeit einen neuen Impuls zu geben.*»

Érdekes a módsz. conferentiák egyikének az a határozata, mely minden tanár kötelességévé teszi, hogy *a leczkét mindenenekelőtt a tanulókkal értelmesen olvastassák fel, azután magyarázzák meg a szükséges fogalmakat, mire a tulajdonképeni előadás következik, mely lehetőleg és javarészen kérdésekből és feleletekből álljon.*

Ugyancsak *Lachne Fr.* és a tanári testület praktikus észjárására vall és szintén a *szemléleti módszerhez* tartozik, hogy tanítványaikkal évenként csoportosan meglátogatták az egyes kiválóbb ipari műhelyeket és gyárakat, ahol az illető szaktanárok és mesterek megmagyarázták a tanulóknak a különböző gépeket, szerszámokat, eszközöket, használatuk módját stb.

Monat-
schluss vagy
Andacht.
Havi zárlat.

Nem tartoznak ugyan szorosan a *módszer* keretébe az úgynevezett „*Monatschluss*“-ok, mégis kapcsolatosak vele. A tanári kar ugyanis minden hónap végén bíráló tanácskozmányt tartott, amelyben a tanácskozás tárgyát az ifjuság mult havi haladása és viselkedése képezte. Erről a tanulók külön bizonyítványokat kaptak, melyek átadása ünnepélyes formalitások között történt. Az igazgató ugyanis az egész tantestület jelenlétében a tanítás és viselet eredményéhez alkalmazott beszédet intézett az összegyűlt ifjusághoz, melyben névszerint megdicsérte a szorgalmas, jeles és példás viseletűeket és megrovásban részesítette a hanyag, pajkos és rossz viseletű tanulókat. Hogy a „*Monatschluss*“-ok tartásának meg volt a maga jó

hatása az oktatás módszerére is, kiviláglik abból, hogy a tanárok szinte kényszerítve voltak úgy előadás mint felcsetetés alkalmával lehetőleg az egész osztályt foglalkoztatni, különben képtelenek lettek volna minden hó végén alapos ítéletet, bírálatot mondani növendékeikről. Így a leghelyesebb módszer, melytől közbevetőleg mondvá, ma is sok tanár húzódozik még, valóságos *rendszerre* vált ez intézetben, melynek kétségtelenül megvolt a maga jótékony hatása a tanulók haladására és a tanítás sikerére.

A „havi zárlat“-ra nézve egy hivatalos jegyzőkönyvben a következő felvilágosítást találom:

A havi zárlat vallásos színezete.

„Diese Versammlung soll mehr einen religiösen Charakter an sich tragen und wesentlich zur Aufrechthaltung der Disciplin in der ganzen Schule beitragen. Es wird mit Gesang und Gebet begonnen und geschlossen, die Monatszeugnisse werden vertheilt und Einzelne, besonders Tadelnswerthe empfangen eine öffentliche Rüge.“

A 2 oszt. ev. alreáliskola közölt tanterve 1858/9-ig, a 3-ik és később a 4-ik osztály megnyitáig maradt érvényben. Akkor *Laehne Frigyes*, az intézet vezető tanára új tantervet dolgozott ki. Ez az új „*Lehrplan*“ és a hozzá csatolt „*Aufklärung*“ rendkívül érdekes és terjedelmes elaborátumot képez, mely nemcsak magát a tantervet és módszert, hanem az iskola szervezetére és belső rendjére vonatkozó intézkedéseket is tartalmazza. Kár, hogy helyszűke miatt ezt, a tanítás és nevelés szempontjából is tartalmas és tanulságos munkát sem ismertethetem részletesebben. Csak annyit jegyzek meg róla, hogy a bécsi „*Wieden*“-i reáliskola tantervére támaszkodik, de lényeges eltérésekkel, melyek — úgy látszik — tanítási szempontból igen czélszerűek lehettek, mert nem egy bécsi ev. szülő a soproni reáliskolába küldi fiát, »mivel« — saját vallomásuk szerint — »Sopronban jobb a tanterv, mint Bécsben.« Hogy mennyire alapos e vélemény, magam itt eldönteni nem akarom; inkább közlöm a soproni és bécsi iskolák tantárgyait és óraszámait összehasonlítás végett:

A 3 oszt. alreáliskola tanterve (1858/9-ben)

Tantárgy	Sopron I. o.	Bécs I. o.	Sopron II. o.	Bécs II. o.	Sopron III. o.	Bécs III. o.	Jegyzet
Vallástan	2	2	2	2	2	2	vereinigt
Német nyelv	5	5	5	5	4	4	
Számítan	4	4	3	4	3	3	

Tantárgy	Sopron I. o.	Bécs I. o.	Sopron II. o.	Bécs II. o.	Sopron III. o.	Bécs III. o.	Jegyzet
Mértan és mértani rajz	3	10	3	2—2	3—2	—	die 10 Stunden geom. Zeichnen werden hier ersetzt durch 3 St. Geom. und 4. St. Frei- handzeichnen
Szabadk. rajz	4	—	4	6	4	6	
Történelem	2	3	2	3	1. Sem. 2. Sem. 3 2	3	
Földrajz	2		2		2		
Természetrajz	2	2	2	2	—	—	
Szépírás	2	2	2	2	2	2	2-te u. 3-te Klasse vereinigt
Természettan (Physik)	2	2	2	1. Sem. 2. Sem. 2—4	—	—	
Vegytan	—	—	—	—	4	6	
Építészettan és építészeti rajz	—	—	—	—	4	4	
Magyar	3	—	3	—	3	—	2-te u. 3-te Klasse vereinigt
Ének	1	2	1	2	—	2	
Francia	4	3	4	3	4	3	
Kötelező tan- tárgyak órái:	31	30	31	30	32	30	
A nem kötele- zett tantárgyak óráival együtt:	36	35	36	35	36	35	

A Laehne-féle tanterv megokolása. Az igazgatónak ezen tantervre vonatkozó „Aufklärung“-ja tulajdonképpen igen talpraesctt megokolása annak, amiben eltérés mutatkozik a bécsi tantervvel szemben. Kimondja, hogy a modern osztrák reáliskolák tanterve nagyon is technikai izü (zu technisch ist), mintha már 12—13 éves gyermekekből kész technikusokat és chemikusokat akarna nevelni. Kiemeli, hogy az osztrák tanterv nem fektet kellő súlyt a földrajz és történelem tanítására s így kiált fel: „de hol marad akkor a jellemképzés, ha elha-

nyagoljuk a történelem tanítását? Végre is az alreáliskola nem szak-, hanem középiskola, „*sie muss den ganzen inneren Menschen ausbilden.*“ A természetrajz tanítását sem szabad elhanyagolni a physika kedvéért. Sokalja a bécsi reáliskola I. osztályában a heti 10 mértani rajzórát, melyet elmélet nem kísér, nem előz meg. Az ily gépies rajzolást elítéli. Kifogásolja a szabadkézirajz teljes mellőzését is az I. osztályban. A magyar nyelvet a kötelező tantárgyak közé veszi fel ugyan, de a két felső osztályt összevonja. Az eltérések czélját abban foglalja össze, hogy azokkal a soproni alreáliskolában „*a techn. és human. szaktanulmányok között a kellő harmoniát helyreállítja, az oktatás iránya, szelleme nem lesz egyoldaluvá* és meg van győződve róla, hogy tanártársainak és neki sikerült e tantervvvel az intézetnek megadnia azt a helyes irányt, amely legjobban megfelel a reálirányu oktatás feladatának. *Módszer* tekintetében változás nem történt. *A módszeres előadásokat* természetesen ezentúl is rendesen megtartotta a tanártestület, amelynek egyik fiatal, kezdő tagja, *Christian Kuncz*, a tanév végén tartott tanácskozmányban nyílt őszinteséggel kijelentette, hogy ő érzi, mennyire haladt ezen módszeres előgyakorlatok által a helyes tanítás és nevelés útján az elmúlt esztendő folyamán, azért saját tapasztalatai nyomán csak lelkesedni tud érték és azokat *tanárképzés és a tanítás sikere szempontjából feltétlenül fentartandóknak véli.*

Az 1859/60-ik tanévvel megnyílt a 4-ik osztály is. A most már teljessé lett alreáliskola *tanterve* következőleg alakult:

A 4 oszt.
alreáliskola
tanterve
1859/60-ban.

Tantárgy:	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	
Vallástan	2	2	2	2	
Német	4+1 (gyak. óra)	3+1 (gyak. óra)	együtt: 4		
Számítan és algebra	4	4	5	—	
Mértan és mértani rajz	3	3	—	7	Algebrával együtt:
Szabadkézi rajz	I. és II. együtt 4		III. és IV. együtt: 4		
Földrajz és történelem	4	4	III. és IV. együtt: 4		
Természetrajz	2	2	—	2	
Szépírá	I. és II. együtt: 2		—	—	
Physika	2	3	—	—	
Vegytan	—	—	4	4	
Építészettan és épít. rajz	—	—	4	—	
Magyar nyelv mind a 4 osztály együtt: 3 óra.					

A tantervekre vonatkozólag két különös jelenségről kell még megemlékeznem. Az első: a *hazai nyelv elhanyagolása*. Valóságos hamupipőke ez a többi tantárgyak sorában: hátul kullog a többieknek és mostoha elbánásban részesül. Kétségtelen bizonyítéka ennek, hogy a *módszeres előgyakorlatok a magyar nyelv tananyagára és módszerére soha sem terjednek ki*; pedig a tanterv és az *Aufklärung* kötelező és rendes tantárgy-

nak mondja a magyart; mert hiszen az *Entwurf* szerint a németen kívül még egy *élő nyelvet* kellett rendes tantárgynak venni és ez a *magyar* volt ez idő szerint a convent hazafias határozatából. A hazai nyelv kicsinylésének második bizonyítéka az volt, hogy azt majdnem állandóan osztályok összevonásával tanították. A fentközlött teljes alreáliskola tanterve szerint plane a *4 osztály együtt heti 3 órában tanulta a magyart*. Minthogy kétségtelen, hogy a 4 osztály növendékeinek magyar nyelvi ismeretei már ez időben is feltűnően eltérők lehettek, biztosra vehetjük, hogy ez az együttes oktatás abszolút nem vezetett a kívánt eredményre és hogy az igazgatóság csak port hintett vele a közönség és tanulóifjuság szemébe. Az iskolaszéknek nem is tetszett a dolog és kérdőre vonván az igazgatóságot, felvilágosítást kért tőle az osztályok összevonására nézve.

Az igazgatóság avval takaródzott, hogy »osztályok szerint lehetetlen volt a magyart tanítani, mert az ugyanegy osztályba járó tanulók magyar nyelvi ismeretei igen eltérők (hát akkor a 4 osztályé?); kezdők és haladók csoportjára pedig nem voltak a tanulók beosztathatók azért, mert az egyik csoport tanórája alatt a másiknak szabadnak kellett volna lennie, arra pedig idő nincs (értsd: *csak egy tanár* tanította a magyart); de két tanár sem taníthatott volna egyszerre, mert anynyi órára sem a tanulóknak, sem a tanároknak ideje nincsen.«

A convent, úgy látszik, megelégedett az igazgatóság felvilágosításával, mert a hazai nyelvet melegebben felkaroló újabb intézkedéseinek nyomát nem találom; pedig az igazgatóság indokolása erősen sántít és absolute nem állja ki a kritikát. A magyar nyelv iránti csekély rokonszenvre vall *idő- és tanárhiánynyal* megokolni a hazai nyelvvel való mostoha elbánást, amit nem enyhít az a körülmény sem, hogy az absolutismus idejére esik ezen „*tanügyi tévedés*“; mert hisz éppen az elnyomatás napjaiban azon kellett volna lennie az intézetnek, hogy az ifjuságot a nemzeti nyelvben és irodalomban minél jártasabbá, hazafias érzületben minél lelkesebbé tegye.

A német nyelv kiváltságos positiója.

A másik kirívó jelenség a *német nyelv kiváltságos positiója az oktatásban*. Nem kifogásolom a német nyelvre fordított 9—13 heti tanórát, mert hiszen az *Entwurf* követeléseivel nem lehetett dacolni. Nincs kifogásom a német nyelv oktatásában kifejtett kiváló buzgóság ellen sem, mert elvégre is ez minden szaktanárnak kötelessége. De fájdalmasan érint, hogy a hazai nyelv háttérbe szorításával a főszűly szinte a túlzásig a német nyelvre esik. Ez képezi a conferentiákon is a tanárok főgondját elanynyira, hogy az igazgató még évi jelentéseiben is ismételten arról panaszkodik, hogy a német nyelvben elért eredmény nem elégíti ki, hogy a tanulók nem tudják magukat folyékonyan és *szépen* kifejezni (pedig 80—90%-nek német volt az anyanyelve), igen sokat használják a *perfectumot*, pedig a német nyelv szellemének jobban megfelel az *imperfectum* s utat-

módot keres, hogy a tanulók ezt a nyelvet minél tökéletesebben elsajátítsák. E célból egyebek közt „*Iskolai Lapok*“-at rendelnek és köröznék a tanulók között. Ki ne venné észre, hogy eme buzgó törekvés dicséretet érdemelne, ha ugyanabban az időben a hazai nyelv körül is hasonló buzgólkodást tapasztalnánk. De a hazai nyelvről minél kevesebb említést találhatni a jegyzőkönyvekben s a tanítás sikerének biztosítására e részben éppenséggel nem történik semmi. Ha tehát a mérleg egyik serpenyőjébe a hazai nyelvet és az iránta való közönyt, a másikba a németet és ráfordított kiváló gondot tesszük: lehetetlen magunkba fojtanunk azt a kijelentést, hogy az iskola akkori fentartója és vezetője nem tanúsított kellő érzéket és tiszteletet a magyar nyelvnek mint hazai nyelvnek fontossága iránt.

Az 1860/1-ik tanév elejével *Laehne Fr.* lemondván tanári állásáról, a már 4 osztályra kiegészített iskola megint 2 osztályúvá lett és pedig a következő tantervvel:

Laehne
lemondása.
Az újra
2 osztályúvá
lett
reáliskola
tanterve.
(1860/1)

<i>Tantárgy:</i>	I. o.	II. o.
Vallástan	2	2
Német	4	4
Magyar (2 csoportban).	2	3
Számtan	4	4
Mértan	2	2
Földrajz és történelem.	3	3
Rajz	4	4
Természetrajz	2	2
Physika	2	3
Szépírási	2	2
Ének	1	1
Összesen:	28	30 óra.

A convent elfogadta a tanári karnak mellékelt »felvilágosításai« alapján ezt a tantervet azon hozzáadással, hogy a 2-ik osztályban a *reformatió története* adassék elő kiváló tekintettel a hazai reformatióra és hogy az egyetemes földrajz és történelem vázlatos tárgyalása mellett nagy súly fektetendő a hazai geogr. és történelem tanítására, kivált annak új és legújabb korára. Helyesli továbbá, hogy a tantestület a magyar nyelvben tehetség és tudás szerint 2 csoportra osztja az ifjúságot, ami régóta kívánatos volt már. Végül pedig általánosságban kötelességévé teszi a testületnek, hogy az oktatásban a legegyszerűbb és legpraktikusabb módszert alkalmazza. Megjegyzendő tehát, hogy ezen tanterv szerint az intézet ifjúsága már két csoportban tanulja a hazai nyelvet heti 5 órában, ami nagy haladást jelent a *Laehne*-féle tantervvel szemben. Csak az a baj, hogy ez múló jelenség, mert a következő tanévtől kezdve már megint kombinálva vannak az osz-

tályok heti 3 órában, az 1865/6—1867/8-ik tanévben pedig, tehát a községi alreáliskola felállításáig, heti 4 órában foly a hazai nyelv oktatása.

A városi
kath. két-
osztályu
alreáliskola
tanterve és
módszere.
(1850)

Az 1850-ben alapított városi kath. két oszt. alreáliskolának az „*Entwurf*“-on alapuló tanterve alig szenvedett változást 1868-ig, a községi alreáliskola létrejöttéig. Evvel még úgy — ahogy csak tudok beszámolni, de a tanárok módszeres eljárásáról nem nyújthatok képet, mert a kath. alreáliskola konferenciális jegyzőkönyvei után való kutatásom eredménytelen maradt. Azonban az 1859/60-ik évi értesítőben azt az érdekes közlést olvasom, hogy az elemi és reálisk. tanártestülete már 1851 óta tartott havonta 1 meth. konferenciát, melyben 1—1 tanár az előre kitűzött tananyagról tartott előadást annak a feltűntetésére, hogyan kezeli, tanítja a tárgyat az iskolában. Hogy mily tanulságosak lehettek ezek az előadások is, elgondolhatjuk, ha tekintetbe vesszük, hogy *ezekért a konferenciákért* a tanári testület 2 ízben is kapott *dicsérő oklevelet* (Belobungs-Dekret) és pedig egyet a *k. k. Ministeriumtól*, egyet pedig a *k. k. Distrikts-Regierung-től*. Az értesítők egyikében megtaláltam a tantervet is, melyet egész terjedelmében azért teszek közzé, mert ez csekély változtatással állandó tanmenete lehetett ezen iskolának. Feltűnő, hogy az 1850/51—1853/4-ik tanévben a *magyar nyelv* egészen hiányzik a tantárgyak sorából, míg az *olasz nyelvnek* külön rovata van, amiből valószínűséggel az következik, hogy az *Entwurf*-követelte *második élő nyelv*-nek nem a magyart, hanem az *olaszt* tanították. Az 1854/5-ik évi értesítőben azonban már a magyar nyelv szerepel az olasz rovatában.

Az említett tanterv képe ez:

Lehrplan der kathol. städtischen Unter-Realschule in Oedenburg:

Klassen	Lehrgegenstände	Wöchentliche Lehrstunden	Summe der wöch. Lehr- stunden	Zahl der Schüler
In der I. Klasse.	1. Die Religionslehre, Liturgie und Kirchengeschichte	2		
	2. Das Schönschreiben, die deutsche Kurrent- und englische Kursivschrift	2		
	3. Die Unterrichtssprache (német). Behandlung aller Redetheile, einfacher und zusammengesetzter Satz, die nothwendigen Geschäftsaufsätze. . .	5		
	4. Die ungarische Sprache. Lesen und Uebersetzen nach Toepler's Lehrgang.	3		

Klassen	Lehrgegenstände	Wöchentliche Lehrstunden	Summe der wöch. Lehr- stunden	Zahl der Schüler
K l a s s e n	5. Die Arithmetik, die 4 Grundoperationen, die brauchbarsten Rechnungsvortheile, Theilbarkeit der Zahlen, das Aufsuchen des grössten gemeinschaftlichen Masses und des kleinsten gemeinschaftlichen Vielfachen, die 4 Grundoperationen der gemeinen Brüche, Dezimalbrüche, die Verwandlung eines gemeinen Bruches in einen Dezimalbruch und umgekehrt, abgekürzte Rechnungsarten mit den Dezimalbrüchen, Toisieren, die wälsche Praktik, Proportionen, Regeldetri, Theilregel	3		
	6. Die geometr. Anschauungslehre in Verbindung mit dem geom. Zeichnen. Im ersten Semester begann der Unterricht mit den ersten Elementen der Geometrie in Verbindung mit dem Zeichnen geom. Formen in der Ebene aus freier Hand. Der Unterricht im perspektivischen Zeichnen geom. Objecte wurde im 2-ten Semester fortgesetzt. Die Geom. bis zum Toisiren bildete den Schluss des Unterrichtes.	8		
	7. Die Geografie und Geschichte. Die allgemeinen geogr. Vorbegriffe, Orientirung auf den Karten, die Erdoberfläche übersichtlich mit Berücksichtigung des österreichischen <i>Kaiserstaates</i> , eingestreute Geschichtsbilder	3		
	8. Die Naturgeschichte. Das Wichtigste aus der Zoologie und Botanik mit besonderer Rücksicht auf jene Naturprodukte, welche eine ausgedehntere Anwendung finden	2		
	9. Die Physik. Allgemeine Eigenschaften der Körper, chemische Verbindungsgesetze, Zusammensetzen und Zerlegen der Kräfte, Theorie des Schwerpunktes und seine Anwendung, einfache Maschinen, Fall der Körper im luftleeren Raume, Pendel, Hydrostatik und Hydrodynamik, Aërostatik, Wärme	2	30	36

Klassen	Lehrgegenstände	Wöchentliche	Summe der	Zahl der
		Stunden	wöchentl. Stunden	
ö. s. s. I a I II. H H H H	1. Die Religionslehre und Kirchengeschichte . .	2		
	2. Das Schönschreiben. Die deutsche Kurrent- und engl. Cursivschrift	2		
	3. Die Unterrichtssprache (német ny.). Fortsetzung der Wortlehre, Satzglieder, Satzgefüge und Satzverbindung, Beschreibungen, Erzählungen und Uebersetzungen und die nothwendigsten Geschäftsaufsätze	5		
	4. Die ungarische Sprache. Lesen und Uebersetzen der Lesestücke eines Sprach- und Lesebuches.	3		
	5. Die Arithmetik. Kurze Wiederholung dessen, was in der 1-ten Klasse vorgetragen wurde. Begriff entgegengesetzter Grössen, die vier Operationen mit algebr. Grössen, algebr. Bruch- rechnen, Potenzieren, Wurzelziehen, Auflösen der Gleichungen des ersten Grades, Ketten- brüche	3		
	6. Die Geometrie. Die wichtigsten Lehrsätze der Planimetrie und Stereometrie, die Flächen- und Körperberechnung. Das geom. Zeichnen mittelst Zirkel und Lineal begleitete die entwickelten Lehren der Geometrie	2		
	7. Das Freihandzeichnen. Bei dem Unterrichte im Freihandzeichnen wurde mit dem Kopieren von der grossen Tafel weg begonnen. Nachdem die Schüler Fertigkeit im Nachahmen der Strich- lagen und Wiedergeben der einzelnen Theile des menschlichen Körpers erlangt hatten, stellte man Begabteren einfache Gipsformen von Blättern und Ornamenten, und den minder Talentirten Zeichnungsvorlagen vor	6		
	8. Die Geografie und Geschichte. Der Oesterrei- chische Kaiserstaat und Deutschland, eingestreute Geschichtsbilder	3		

Klassen	Lehrgegenstände	Wöchentliche Stunden	Summe der wöchentl. Stunden	Zahl der Schüler
In der II. Klasse.	9. Die Naturgeschichte. Das Wichtigste aus der Mineralogie	1		
	Anmerkung. In der 2. Klasse wird die Naturgeschichte bloß im 1. Semester u. zwar wöchentlich 2 Stunden vorgetragen, das macht im Durchschnitte jährlich 1-wöchentliche Stunde. Im 2. Semester fallen diese 2 Stunden noch der Physik zu, so dass diese dann durchschnittlich um eine Stunde mehr, also 3 Stunden hat.			
	10. Physik. Schallehre, Magnetismus, Elektrizität, Optik und die optischen Instrumente	3	30	29

De ha a tanítás módszerét conferentialis jegyzőkönyvek hiányában A városi közelebbről nem jellemezhetem is, a classificationális naplókban annyit mégis constataálhatok, hogy a tanári testület az *individualizálás* helyes kath. alreáliskola osztályozó naplói. alapjára helyezkedvén, az egyes tanulók megítélésében nagy gondot és nem közönséges ügyességet tanúsított. Erről tanuskodik a semestrális osztályozó naplók az a rovata, melybe a tanulók jellemzésére érdekesnél-érdekesebb vonásokat és adatokat jegyeztek be az osztálytanárok. Ilyenek például: »*Hat viel Talent und könnte seine Leistungen höher stellen. Vagy: Zeigt viel Liebe zum Lernen; sein eifriges Bestreben, die mancherlei Lücken in seinem Wissen auszufüllen, verdient besondere Anerkennung. Vagy: Zeigt besondere Geschicklichkeit im Zeichnen und Schönschreiben; Schade, dass er wegen musikalischen Productionen so oft zu Hause bleiben muss*« stb. Ily jellemző adatok egész halmaza állott e tanárok rendelkezésére individualizálás céljából. Ennek hasznát, előnyét fejtegetni komoly tanférfiaknak, azt hiszem, fölösleges.

Az 1867/8-ik tanévvel új korszak köszönt be reáliskolánk fejlődésében. A két felekezeti alreáliskola megszüntével és azok egyesítéséből egy A felekezeti jelleg nélküli 3, majd 4, 5 és 6 osztályu, tehát teljes, felekezeti jelleg nélküli városi községi reáliskola lép életbe, melynek természetesen új tantervre is van szükség. Minthogy az »*Entwurf*« tanterve még ez időben is érvényben volt, a tanári testület ennek alapján, de lényeges eltérésekkel új tantervet készített, mely a városhoz és a magas kormányhoz fölterjesztetvén és általuk helybenhagyatván, 1875-ig, a 8 osztályu reáliskola föllállításáig maradt érvényben. Minthogy ezen tanterv utolsó azok között, melyek a (1867/8-1875/6-ig).

tanári testület módosításainál fogva jórészen elűtnek a hivatalos tantervtől, tehát reáliskolánk mintegy *önálló és sajátos* tanterveinek tekinthetők, nem lesz érdektelen ezt is egész terjedelmében közzétenni e munka hasábjain.

A hat osztályu városi főreáliskola tanterve.

Hittan.

a) Katholikusok számára:

I. osztály. Az ember célja s halála. A hitvallás egyes ágazatai; az Isten és az anyaszentegyház parancsai.

II. osztály. A szentségek. Az erény és keresztény tökélyesség.

III. osztály. Az ó-szövetség.

IV. osztály. Az új-szövetség.

V. osztály. Egyházi szertartástan.

VI. osztály. Az egyház története.

b) Evangelikusok számára:

I. és II. osztály. A 3. 4. 5. 6. s 7-ik parancsolat magyarázata.

III. IV. V. osztály. Bevezető jegyzetek. A hit fogalma. Az istenről tan. Az Isten jelenléte s lénye, tökéletessége, egysége, szellemi természete s tulajdonai. Az Isten viszonya a világhoz s az emberekhez. Az ember természete s meghatározása. A halhatatlanság tana.

c) Izraeliták számára:

I. II. III. osztály. Jeremiás proféta 15 fejezete különös tekintettel a nyelvtani taglalásra.

IV. V. osztály. Jezaias 12 fejezete különös tekintettel az utolsó proféták szellemére és nyelvezetére.

Magyar nyelv.

I. osztály. (A és B.) Előismeretek, szóelemek, szótagok, beszédrészek és a névragozás megismertetése. A mondattanból: főmondat, egyszerű s bővített mondat, melléklettel, kiegészítővel s határozóval; az összetett mondat megismertetése; olvasmányok, ezek megismertetése, elemzése, költemények szavaltatása s írásbeli dolgozatok.

II. osztály. Az egyszerű s összetett mondatnak, nem különben a beszédrészeknek általános ismételése. Az igék ragozásáról általában. Olvasmányok elemzése, szavalmányok és írásbeli dolgozatok.

III. osztály. Az igék ragozásának ismételése. A mondat fő- s mellékrészeinek vonzata. Az igemódok és idők viszonya. Szórend. Mondatkötés. Önálló és összetett mondat. A függő mondatok rövidítése. A helyesírás

egyetemes szabályai. Polgári ügyiratok. Olvasmányok, szavalmányok s írásbeli dolgozatok.

IV. osztály. Irálytani alapszabályok s képletek. Körmondatok. Írásműnemek. A költészet fogalma; a versnemek, lantos költemények, tanköltemény s elbeszélő költemények ismertetése. A görög s római hitregetan. Olvasmányok s írásbeli dolgozatok.

V. osztály. A magyar nemzeti irodalom története a kereszténység felvétele előtti időtől 1772-ig, ezen időszakok alatt megjelent nevezetesebb művek ismertetése. A széptani főfogalmak magyarázása. Írásbeli dolgozatok.

VI. A magyar nemzeti irodalom története 1772-től a legujabb időig; irodalmi szemelvények ismertetése. A széptani fogalmakról általában. Írásbeli dolgozatok.

Német nyelv.

I. osztály. (A és B.) Az alaktan. A mondattan általános megismertetése. A tö- és bővített s összetett mondat. Helyesírás. Olvasmányok elemzése, válogatott darabok betanulása, írásbeli és szavalmányi gyakorlatok.

II. osztály. A nyelvtan ismételése. A mondattanból: a főmondat az egyszerű bővített s összetett mondat tágasb ismertetése és a körmondatok. Olvasmányok, szavalmányok, írásbeli dolgozatok.

III. osztály. Az alaktan s mondattan ismételése, írás és pontozástan; irálytan, levelek, polgári ügyiratok, olvasmányok elemzése, válogatott darabok betanulása, szavalmányok, helyes írási gyakorlatok s írásbeli dolgozatok.

IV. osztály. Az alaktan, mondattan, írás-, pontozástan ismételése; irálytani gyakorlatok, levelek; írásműnemek. A költészet fogalma, a versnemek és költemények ismertetése; megfelelő olvasmányok, dolgozatok és szavalmányok.

V. osztály. A német irodalom története tárgyalatott a 17-ik századig; az irodalmi szemelvények, széptani és műfaji fejtegetése volt folytonos napirenden az egyes műdarabok beható taglalgatásával; szavalmányok, írásbeli dolgozatok.

VI. osztály. A német irodalom története a 19-ik században a legujabb időig; az irodalmi szemelvények széptani és műfaji fejtegetése volt folytonos napirenden az egyes műdarabok beható taglalgatásával; szavalmányok, írásbeli dolgozatok.

Földrajz és történelem.

I. osztály. (A és B.) A mennyiségtani és természettani földrajz lényegesebb elemei. Az egyes világrészek és Magyarország általános megismertetése. Alkalmilag beszótt történelmi adatok. Térképek rajzolása.

II. osztály. Az osztrák-magyar birodalom földleirása. Hauke Fr. szerint. Térképek rajzolása.

III. osztály. Magyarország történelme a mohácsi vészig.

IV. osztály. Az ó-kor történelme a nyugot-római birodalom megdüléséig.

V. osztály. A középkor történelme.

VI. osztály. Magyarország oknyomozó történelme.

Számтан.

I. osztály. (A. és B.) A tizedes számrendszer. A négy alpművelet nevezetlen egész számokkal és tizedes törtekkel. A legfontosabb számolási előnyök. Számolás egy és többnevű egész számokkal és tizedes törtekkel. A számok oszthatósága s ennek ismertető jelei. A legnagyobb közös mérték és legkisebb közös többszörös. A közönséges törtek és ezeknek átválttatása tizedes törtekké és megfordítva különös tekintettel a szakaszos törtekre. A négy alpművelet közönséges törtekkel. A tizedes törtek rövidített szorzása és osztása. Egyszerű viszonyok és arányok; az utóbbiak alkalmazása az egyszerű hármasszabályban. A hármasszabályra vonatkozó feladványok megfejtése az arány mellőzésével. (Kettős tétel számolása.)

II. osztály. Az ellentett mennyiségek fogalma. Algebrai mennyiségek, az ezekkel 4 művelet többtagu képletekkel, úgyszint a törtszámítás. Hatvány és gyökmennyiségek s az ezekkel négy művelet. Csoportulatok tana. Összetett viszonyok és arányok. Hármasszabály, társasági-, vegyítési- s láncszabály. Kamat- és határidő-számítás. Kamatos kamat. Egyenletek elmélete.

III. osztály. Mértékek, súlyok és pénznemek, az ezekre vonatkozó átválttatás, külföldieknek belföldiekre és megfordítva. A göngy, túlsúly, alkusz-díj, kamat, tőzsdíj, biztosítási nyereség és veszteség kiszámítása.

A váltó-isme rövid tana. Váltókémleti számolás. Az állampapírok és részvények kiszámítása. Egyszerű és összetett küldelék fölvetése.

Kereskedelmi számlák. Az egyszerű kereskedelmi és ipari könyvvitel.

Mennyiségtan.

IV. osztály. a) Betűszámтан. Bevezetésül: az egység és számképzés, számsor; a betű mint szám, mennyiségtani alaptételek (axiome). Alpműveletek feltétlen egész számokkal. A kivonás művelete által szükséges bővítése a számsornak. Algebrai egész számok s ezekkel alpműveletek. Az egész számok oszthatósága. Legnagyobb közös mérték és legkisebb közös többszörös. Az osztás művelete által szükségessé lett további bővítése az eredeti számsornak. A törtszám értelmezése. Közönséges tizedes törtek. Alpműveletek törtekkel. Egyszerű és összetett viszonyok és arányok

elmélete. Az arány alkalmazása az egyszerű és összetett hármasszabályban. Az arányosztás és láncszabály elmélete az arány segélyével. Hatványozás művelete és ennek megfordításai: a gyökvonás és logarolás. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel és ezeknek gyakorlati alkalmazása.

b) Mértan. Bevezető előismeretek. Egyenes vonalak és szögek. A háromszögek értelmezése és azoknak általános tulajdonai. A háromszögek egybevágósága és ennek segélyével kimutatott különös tulajdonai. A négyszög értelmezése és általános tulajdonságai. Az egyenközény- és ferdényről szóló tételek. A sokszögek tulajdonai. A mértani viszony és arány. Egyenes vonalak arányossága (az egyenközű átszelők által eszközölt arányos osztás alapján). A háromszögek hasonlósága és az ebből folyó fontos tételek. A sokszögek hasonlóságáról. Az egyenes vonalú síkidomok területeinek összehasonlítása és kiszámítása. A kör értelmezése. A pont, az egyenes és a szög vonatkozással a körre. Két körnek egymáshoz való helyzete. Húr- és érintő-sokszögek.

V. osztály. a) Betűszámítás. Számolási műveletek végszerűtlen számokkal. Számolási műveletek képzeleti és complex számokkal. A négyzet-egyenletek tana. A négyzetes egyenletek megoldása háromszögtani függvényekkel. Másodfokú határozatlan egyenletek több ismeretlennel. Első és másodfokú határozatlan egyenletek. Néhány felsőbb és kitevőleges egyenlet. Számítási és mértani haladványok. A mértani haladványok alkalmazása, kamatok kamatja és járadékok számolásánál.

b) Mértan. A szögfüggvények és azok viszonylatai. A síkháromszögek megfigyeltése. A háromszögtannak alkalmazása a körre és a gyakorlati mértanra. A tömörmértan legfontosabb tantételei különös tekintettel a testek egybevágására és hasonlatosságára. A testek fölületének és köbtartalmának kiszámítása.

VI. osztály. a) Betűszámítás. Helyesírás-, kapcsolás-, változtatástana és ezeknek alkalmazása. Newton kéttagú tantételének bebizonyítása és alkalmazása. A valószínűségi számolás elemei.

b) Mértan. A betűszámításnak a mértani föladványok megfigyeltésére való alkalmazása. Az első és másodfokú egyenletek alakítása. Derékszögű-, ferdeszögű- és sarkszögű-rendszer. A szögfüggvények átalakítása. Az egyenes vonalnak elemző ábrázolása. Sarkszögű egyenlet az egyenes számára. Két és három egyenes vonal a síkban. A másodrendű vonalak elemző ábrázolása. A kör, kerület, hajtató és mentelő egyenletei. Az érintő-, alérintő-, derékló- és alderéklónak meghatározása. Területek kiszámítása.

Mértan és mértani rajz.

I. osztály. (A és B.) A mértan alapvonalai kapcsolatban a mértani alakok rajzolásával, kizárólag szabad kézzel.

A szögletes idomok, kör és kerüleknek tana folytonos tekintettel a gyakorlatra és az életben előforduló tárgyak felfogására és rajzolására. A bebizonyító mértan legfontosabb tantételei s azoknak bebizonyításai.

II.-osztály. (A és B) A síkok területének kiszámításai; a kör és annak összefüggése a rendes húr érintő sokszöggel. Kúpmetszeti vonalak. Tömörmértan. A testek fölületének és tömörségének kiszámítása és a hálózat szerkesztése.

Rajz. Egybevágóság. Idomok átváltoztatása és osztása, sokszögek és görbevonalak szerkesztése.

III. osztály. Építészettan. Egyszerű épületek alkatrészeinek megismertetése. Gazdasági épületek. Költségvetés.

IV. osztály. Ábrázoló mértan és rajz. Szerkesztéstan. A vetülettan elemei. Pont, vonal és sík meghatározása. Testek származása.

V. osztály. Ábrázoló mértan és rajz. Egyenes lapok által bezárt testek. Görbe felületű és forgási testek keletkezésének elmélete. Áthatás. Árnyéktan.

VI. osztály. Távlattan. Az alapszabályok megállapítása a leirati mértan segítségével. Géptan Petzval után.

Természetrajz.

I. osztály. (A) A természet 3 országa. Az érdekesebb állati szervek rövid leírása. Az állatoknak osztályozása. Az osztályok jellemzése és ezekbe tartozó nevezetesebb állatok leírása. A növények természetrajza. A növények egyszerű és összetett szerveinek megismertetése. A növények osztályozása és az egyes osztályokban előforduló nevezetesebb növények részletes leírása. Az ásványok főbb tulajdonságai. Az érdekesebb ásványok jellemzése és leírása.

I. osztály. (B) a) Állattan. Bevezetés az általános természetrajzba. A legfontosabb adatok az ember boncz- és élettanából. Az állatok osztályozása és jellemzése, nem különben a legfontosabb és leginkább használt fajoknak leírása.

b) Növénytan. A növények formatana, ezeknek osztályozása és jellemzése. A legérdekesebb és legfontosabb fajoknak rendszeres leírása és jellemzése. Élő növények mint segédeszközök használatnak.

c) Ásványtan. Ásványtani műnyelv. A jegecztan elemei s az ásványok természetani és vegytani tulajdonai. Jellemzése és leírása azon ásványfajoknak, a melyek technikai tekintetben különös fontossággal bírnak.

IV. osztály. Az általános természetrajz, módszer, nevezés, jellemzés és leírás. Állattan: Az állatok osztályozása, az egyes osztályok és családok részletes jellemzése s a családokban előforduló nevezetesebb állatok leírása.

V. osztály. Növénytan. A növények egyszerű és összetett szerveinek részletes fejtegetése. Az egyes rendszerek ismertetése. A természetes rendszer nyomán az egyes rendek és családok, nemkülönben az ezekben előforduló egyes növények jellemzése.

VI. Ásványtan. Bevezetés a tudományos ásványtanba. Ásványtani műnyelv a jegecztan szerkesztési és mennyiségtani megállapításának egész terjedelmével. Az egyszerű és összetett ásványok tulajdonai. Mohs-féle rendszer, különös tekintettel Zippe legújabb jellemzetére. Természettanrajzi leírása kohótani, technikai és földismereti tekintetben fontos ásványfajoknak, kapcsolatban vegytani alkatra, használatra és találkozási helyre vonatkozó adatokkal.

Természettan.

II. osztály. A természettan feladata. A testek közös tulajdonai. A testek kül- és belkülömböségei. A hőtan. A szilárd, cseppfolyós és légnemű testek egyensúlyáról és mozgásáról. A delejesség, dörzs- és érintési villamosság, kapcsolatban az ide tartozó természettani tünetmények és műtani alkalmazások magyarázatával.

V. osztály. A természettudományok fogalma és beosztása. A szorosabb értelemben vett természettan és mennyiségtan közti viszonyról. A testeknek általános tulajdonságai és külömbösége. Az erők és sebességek nemei, ezek összetétele és szétbontása. A súlypont elméleti s gyakorlati meghatározása. A gépeken működő erők egyensúlyáról. A szabad esés törvényei. A kijelölt pályán való mozgás. Az inga, a hajítás és az ütközés törvényei. A középponti mozgás, különös tekintettel Keppler törvényeire. A mozgás akadályai. A híg testek egyensúlya. A csepegős testek mozgása. A terjengős testek egyensúlyai. A légnemű testek mozgása.

Főszűly fektettetett a szigorú mennyiségtani megállapításra.

VI. osztály. Delejesség. A mozgékony delej irányának meghatározásáról. A földnek hatása a delejre. A delejes elhajlási és lehajlási tűk szerkezetéről. A delejes hatány. A delejes távolhatás törvényei. A föld delejességét meghatározó elemekről. Kereszt-delejesség (Diamagnetismus). Dörzsvillanyosság. Érintési villanyosság. A villanroham hatásai. A villany-delejesség s ennek alkalmazása a gyakorlati életben. A hő villanyosság. A vezetők ellenállásáról s az Ohm-féle törvényről. A villanyfolyam erőségének függése a lánczok elemeinek számától és nagyságától. Az itten uralkodó körülmények fejtegetése mennyiségtani uton az Ohm-féle törvényre támaszkodva. A rohamosztás törvényeinek kiszámítása s ezeknek alkalmazása a vezetékbeni ellenállás meghatározására. A hullámozás törvényei s ezeknek alkalmazása a hangfény és hőtanra.

Vegytan.

III. osztály. Szervetlen és szerves vegytan folytonos tekintettel az iparra.

IV. osztály. A vegytani egyesületek törvényei. Parányok, tömecek, hasonértékek, parányság, mintaképletek; a vegytani jelek s képletek magyarázata. Nem-fémek s égvényes-fémek.

V. osztály. Égvényes föld; — föld és nehéz fémek műipari vegytana.

VI. osztály. Bevezetés a szén vegytanába. Cyan-vegyek. Egy-két s több parányi szeszgyökök. Illatos vegyek. Szénviz-vegyek, égvénydékek, gyánták, festőszerek.

Szabadkézrajz.

II. osztály. (A és B.) Minták utáni rajzolás, nevezetesen építmények, egyes alakok és ékítmények gipsz-alakok után.

III. osztály. A fejek és ékítmények körrajzának folytatása minták után rajzónnal, krétával, tollal és színekkel.

IV. osztály. Nagyobb ékítmények, tanulmányfejek, egyes testrészek, nevezetesen mellrészek főszminták után.

V. osztály. A fentebbiek bevégezése, fősz-ékítmény fej és teljes ódon alakok rajzónnal és krétával. Ecsetelés kezdete.

VI. osztály. Fősz-ékítmény fej és teljes ódon alakok rajzónnal és krétával. Mintázás.

Szépírás.

I. osztály. (A és B.) Magyar s német folyóírás.

II. osztály. (A és B.) Folytatólagos gyakorlatok a magyar s német folyóírásból. Egyszerű alaku nagybetűk írása.

III. osztály. Francia (ronde) írás. Nagy és kisbetűk hálózata és ékítése.

Tornászat.

Az intézet összes tanulói három csapatba osztattak s minden csapat hetenkinti két órában a helybeli tornacsarnokban gyakorolt Rösch tanár úr vezetése alatt a tornászatban. A tanulók a tornászatért külön fejenkinti tagdíjt is fizetnek; a városi tanács pedig ezen oktatásért 345 frtnyi átalányt fizet a helybeli Tűzoltó- és torna-egyletnek.

Rendkívüli tantárgyak.

Mintázás. Az erre jelentkezett két felsőbb osztálynak gyakorlottabb rajzolóit vettek részt.

Francia nyelv. A jelentkezett növendékek két szakaszban taníttak hetenkinti 2—2 órában.

külön módszeres jegyzőkönyvbe vétessék föl. Végül az 1888. évi május hó 24-ikén kelt 21,199. sz. alatti ministeri rendelet egyszerűsítette a módszeres tanácskozmányok feladatát és elrendelte az *állandó tanmenet* készítését. A módszeres tanácskozmányok száma és ideje ezentúl is megmaradt ugyan, de feladatuk ma már csak arra szorítkozik, hogy a szaktanárok kitűzzék az illető időszakokban tárgyalandó olvasmányokat a velők kapcsolatos tananyaggal, megállapítsák az írásbeli dolgozatok számát és tételeit, bejelentsék a netalán előforduló hátramaradásokat, azokat megokolják és pótlásukról gondoskodjanak.

Állandó tanmenet.

Állandó tanmenetünk is elkészült. Osztályok szerint csoportosítjuk benne didaktikai egységek szerint a rokonszakok kellő méltatásával a tananyagot az egyes részletek feldolgozására szükséges időnek hozzávetőleges megjelölésével. Minden didaktikai egység után összefoglaló ismétlés következik. E tanterv a tapasztalatok alapján már több ízben szenvedett kisebb-nagyobb módosítást, legújabbán a múlt tanévben, mert az intézetünkhöz került új tanérok feltétlenül szükségesnek tartották, hogy egyik-másik tantárgy menetében és csoportosításában lényeges változásokat tegyenek. Tanulságos dolog lenne ugyan, de hely szűke miatt le kellett mondanom ez állandó tanmenet közzétételéről.

2. Rendkívüli tantárgyak.

Rendkívüli tantárgyak.

Egyik-másik rendkívüli tantárgynak tanítása a soproni reálintézetekben már az 50-es évek elejére vezethető vissza. Az azóta felmerült ilyen tantárgyak közé tartozik: *az olasz, francia, angol és latin nyelv, a szépírás és gyorsírászat, ének, zene, vegytani elemző gyakorlatok, mintázás, egészségtan, kézügyesség, tornászat és a vívás.*

Olasz, francia és angol nyelv.

Az *olasz nyelv* a kath. kétosztályu alreáliskolában már az 50-es évek elején adták elő mint »második élő nyelvet«, valószínűleg a hazai helyett, mert az osztályozó rovatokban a német után közvetlenül az »italienische Sprache« következik, a magyarnak pedig rovata nincsen. Ugyanabban az időben az evang. két osztályu alreáliskolában is szerepel mint rendkívüli tantárgy. A két iskolának egyesítése óta (1868) nincs nyoma annak, hogy tanítását újból megkísérelték volna.

A *francia nyelv* mint rendkívüli tantárgy a reáliskolák első teljes szervezéséig figyelszólván állandó kísérője nálunk a reáliskolai oktatásnak. Ezt is már az 50-es években találjuk a két felekezeti alreáliskolán mint »nem kötelezett«, vagy »szabad« tantárgyat. Sőt *Lachne Frigyes* igazgatása alatt egy francia származásu nyelvmester (Carrière) nemcsak az elméletet tanította, hanem a társalgásban is gyakorolta a tanulókat. Az 1884/5-ik tanévben pedig, mikor a francia nyelv már rendes tárgya volt az

oktatásnak, az I. és II. osztály önként jelentkező tanulói részére rendkívüli tanfolyamot szerveztünk a francia nyelvből, amely azonban kellő részvét hiányában már két év múlva megszűnt.

Az *angol* nyelvnek, melyet *Knipping Henrik* kezdett tanítani 1873/4-ben, nem igen volt hallgatója, azért két év múlva fel kellett oszlatni a cursust.

A latin nyelv tanítása nálunk jóval előbb indult meg, mintsem azt **Latin nyelv.** a Ministerium elrendelte. Legelső nyomát az 1870/1-ik tanévben leljük, mikor mint rendkívüli tantárgy szerepel heti két órával. Az 1883/4-ik tanévben pedig *Albrecht János*, (most pozsonyi kath. főgymn. r. tanár), ki nálunk mint próbaéves működött, latin nyelvi cursust nyitott a IV—VI-ik osztályu tanulók részére. Rendszeres oktatása azonban természetesen csak azóta folyik, hogy a magas tanügyi kormány 1887-ben 8296. sz. leírata kapcsán annak tanítását elrendelvén, az eljárási szabályzatot is megküldötte intézetünknek. A tanfolyam szervezetét és tananyagát mindenki ismeri. Itt csak annyit jegyzek meg, hogy az eredmény teljesen kielégítő. Tanulóink ez ideig kedvező eredménynyel tették le a latinból az érettségi vizsgálatot a helybeli szt.-Benedekrendi kath. és ág. evang. főgymnasiumokban.

A régi értesítők szerint »ékesírás«-nak is elnevezett szépirás tanítása **Szépirás és egyidejű reáliskolánk keletkezésével és eleinte a rendes tantárgyak között gyorsírással.** foglal helyet heti 2 órával. Csak a 6 osztályu reáliskola szervezésével szorul le a rendkívüli, de azért kötelezett tantárgyak közzé heti 1 órával. Ma tudvalevőleg a két alsó osztálynak szintén kötelező tárgya heti 1—1 órában.

A gyorsírással 1868-ban kezd nálunk lábrakapni és pedig először kizárólag a német *Gabelsberger rendszere szerint*. Csak 1872 3-ban nyílt meg az *első magyar cursus* Dr. *Fialowski Lajos* tanár vezetése alatt. Hogy mily nagy fontosságot tulajdonítottak atyáink a gyorsírássalnak, mutatja városunk sbbeli áldozatkészsége, hogy *Stuppacher Lajos* tanárnak 50 forintot utalványozott azon czélból, hogy részt vehessen a Budapesten tartott gyorsírói tanfolyamon. Ma *Fleischhaecker M. Frid.* tanár tanítja két külön csoportban heti 1—1 órában.

Az énekoktatás szintén egykoru alreáliskolánk keletkezésével. Az osztálynaplókban mindenütt szerepel a »Gesang« rovat és a konferenciákon is sűrűn foly róla szó. *Lachne Frigyes* vezetése alatt az evang. alreáliskola ifjusága a havi zárlatokat imával és énekkel kezdi és fejezi be. Különböznövéndékeink már az 1871/2-ik tanévben ének- és zenekört alakítottak, de hogy mily sikerrel és meddig, arról nem számolnak be értesítőink. Ma is rendkívüli, de kötelező tantárgy, melyért minden tanuló 60 krajczárt fizet évenként. Tanulóink 2 csoportban kapnak belőle oktatást heti 1—1 órában. A 4 felső osztály külön csoportot képez, mely

Ének és zene.

kizárólag csak négy szolamu férfikarokat énekel. Tanár: Wallner János, nyug. kath. népisk. tanító.

A rendszeres zeneoktatás kezdete 1873/4-ik tanévre esik. Ez időben adta *Léhár Ferencz*, katonai karmester, a cs. és kir. zenekar 3 jeles tagjának segítségével az első rendes oktatást tanulóinknak a zenében, kivált a hegedűben és fuvolában. Ez időtől fogva a zeneoktatás úgyszólván állandóan dívott intézetünknel a legujabb időkig, illetőleg tavalig. Zenetanár: *Wallner János* volt. A mult tanévben nem volt rendes zenei oktatásunk, mert tanulóink inkább magánórákat vettek, vagy a »*Soproni Zene-Egyesület*«-nek zeneiskolájába jártak. De azért mint isk. zenekar együttesen is gyakorolták magukat ideiglenes karmester vezetése alatt és iskolai ünnepélyeink alkalmával szép sikerrel működtek közre zenei productióikkal. Megjegyzendő, hogy ifjuságunk 1876-ban *Moller Ede*, szép zenei képzettségű tanár kezdeményezésére külön ének- és zenekört alakított, a mely a szakavatott tanár buzgó vezetése alatt jóideig virágzott is, de *Moller* halálával: 1882-ben megszűnt és azóta sem tud újból lábrakapni.

**Vegyelemző
gyakorla-
tok.**

A chemiának századunkban való óriási haladása magával hozta, hogy tanterveink már a reáliskolák keletkezése idejében és fejlődésök még kezdetleges stádiumában is nagy súlyt fektettek a vegytan tanítására. A régi reáliskola nagy fontosságot tulajdonított annak is, hogy a tanulók az elméleten kívül kellő gyakorlati jártasságot és készséget is nyerjenek e tudományszakban. Intézetünk derék chemikusa megértette a kor intő szavát s már 1872/3. évben rendszeresítette az úgynevezett *vegyelemző gyakorlatokat*, melyeket azután szakadatlanul folytatott egészen 1890/1-ig s a melyek híű összképét ím itt veszi a szives olvasó:

Vegyelemző gyakorlatok.

Tananyag. Kezdők: a kémszereknek elemekre és szervetlen vegyületekre való hatása.

Haladók: egyszerű szervetlen testek minőleges elemzése.

Tandíj: 10 frt. (Kémszerek pótlásáért: 10 frt.)

Eredmény:

Tanév	Kezdők	Haladók	jeles	jó	elég- séges	elég- telen	Megjegyzés
1872/3	4 (V) 4 (VI)	—	—	3	5	—	A reáliskola VI. osztályu.
1873/4	6 (V)	4 (VI)	—	5	5	—	
1874/5	7 (V)	5 (VI)	1	4	7	—	Átmeneti tanterv.

Tanév	Kezdők	Haladók	jeles	jó	elég- séges	elég- telen	Megjegyzés
1875/6	11 (VI)	4 (VII)	3	6	5	1	
1876/7	10 (VI)	2 (VII)	2	8	2	—	Új tanterv.
1877/8	6 (V)	1 (VI) 6 (VII)	3	10	—	—	
1878/9	6 (V)	4 (VI) 1 (VII) 3 (VIII)	4	5	5	—	
1879/80	1 (V) 4 (VI)	4 (VI) 4 (VII) 1 (VIII)	3	7	4	—	
1880/1	4 (V) 2 (VI)	6 (VII) 3 (VIII)	3	6	6	—	
1881/2	4 (V) 2 (VI)	3 (VI) 1 (VII) 2 (VIII)	1	9	2	—	
1882/3	7 (V)	3 (VI) 5 (VII)	2	11	3	—	
1883/4	2 (VI)	4 (VI)	—	1	5	—	Átmeneti tanterv.
1884/5	4 (V)	6 (VII)	—	5	5	—	Új tanterv.
1885/6	2 (IV) 3 (V)	4 (VI)	—	6	2	1	Főig. 446. sz. rendelet. A vegygyakorlatok tanítási díja fejében 10—12 frt szedhető.
1886/7	2 (V)	3 (VI)	—	2	3	—	
1887/8	1 (IV) 2 (V)	2 (VI)	—	3	2	—	
1888/9	2 (IV) 1 (V)	2 (VI)	—	2	2	1	
1889/90	8 (IV)* 6 (V)	2 (VI)	—	5	3	—	* A IV. osztály tanulóit mindjárt kezdetben (a tandíj visszaszolgáltatása mellett) el kellett bocsájtanom, mert ezen korban álló fiuknál a vegytani gyakorlatokhoz szükséges észbeli fejlettség és komolyság teljesen hiányzik.
1890/1	—	2 (VI)	—	8	—	—	

1891/2-ben a vegyelemző gyakorlatok tanulók hiányában megszűntek. A tanulók jelenleg mutatkozó részvétlensége azon intézkedésnek tulajdonítható, hogy a chemiai oktatás alsóbb osztályokba (IV—VI.) és kevesebb órára (7—6) szorítottott. (Dr. Wallner Ignác, a vegytan tanára.)

**Egészségtan.
Intézeti
orvos.**

Az egészségtan-tanárok és iskolaorvosok intézménye a Ministeriumnak 1887. évi ápril 20-ikán kelt 15.621. sz. rendeletével az 1878/9-ik tanévvel lépett életbe azon intézkedések szerint, melyek a »*Szabályzat a középiskolai iskola-orvosok és egészségtan-tanárok kiképzése, képesítése és alkalmazása*« czimű füzetben össze vannak foglalva. De minthogy akkor városunkban a kívánt képesítéssel bíró orvos nem volt, az egészségtan oktatása nálunk csak 1894-ik év elejével vált lehetségessé, mikor *Dr. Leszner Rezső* orvos eleinte ideiglenesen, majd a képesítés megszerzése után véglegesen kineveztetett az egészségtan tanárává. Az ő jelentéseiből megtudjuk, hogy az egészségtant az első évben 9-en, tavál pedig a VII. osztály 13 tanulója hallgatta kellő sikerrel. A tanár elvezette tanítványait a teljesen fölszerelt kolera-kórházba, gyakran megfordult a gyermekek megfigyelése végett a tantermekben és tornaórákon, végezte az újraoltást, több beteg tanulót gyógykezelt, iskolamulasztókat saját lakásukon keresett fel és vizsgált meg, több orvosi vizsgálatot teljesített a tornászat alól való felmentéseknél; a tornaversenyekre készülő tanulókat is szigorú vizsgálat alá fogta s alkalmilag jelentéseket és javaslatokat tett egyes egészségügyi kérdésekben az igazgatóságnak. Az intézmény célszerűsége és haszna az intézeti ifjuságra kétségtelen.

Mintázás.

Hauser Károly, a szabadkézi rajz tanára már 1870-ben megkezdte a *mintázás* tanítását, melyet azonban a 8 osztályu főreáliskola szervezése után és a szabadkézrajz-órák leszállításával abban kellett hagynia.

**Kézügyes-
ségi
tanfolyam.**

Városunkban már egynéhány esztendeje fenáll egy »*Kézügyességi iskola*« *Schranz Márton*, evang. elemi iskolai tanító vezetése alatt, aki Svédhomban nyerte e szakban kiképeztetését. Tanulóink közül 1893/4-ik tanévben 11-en, tavál pedig 10-en vettek részt a karton- és famunkák tanfolyamában és összesen 517 darabot készítettek. A gyűjtemény a tanév végén ki volt állítva a reáliskola egyik tantermében. A tárgyak az év végével az illető készítőik tulajdonába mennek át. Havi tandíj: 1 frt. A tandíjmentes tanulók itt sem fizetnek tandíjat, csak anyagmegtérítés czimén egész évre 1 frtot. E nagyon kellemes és hasznos foglalkozást a legmelegebben ajánljuk ifjuságunk figyelmébe.

Vivás.

Négy esztendeje, hogy *Dr. Mika Károly* torna-tanár rendszeresen és sikerrel tanítja a kardvívást a felső 4 osztály tanulóinak a tornaesernőkben heti 3 órában.

3. Szervezet. Rendtartási szabályzat. Fegyelem.

a) Szervezet.

Iskolánk belső szervezete szorosan összefügg annak történeti fejlődésével. Az evang. és kath. alreáliskola időszakából külön egységes szervezeti szabályzat nem maradt fön. Ami van, az csak kiegészítő része azon

okiratoknak és jegyzőkönyveknek, amelyek az iskolák alapítására, fentartására, tanterveire és a tantestületeknek szóló utasításaira vonatkoznak. Külön szervezeti szabályzatra tulajdonképpen nem is volt akkor szükség, mert az ev. alreáliskola az evang. népiskolával, a városi kath. alreáliskola a kath. népiskolával szoros összefüggésben állván, mindkettő az általános iskolai Organisationnak volt alárendelve. Kivételt képez a Laehne-féle három- majd négyosztályu ev. alreáliskola 1857/58—1859/60. tanévben, mely a népiskoláktól elváltan működött, s melynek szervezeti szabályait Laehne Frigyes igazgató-tanár kidolgozván, a conventtel helyben is hagyatta.

Külön szervezeti szabályzatot az iskola tehát csak akkor kapott, mikor 1868-ban a két felekezeti alreáliskola egyesítéséből a községi alreáliskola megalakult, mely azután fokként 6 osztályúvá egészült ki. Ez a szervezet az „Entwurf“ utasításainak szemmel tartásával készült és szó szerint így hangzik:

Organismus

der

← **konfessionslosen Oberrealschule** →

der

königl. Freistadt Oedenburg.

Allgemeine Bestimmungen.

§ 1.

Infolge Beschlusses der General-Versammlung der k. Freistadt Oedenburg vom 12-ten August 1868 Z. 2406 wird mit Bewilligung des h. königl. ung. Ministeriums für Cultus und Unterricht ddto 14-ten August 1868 Z. 13371 durch Vereinigung der hierortigen kath. und evang. Unterrealschulen auf Kosten der Stadtkommune eine Oberrealschule ohne konfessionellen Character gegründet und mit Beginn des 1868/9. Schuljahres die ersten drei Klassen derselben ins Leben gerufen.

A községi
reáliskola
szervezeti
szabályzata.
(1868)

§ 2.

Die an den gegenwärtigen beiden Unterrealschulen definitiv angestellten Lehrer finden an der zu errichtenden Oberrealschule ihre geeignete Verwendung. — Bei künftiger Besetzung von Lehrerstellen soll das höhere Mass der Bildung der Competenten entscheiden, dabei aber auf die Confessionen dieser Stadt billige Rücksicht genommen werden.

§ 3.

Bis die vollständigen sechs Klassen der Oberrealschule errichtet sind, wird die paedagogische und disciplinaere Leitung der Anstalt einem

provisorisch zu ernennenden Director übertragen, die definitive Wahl eines Directors aber erst dann vorgenommen werden, wenn alle sechs Klassen errichtet sein werden.

§ 4.

Die Stadtkommune als Patron dieser Anstalt wählt die Lehrer und den Director derselben und übt die Disciplinargewalt über diese; ist jedoch verpflichtet ihre diesfälligen Verfügungen, sowie die vollzogenen Wahlen und Ernennungen zur Ausübung des obersten Aufsichtsrechtes dem h. k. ung. Ministerium für Cultus und Unterricht anzuzeigen und es können diese Verfügungen sowie die geschehenen Ernennungen nur dann ins Leben gerufen werden, wenn sie seitens des h. Ministeriums zur genehmigenden Kenntniss genommen werden.

§ 5.

Bezüglich des Unterrichtes und der inneren Einrichtung wird an dieser Lehranstalt der für analoge Staatsanstalten bestehende Lehrplan genau eingehalten und die hierauf bezüglichen höheren Verfügungen beobachtet werden, worüber auf Grund des obersten Aufsichtsrechtes das h. k. ung. Ministerium für Cultus und Unterricht durch seine Organe sich die nöthige Ueberzeugung verschaffen kann.

§ 6.

Die Unterrichtssprache wird bei denjenigen Gegenständen, bei welchen der Unterricht dadurch nicht beeinträchtigt wird, die ungarische, bei den übrigen die deutsche Sprache sein. — Die Lehrer sind jedoch verpflichtet bei allen Unterrichtsgegenständen der Sprachfähigkeit ihrer Schüler Rechnung zu tragen.

Lehrplan, der mit Beginn des 1868/9. Schuljahres ins Leben tretenden vollständigen Unterrealschule.

§ 7.

Uebersicht der Lehrgegenstände und ihrer wöchentlichen Stundenzahl:

Lehrgegenstände	I. Cl.	II. Cl.	III. Cl.	Zusammen
Religion	2	2	2	6
Deutsche Sprache	3	3	3	9
Ungarische Sprache	4	3	3	10

Lehrgegenstände	I. Cl.	II. Cl.	III. Cl.	Zusammen
Geometrie u. Geom. Z.	8	4	—	12
Rechnen	4	3	3	10
Geschichte und Geographie . .	2	3	3	8
Naturgeschichte	3	1	—	4
Phisik	—	3	—	3
Chemie	—	—	5	5
Freihandzeichnen	—	4	4	8
Schönschreiben	—	—	3	3
Baukunde	2	2	2	6
Zusammen	28	28	28	84

Der Unterricht in der Religion wird einstweilen in combinirten Stunden für die Schüler aller drei Klasse gleichzeitig ertheilt. — Zu obigen Gegenständen kommt noch als obligater Gegenstand das Turnen mit wöchentlich zwei Unterrichtsstunden.

Nicht obligate Gegenstände sind: Gesang, französische Sprache und Stenographie mit wöchentlich je zwei Unterrichtsstunden.

§ 8.

Bezüglich der Behandlung, sowie des Zieles der Lehrgegenstände werden die Bestimmungen des Organisations-Entwurfes für Realschulen § 22.—30 zu beobachten sein. Bezüglich der schriftlichen Arbeiten der Schüler und der Stundeneintheilung die §. 49 und 50 desselben Organisations-Entwurfes.

Schulferien.

§ 9.

Die Dauer der gesammten Ferien während eines Jahres beträgt acht Wochen. Die zwei halben wöchentlichen Ferialtage werden auf Mittwoch

und Sonnabend festgesetzt. Die Bittage und der Markustag gelten für diese confessionslose Lehranstalt nicht als Ferialtage.

Lehrmittelsammlungen.

§ 10.

Die oberste Aufsicht über alle Sammlungen von Lehrmitteln ist die die Pflicht des Directors.

Ueber solche Sammlungen von Lehrmitteln, welche für einen bestimmten Lehrgegenstand gehören z. B. über das physicalische Cabinet, die naturhistorische Sammlung und ähnliche, hat der Director die unmittelbare Aufsicht einem Lehrer des betreffenden Faches zu übergeben.

Dieser ist sodann für die Erhaltung des Vorhandenen verantwortlich, und hat zunächst die erforderlichen Anträge zur Erweiterungen zu stellen. Solche Lehrmittel dagegen, welche an das Locale einer Klasse gebunden sind z. B. Wandkarten, hat der Director dem Klassenlehrer der betreffenden Klasse zur verantwortlichen Beaufsichtigung zu übergeben.

Dringend nothwendig ist auch die Gründung einer Bibliothek. In derselben wären zwei Abtheilungen zu unterscheiden: eine Bibliothek für die Lehrer und eine Bibliothek für die Schüler.

In die Bibliothek für die Lehrer sind vornehmlich solche Schriften anzuschaffen, welche die Lehrer zum Fortschreiten in ihren Wissenschaften und zum gründlichen Betreiben des Unterrichtes gebrauchen und welche doch die finanziellen Kräfte des einzelnen Lehrers übersteigen.

Die Verwendung der für die Bibliothek zu bestimmenden Mittel geschieht auf Vorschlag irgend eines Lehrers durch Beschluss des Lehrkörpers. Die Verwaltung der Bibliothek führt entweder der Director selbst oder übergibt sie ausdrücklich einem der ordentlichen Lehrer.

Die Bibliothek für die Schüler hat dafür zu sorgen, die klassischen Schriften der Muttersprache und Schriften, welche auf eine den Schülern angemessene Weise zur Erweiterung und Belebung des Inhaltes der einzelnen Lehrgegenstände, namentlich der Geschichte, Geographie, Naturgeschichte, Physik dienen, den Schülern zugänglich zu machen. Die Verwendung der Geldmittel geschieht ebenso, wie bei der Bibliothek für die Lehrer; die Verwaltung führt ein Lehrer der Muttersprache.

Aufnahme der Schüler.

§ 11.

Die regelmässige Aufnahme von Schülern findet unmittelbar vor dem Beginn des neuen Schuljahres statt.

Zur Aufnahme ist erforderlich:

a) dass der aufzunehmende das zehnte Lebensjahr vollendet hat;

b) dass er sich vor Beginn des Schuljahres beim Director zur Aufnahme meldet, und dass dabei die Eltern oder deren Stellvertreter persönlich oder schriftlich den Wunsch aussprechen, ihren Sohn in die Anstalt aufgenommen zu sehen.

c) Dass er die nöthige Vorbildung ausweist und zugleich namentlich, wenn er früher keine öffentliche Schule besucht oder seitdem längere Zeit ausgesetzt hat, dem Lehrkörper diejenige Beruhigung in Betreff seiner Kenntnisse und seiner Sittlichkeit gibt, welche dieser nach Beschaffenheit des Aufzunehmenden im Interesse der Schule glaubt in Anspruch nehmen zu müssen. § 59. G.

§ 12.

An Wissen und Fertigkeiten wird für die Aufnahme in die unterste Klasse erfordert: in der Religion jenes Mass von Kenntnissen, welches in der Volksschule ertheilt wird; sodann Fertigkeit im Lesen und Schreiben der deutschen und ungarischen Schrift; Kenntniss der Elemente der Muttersprache, Fertigkeit im Analysiren einfacher, erweiterter Sätze; Dictandoschreiben mit Vermeidung solcher gröberer Fehler, welche durch allgemeine Regeln sich bestimmen lassen und mit der Gewöhnung, beim Schreiben selbst die Hauptinterpunctionen zu setzen. Uebung in den vier Species in ganzen, unbenannten, gebrochenen und gemischten Zahlen, und in den einfachsten Proportions-Exempeln.

Darüber, dass der aufzunehmende Schüler diese Kenntnisse und Fertigkeiten besitzt, hat derselbe ein Zeugnis der Volksschule beizubringen.

Der Realschule steht aber das Recht zu, sich durch eine Aufnahmeprüfung über das wirkliche Vorhandensein der geforderten Kenntnisse und Fertigkeiten sicher zu stellen, und die Aufnahme wegen mangelhafter Vorbildung zu versagen.

Dieses Recht erwächst zu einer Pflicht in allen Fällen, wo ein gegründeter Zweifel über den Zustand der Vorbildung des Aufzunehmenden obwaltet § 60. G.

§ 13.

Welche Kenntnisse und Leistungen zur Aufnahme in eine höhere Klasse erforderlich sind, ergibt der allgemeine Lehrplan. Ein Schüler, welcher solche Aufnahme nachsucht, hat:

1. Wenn er noch nicht eine öffentliche Realschule besucht hat, ein Zeugnis der Volksschule, welches seine Elementarbildung beweist, beizubringen und sowohl in diesem Falle, als auch wenn er den früheren Besuch einer öffentlichen Realschule unmittelbar vor seiner Meldung durch längere Zeit ausgesetzt hat, sich einer Aufnahmeprüfung zur Bestimmung der Klasse, in welcher er eintreten soll, zu unterwerfen. Die Aufnahmeprüfung

wird unter Leitung des Direktors von den Lehrern der Klasse gehalten, in welche voraussichtlich der Aufzunehmende kommen wird.

2. Wenn dagegen der aufzunehmende Schüler von einer andern öffentlichen Realschule kommt, so hat er das Abgangszeugnis dieser Schule beizubringen. Nach diesem Zeugnisse kann unmittelbar die Klasse, in welche er eintreten soll, bestimmt werden, doch bleibt es unbenommen, durch eine Aufnahmeprüfung die Kenntnisse des Aufzunehmenden zu erforschen und nach Befund derselben ihn auch in eine niedrigere Klasse einzureihen. In keinem Falle darf aber eine Klasse, auch nicht infolge einer Aufnahmeprüfung, durch einen Schüler übersprungen werden. § 61. G.

§. 14.

Der Uebertritt aus einer Realschule in eine andere am Schlusse des ersten Semesters darf nicht ohne wichtige Gründe geschehen und es gilt dann von ihm das im §. 13 über die Aufnahme Festgesetzte § 62. G.

Schuldisciplin.

§ 15.

Die allgemeinen Bestimmungen über Schuldisciplin, wie dieselben in § 66—71 des Entwurfes festgestellt sind, werden auch hier zu Grunde gelegt.

Klassenbuch.

§ 16.

In jeder Klasse ist ein Klassenbuch zu führen; dieses soll enthalten:

1. für jede Lehrstunde die Angabe der fehlenden oder der zu spät gekommenen Schüler.

2. Die Angabe der über Schüler der Klasse während der Lehrstunden oder ausserhalb derselben verhängten Schulstrafen.

3. Das Urtheil über die allgemeine Haltung der Klasse in jeder einzelnen Lehrstunde und die Verzeichnung besonderen Lobes oder Tadels über einzelne Schüler; beides, von den Lehrern der Lektionen am Schlusse derselben eingeschrieben.

4. Die ordentliche Führung des Klassenbuches zu beaufsichtigen ist Sache des Klassenlehrers. § 72. G.

Versetzungs- und öffentliche Prüfung.

§ 17.

Am Schlusse eines jeden Schuljahres werden aus jeder Klasse diejenigen, welche die erforderlichen Fortschritte gemacht und dadurch die Reife für die nächst höhere Klasse gewonnen haben, in diese versetzt. Die Gewährung oder Versagung des Aufstiegs in die höhere Klasse

ist abhängig von dem Urtheile, welches im Laufe des ganzen Schuljahres die sämmtlichen Lehrer der Klasse über den Schüler gewonnen haben.

Zur Ergänzung dieses Urtheils, wo in demselben noch irgend eine Unsicherheit geblieben ist, und als eine, die Ergebnisse des Schuljahres möglichst zusammenfassende Schlussleistung, wird in jeder Klasse eine Versetzungsprüfung gehalten.

Die Entscheidung über die Versetzung geschieht in der, die Klassifikation der Zeugnisse bestimmenden Conferenz unmittelbar durch diese Klassifikation selbst.

Als Grundsatz für das Aufsteigen in die höhere Klasse ist streng festzuhalten, dass es keinem Schüler gewährt werde, der auch nur in einem Gegenstand für den Unterricht in der höheren Klasse entschieden unreif ist. Die nicht Versetzten bleiben noch das folgende Jahr in ihrer bisherigen Klasse.

Wenn das Hindernis der Versetzbarkeit in den ungenügenden Leistungen in einem einzigen Gegenstande liegt und zu hoffen steht, der Mangel werde sich in kurzer Zeit durch Privatfleiss nachholen lassen, so steht es den Lehrern der Klasse, aus welcher der Schüler versetzt werden soll, mit Zustimmung des Direktors, frei, demselben die besondere Erlaubnis zu einer am Schlusse der Ferien vor Beginn des neuen Schuljahres abzuhaltenden Prüfung in diesem Gegenstande zu geben und nach günstigem Ausfall derselben die Versetzung des Schülers nochmals in der Conferenz in Frage zu stellen; doch hat hierauf, als auf eine ausnahmsweise Erlaubnis, der Schüler niemals einen ausdrücklichen Anspruch.

Erscheint ein Schüler bei der Versetzungsprüfung nicht, so entscheidet der Lehrkörper, ob er zur Wiederholung der Klasse zu verhalten oder später zu einer Prüfung zuzulassen sei. § 73 G. und § 54 R.

Von diesen Versetzungsprüfungen sind die üblichen öffentlichen Prüfungen zu unterscheiden, welche nicht so wohl den Zweck des Prüfens haben, als vielmehr die Leistungen der Schule dem dabei interessirten Publikum darstellen wollen. § 73. G.

Semestralzeugnis und Rangordnung der Schüler.

§ 18.

Die Bestimmungen des § 76—77. des Entwurfes können auch hierin als Richtschnur dienen.

Die Leitung der Realschule.

§ 19.

Die unmittelbare Leitung der Realschule führt der Director, welchem die Lehrkonferenz berathend und beschliessend zur Seite steht. § 108. G.

§ 20.

Der Director, welcher einer der ordentlichen Lehrer der Realschule sein muss, ist der nächste Vorgesetzte der gesamten Schule, hat für die unmittelbare Leitung zu sorgen, und ist für ihre Gesamtwohlfahrt in wissenschaftlicher und disciplinärer Hinsicht verantwortlich. Darin liegen vornehmlich folgende Verpflichtungen.

1. Der Direktor hat für die Ausführung der allgemeinen Schulgesetze und der besonderen, von der Schulbehörde an ihn zu richtenden und von ihm im Archive aufzubewahrenden Verfügungen Sorge zu tragen und ist für deren Ausführung verantwortlich.

Er führt das Geschäfts-Protokoll.

2. Für die Lehrer ist er der nächste Vorgesetzte, welchem dieselben bei allen aus den allgemeinen Schulgesetzen oder speciellen Verordnungen sich ergebenden, sowie bei allen zur Verwaltung der Schule vom Direktor selbstständig und auf eigene Verantwortung zu treffenden Anordnungen, Gehorsam schuldig sind.

3. Der Director ist Vorsitzter der von ihm regelmässig oder ausserordentlich zu berufenden Conferenz der Lehrer, in welcher der Lehrkörper über alle den Unterricht und die Zucht der Schüler betreffenden allgemeinen Fragen, oder Einrichtungen, sowie über alle der Lehrerkonferenz zugewiesenen Gegenstände beräth und nach Stimmenmehrheit beschliesst.

4. Der Direktor hat die Verpflichtung sich stets in genauer Kenntnis über den Zustand in Unterricht und Disciplin der gesamten Schule zu erhalten und ist für die Mängel derselben in der Art verantwortlich, dass er dieselben selbst zu heben, oder die geeigneten Anträge an die Schulcommission zu machen hat. Schüler in dieselbe aufzunehmen (§ 18.), aus derselben zu entlassen und denselben einen längeren Urlaub zu ertheilen, steht ihm nur auf Beschluss der Conferenz zu.

5. Der Director hat die Oberaufsicht über die Lehrmittelsammlungen der Schule.

6. Er hat dafür zu sorgen, dass der Diener der Anstalt seine Pflicht pünktlich erfülle.

7. Dem Publikum, namentlich den Eltern der Schüler gegenüber, ist er der natürliche Vertreter der gesamten Schule. § 109. G.

Lehrerconferenz.

§ 21.

Regelmässig alle 4 Wochen zu einer festgesetzten Zeit ausserhalb der Lektionszeit, und ausserdem ausserordentlich, so oft er selbst dazu einen dringenden Anlass findet oder zwei ordentliche Lehrer darauf antragen, beruft der Director die Conferenz.

Mitglieder der Conferenz sind sämmtliche ordentliche und Hilfslehrer der Realschule mit Ausnahme der Nebenlehrer. Sie sind verpflichtet bei dieser Conferenz zu erscheinen; jede Abwesenheit eines derselben ist neben ihrer Ursache im Protokolle zu bemerken. Die Stellung des Directors als Vorsitzender der Conferenz ist im § 21. bezeichnet § 100. G.

§ 22.

Nothwendige Gegenstände der Conferenz sind:

1. Der Director theilt die für das Lehrercollegium gehörigen Verordnungen der Schulbehörde mit, so ferne nicht deren Inhalt ein unmittelbares Circuliren bei den einzelnen Lehrern erheischt hatte.

2. Er fragt nach dem Stande des Unterrichtes und der Zucht jeder Klasse sowohl im einzelnen wie im allgemeinen, zu welchem Zwecke er auch nach Beendigung des allgemeinen Urtheils über jede Klasse die Namen der Schüler dieser Klasse verliest. Jeder Lehrer, vorzugsweise jedesmal die in der fraglichen Klasse, durch Unterricht unmittelbar Beschäftigten, haben ihre Bemerkungen über die sittliche Haltung und den wissenschaftlichen Fortgang sowohl der ganzen Klasse wie der Einzelnen rückhaltslos auszusprechen. Rügen und Strafen über ganze Klassen, oder einzelne Schüler, welche sich bei dieser Discussion als die allgemeine oder überwiegende Ansicht der Lehrer einer Klasse ergeben, werden in das Conferenz-Protokoll aufgenommen und an einem der folgenden Lectionstage vom Director demgemäss in der betreffenden Klasse ausgesprochen.

3. Ausserdem hat in jeder Conferenz zuerst der Direktor, dann auch aber jeder Lehrer das Recht und die Pflicht, Gegenstände, welche das Wohl der Schule oder einzelner Schüler betreffen, in Anregung u. zur Discussion zu bringen. § 111.

§ 23.

Nothwendig müssen in der Conferenz zur Verhandlung kommen, ohne desshalb ein regelmässiger Gegenstand jeder Conferenz zu sein:

1. Jede Frage über den Lektionsplan, betreffe sie nun die Ausführung oder speciellere Abmessung der Lehrgegenstände u. dgl. innerhalb der durch denselben bestimmten Grenzen, oder betreffe sie der Schulcommission zu machende Anträge auf Änderungen und Modificationen in demselben. Es ist in diesen Fällen gleichgiltig, ob der Director oder ein anderer Lehrer diese Gegenstände in Anregung gebracht hat.

2. Am Ende jeden Schuljahres hat die Conferenz sich mit einem, an die Schulcommission abzustattenden Schulbericht über den Zustand von Unterricht und Disciplin in der Realschule während des verflossenen Jahres zu beschäftigen; in diesem Berichte ist die Frage ausdrücklich zu

beantworten, ob Änderungen in speciellern Lehrplane gewünscht und welche vorgeschlagen werden. (§ 112 G.)

3. Die allgemeinen Zeugnisklassen (§ 19), die Rangordnung, die Versetzung, die Ausschliessung eines Schülers und was sonst in den Gesetzen und Vorschriften ausdrücklich als Gegenstand der Conferenz bezeichnet ist.

§ 24.

Dieser Conferenz, sowie jener, in welcher die Semestralzeugnisse, die Rangordnung und die Versetzungen verhandelt werden, sind auch sämtliche Nebenlehrer beizuziehen.

Hilfs- und Nebenlehrer haben eine beschliessende Stimme nur in den Fällen, wo es sich speciell um ihren Lehrgegenstand oder um ihre Schüler handelt; im Uebrigen haben sie, wenn sie zugegen sind, eine berathende Stimme.

Der Director hat als Lehrer bei jeder Abstimmung eine Stimme und wenn Stimmengleichheit eintritt, hat die Meinung einen Vorzug, welcher er sich angeschlossen. (§ 113 G.)

§ 25.

Ueber die Verhandlungen jeder Conferenz wird durch einen der Lehrer ein Protokoll aufgenommen und von sämtlichen Mitgliedern unterfertigt; der Director hat jenes Protokoll unmittelbar darauf im Originale an die Schulcommission zur Erledigung einzureichen. Die Protokolle eines jeden Schuljahres sind mit fortlaufenden Zahlen zu bezeichnen. (§ 114.)

Alle Verhandlungsgegenstände der Conferenz, welche in der Form einer Vorlage oder als Correspondenz zu expediren sind, hat der Conferenznotär zu concipiren, mundiren und mit dem Director im Namen des Lehrkörpers zu unterfertigen.

Realschul-Akten.

§ 26.

An der Realschule sind folgende Acten zu führen:

1. Das Geschäftsprotokoll durch den Director (§ 201.)
2. Die Geschichte der Realschule, enthaltend die Veränderungen im Lehrpersonal und andere bemerkenswerthe, den Zustand und die Wirksamkeit der Anstalt charakterisirende Ereignisse.
3. Das Normalienbuch.
4. Die Protokolle der Lehrkonferenzen (§. 25) nach Jahrgängen geordnet.

5. Ein Hauptkatalog für jede Klasse, welche die Schüler derselben in alphabetischer Ordnung, das vollständige Nationale eines jeden, sammt der Bemerkung, ob er das Schulgeld bezahle, davon befreit sei, endlich das vollständige Semestralzeugnis für jeden der beiden Jahres-semester enthält. Es ist am Schlusse des Jahres von sämmtlichen Lehrern der Klasse zu unterfertigen. (§ 115.)

6. Das Klassenbuch für jede Klasse. (§ 16.)

7. Vollständige, stets zu ergänzende Inventarien über die vorhandenen Lehrmittel. Die Einsicht in diese Akten steht sämmtlichen Lehrern zu. (§ 115.)

§ 27.

Am Schlusse des Schuljahres soll ein Programm, allenfalls in Form der Einladung zur öffentlichen Prüfung herausgegeben werden, welches dem Publikum den Zustand und die Wirksamkeit der Schule, wie sie im abgelaufenen Schuljahre stattgefunden, darstellt: dies könnte enthalten:

1. Den Lehrplan des abgelaufenen Jahres.
2. Statistische Angaben über die Schule.
3. Die wichtigeren, von den Behörden an die Realschule ergangenen Verordnungen.
4. Bemerkenswerthe Veränderungen an demselben.
5. Die Vermehrung der Lehrmittel mit Angabe der Quellen, aus denen sie geflossen.

Städtische-Realschul-Commission.

§ 28.

Die mittelbare Leitung der Realschule wird durch die städt., aus 12 Mitgliedern bestehende Commission besorgt. Diese Commission wird von den Vertretern der Gemeinde für eine bestimmte Zeit und in der Regel aus ihrer Mitte gewählt. (§ 117. G.)

§ 29.

Die mittelbare Leitung der Realschule wird durch die städt. Schul-commission besorgt. In dieser Commission hat auch der jeweilige Director und ein vom Lehrkörper aus seiner Mitte gewählter Vertreter Sitz und Stimme.

§ 30.

Die von der General-Versammlung gewählten Schul-Commissions-Mitglieder haben das Recht zu jeder Zeit die Lehrstunden zu besuchen, um fortdauernd in genauer Kenntniss von dem Zustande der Realschule zu sein, — dabei aber jede Störung des Unterrichtes auf das sorgfältigste zu vermeiden.

Johann Finck mp. Präses; Karl Hiernschrodt mp. Com.-Mitglied.
Karl Töppler mp. Com.-Mitglied. Johann v. Artner mp. Com.-Mitglied.
Moritz Kolbenheyer mp. Com.-Mitglied. Albert Kossov-Gerronay mp.
Com.-Mitglied. Johann Fendt m. p.

* * *

Középiskolai
törvény és
Rendtartás.
(1883)

A kiegyezést követő időszakban, a magyar alkotmány visszaállításával
br. *Eötvös József*, vallás- és közoktatásügyi minister hozzáfogott a közép-
iskolák *ujjászervezésének és rendezésének* nagy munkájához, de annak
kivitelében megakadályozta csakhamar bekövetkezett halála. Az ő törekvése
után egymást érték a középiskolai törvényjavaslatok, de a sok kísérlet után
csak 1883-ban, Trefort Ágost ministersége alatt, jött létre „*Középiskolai
Törvényünk*“ (XXX. törvénycikk), mely a *középiskolák teljes szervezetét*
foglalja magában. Ezt követte a „*Középiskolai Rendtartás*“, mely a 83-ik
törvényre támaszkodva, részletes intézkedéseket tartalmaz az iskolai fel-
ügyeletre és kormányzatra nézve; behatóan megszabja úgy az adminisztratív,
mint a tanerők teendőit, illetve működési ügykörét és egyöntetűséget és
rendszeret iparkodik behozni a fegyelmi eljárásba. Ez a Törvénykönyv a
Rendtartás-sal együtt tulajdonképen végleges szervezése és rendezése a
középiskoláknak Magyarországon s mint ilyen *középiskolai rendszerünk és
oktatásunk sarkkövét képezi*. Ezen törvénynek és rendtartásnak intézkedé-
seit ismertetni természetesen nem lehet e munkának feladata.

b) Rendtartási szabályaink.

A két
felekezeti
alreáliskola
rendtartási
szabályzata.

Iskolai rend és fegyelem tekintetében sok becses adatok szolgál-
tatnak már az 50-es és 60-as években a két alreáliskola testületi
jegyzőkönyvei és naplói. Rendtartási szabályzatuk nagyobbtára összevág az
illető felekezeti népiskolák rendtartásával, amelyekkel úgyis belső, szerves
kapcsolatban állottak elanyyira, hogy a népiskolák és alreáliskolák igaz-
gatósága mindegyiknél ugyanegy személyben összpontosult; különben is ez
iskolák belső rendjét az „*Organisations-Entwurf*“ idevágó intézkedéseihez
kellett alkalmazniok az iskolák felügyelőinek és vezetőinek. Anynyi bizonyos,
hogy a rendszabályokat pontosan megtartották és hogy a tanulók *nevelésének*
nagyobb fontosságot tulajdonítottak, mint a mai középiskola, mely inkább
tanít mint *nevel*. A tanulók magaviseletét igen szigoruan bírálták meg.
Fegyelmi esetekben szigorubb mértéket alkalmaztak úgy a kihágás minő-
sítésében, mint a büntetés kiszabásánál. Nagy súlyt fektettek itt is a
nevelés alapját képező individualizásra, amelynek természetesen hol enyhítő,
hol súlyosító hatása volt a hibák megítélésében és a büntetés alkalmazá-
sában. A tanulók legcsekélyebb hibáit is bejegyezték az osztálynaplókba,
úgy hogy pl. egy év alatt egyes tanulók egész karakteristikája állott a
tanártestület rendelkezésére. Egy tanulóról például ily jegyzeteket találunk:

„*Hat widersprochen. Hat auf offener Gasse andere in Schnee gestossen. Hat sich erfrecht, in der Schule gegen den Vater seines Mitschülers zu fluchen, mithin verdient dieser Schüler „schlecht“ im sittlichen Betragen.*“

Egy pár tanulót, mert egy kutyát kínoztak a Szedresben, 6 órai carcerre és „rossz“ magaviseleti calculusra ítétek. Ma sokkal enyhébben ítélnők meg ezeket a hibákat, semhogy az ilyen tanulónak „rossz“at adjunk a viseletből.

Hogy a testi büntetés az iskolák falai között még javában divatozott, arról szintén meggyőződhetünk a jegyzőkönyvekből és naplókából, melyek sok esetben a testi fenyítéssel való büntetést emlegetik. Így pl. egy tanulót *hasznosságért csapnak meg*; egy másikat, aki pénzt lopott atyjától, szintén *testi fenyítésben* részesítenek azon hozzáadással, hogy ha ismételtén lop, ki fog zártni az intézetből.

Nem kívánjuk, hogy a testi fenyítés a középiskolákba újból behozassék; annyit azonban megjegyezhetünk, hogy a manap dívó fegyelmi szabályzat nagyon gyarló eszköz a fin de siècle ifjúságának megfélemezésére és valóban égető szükség van rá, hogy az mielőbb szigoríttassék. Bátran kimondom, hogy a mai középiskola fegyelem tekintetében messze elmarad a régitől, aminek okát a kor végletekre hajló szilajságán kívül különösen az enyhe büntetési fokozatban kell keresnünk, a mely a túlzott humanismus vesszőparipájára helyezkedvén, inkább rombol mint javít az ifjúság erkölceiben.

A soproni áll. főreáliskola rendtartási szabályai.

A tanulók felvétele.

1. Az iskolai év szeptember hó 1-én nyílik meg és tart junius **Rendtartási szabályaink.**
hó 29-ikéig.

2. A felvételi, javító- és pótló-vizsgálatok aug. hó 30-ikán és 31-ikén **Tanulók felvétele.**
tartatnak.

3. A beiratás a következő sorrendben történik:

junius	30-ikán d. e.	8—12-ig a	II. és V. osztály	1895. évi 50,667-ik sz. min. rendelet értelmében.
"	31-ikén " "	" a	III. és VI. "	
julius	1—2-ikán " "	" a	IV. és VII. "	
"	3—4-ikén " "	" az	I. és VIII. "	
szeptember	1—3-ikán " "	" az	összes osztályok.	

A tanév végén beírottak szeptember első 3 napján reggeli 8—12-ig az illető osztályfőnököknél tartoznak jelentkezni.

4. Szeptember 4-ikén ünnepélyes „*Veni Sancte*“. Utánna iskolai törvények kihirdetése. Szeptember 5-ikén rendes tanítás.

5. A rendes beiratási határidő után jelentkező tanulókat 10 napon belül csak az esetben vehet föl az igazgatóság, ha késedelmöket hitelesen igazolják.

Még később jelentkező tanulók felvételét az igazgatóság útján benyújtott kérvény alapján — 2 hónapon belül a főigazgató, — azon túl csak a Vallás- és Közokt. Ministerium engedheti meg. Azon tanulóknak, akik egy hónapi késelelemmel lépnek be; az eddig végzett tananyagból vizsgálatot kell tenniök.

6. Az összes növendékek föl vételét az igazgató teljesíti, de az osztályokba való beiratás az illető osztályfőök tiszte és feladata.

7. A felvételre jelentkező tanuló köteles keresztlevelét, utolsó oltásáról szóló bizonyítványát és mult tanévi iskolai bizonyítványát bemutatni.

8. Minden tanuló beiratása alkalmával 3 frt. felvételi díjat, könyvtárra, értesítőre és tintára 2 frtot, énekoktatásra pedig 60 krt tartozik fizetni. Az évi tandíj 24 frt, mely négy részletben: szept., novemb., febr. és április 1-én is lefizethető. Oly tanuló, aki ezen határidő leteltével a fizetés teljesítését, vagy az alól való fölmentést igazolni nem tudja, az iskolából kilépettnek tekintendők.

9. Az 1883. XXX. törvényezikk 10. §-a értelmében a főreáliskola 1. osztályába csak oly növendékek vehetők fel, kik születési bizonyítvánnyal igazolják, hogy életök 9-ik évét már betöltötték és vagy arról, hogy a népiskola 4. osztályát jó sikerrel végezték, nyilvános népiskolától nyert bizonyítványt mutatnak elő, vagy felvételi vizsgálaton igazolják, hogy a kellő képzettséggel bírnak. Tizenkét évesnél idősebb tanuló felvétele fölött a tanári testület határoz.

10. Ugyanazon középiskola egyik osztályából a következő felsőbb osztályba csak azon tanuló léphet, aki iskolai bizonyítvánnyal igazolni tudja, hogy az elvégzett osztály rendes tantárgyaiból legalább is *elégséges* osztályzatot kapott.

11. Más középiskolából jövő növendékek iskolai bizonyítvánnyal (értesítővel) tartoznak igazolni, hogy a felvevő intézet megfelelő osztályának rendes tantárgyait *elégséges* eredménnyel tanulták.

12. Azon tanulók, kik népiskolai bizonyítvány nélkül jelentkeznek az 1. osztályba, valamint azok is, akik nyilvános gymnasiumból vagy polgáriskolából akarnak átlépni, *felvételi vizsgálatot* kötelesek tenni. E vizsgálat az elhagyott és az új iskola tantervei közt felmerülő különbözetre terjed ki. A felvételi vizsgálat díja 10 frt.

13. Egyik intézetből a másikba való átlépés rendszeren csak a tanév kezdetén történhetik. Évközben más intézetből jövő tanuló a tanári testület határozata alapján vehető csak fel a változtatás okainak kellő igazolása mellett. A tagadó határozat ellen a Ministeriumhoz lehet felfolyamodni.

14. Minden tanulónak a beiratásnál átadott bizonyítványai és oklevelei az illető osztályfőnél maradnak és a tanév végén a tanulóknak visszaadandók.

15. Magántanulók, kik magánuton tanultak, az igazgatóságnál való előleges jelentkezés s annak kimutatása mellett, hogy a lefolyt tanévet

mily magánintézetben, illetőleg mily tanulmányokkal töltötték, magánvizsgálatot tehetnek az e célra kitűzött időben. Fizetendő: 24 frt. tandíj, 3 frt. 80 kr. felvételi és értesítődíj és 40 frt. vizsgálati díj.

16. Minden tanuló a felvételre személyesen, rendszerint atyja, anyja vagy gyámja kíséretében az igazgatónál és osztályfőnöknél tartozik jelentkezni. Azon szülők vagy gyámok, kik nem laknak az intézet helyén, gyermekek vagy gyámfiuk felvételére alkalmas helyettest kötelesek bemutatni, kire a házi felügyelet- és nevelésre vonatkozó jogait és kötelességeiket átruházzák, hogy a gondjaira bízott tanulóra nézve az igazgatóság tudósításait vehesse és aszerint intézkedhessék. E tekintetben minden változás bejelentendő. Az igazgatóságnak egyes esetekben joga van megkövetelni, hogy a szülők gyermekeik megbízhatóbb gondozásáról gondoskodjanak.

17. A tandíjmentességért való kérvények október hó 1-éig az igazgatóságnál benyújtandók. A tandíj fele alól oly tanulók menthetők fel, akik »jó« viselet mellett minden tárgyból legalább is »jó« osztályzatot nyertek; az egész tandíj alól pedig csak azok, akik »jó« erkölcsi viselet mellett minden tárgyból »jeles«, legfőlebb egy »jó« osztályzatot képesek felmutatni.

18. Azon izr. vallású tanulóknak, kik szombaton és más ünnepnapokon írni és rajzolni nem akarnak, az erre vonatkozó fölmentést a beiratás alkalmával benyújtott kérvény alapján, az igazgatóság adja meg.

19. Vidéki tanulók számára szállás előbb nem fogadható, míg a szülők vagy megbízottjaik a szállásadó nevét az igazgatóságnál be nem jelentik. Tekintettel arra, hogy a tanulók úgy szorgalom, mint viselet tekintetében gyakran azért hanyatlának, mert a szülők nem választották meg kellő gonddal az ellátás helyét: kíváncsok, hogy a szülők csak olyan helyre adják fiaikat, a hol azok kellő gondozásban és felügyeletben részesülnek.

c) Fegyelmi szabályaink.

1. §. Az intézetbe fölvevett minden tanuló köteles magát az iskola **Fegyelmi szabályainak**, valamint egyéb intézkedéseinek *feltétlenül* alávetni. **szabályaink.** Tanulók, akik ezen követelményeknek meg nem felelnek, kihágásukhoz képest, javulásuk elérése céljából, büntetés alá vonatnak. Ha javulásuk ismételt büntetés daczára sem mutatkozik, az iskolából kizáratnak. Határozott ellenszegülés vagy erkölestelenség esetén a Középiskolai Rendtartás 18-ik §-a értelmében a kizáratás azonnal foganatosítható.

2. §. Az iskolában és azon kívül, a nyilvános életben a tanulók mindig az illem és udvariasság szabályait kövessék.

3. §. Minden tanuló vallási kötelmeinek pontosan eleget tenni tartozik.

4. §. A tanulók kötelessége az intézet minden tanára iránt, bármily körülmények között is, kellő tiszteletet tanusítani. Ezen tiszteletének feltétlen engedelmesség és szerény magaviselet által tartozik bizonyosságát adni.

5. §. Társai iránt minden tanuló barátságos viselkedést tanusítson és minden megbántástól óvakodjék; ha sértés esett rajta, tartózkodjék minden visszatorlástól és közölje panaszát az osztályfővel.

6. §. Minden tanuló kötelessége az iskolát pontosan látogatni.

7. §. Kötelezett tantárgy alól egy tanuló sem menthető fel. Kivételt csupán a rajz, szépirás és torna képeznek, melyekre nézve a felmentés az igazgatóság útján kérendő.

8. §. Betegség vagy más okból eredő minden iskolamulasztás az első 24 óra alatt bejelentendő és a tanulónak első megjelenésekor orvosi vagy más hitelt érdemlő bizonyítvánnyal igazolandó.

9. §. Előrelátható akadály esetén a tanuló, ha az iskola mulasztása *egy napnál* továbbra nem terjed, az *osztályfőnél* tartozik engedélyt kieszközölni; *több, mint egy napra* terjedő elmaradásnál az *igazgató* beleegyezése szükséges. Ilyen engedélyek azonban csak a szülők vagy azok helyetteseinek *írásbeli* kérelmére adhatók.

10. §. Ha valamely tanuló igazolatlanul, habár szakadozottan is, annyai órákat mulaszt, amennyi a heti órák száma, az intézetből kilépettnek tekintendő.

11. §. A tantermeket a szolga az előadások kezdete előtt $\frac{1}{4}$ órával nyitja ki. Ez időben tartozik minden tanuló a szükséges tanszerekkel ellátva megjelenni a tanteremben és az osztályfő számára neki kijelölt helyet elfoglalni.

12. §. Oktatáshoz nem tartozó tárgyakat elhozni tilos.

13. §. A tanítás folyama alatt és az egyes tanórák közötti szünetekben az isk. épületet engedély nélkül elhagyni tiltva van.

14. §. A tiszteletnek és kiméletnek, melylyel az ifjuság minden iránt, ami erkölcsi és tudományos művelődésére befolyással bír, viseltetni tartozik, ki kell terjeszkednie magára az isk. épületre, minden egyes tanszerekre és bútorra. Ennélfogva tilos a falak, bútorok, tanszerek bemozolása vagy megrongálása, úgyszintén minden szemetelés. Az okozott kárt a tettes, illetőleg szülei megtéríteni tartoznak; a tettes fel nem fedezése esetén az egész osztály viseli a költséget.

15. §. Az intézetből való kilépés bármikor történhetik, de a szülők vagy helyetteseik által írásban bejelentendő.

16. §. Egyesületeket és társulatokat, még az esetben is, ha az iskola céljainak előmozdítására szolgálnak, csak engedélylyel szabad alakítani.

17. §. Az iskola körén kívül levő egyesületeknek és társulatoknak a tanulók tagjai nem lehetnek.

18. §. Tilos a tanulóknak pénzt vagy más tárgyakat kölcsönvenni vagy adni, elzálogosítani vagy eladni, kisorsolni vagy cserébe adni. Tilos

a pénzre való játszás; tilos továbbá a pénzgyűjtés bármely célra az igazgató engedélye nélkül.

19. §. Korcsmákat és kávéházakat csak kivételes esetekben a szülők vagy helyetteseik kíséretében, kik a tanulók illedelmes magaviseletéről kezeskednek, szabad látogatni.

20. §. Színházba, hangversenybe, táncziskolába vagy más mulatságba a tanulók csak az osztályfő, illetve igazgató engedélyével mehetnek.

21. §. A dohányzás tilos.

22. §. Fürödni, esónakázni vagy koresolyázni csak oly helyeken szabad, melyek a hatóság által e célra kitűzetnek.

23. §. Minden tanuló télen este legkésőbb 8 órakor, nyáron pedig legkésőbb 9 órakor lakásán tartozik lenni. Aki ezen határidőn túl elmarad, vagy egy éjt lakáson kívül tölt és ezt kellően igazolni nem képes, szigorú fegyelmi büntetés alá esik.

24. §. Vidéki tanulóknak szállás előbb nem fogadható, míg a szülők vagy megbízottjaik az igazgató tanácsát ki nem kérték.

25. §. Kivülről jövő szülők vagy gyámok kötelesek a tanuló beiratásánál soproni lakost megnevezni, akire a házi felügyeletet, nevelési jogait és kötelességeiket átruházzák oly módon, hogy az iskolának ezekhez intézett tudósításait úgy tekintik a szülők, mintha saját tudomásukra jöttek volna.

26. §. Szállást fogadni vagy a fogadottat elhagyni a szülők vagy helyettesök beleegyezése nélkül nem szabad. E részben minden változás az igazgatónál és osztályfőnöknél bejelentendő. A tanári karnak szabadságában áll akkor, ha a fogadott szállás az iskola igényeinek nem felel meg, észszerű változást követelni.

27. §. Ezen rendszabályok pontos megtartása a tanulóra nézve főlvétele után nyomban kötelező.

Büntetési fokozat.

A tanügyi kormány által az ifjuság erkölcsi és fegyelmi vétségeinek megbüntetésére megállapított fenyítő skála a következő:

Büntetési
fokozat.

1. fok: A tanár intése négy szemközt.

2. fok: A tanuló hibájának szigorú feddése az *osztályfő* által négy szemközt.

3. fok: Az egész osztály előtt való szigorú dorgálás az *osztályfő* által. Alkalmazható a két első fok mellőzésével is az esetben, ha a tanuló első kihágása botrányos jellegű.

4. fok: Az igazgató által való dorgálás négy szemközt vagy az osztály előtt. Ez esetben az igazgató már ajánlhatja a szülőknek, hogy a tanulót vegyék ki az intézetből.

5. fok: A tantestület előtt való megrovás azon figyelmeztetéssel, hogy a tanuló nemjavulás esetén ki fog záratni.

6. fok: A tanuló kizárása intézetünkől, esetleg az összes helyi középiskolákból.

7. Botrányos vagy megrögzött erkölcsi romlottság esetén kizárás az ország összes középiskoláiból.

Minden egyes büntetésről, a 3-ik foktól kivált, az osztályfő értesíti az illető tanuló szüleit. A csendes eltávolítás és kizárás oka az értesítőbe, illetve elboesátó bizonyítványba pontosan kiteendő.

Minthogy a büntetési fokozat teljesen kizárja a becsukást és a testi fenyítéket, az ismételt feddés, illetve megrovás után mindjárt a csendes eltávolítást és kizárást rendeli el, természetesen, hogy a tanulóknak őrizkedniök kell a fegyelemnek ismételt, habár csekélyebb mérvű áthágásától is, mert a büntetési fokozatban hamar elérhetik azt a fokot, amely az iskolából való csendes eltávolításukat vonja maga után. Onnan van, hogy ma más, a feddésnél hatásosabb és czélszerűbb büntető eszközök hiányában, a csendes eltávolítás oly gyakori jelenség a középiskolák életében.

d) Előadások, órarend, szünnapok, templomjárás, felügyelet.

Órarend.

Az evang. semestrális reálkursusokban (1836—1850) az előadás eleinte a gymnasiumi tanítás rendes óráin kívül délelőtt 11—12-ig és délután 4—5-ig tartatott, hogy a gymnasium tanulói is részt vehessenek benne. De már a két felekezeti alreáliskolában (1850—1868) a leczkerendek tanúsága szerint a rendes tanítás reggel 8-kor és délután 2 órakor kezdődött. E tanítási idő dívott a községi és később az állami főreáliskolán is, azon különbséggel, hogy a nyári időszakban már reggel 7 órakor kezdődött, amint az a helyb. ág. evang. lyceumban mai napig is dívik. A mi reáliskolánkban a tanári testületnek határozatából néhány év óta megint a régi usus állt helyre úgy, hogy a rendes tantárgyak előadási ideje 8—11 vagy 12-re és délután 2—3 és 4-re esik, a rendkívüli tantárgyak oktatása pedig az esetleg szabadon maradt délelőtti utolsó vagy a délutáni 2-ik, sőt 3-ik órában is történik. Az órarend készítésénél mindenkor legelső sorban a paedag. és didaktikai elvek és szempontok mérvadók.

A tanári testület évekkal ezelőtt alapos indokolással megtette a hivatalos lépéseket a délelőtti oktatás behozatala iránt. A város nyilatkozatra szólíttatván fel a Ministerium által, javaslatunk ellen foglalt állást, minél fogva a Ministerium kérelmünket teljesíthetőnek nem találta. Ujabb fölterjesztésünkre azonban megengedte, hogy a délelőtti 4 óra felhasználásával a felső osztályokban csak 2 délután, az alsóbbakban esetleg csak 1 délután lehessen előadást tartani. Jelen órarendeink tehát ennek szemmel-

tartásával készülnek és megesik, hogy némely osztályban valamelyik délutánra csak 1 óra esik, vagy éppen egészen szabaddá lesz az osztály.

Reáliskoláink a heti szüneteket már régóta szerda és szombat délutánjain tartották meg. A nagy szünnapok eleinte aug.—szept. hónapokra estek, ezért a tanév mindig október 1-én nyílt meg 1875/6-ig, amikor a Ministerium jul.—aug. hónapokra helyezte át a szünidőt. Azelőtt divatban volt még a szüreti vacatio és az országos vásárok szünnapjai, de ezeket a magas kormány már rég eltörölte. A Rendtartásban felsorolt napokon kívül a legújabb időben szünettel ünnepeljük még meg a Vallás- és Közokt. Ministernek, a tanker. főigazgatónak nevenapját és márczius 15-ikét is.

Szünidő.

Régi felekezeti reálintézeteink tanuló-ifjúsága mindazon vallási kötelemeinek tett eleget, melyeket fentartó testülete az akkori idők szokása szerint eléje szabott. A katolikusok naponta jártak a templomba, 4-szer gyóntak évente és részt vettek minden körmenetben. Imával kezdődött a tanítás, imával fejeződött be. Sőt az ev. alreáliskola ifjúsága az úgynevezett »Monatschluss«-ok kezdetén és végén nemcsak imádkozott, hanem vallásos énekeket is énekelt, mert a tanári testület ezen zárlatoknak »religiös« színezetet kívánt adni, azért máskép *Andacht*-nak is nevezte őket. A községivé és később államivá lett főreáliskolában változott a rend. Az előadást nem előzi meg, nem is zárja be imádság, templomba csak vásár- és ünnepnapokon jár az ifjúság a szent misére, hol eleinte német, most már magyar egyházi dalokat énekel orgonakiséret mellett. A »Veni Sancte«-n és a »Tedeum«-on kívül még Ófelségeik nevenapján és a koronázás évfordulóján járunk istentiszteletre. A kath. ifjúság csak az egy úrnapi körmenetben vesz részt. Az evang. és izraelita ifjak szintén kötelesek a maguk rítusa szerint eleget tenni összes vallási kötelemeiknek és e tekintetben szigorú ellenőrzés alatt állanak.

Templom-járás.

A tanulók úgy az iskolában, valamint a tömeges kivonulásnál a nyilvánosság előtt is szigorú felügyeletnek vannak alávetve. A felügyeletet a tanárok teljesítik. A Rendtartás ebbeli kívánalmához képest az óra előtti és közötti felügyeletet az a tanár végzi, akinek órája lesz az illető osztályban. Az alsó osztályokban azonkívül egy-egy felvigyázó van rendelve, a ki felügyel a rendre, följegyzi a rendzavaró tanulókat és elintézés végett az osztályfőnek átadja.

Felügyelet.

4. „Berzsenyi“-kör.

Intézetünk ifjúsága már idejekorán lépett az önművelés hálás talá- Az „Önképző jára. A felső osztályok tanulói már 1871/2-ik tanévben alapítottak egyesü- kör“ kelet- letet a végből, hogy magukat a magyar és német irányban és szóbeli elő- kezése (1871/2) adásban minél jobban kiképezzék. Ez volt az első szárnybontás; ez volt

nálunk az önképzés első csirája, melyből 2 évvel későbbben egy rendes »Önképző-kör« sarjadt ki. Első választott elnöke ezen körnek *Udvardy Ignác* tanár volt, kit a rákövetkező esztendőben *Kövesdy Ignác* tanár váltott fel. Úgy látszik, hogy a tanulók egy része nem volt megelégedve a kör szellemével, mert az V. osztály még ugyanezen évben felszólította *Stuppacher Lajos* tanárt, hogy egy külön *német önképző-kört* alakítson és vezessen. Ebből azonban semmi sem lett. Nem is lehetett, mert a kör úgylis dualistikus irányu volt jó ideig, ami ellen *Toppler (Holló) István* tanár, a kör elnöke váltig küzdött is, mert a társaságban eleinte német munkák és szavalatok épen nem tartoztak a ritkaságok közzé. Később változtak a viszonyok. Már 1874-ben arról panaszkodik az intézet igazgatója az egyik tanári értekezleten, hogy az Önképző-körben német munkák és szavalatok igen ritkák, valószínűleg azért, mert a vezető tanár nem tud németül. A conferentia úgy segít a dolgon, hogy ezentul német munkák és szavalatok esetén szaktanárokat rendel be a gyűlésre. Hogy mikor lett a kör tiszta magyarra, meghatároznom nem sikerült.

A kör munkásságának irányelvei.

Az Önképző-kör elnökeinek és tagjainak buzgóságára vall, hogy a könyvtárt már az időtájt alapították meg. Azonban a kör működésének eredménye kezdetben — a 6 oszt. reáliskola korában — a tagok buzgósága mellett is csak szerény lehetett. Nagyobb lendületnek csak akkor indulhatott a kör, mikor a reáliskolák 8 osztályuakká fejlesztetvén, érettebb, olvasottabb, tanultabb ifjaink állhattak elő (VII. és VIII. oszt.), akik a szellemi munkásság terén magukhoz ragadván a vezetés gyeplőit, nemes öntudattal és alaposabb tudással igyekeztek utat törni az önművelés nehéz ösvényén az alsóbb osztályuak előtt.

A kör alapszabályai és munkásságának szelleme, iránya több ízben szenvedett alapos változást. Kezdetbeli iránya: költemények szavalásán kívül prózai és verses művek készítése és bírálata, nem tarthatta magát sokáig. Az Önképző-kör vezető tanárai csakhamar átlátták, hogy a kör munkásságának régi, avult rendszerével nem felelhet meg az önképzés helyesen felfogott nemes céljának. A tanártestület megbízásából e sorok írója dolgozott ki már a 80-as évek elején egy »Alap- és működési szabályzat«-ot. amelynek vezéreszméi voltak: 1. *gyakorlás a remekművek műolvasásában*; 2. *remekművek fejtegetése és bírálata előszóval* (előleges készület után); 3. *szónoki és más prózai művek szóbeli előadása*; 4. *költemények szavalása és szóbeli bírálata*; 5. *pályamunkák*; 6. *versenyszavalatok* és 7. *ünnepélyek tartása*. E javaslat elfogadtatván, ez időtől fogva ezen elveken alapszik a kör működése.

Mikor Önképzőkörünk 1886-ik évi május hó 6-ikán, *Berzsenyi Dániel* halálának évfordulója alkalmából, megtartotta ünnepélyét, új alapszabályai értelmében nem csak a

»*Berzsenyi-kör*«

nevét vette fel, hanem elfogadta és jegyzőkönyvébe iktatta az új működési szabályzatot is, amely frissebb, pezsgőbb életet öntött a már lankadó körbe és fokozatos izmosodásának és virágzásának egyik főtényezőjévé vált. Megjegyzem, hogy Önképzőkörünk az 1877/8-ik tanévben még egy vele kapcsolatos külön Olvasókört is alakított, mely azonban 2 évi fenállása után, az iskolai teendők nagymérvű növekvésével, feloszlott.

Az újonnan kiszabott működési irány szorosabb kapcsolatot teremtett az iskola és a kör között; sőt mondhatni, hogy általa a kör az iskolai tanulmányok kiegészítő közegévé vált, mert amit az iskola időrövidsége miatt nem tehetett, azt pótolta a kör remekművek olvasásával, fejtegetésével és bírálásával. Hogy mennyire gazdagodhatott és fejlődhetett a tagok ismeretköre és kedélyvilága, könnyen elbírállhatjuk, ha megfontoljuk, hogy — csak egypárt említve — főfoglalkozásuk tárgyát állandóan oly remekművek olvasása és beható tanulmányozása képezte mint: Bánk-Bán (ismételten), Ember tragoediája, Kisfaludy Károly: Irene és Csalódások, Berzsenyi ódái (ismételten), Arany balladái (ismételten), Petőfi lyrai remekei (ismételten) stb.

De hogy némi átnézetet nyújtsak a derék intézményünkről, egy pár **A kör elnökei.** statisztikai szakaszban közlöm az érdekesebb adatokat.

a) *A kör elnökei.*

- 1871/2-ben: *Udvardy Ignác.*
- 1872/3-ban: *Kövesdy Ignác.*
- 1873/4—1874/5: *Toppler (Holló) István.*
- 1875/6-ban: *Dr. Kárpáti Károly.*
- 1876/7—1881/2: *Moller Ede.*
- 1882/3-ban: *Fleischhacker M. Fridolin.*
- 1883/4-ben: szünetelt.
- 1884/5—1887/8: *Ujvári Béla.*
- 1888/9-ben: szünetelt.
- 1889/90—1890/91: újra *Ujvári Béla.*
- 1891/2-ben: szünetelt.
- 1892/3—1893/4: *Kende Ferencz.*
- 1894/5-ben: *Dr. Kárpáti Károly.*
- 1895/6-ban: *Dr. Viszota Gyula.*

b) *A kör legmunkásabb tagjai időrendben.*

Kliegel József (tüzérszázados), Lasz Lázár, Illés Aladár (a budapesti **A kör leg-
középípariskola r. tanára**), Csemez István, Szalay Béla (huszárcapitány), **munkásabb
Hódossy Elemér, Boschán Gusztáv, Kollár János, Forster Elek, Kereszt-
tagjai.**
tényi Béla, Ullein József (soproni műépítész), Ullein Ferencz, Semetke

József, Károlyi Endre (vasm. földbirtokos), Lasz Samu (győri áll. főreáliskolai r. tanár és író), Stuppacher Lajos (vasuti főmérnök), Lónyai Sándor (Bereg m. főispánja), Br. Sennyei István (országgyűlési képviselő), Eöry Lajos, Wolf Ernő, Kelényi Kálmán (államvasuti főmérnök), Spitzer Vilmos, Szeesődy Kálmán, Záthureczky Kálmán, Fialowski Béla (orvos), Fialowski László (államvasuti mérnök), Nagy Pál, Jilek Ferencz, Zalka Zsigmond (magyar-óvári gazd. akadémia tanára), Zahn József, Hess Sándor, Halász Géza, Grűszner Antal, Rátz László (a budap. evang. főgymn. r. tanára), Koppányi Lajos, Némethy Géza, Hamberger József (kőszénbányaigazgató), Schreiber Mihály, Schleifler Mór, Németh Zsigmond, Schmidt Oscar, Bischitz Dávid, Füzy Zoltán (áll. erdőmester), Pitroff Kálmán (főerdész), Velánesics István, Radakovics Ödön (bankhivatalnok Budapesten), Simonis Ferencz, Jankó Sándor, Salamon István, Szalay Géza, Lindenmeyer Frigyes, Sedlmayer Ernő (vegyész), Patzenhofer Konrád (cukorgyár-tulajdonos), Emmel Gyula (Sopron vármegye számvevője), Schimetisch József, Salamin Oscar (erdész), Stern (Somló) József (mérnök), Deutsch Miksa, Pöttsehacher Adolf, Steiner András, Balogh János, Rupprecht Iván, Guthy Elemér, Frankl József, Kirschbaum Manó, Fóth Kálmán, Szabó Károly, Wagner Zsigmond, Huszár Kálmán, Schreiner Antal, Ulrich Nándor, Bozzay Zoltán, Gisela Gusztáv, Krausz Mihály, Marton Géza, Autheried Imre és Ernő, Bodroghi Árpád, Uhl Sándor, Stocker György, Schwarcz Ernő, Kopstein Zsigmond, Krausz Sándor, Deutsch Géza, Frank Kálmán, Wapp Sándor, Takács Gyula, Kopstein Lipót, Gárdonyi Sándor, Bergmann Vilmos, Kerschner Ferencz, Meller Samu, Pollák Dávid, Thurner Mihály.

Azt hiszem, megérdemlik e derék növendékeink, hogy nevöket e millenáris monografiában megörökítssem.

c) A kör ünnepélyei.

A kör ünnepélyei.

A kör rendszeren minden 2 hétben tart gyűlést, mely 2—2½ óráig is elhúzódik. De a rendes munkásságon kívül külön ünnepélyek tartásával is fokozza tagjainak érdeklődését és munkakedvét. Záróüléseit régóta a koronázás évforduló napján — június 8-ikán — tartja az iskolai ünnepélylyel kapcsolatosan. Ez a számadás napja. Ekkor számol be az elnök a kör működésének eredményével; ekkor bontják fel a jeligés leveleket és beszéd kíséretében átadják a nyerteseknek a jutalomdíjakat. De a kör nem ritkán évközben is rendez irodalmi ünnepélyeket. Már *Moller Ede* tanár-elnök idejében, (1876—1882) aki egyuttal az ének- és zenekörnek volt buzgó vezetője, ismételten kitűnt körünk sikerült felolvasó- és zeneestélyeivel, melyeket szépszámu közönség látogatott. Akkor határozta el a kör, hogy évente a Petőfi-ünnepélyt tart és szavának állt, mert több ilyen ünnepélyt rendezett a következő esztendők folyamán. 1886-ban május 6-ikán *Berzsenyi Dániel* emlékének szentelt egy ünnepélyt s mint-

hogy Berzsenyi hajdan soproni tanuló vala, a kör tagjainak lelkes határozatából körük »*Berzsenyi-kör*«-ré lett. Ez volt tehát a kör keresztelő napja. Egy pár év óta ugyancsak az iskolával kapcsolatosan énekkel, beszédekkel és szavalatokkal megüli márczius 15-ikét is. 1893-ban Baross-ünnepélyt rendezett, melynek tiszta jövedelmét: 60 frtot a Baross-szobor-alapnak küldte be. Harmadéve ugyancsak egy szép ünnepély rendezésével hódolt Jókai nagy szellemének (Jókai-jubil.), tavál pedig Arany-ünnepélyt rendezett szép sikerrel. A folyó tanév sem volt meddő e tekintetben, mert Gyulai Pál megjubilálására ápril 30-ikán ünnepélyes díszgyűlést tartottunk előkelő közönség jelenlétében.

Hogy csak némi képét is adjam ilyen irod. ünnepélyeinknek, nem lesz talán fölösleges egynek-kettőnek programját elsorolnom:

A) Jókai-ünnepély (1893. november 28)

1. Megnyitó beszéd. Tartja Kende Ferencz tanár, a kör elnöke.
2. Alkalmi beszéd. Tartja Fleischhacker M. Frid. tanár.
3. Jókai 1848—49-ben. Pályanyertes mű. Felolvassa a szerző (Giséla Gusztáv) VIII. o. tan.
4. Monológ Jókai »Gyujtogató« cz. elbeszéléséből. Szavalja Giséla Gusztáv, VIII. o. tan.
5. Hymnus. Jókai szövegére szerzé Zsadányi Armand. Előadja: az ifjusági zenekar.
6. Jókai írói működése. Pályanyertes mű. Felolvassa a szerző (Uhl Sándor) VII. o. tan.
7. »A lengyelek fehér asszonya« Jókaitól. Szavalja Ulrich Nándor, VIII. oszt. tan.
8. »Ave venum corpus.« Mozarttól. Játszsza az ifj. zenekar.

B) Gyulai Pál-féle díszgyűlés (1895. április 27)

1. »Hymnus.« Énekli az intézet énekkara Wallner János karnagy vezetésé alatt.
2. Elnöki bevezető. Tartja Dr. Kárpáti Károly, a kör elnöke.
3. Gyulai Pál költészete. Irta és előadja Krausz Mihály, VIII. o. tan.
4. »Hazám« Gyulaitól. Szavalja Uhl Sándor, VIII. o. tan.
5. Balaton háborgása. Nagy ábránd Mihály Ignácztól. Zongorán előadja Obstmayer János, VII. o. tan.
6. »Pókayné« Gyulai Páltól. Szavalja Krausz Mihály, VIII. o. tan.
7. Gyulai Pál mint prózairó és műbiráló. Irta és előadja Uhl Sándor, VIII. o. tan.
8. a) Hunyady-induló, b) Népdalok. Játszsza az ifj. zenekar Wamser Miksa karnagy vezetésé alatt.

d) *Pályaművek és szavaló-versenyek.*

**Pályaművek
és szavaló
versenyek.**

A Berzsenyi-kör tagjainak munkássága a pályaművekben és szavaló-versenyekben culminál. Itt iparkodik mindenki legfényesebb bizonyítékát adni szorgalmának és tehetségének. Forrástanulmányokon alapuló alkotások ezek nagyobbbrészt, melyek néha az irod. tökély magasabb niveauján állanak. Statistikailag összeállítva hadd tanuskodjanak itt a száraz tények ifjúságunk komoly törekvéséről a múltban és jelenben egyaránt, feltüntetvén egyben azon nemes tanügybarátok neveit is, akik adományaikkal hozzájárultak a pályázatok fényes sikeréhez:

1880/1-ben: 1. *A Földközi tenger medencéje.* És pedig: a medence physiko-geografiai viszonyai (vizei, partja, éghajlata, flora, fauna és történeti átnézete). Előnyös befolyása a civilisatio terjedésére. Értelmező térkép hozzá. Jutalom: 1 arany *Salamin Leo* igazgatótól. Nyertes: *Fialowski László.*

2. Fenelon *Telemaque*-jának 1 könyve (ford.) Jutalom a tanári kar részéről 1 arany. Nyertes: *Schreiber Mihály.*

3. *János Vitéz*, aesth. fejtegetés. Jut. az önképző-kör pénztárából: 1 arany. Jutalom nem volt kiadható. Dicséretet nyert: *Halász Géza.*

4. Petőfi élete és munkái. Jut. az önképző-kör pénztárából 1 arany. Meddő. Dicséretet nyert: *Koppányi Lajos* és *Némethy Géza.*

1882/3-ban: 1. *Emlékbeszéd Arany Jánosról.* Jutalom a kör ajándékából 1 arany. Nyertes: *Nagy Pál.* Dicséretben részesült: *Füzy Zoltán* (Petőfi a szabadságharc alatt) és *Kokas József* (Zrínyi, a költő.)

1884/5-ben: 1. Matematikai tétel. Jutalom: *Patzenhofer Conrädne* úrnőtől 20 frank aranyban. Nyertes: *Sedelmayer Ernő*; dicséretet kapott: *Emmel Gyula.*

2. Chemiai tétel. Jutalom: *Patzenhofer C.* úrnőtől 20 frank aranyban. Nyertes: *Sedelmayer Ernő.*

3. Természetráji tétel. Jutalom: *Patzenhofer C.* úrnőtől 20 frank aranyban. Nyertes: *Salamon István.*

4. Moller Ede (elhunyt tanár) élet- és jellemrajza. Jutalom: *Dr. Hérics-Tóth János* úrtól 1 arany. Nyertes: *Emmel Gyula.*

5. Történelmi tétel. Jutalom: *Weinhardt F.* és *Fleischhacker M. Fr.* tanároktól 1 arany. Nyertes: *Emmel Gyula.* Dicséretet nyert *Lindenmeyer Frigyes.*

6. A hazaszeretetről. Jutalom: önképző-körtől 20 frank aranyban. Meddő. Dicséretet kapott: *Schimetitsch József.*

7. Bánk-Bán fejtegetése. Jutalma az önképző-körtől: Babérlombok díszkötet (5 frt). Nyertes: *Lindenmeyer Frigyes.*

8. Toldi F. Kis Jánosról szóló beszédének szónokilag helyes elszavalása. Jutalom az önképző-körtől: Költők lugasa díszkötet. Nyertes: *Salamon István.*

1885/6-ban: 1. Mátyás király jellemzése. Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Salamon István*.

2. »Iréne« fejtegetése. Jutalom az önképző-körtől: Toldi trilogia, díszkiadás. Nyertes: *Salamon István*.

3. Tetszés szerinti fordítás német classicusokból. Jutalom *Latkóczy Mihály* tanár ajándéka: *Szász Károly* kisebb költeményei díszkiadásban. Nyertes: Lessing »Philotas«-ával *Lindenmeyer Frigyes*.

4. Komoly szavalat. Jutalom a körtől: »Babérok« díszkötet. Nyertes: *Salamon István*.

5. Humoros szavalat. Meddő; azért kapta *Jankó János* komoly szavalatáért a díjat: Baráth Aesthetikáját díszkötésben.

6. A madarak vándorlása. Jut. *Patzenhofer Conrádné* urnő 20 frankja aranyban. Nyertes: *Salamon István*.

1886/7-ben: 1. A vulkánokról. Jutalom *Patzenhofer Conrádné* urnőtől 20 darab frank aranyban. Nyertes: *Simonis Ferencz*.

2. Az »Ember tragoediá«-jának fejtegetése. Jutalom az önképző-körtől: Ember Trag. díszkötésben. Nyertes: *Salamon István*.

3. A Martinovics-féle ügynevezett összeesküvés. Jutalom a tanári testülettől 20 frank. Nyertes: *Domonkos Károly*.

4. Berzsenyi mint ódaköltő. Jutalom a körtől: 1 arany. Ismeretlen szerző csak dicséretet kapott.

1887/8: 1. Chemiai tétel. Jutalom a körtől: 20 frank aranyban. A díj megoszlott: *Stern József* és *Deutsch Miksa* között. Dicséretet nyert *Pötschacher Adolf*.

2. Bánk-bán, Gertrud és Petur jellemzése. Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Domonkos Károly*.

3. Az idegrendszer morphologiai és élettani tárgyalása, különös tekintettel a gerincezesekre. Jut. az önképző-körtől: 20 frank aranyban. Nyertes: *Salamon Oscar*.

4. »Fülemile« elszavalása. Jutalom az önképző-körtől: Petrarca Sonettjei díszkiadásban. Nyertes: *Domonkos Károly*.

5. »Pókayné« elszavalása. Jutalom az önképző-körtől: *Györi V.* költeményei díszkiadásban. Nyertes: *Radakovich Ödön*; dicséretet kapott: *Steiner András*.

1889/90-ben: 1. Komoly szavalat. Jutalom az önképző-körtől: Radó Magyar költők díszkötésben. Nyertes: *Stern József*.

2. Humoros szavalat: Jutalom az önképző-körtől: »Vörösmarty élet-rajza« díszkötésben. Nyertes: *Rupprecht Iván*.

1890/91-ben: 1. Magyarország harezei az izlammal, különös tekintettel HunyadyJánoskorára. Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Stern József*.

2. A kőszén. Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Rajner Zsigmond*.

3. Komoly szavaltat. Jutalom az önképző-körtől: Toldi-trilogia díszkiadásban. Nyertes: *Stern József*; dicséretet kapott: *Frankl József*.

4. Humoros szavaltat. Jutalom az önképző-körtől: Vas G. »Nagy idők . . .« díszkiadásban. Nyertes: *Fóth Kálmán*.

1892/3-ban: 1. Komoly szavaltat. Jutalom az önképző-körtől: Radó: »Idegen költők albuma«, díszkiadásban. Nyertes: *Ulrich Nándor*.

2. Humoros szavaltat. Jutalom mint a komolynál. Nyertes: *Rupprecht Iván*.

3. Petőfi élete és működése. Jutalom az önképző-körtől: 10 korona. Nyertes: *Wagner Zsigmond*.

4. Művelődési viszonyok az Anjouk alatt. Jutalom Szabó Károly, kir. tanácsos, tanfelügyelő úrtól: 1 arany. Nyertes: *Rupprecht Iván*.

Az elektromosság haszna a gyakorlati életben. Jutalom az önképző-körtől: 10 korona. Nyertes: *Szabó Károly*.

Kiváló szorgalom fejében a következő tagok kaptak még díjakat: *Szabó Károly* (Eötvös: »Gondolatok« díszkiadás, az önképző-körtől), *Rupprecht Iván* (»A Költők Lugasa«, díszkiadás, az önképző-körtől) *Ulrich Nándor* (3 koronát ismeretlen jótevőtől); *Giséla Gusztáv* (»Római régiségek«, ismeretlen jótevőtől).

1893/4-ben: 1. A magyar honfoglalás világtörténeti jelentősége. Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Autheried Ernő*. Jutalom a másik munkának: a majális fölöslegéből 10 korona. Nyertes: *Uhl Sándor*.

2. A munka dicsőítése (Költemény). Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Ulrich Nándor*.

3. Jókai 1848—49-ben. Jutalom az önképző-körtől: 1 arany. Nyertes: *Giséla Gusztáv*.

4. Komoly szavaltat. Jutalom az önképző-körtől: Szász Károly költeményei díszkiadásban. Nyertes: *Ulrich Nándor*.

5. Humoros szavaltat. Jutalom az önképző-körtől: Költők Lugasa díszkiadásban. Nyertes: *Bodroghy Árpád*.

6. Állatvédelmi eszméket felkaroló elbeszélés vagy költemény. Jutalom az Állatvédő-Egyesület ajándékából: 5 frt. Nyertes: *Ulrich Nándor*; dicséretet nyert: *Rechnitzer Ferencz* és más munkával újból *Ulrich Nándor*.

1894/5-ben: 1. Komoly szavaltat. Jut. a körtől: Endrődy Sándor: Magyar költők kincsesháza díszkiadásban. Nyertes: *Uhl Sándor*.

2. Humoros szavaltat. Jut. a körtől: Tóth Béla »Szájrol-szájra« díszkiadásban. Nyertes: *Stocker György*.

3. A magyar ballada-irodalom fejlődése Aranyig. Jut. a tanári kar ajándékából 2 arany. Megosztva nyerték: *Uhl Sándor* és *Stocker György*.

4. A magyar alkotmány fokozatos fejlődése a kiegyezésig. Jut. Lenck Victor ur ajándékából 1 arany. Nyertes: *Krausz Mihály*.

5. A hő mint mozgás. Jut. a kör pénztárából 2 arany. Nyertes: *Autheried Ernő*.

Dicséretben részesültek: Petőfi egyes remekeinek talpraesett fejtegetésciért *Krausz Mihály, Stocker György, Uhl Sándor*.

Föl sem kell talán említenem, hogy körülbelül ugyanannyi pályázat meddő maradt mint a menyinyinek nyertese akadt. Ha még fölhozom, hogy a körnek érdemkönyve is van, melybe egyebek között *Uhl Nándornak* és *Krausz Mihálynak* Gyulai Pál költői és prózai munkásságát tárgyaló két derék alkotása is belekerült; továbbá, hogy a körnek szép könyvtára is van; hogy megalakulása kezdetétől mai napig különböző szépirodalmi folyóiratoknak előfizetője és buzgó olvasója: körülbelül felsoroltam mindazt, ami körünk képének jellemző vonásait tünteti fel.

A körnek sikerdús multja, a tagok komoly törekvése, lankadatlan buzgalma és vezetőinek kitartó szorgalma biztos záloga annak, hogy a kör a jövőben is haladni, izmosodni, virágozni fog.

5. Iskolai ünnepélyeink. Látogatások.

A szív- és jellemképzés kiváló factorai az iskolai ünnepélyek, melyek emlékezetes napok, fenséges eszmék, nevezetes események dicsőítésére és szellemi nagyjaink érdemeinek méltatására szolgálnak. A már formailag is lélekemelő ünnepélyeken vajmi könnyen fogamzanak meg a szent és hazafias érzelmek és eszmék az ifjúság zsenge és fogékony szívében, amelynek termő talajára hullván, magasztos erényekké izmosodnak, melyek viszont a jövő nemzedékének küzdelmes életpályáján vezérelve küld szolgálván, arra képesítik, hogy a vallásért, a hazáért, a közügyért ne csak lelkesedni, hanem tenni, küzdeni, áldozni is tudjon.

Iskolai
ünnepé-
lyeink.
Látogatások.

Tanártestületünk, amelynek kebelében a közügynek szintén nem egy buzgó apostolára akadunk, örömet megragadott minden alkalmat, mely az ifjúság lelkére nemesítő hatást gyakorolhatott s azon meggyőződésből indulván ki, hogy az ifjúság lelkesedésének legméltóbb táplálékát a tudományért, művészetért és hazájukért élt, nemzeti irányt jelölő hazafiak emlékének meg-megújítása képezi, nem szalasztott el ügyszólván egy alkalmat sem, mikor szellemi oszloposaink érdemeinek méltatására tér nyílt.

Nemzetünk egyik ősi és kiváló erénye: a trón iránti rendületlen hűség és ragaszkodás. Hogy ezt élesztgessük és ápolgassuk a ránk bízott csemetékben,

Ő Felségeik nevenapján, október 4-ikén és november 19-ikén nemcsak hálaadó isteni tiszteletre vezetjük ifjúságunkat, hanem rendesen iskolai ünnepélyt is tartunk, kivált dicsőn uralkodó apostoli Királyunk

nevenapján. Ugyancsak évente fényes ünneppel üljük meg egy idő óta rendszeren a *Berzsenyi-körrel* karöltve,

a nagynevezetességü junius 8-ikát,

A kiegyezés és koronázás emlék-ünnepe.

a kiegyezésnek zárókövét, Ő Felségeik megkoronáztatásának évforduló napját, mely hazánk történeti lapjainak egyik legnevezetesebb és legörvendetesebb eseménye: örök időkre elveszettnek hitt szabadságunk ujjaszületésének hajnala, mely új életre, szebb jövőre serkentette a már-már pusztuló, haldokló nemzetet. Mindezen ünnepélyek fény- és központját ama ünnepi beszédek teszik, amelyek Ő Felsége dicső uralkodásának és alkotmányunk visszaállításának magasztos tényeiről oly lelkesen, oly ihletten szólnak az ifjuság szívéhez, elhintve benne a haza és az uralkodóház iránti rendületlen szeretetnek majdan nemes gyümölcsöt termő magvait. Ez ünnepélyek szónokai közül mint legszorgalmasabbat és legjelesebbet *Bella Lajost*, a történelem tanárát kell kiemelni, a kinek lélekemelő, lelkes szónoklataiból sajnos, még egy rövidke citátummal is alig szolgálhatok, mert beszédei az ünnepélyes pillanatszülte ihlettség rögtönzött gyermekei lévén, papírra nem igen vetődnek. Kivüle leginkább *Salamin-Leo*, az intézet igazgatója, azután *Moller Ede*, *Dr. Kárpáti Károly*, *Fleischhacker Mór Fridolin* stb., a hazai irodalom tanárai, intéznek gyakorta lelkes beszédeket az ifjusághoz e nagy napokon.

Intézetünk nevezetesebb eseményei közzé sorolom, hogy

Trefort Ágost,

vallás- és közokt. m. k. minister 1873. október 29-ikén, 1876. november 4-ikén és 1879. junius 25-ikén meglátogatván iskolánkat, jelen volt az előadásokon, egy ízben az érettségi vizsgálaton is (1879-ben), és tapasztalatairól mindannyiszor a legnagyobb meglepődését fejezte ki. Mindhárom ízben testületileg tisztelegtünk a miniszternél, aki kiváló gondot fordított a mi intézetünk haladására és jövőjére, hiszen tulajdonképen ő volt ez intézetnek a megalapítója.

Iskolai ünnepélyeink sorát az 1875 deczember 14-iki

Toldy-gyászünnepély

Toldy-gyász-
ünnepély
(1875)

nyítja meg, melyben elsirattuk nemzeti irodalomtörténetünk nagyérdemű alapvetőjének halálát. A requiem után *Moller Ede* tanár tartott róla magvas emlékbeszédet, melyben az elhunynak halhatatlan érdemeit ismertette. Utána *Ullein József* VII. oszt. tanuló szavalt a *Dr. Kárpáti Károly* tanárnak alkalmi elégiáját, mire fölhangzott a soproni Férfidalegyesületnek megható gyászéneke.

Toldit egy évvel később, *Deák Ferencz*, a »haza bölcse«, követte a hideg, nyirkos sirba. Halálának híre megdöbbenetette az egész nemzetet. A »haza megmentője« kegyeletos emlékének megörökítésére és hervadhatatlan érdemeinek méltatására a tanártestület rendkívüli tanácskozási ülésében elhatározta, hogy az elhunyt képét a tanácsterem számára megfesteti:

hogy 1000 frt erejéig *Deák-Ferencz ösztöndíj-alapot* létesít s hogy 1876 április 23-ikán

Deák-gyászünnepély-t

rendez. A határozatok meg is valósultak. Az ünnepélyen az *intézet igazgatója* mondott emelkedett hangú beszédet, *Ullein József VII. osztályu* tanuló elszavalta *Dr. Kárpáti Károly* tanárnak újabb alkalmi elegiáját »a gyászba borult magyar hazának bús panaszát, zokozását legönzettelenebb fia vesztén.« Semetke József VII. oszt. tanuló ajkairól pedig gyászbeszéd hangzott el. Megható volt a »*Soproni Férfidalegyesület*« *Honfidalma és Gyásznéke*-e, végre az egész ifjuság ajkairól elszálló »*Szózat*« magasztos hangjai.

Deák-ünnep
(1876 április 23 és 1878 február 28)

Két évvel későbbben 1878. február 28-ikán újra hódoltunk *Deák Ferencz* nagy szellemének intézetünk falai közt. Ugyanis

Deák Ferencz, a megdicsőült Nagyság halálának évforduló-ját kegyeletesen megünnepeltük. Ez alkalommal *Ujvári Béla* ragyogó tolla jellemezte a »nagy« Deáknak igazság- és hazaszeretetét, bölcsességét és páratlan önzetlenségét, ki jutalom, kincs, rang után nem vágyódván, abban lelte érdemei legszebb jutalmát, ha majd a sirján elmondja a nemzet és a király, hogy »*Deák Ferencz becsületes ember volt.*«

Az 1879-iki esztendő egy igen örvendetes eseménynyel: Ő Felségeik eziüst lakodalmával lepte meg a nemzetet, tehát iskolánkat is. Intézetünk

Ő Felségeik egybekelésének 25 éves jubileumá-ra

külön *öröm-ünnepélyt* rendezett, melyet hálaadó isteni tisztelet előzött meg. Ez alkalommal a tanári kar összes tagjai aláírták ama remek emlékkönyvnek egyik lapját, melyet Sopron városa hódoló tiszteletének jeléül Ő Felségeiknek átnyújtott.

Ő Felségeik egybekelése
25. évfordulójának ünnepe
(1879)

1881. május hó 10-ikén, Ő cs. és kir. Fensége

Rudolf Trónörökösnek Stephania Ő Fenségével,

a halhatatlan emlékű József nádornak unokájával történt egybekelése napján ifjuságunk részt vett a hálaadó isteni tiszteleten.

Rudolf trónörökös menyegzőjének napja.
(1881. május 10)

Az 1882-ik év ősze, a mulandóság ez örök jelképe, ravatalon találja *Arany Jánost*. Irodalmunk büszkesége, költészetünk ragyogó csillaga örök nyugalomra lehúnyta fáradt szempilláit. A leverő hír mély gyászba borította az egész hazát. Intézetünk is sietett leróni a kegyelet és hála adóját a Megdicsőült nagy szellemének. 1883-ban márczius 3-ikán folyt le

Arany-gyászünnepelő-nk,

melynek fonalán *Veláncsics Miklós* tanuló ismertette Arany János életét, *Fleischhacker M. Fridolin* tanár pedig hű képét nyújtotta az Elhunyt írói pályájának és elévülhetetlen érdemeinek, melyeket magának nemzeti nyelvünk és költészetünk felvirágzásában szerzett. Jelentékeny sikerrel szavalta *Nagy Pál* tanuló a magas szárnyalású »*Rendületlenül*« ódát, *Németh Zsigmond* tanuló pedig az örökszép »*Tetemrehívás*«-t. Még *Bischitz*

Arany-gyászünnepély
(1893 márczius 3)

Dávid tanuló mutatta be »Buda halálá«-ról szóló tanulmányát, mire a főreálisk. énekkar *Hymnus*-ával véget ért a szép, de a pótolhatatlan veszteség fájdalmának érzetében levert hangulatu gyászünnepély.

Ulber
Mátyás
tanár
jubileuma
(1883 de-
cember 8)

Ritka szép alkalma nyílt az intézetnek 1883-ban arra, hogy a testület egy derék és köztiszteletű idősebb tagjának: *Ulber Mátyás* tanárnak érdemeit méltassa és erkölcsi elismerésben, jutalomban részesítse. Ez volt a deczemher 8-ikán tartott

Ulber-jubileum,

melyet — a jelentés szavai szerint — nem azért rendeztek tanártársai, hogy tüntessenek, hanem hogy a közoktatásügy terén 35 éven át lelkesen és lelkiismeretesen működő és küzdő bajnok homlokára cserkoszorút tegyenek tiszteletök jeléül és azon érdemekért, melyeket az ünnepelt magának a tudományok terjesztésével, az ifjuság nevelésével és a magyar társadalmi élet és nemzeti művelődés emelésére czélzó önzetlen, buzgó és sikeres tevékenységével szerzett.

Az Ünnepelt érdemeinek és iránta megnyilatkozó közbecsülésnek tudható be, hogy a szerénynek rendezett ünnepély oly nagy mérveket öltött, hogy egész városunk köz-örömmünnepévé vált, melyen az iskolán kívül társadalmunk minden rétege sietett kifejezést adni iránta való tiszteletének és szeretetének.

Nagy örömet okozott és emelte az ünnepély jelentőségét és fényét, hogy *beiczi Dr. Németh Antal*, kir. Tanácsos, Győrtankerületi Főigazgató személyesen megjelent az ünnepélyen, így akarván bizonyosságát adni az ifjuságnak, a szülőknek és a polgárságnak, hogy a tanári pályán becsülettel töltött 35 évi működés megérdemli az elismerés koszoruját.

A főreáliskolai énekkar ima-előadása után *Bella Lajos* tanár lépett az emelvényre, hogy a tanári kar nevében üdvözlje az Ünnepeltet. A meghatottság elfogódó hangján elmondott rövid, magvas, lendületes beszéd mély benyomást tett a közönségre.

»*Intézetünknek*«, így kezdi, »*örömmünnepe van ma. A Te működésed 35-ik évfordulójának ünnepe. Önzetlen, szívből fakadó tiszta örömmel üdvözöllek kartársaim, a Te igaz barátaid nevében ez ünnepnapon. Harminczöt év egy csöpp az idők végtelen oceánjában, porlandó embernek egész élet. És ezt az életet Te egy fáradságos, de magasztos hivatásnak: az ifjuság nevelésének szenteléd. Négy nemzedéket tanítál Klio ércszavára hallgatni. Négy nemzedékkel közléd az élet mesterének bölcs tanácsait. Négy nemzedék szívében gyújtád lángra az érzelmek legszentebbekét: a hazaszeretetet.*«

És elsorolván a Jubilánsnak a magyar szabadságharcban, a katedrán és a közügy terén szerzett bokros érdemeit, így végzi szavait:

»*És mit szóljak most társaim, a Te társaid nevében, a kiknek Te vagy lelkes buzdítója a nehéz munkában, akik büszkén vallanak Téged*

És csakis e kettőnek harmonikus kiképzése adhat a társadalomnak valódi becsületes embertársakat.

Ilyen kertben munkálkodtál Te, tisztelt Bajtárs, buzgón, erődhöz képest sikeresen, mindig becsülettel és lelkiismeretesen úgy, hogy mikor oktattál, neveltél is és viszont.

Ezért tiszteltek, ezért becsültek Téged a szülék; ezért ragaszkodtak Hozzád és szerettek Téged tanítványaid; ezért lettek Benned szülői helyettest és igazi szerető atyát. S éppen ez tette fontossá, magasztossá állásodat.

S minthogy hivatalodat nem napszámnak, nem keresetmódnak tekintetted, működésed meghozta számodra a köztiszteletet. S mert szent fogadásodat, esküvel pecsételt szent fogadásodat, híven teljesítetted: pályád a becsület pályájává lett Rád nézve is!

S a buzgón küzdők sorában nem babér, nem külfény ösztönzött Téged nevelő-tanítói kötelességed teljesítésében. A Te lángszerelmednek heve kiolthatatlan volt mindig e három név iránt: Isten, király, haza!

Tudtad és érezted, hogy Isten áldása nélkül nincs és nem lehet üdv e földön. Érezted és tudtad, hogy a boszus Egek suhogó ostorainak csapásai alatt nyög a hon és omlanak össze a trónok, ha szent kezekben nincs az oktatás, ha bölcs kezekben nincs a nevelés.

S mert ily meggyőződéssel szentelted életedet, eddigi éveidet és napjaidat a hazai tanügynek: azért üdvözlünk mi ma Téged szívünk egész melegével; azért vagy Te kiválólag ma tiszteletünk tárgya s azért kívánjuk egy szívvel-lélekkel, hogy a jó Isten áldjon meg békés, nyugalmas évekkel öreg napjaidban, hogy minél tovább láthasd tanítványaidat mint becsületes honpolgárokat; láthasd azon tisztelőidet, akik az érdemet mindenkor méltányolni tudják. Összes érzelmeinket e szóba foglalom össze: éljen!

E nagyhatású beszéd után sorban üdvözölték Kartársunkat a társintézetek és számos egyesületünk küldöttségei. Azután Németh Zsigmond VIII. osztályu tanulónk elszavalta Ujvári Béla tanárnak ez alkalomra írt ünnepi költeményét, melyben a tanári pálya nemes hivatását így jellemzi:

»Harminczöt hosszú év tanári széken:

Reménynék szép, valónak égi bér!

Ujjászületni anynyi nemzedékben,

Munkálni lelkesedve ezrekér';

Fényt szórni szét az ész szövétnekével,

Virágfakasztó hőt: szív melegével;

Irányt jelölni, rév felé vivőt

S küzdésre bírni fáradt csüggedőt.«

És a befejező versszak szavai szerint:

»*Harminczöt hosszú év tanári széken!*

Harminczöt évi nemes küzdelem!

Úgy olvasom mindnyájatok szívében

Örömmel ünnepeltek énvelem.

Hát nyújtsuk át, régóta vár a pálma,

S mert úgyis ez volt mindig lelke álma,

Mondjuk meg Néki, hogy példája hat:

Szeretjük mint Ő: a jót s igazat!«

A főreáliskola ifjusága nevében *Nagy Pál* VIII. oszt. tanuló szónokolt s az üdvözllet befejeztével ezüst serleget nyújtott át szeretett tanárának, melyet a hálás ifjuság e nap emlékeül szentelt neki.

Az üdvözllet sorát *Salamin Leo* igazgató szép beszédje zárta be, melyben a Jubilánst, mint a reáliskolák legrégibb bajnokainak egyikét üdvözölte és igen elismerőleg nyilatkozott tiszta jelleméről és buzgó, sikerdús tanári működéséről.

A sikerült jubileumot fényes bankett követte, hol számos felkészöntőben újból magasztalták a soproniak derék tanárát, aki mindnyájunk öröme ma is teljes épségben élvezi megérdemlett nyugalmanak csöndes napjait.

Emlékezetes napja lett intézetünk ifjuságának az 1884-ik évi május 31-ike, mikor ifjuságunk

Ő Felségének Sopronba való bevonulásánál

sorfalat képezve, szemtől-szembe láthatta dicsőségesen uralkodó apostoli **Ő Felsége** Királyát és harsogtathatta az ifjukori lelkesedésnek levegőt megreszkettető legmagasabb eljeneit. Fokozódott az ifjuság lelkesedése, mikor **Ő Felsége** két nappal látogatása: későbbben legmagasabb látogatásával tisztelte meg iskolánkat és az igazgató lelkes üdvözlő szavai után megtekintvén tantermeinket, szertárainkat és kiállított rajzainkat, e kitüntető nyilatkozattal távozott: (1884 jun. 2)

»*Mindennel, amit ez iskolában láttam, igen meg vagyok elégedve.*«

Ritka szép és intézetünk annáleseiben egymagában álló ünnepet ült **Emléktábla** iskolánk egy évre rá, a koronázás 18-ik évfordulójának napján, az **Ő Fel-** leleplezési sége legmagasabb látogatását megörökítő, a főbejárat bal falába illesztett ünnepélye. (1885 jun. 8)

Emléktábla leleplezési ünnepély-ét.

A táblát *Hauser Károly*, jeles rajztanárunk terve szerint *Mechle József* faragta ki a legszebb rákosi kőből. Aranybetűs szövege így hangzik:

I. Ferencz József

Magyarország Apostoli Királyának

1884. Május 31-iki

Legmagasabb Látogatása

Emlékeül

A Soproni Áll. Főreáliskola.

A *Honfidal* elhangzása után *Dr. Kárpáti Károly* tanár ünnepi beszédnek eme passusa alatt hullott le a lepel az emléktábláról:

.....»*Mi is, tisztelt ünneplő társak, azért gyűltünk itt ma egybe, hogy emlékét megünnepeljük azon reánk nézve nevezetes napnak, amikor Felséges Királyunk legmagasabb látogatásával kitüntette intézetünket. Azért gyűltünk itt ma egybe, hogy ne csak felujítsuk lelki szemcink előtt ama nap magasztosságát, hogy ne csak újból átérezzük a hazafias lelkesedés szent tűzét, hanem hogy intézetünk történetének ezen felejthetetlen napját köbe vésve, megörökítve, át is adjuk az utókornak.*

Hulljon le tehát a lepel!

Hadd hirdessék e néma kö arany betűi, hogy I. Ferencz József, Magyarország apostoli királya szeretett király, hogy dicsőségének és hatalmának örvend és hódol az egész nemzet s vele együtt mi is, midőn e napon a szeretet és hűség virágaiból font koszorut hódolatteljesen letesszük lábaihoz.«

A beszéd e rövid fohással végződik:

»*És te, magyarok Istene, ki hatalmas karoddal ezer év óta épségben megtartád nemzetünket; ki anynyi veszély között nem hagyád elveszni Árpád unokáit: tedd nagygyá és hatalmassá e népet, hogy annak*

».....mindenik nyomára

ragyogjon emberméltóság sugára!«

Majd megcsendült *Jankó Sándor*, VII. o. tanuló ajkain *Latkóczy Mihály* tanár lendületes ódája, mely szerint emlékünnepeünk »nem a hízélgés titkos csalfa híme, mely bennünket e szent csarnokba vitt«, hanem az őszinte, hálás szívek komoly és magasztos ünneplése, mely felejthetetlen nyomot hagy az ifjuság lelkében és szorosabbra fűzi a szeretet kapcsát az uralkodóházhoz.

Az énekkar *Hymnusa* méltó befejezője volt a lélekemelő ünnepnek.

Majd *Trefort Ágost*, vallás- és közokt. ministert, a Tud. Akadémia elnökévé történt megválasztása alkalmával, feliratban üdvözli a tanári testület.

1887-ben

Simor János

esztergomi hercegprimás ÓEminentiaja *áldozárságának 50-ik* évfordulóján a kath. ifjuság jelen volt a hálaadó isteni tiszteleten.

Trefort Ágoston,

vallás- és közoktatásiügyi miniszternek pedig, *születése 70-ik* évfordulóján a tanári testület egy díszalbummal kedveskedett, melynek *Hauser Károly* rajztanárunk által festett díszes emlék-lapján tolmácsoltuk szerencsekívánatainkat a hazai tanügy e fáradhatatlan bajnokának, a kinek a következő évben, közel 16 évi ministersége után történt *elhalálózásával* elérvult a gondjaira bízott hazai tanügy, melyet példaszerű tevékenységével, lanka-

datlan kitartásával rövid idő alatt ő emelt ki a sötétségből és századok mulasztásait pótolván, a fejlődés nem remélt fokára juttatta. A mély gyászban osztozik intézetünk is. Szeptember 6-án részt veszünk az ifjúsággal a plébánia-templomban tartott

Trefort-requiem-en

Trefort-requiem.

melynek befejeztével a tantermekbe vonulnak a tanulók, ahol a tanárok előadás alakjában ismertetik a nagy államférfiu érdemeit, kivált a tanügy terén.

És ugyanazon tanévben egy megrendítő esemény hirtelen járta be a hazát: **Gyászmise**

Rudolf trónörökösét,

**Rudolf trónörökösért.
(1888 febr. 6)**

Magyarország büszkeségét, jövőnk legszebb reményét, váratlanul kiragadja a halál az élők sorából. Mi is osztjuk az ország mély bánatát s meggyászoljuk a korán letört virágot, mely lehulltával sirba temeti reményeink javát. Leróttuk kegyeletünk adóját, mikor a szeretett Királyfi korai halálát február hó 6-ikán, a Szent-Mihály templomban tartott gyászmisén megkönyeztük és felejthetetlen emléket az ifjúság szívébe vésni iparkodtunk.

1891-ben február 28-ikán újból, tehát harmadszor lerójjuk kegyeletünket Magyarország regenerátorának:

Deák-ünnepély (1891 febr. 28)

Deák Ferencznek

porló hamvai iránt, mely alkalommal *Tóth Márton* kartársunk tart róla megható emlékbeszédet. És két hónappal később: május 24-ikén iskolánk kath. ifjúsága megüli

egyházi zászlajának beszertelő és felavató ünnepélyét

a templomban és iskolában. A beszertelést *Maráz Ferencz* prépost-kanonok végzi és magasan szárnyaló egyházi beszédet mond a zászló jelentőségéről mint az igaz vallásosság egyik symbolumáról. Az iskolában pedig az igazgató és *Halmossy István*, hitoktató tartanak az ünnep jelentőségét magyarázó, az ifjúságot vallásosságra intő lendületes beszédeket. A zászló díszítésére a tanári testület selyemszalagot ajándékozott.

Egyházi zászló beszertelő ünnep (1891. május 24)

1892-ben június 8-ikán szokatlan öröme virrad a nemzet. Ez volt ugyanis

Ünnepély Őfelségeik koronázásának 25-ik évfordulóján (1892 jun. 8)

Ő Felségeik,

dicsőn uralkodó I. Ferencz József és Erzsébet király-asszonyunk koronázásának 25-ik évfordulója.

A legtisztább öröm érzete pezsdült fel ekkor minden magyar szívében. Harangok zúgása, a hálaadó Tedeumok és imák, kivilágítások, versenyek, alapítványok, ünnepélyek egész sorozata örökemlékezetivé tette e szép napot Magyarországnak, mert valóban boldog lehet az a hon, melynek ily nemeslelkű *Királyasszonya és ily fenkölt szellemű Királya van*. A nagy öröm kitört iskolánk tanári testületének és ifjúságának kebeléből is és megnyilatkozni kívánt. Az e célra rendezett ünnepély

az ifj. énekkar Hymnusával kezdődött. Majd *Dr. Kárpáti Károly* tanár lépett az emelvényre, hogy a napnak történeti fontosságát, hőn szeretett Királyunk kimagasló erényeit és alkotmányos érzületét jellemezvén, rámutasson hazánk bámulatos haladására, fejlődésére azon századnegyedben, melyet alkotmányunk visszaállítása óta Őfelsége böles kormányzása alatt elért. A befejező részben ez intő szózáttal fordul tanítványaihoz:

»Azért áraszd el Uralkodódat te is, kedves ifjuság, ártatlan lelkeszived legtisztább szeretetével! Kövesd őt a jóban, szépben és nemesben! Tanulj tőle önzetlenül és forrón szeretni a hazát, tisztelni a törvényt, szolgálni az igazságot, teljesíteni a kötelességet. Haladj az ő nyomdokain, ha szorgalomról, munkáról, kitartásról van szó s ha a legmagasabb erények gyakorlását tüzted ki célodul. S ha mindezekben hiven követed őt: kell, hogy a férfikor napjaiban megközelítsd az emberi jellem azon tökélyét, mely kitünő honpolgárrá minősít; mely Isten előtt kedvessé, nemzedet és embertársaid előtt tiszteltté és becsültté teszen. Ne feledd, hogy a jó honpolgárnak jelszava: Isten, király, haza! Élj, s ha kell, vérrel se késs' adózni értök. És ezen eszmékért való küzdelemben szállj diadalról diadalra: Isten dicsőségére, hazád javára, királyod üdvére!«

Majd *Balogh János* VIII. oszt. tanuló szónokolt a koronázás emlékére, *Kirschbaum Manó* pedig elszavalta *Latkóczy Mihály* tanárnak »Pro rege nostro« alkalmi ódáját, melynek végső versszakára szünni nem akaró tapsvihar keletkezett, mert benne így apostrofálja a költő a nagy királyt:

»Szabad hazának gondos, büszke őre,
Maradj sokáig köztünk, nagy király!
Vezesd népünket utain előre,
Hol a kor munkáért babért kínál:
És a »legelső« magyar léssz közöttünk,
Míg a Dunánál férfiszív dobog,
Szabad, magyar ég domborul fölöttünk
És kebleinkben honfitűz lobog.«

A Szózat megható dallamával véget ért az ünnep.

Majd

Vaszary Kolos,

Tisztelgés
Vaszary
Kolos her-
czegprimás-
nál.

pannonhalmi főapátnak esztergomi érsekké történt kinevezése alkalmából testületünk 8 taggal képviselteti magát abban a nagy tanári küldöttségben, mely *Beiczi Dr. Németh Antal*, kir. tanácsos főigazgató vezetése alatt tisztelegvén az új egyháznagynál, örömét és szerencsekívánatait tolmácsolta e magas kitüntetéséhez.

Márczius Idusát

Márczius
Idusának ün-
nepe (1893)

1893-ban ültük meg legelőször iskolai ünnepélylyel, mely alkalommal *Ujvári Béla* mondott gyújtó alkalmi beszédet. A rákövetkező alkalommal

pedig *Bella Lajos* tartott nagyhatású beszédet, különösen a *haza iránti kötelességeket* fejtegetvén az ifjuságnak.

Márczius 19-ikén megsirattuk a nagyemlékeztű

Baross Gábor

ministert, a »*vasembert*«, a munka és kötelesség kimagasló hőjét és egyben áldozatát is. Célja ezen ünnepélynek az volt, hogy fölkeltsük és megszilárdítsuk az ifjuságban a *kötelességérzetet és a munkaszeretetet*.

Még ugyanazon év november 28-ikán a Berzsenyi-körrel együtt

Jókai Mór

nagy szellemének hódolt intézetünk, megjubilálván az agg költő ragyogó tollának immár félszázadra szóló remeklését.

1894-ik évi április hó 28-ikán

Dr. Klamarik János,

vallás- és közokt. min. tanácsosnak és a középiskolai osztály főnökének 40 éves jubileumát iskolai szünettel ünnepeltük meg, miután megelőzőleg megmagyaráztuk a tanuló ifjuságnak e nap jelentőségét a középisk. tanügyben és kifejtettük a Jubiláns érdemeit középisk. oktatásunk fejlődésében. A budapesti országos jubileumon tanártestületünk négy tagja vett részt Salamin Leo igazgató vezetése alatt. A Jubiláns tisztelői által ez alkalomra kiadott Emlékkönyvbe pedig *Dr. Kárpáti Károly* irt róla cikket »*Marcz a pánszlávokkal*« czim alatt, melyben dr. *Klamarik Jánosnak*, a Besztercebányán akkoriban elharapódzott panslávismus ellen folytatott hazafias és sikeres küzdelméről számol be.

Arany János

emlékeztét 1894. június 8-ikán újítottuk meg a következő programmal:

1. »Hymnus.« Ifj. zenekar. 2. »Fiamnak« Arany Jánostól. Szavalja *Ulrich Nándor*, VIII. o. tan. 3. Arany a balladairodalomban. Irta és előadja: *Gisela Gusztáv*, VIII. o. tan. 4. Népünk Arany költészetében. Irta és előadja *Uhl Sándor*, VII. o. tan. 5. Kondorosi csárda mellett. Népdal Aranytól. Játszsa az ifj. zenekar. 6. Az agg költő. Irta és előadja *Ulrich Nándor*, VIII. oszt. tan. 7. Pázmán lovag Aranytól. Szavalja *Gisela Gusztáv*. 8. Önképzőköri beszámoló. Tartja *Kende Ferencz* tanár, a kör elnöke. 9. Gavotte L. Mayeur-tól. Játszsa az ifj. zenekar.

Utolsó tanévünk (1894/5) bőven nyújtott alkalmat szebbnél-szebb ünneplésekre. Ő *Felsége nevenapján* kívül újból megültük

Márczius tizenötödikét

énekekkel, szavalatokkal és *Bella Lajos* kartársunk eszmékben gazdag, szívreható részekben bővelkedő beszédével. Majd a Berzsenyi-körrel karöltve

Gyulai Pál

kiváló veteránköltőnk és legjobb prózaistánk 50 évre terjedő írói pályájának érdemeit méltattuk. A

Koronázás évfordulóját

Baross Gábor gyász-
ünnepe
(1893 márczius 19)

Jókai Mór
jubiláris ünnepe
(1893 nov. 28)

Dr. Klamarik János
jubileuma
(1894 április 28)

Arany János emlé-
kezete
(1894 június 8)

Gyulai Pál
jubileuma
(1895 május 29)

szintén a Berzsenyi-kör záróülésével kapcsoltuk össze, melyen részt vett beiezi *Dr. Németh Antal*, kir. tanácsos, tankerületünk főigazgatója is, a ki mindenha nagy érdeklődést tanúsít a tanulóifjúság nemes törekvései és sikerei iránt. Az éneken, szavalatokon és zenei productiókon kívül kivált *Dr. Viszota Gyula* tanár lelkes alkalmi beszédét kell kiemelnünk és *Dr. Kárpáti Károlynak*, az Önképző-kör ez idei vezetőjének beszámolóját, melynek fonalán buzdító szavak kíséretében átadta a pályanyertes 5 tanulónak a kitűzött pályadíjakat: 5 db. aranyat és 2 díszkötésű könyvet.

Tisztelgés
Simon Ödön
főispánnál
(1895)

E tanévnek két örvendetes eseményéről kell még megemlékezni, melyek közelebbről érdeklik tanintézetünket. Az egyik

Simon Ödön alispán-nak

főispánná történt kinevezése, mely városunk és megyénk nemcsak hivatalos közegeit, hanem egész társadalmát is örömmel töltötte el. Intézetünk tanári kara székfoglalója alkalmával tisztelgett az új főispánnál *Salamin Leo* igazgató vezetése alatt, aki meleg szavakban tolmácsolta örömünket és szerencsekívánatainkat ezen méltán megérdemelt kinevezetéséhez. Mikor pedig

Dr. Németh Antalt,

Dr. Németh
Antal, tan-
ker. főigazg.
ünneplése
(1895)

tanckerületünk tudós főigazgatóját, a tanügyi pályán és a közművelődés terén szerzett bokros érdemeiért ŐFelsége a »beiczi« előnévvel *nemesi rangra* emelte, testületünk ugyancsak az igazgató ajkáról tolmácsolta e fölötti osztatlan örömét és szerencsekívánatait; az összes helyb. középiskolák tanárai pedig a Pannónia Fehértermében bankett-re gyűltek össze, ahol az Ünnepelelt tanférfiu lelkes óvatiók tárgya volt.

Azóta szab. kir. Sopron városa nemcsak főispánt, hanem polgármestert is cserélt. A polgárság közbizalma f. évi október havában *Gebhardt József*-et emelte e díszes helyre. Intézetünknek a városhoz való szoros viszonyából és az új polgármester személye iránti őszinte tiszteletünkkel kifolyólag testületileg tisztelegtünk az új polgármesternél, ki *Salamin L.* igazgató üdvözlő szavaira adott válaszában különösen kiemelte, hogy hűen fogja ápolni a város és az intézet között eddig fenállott barátságos viszonyt.

Most a millenium előtt állunk. Nincs kétség benne, hogy intézetünk, mely eddig is anynyi jelét adta a nagy eszmék, nagy férfiak, nagy események iránt való meleg érdeklődésének, nemzetünk eme »*legszebb, legnagyobb napját*« is a hozzá méltó módon meg fogja ünnepelni.

6. Kirándulások és tanulmány-utak.

Kirándulá-
sok és tanul-
mány-utak.

Az elméletet a praxissal kiegészíteni; a tudományt az étellel egybevetni: ez volt régóta főelve, vezéreszméje testületünk nevelési irányának. A theoretikus rendszeren csak féltudós, akinek tudománya nem ritkán

csütörtököt mond a gyakorlati élet talaján. Tanártestületünk idejekorán belátta, hogy szobatudósokat nevelni nem a reáliskola feladata; hogy tehát a tanulók nemcsak elméleti kiképzéséről, hanem arról is kell gondoskodnia, hogy az ifjuság a közvetlen tapasztalat révén megismerje a tudományoknak a gyakorlati életben való szerepét, nagy fontosságát, óriási hasznát. Évégből mindenkor nagy gondot fordított az úgynevezett szakkirándulásokra és tanulmányutakra. De minthogy az ilyen excursióknál fődolog a rend és fegyelem, tanártestületünk már 1877/8-ban kidolgozott egy kirándulási szabályzatot, mely íme így hangzik:

Az ifjusági kirándulások szervezésére vonatkozó szabályzat.

A kirándulások vagy szak- vagy vegyes kirándulások.

**Kirándulási
szabály-
zatunk.**

a) A szak-kirándulásokat:

1. p. a szaktanárok (geogr., chemia, természetrajz, mértan stb.) tanárai rendezik és vezetik.

2. p. A szak-kirándulások is lehetőleg oly elvek szerint rendeztetnek, mint a vegyes kirándulások.

b) Vegyes kirándulások:

1. p. Vegyes kirándulások alatt azokat a kirándulásokat értjük, melyek egyszerre több czélt tűznek magok elé pl. természetrajzit, geográfait, ethnográfait, chemiait stb.

2. p. A vegyes kirándulások, melyek vagy az iskolai év nagyobb szüneteiben (husvét, pünkösd) vagy a nagy szünidőben (julus és augusztus) rendeztetnek, vagy *hazaiak* vagy *külföldiek*.

3. p. Vegyes kirándulásokban részt vehet intézetünk minden oly tanulója, aki az iskolai év végével minden tantárgyból legalább is elégséges osztályzatot nyert, az erkölcsi magaviseletből pedig legalább is szabályszerűt; utóbbiakra nézve azonban esetről-esetre az illető osztályban tanító tanárok határoznak.

4. p. Vegyes kirándulásokban csak 14 évesnél idősebb tanulók vehetnek részt; 14 éven alóliak csak kivételesen.

5. p. A fönnebb említett feltételeknek megfelelő tanulók kötelesek az igazgatóságához először: szüleik írásbeli beleegyezését, másodszor: orvosi bizonyítványt beterjeszteni. Az előbbiben a szülők kötelezik magukat tanuló fiuk vagy fiaik költségeinek fődözésére, továbbá arra, hogy a szabályok illető (alább következő) pontjainak megtartását a maguk részéről is mindenképen elősegítik; az utóbbiban a tanulónak egészségi állapota constátalandó.

6. p. Tekintettel arra, hogy ily kirándulások még általánosítva nincsenek, szüleik kívánságára más intézetek tanulói is részt vehetnek azok-

ban, ha a szülők írásban azon nyilatkozatot teszik, hogy az illető tanulók minden szabálynak csak úgy alávetik magukat, mint saját növendékeink. Az ily ifjak szülei is az 5. pontban meghatározott kötelességeket vállalják magukra.

7. p. Minden kirándulás célja előzetesen megállapítandó és a szülőkkel közlendő.

8. p. Minden 7 tanulóra egy tanár esik. Ha a tanulók száma négycel meghaladja a megállapítottat vagy annak többszörösét, akkor egy-egy tanárral több vesz részt a kirándulásban. A tanulók közös költségeit (utazás, közös étkezés, lakás stb.) az összes kiránduló tanulók fődözik; ha szolgára van szükség, annak költségeit szintén. Egy-egy tanárnak költségei egy-egy tanuló költségeivel egyenlően számíttatnak.

9. p. Minden tanuló aláveti magát a kirándulás ezen általános és különös szabályainak. Aki utazás közben nagyobb ellenkezést tanúsít, szülei költségén nyomban haza szállíttatik.

10. p. A kirándulások különös szabályait esetről-esetre az intézeti igazgató elnöklete alatt a kirándulást rendező szaktanárok dolgozzák ki.

11. p. A kirándulás megállapított összege a kirándulás pénzkezelő tanárának (vagy az intézeti igazgatónak) adandó át, még pedig az egész összeg előlegesen. Ha a szülők ezen felül még zsebpénzt is adnak fiaiknak, ez is az illető tanárnak kézbesítendő. Az esetleges bevásárlásokra szánt összeg szintén a tanárnál deponálandó.

12. p. Tanulónál, a zsebpénznek a pénzkezelő tanár által naponkint vagy esetről-esetre kiadott részletén felül, pénznek lennie nem szabad.

13. p. Utazás közben a tanulók egymástól pénzt nem kölcsönözhetnek. A kölcsönadó pénzére igényt nem tarthat, mert az jótékony célra fog fordíttatni. Más tárgyakat sem csereberélhetnek a tanulók.

14. p. A rendező-bizottságok határozzák meg esetről-esetre, hogy a kiránduló tanulók milyen és mennyi ruhával és mi módon jelenjenek meg.

15. p. Minden kiránduló tanuló köteles egy tornisztart vinni magával; ezenfelül a közös podgyász befogadására egy vagy több közös nagy láda szolgál. A torniszterek és a kirándulásokhoz szolgáló egyéb szerek »az utazáshoz szükséges eszközök beszerzésére fordítandó díj«-ból fődöztetnek. E díj kivétel nélkül minden kiránduláson 3 frt.

16. p. Fegyverrel, különösen lőfegyverrel a tanítványnak jönnie nem szabad.

17. p. A kirándulások alkalmával a szerek és gyűjtött tárgyak lehetőleg egyenlően osztatnak ki a tanulók között hordozás végett.

18. p. Utazásáról minden tanuló naplójegyzeteket vezet. Ezeket visszaérkezése után kidolgozza és dolgozatát a naplóval együtt előbb a szaktanárnak, azután osztálya magyar nyelvi tanárának mutatja be.

Kirándulásainkban meg kell különböztetnünk tehát a *helyi* és a *távolabbi* excursusokat. A *helyiek* a város területére szorítkoznak, a *távolabbiak* annak határán túl terjednek. A már más helyen (»Testi nevelés« rovatában) tárgyalt testedző tornászati kirándulásokon kívül első sorban a helyiek érdemelnek említést. Ezek közzé soroljuk: a *természettudományi* (zoologiai, botanikai és geologiai), *chemiai*, *fizikai* és *geografiai* excursiókat; ezekhez csatlakoznak a *mértaniak* is. Utóbbiaknak kivált az elhunyt *Skoff Béla* tanár volt nagy kedvelője s volt idő, mikor a város határának nagy részét fölmerette tanítványaival. Ilyen helyi kirándulások intézetünk 20 éves pályája alatt (1874/75—1894/5) igen sűrűn fordultak elő. Kivált *Salamín Leo*, *Dr. Fialowski Lajos*, *Dr. Mika Károly*, *Dr. Wallner Ignác*, *Bella Lajos* és *Dr. Kárpáti Károly* voltak ezeknek buzgó rendezői és vezetői. Tanulóink ismételten megtekintették a *gáz*-, a *keményítő*- és *szappan*-, a *kandit-cukor*-, a *pótkávé*-, a *borkő*- és a *Seltenhofer-féle harangöntő* és *tűzfecskendő-gyárat*, a *malátakészítést*, a *vízvezeték*et, a *vasuti gépműhelyt*, a *Flandorffer-féle borpinczét* és a *nyomdaműhelyeket*.

Helyi kirándulások.

Vidéki kirándulásokban sem volt hiány. A tornajátékokkal, szavaltatokkal, versenyekkel egybekapcsolt, tisztán szórakoztató tavaszi kirándulásokon (majálisokon) kívül tanulóink tanulmányutakat is tettek: a *Hirm-i Bük-i* és *Cinfulva-i cukorgyárakba*, hol nemcsak a cukorgyártás, hanem a cukorfinomítás egész procedurájával is megismerkedtek. Megtekintették az egész fölszerelést, a gyárral kapcsolatos borszesz- és gázkészítést, a gép-osztályt, a gőzfűrészmalmot és a mintagazdaságot. Nem kerülte el figyelmünket a *Brennberg-i kőszén*- *Altenberg-i vasbánya*, a *Schlögemühl-i áll. papírgyár*, és a *Nagy-Czenk-i serfőző* sem. Többször megfordultunk *Eszterházán*, *Fraknón* és *Rozálián*, *Kismartonban*, a *herczeg Eszterházy-család cultur-történeti kincsekben bővelkedő kastélyaiban és váraiban*. Ismételten elzarándokoltunk *Nagy-Czenkre*, a »legnagyobb magyar«-nak itt nyugvó hamvaihoz. Megtekintettük a *Hanságot*, az azt átszelő óriási töltést, a most épülő nagy csatornát. Több ízben megfordultunk az ásványvizéről és regényes vidékéről nevezetes *Balfon* és *Savanyukuton*. A *margittai (herczegi)* és *rákosi (püspöki) kőfejtők* sem kerülték ki figyelmünket. *Bella Lajos*, kiváló régészünk sűrűn viszi tanítványait városunk és megyénk olyan helyeire, ahol cultur-historiai jelentőséggel bíró tárgyakat mutat-hat be és magyarázhat meg nekik, valamint archaeologiai ásatásokhoz is, melyeknél néha éppen tanulóink segédkeznek neki. Ifjaink egy része kétizben lerándult *Budapestre* tanulmányutra, meg föl *Bécsbe* a világkiállításra és az erdészeti és gazdasági kiállítás megtekintésére. Gyakori kirándulásaink azonban az Alpok gyönyörű vidékének szóltak. Tanulóink ismételten megfordultak *Payerbachban*, *Kaiserbrunnban*, *Semmeringen*, *Mürzzuschlagban*, *Clam vára* romjainál, az *Atlitz-úrokban* stb. és kivált *Neupergben*, a híres vashámorban, ahol a vas kohászatát és a Bessemer-aczél készítését

Vidéki kirándulások.

látták és tanulmányozták *Dr. Wallner Ignác* vegyész vezetése alatt. A tavali esztendő a két tornaverseny miatt kirándulás tekintetében meddő maradt.

Véleményem különben az, hogy az oly hasznos kirándulások és tanulmány-utak nálunk csak most fognak igazán erősen lábrakapni a Ministeriumnak 1892-ben kiadott rendelete után, amely a költségek fedezésének módját állapítja meg. Reményem annál alaposabb, mert indítványomra és a Ministerium helybenhagyásával sikerült tavál egy »*Verseny-és Tanulmányut-alap*«-ot teremtenünk, mely a tanulók önkénytes adakozásából egy év alatt 130 ft-ra növekedett. Mert a kirándulásokhoz sem kell egyéb csak: pénz, pénz és megint — pénz.

7. A főreáliskolával kapcsolatos szakiskolák.

Ipar- és kereskedelmi szakiskola.

A főreáliskolával kapcsolatos szakiskolák.

Salamin Leo, kir. igazgató kinevezésével (1872.) új aera kezdődött főreáliskolánk történetében. Az iskola szellemének fokozatos magyarosodását másutt már említettem. Most röviden számot kell még adnom arról, mikép éreztette intézetünk az ő igazgatása alatt mindinkább befolyását városunk közművelődésében.

El nem vitathatja senki, hogy *Salamin* igazgató városunkban nemcsak megpendítette több igen fontos culturintézménynek eszméjét, hanem egyuttal azok realizálásában, megalapításában és fentartásában nagy fáradságot és buzgalmat is fejtett ki. Jórészt neki köszönhető, hogy városunkban már oly időben létesült egy *iparos és kereskedelmi szakiskola*, amikor a fővároson kívül hazánkban még alig találjuk nyomát az ily rendszeresített intézeteknek.

A főreáliskolával kapcsolatos ipariskola felállítás.

Salamin igazgató, kinevezése után alig egy évre, az 1873-ik évi decz. 1-én tartott tanári tanácskozmányban felveti azt az életrevaló eszmét, hogy a felnőttek oktatása helyett — mely a hallgatók folyton apadó számánál fogva czélszerűnek úgy sem bizonyult — a főreáliskolával kapcsolatosan egy rendes ipariskola állíttassék föl. Indítványa egyhangú helyesléssel találkozván, *Rösch Frigyes*, *Stuppacher Lajos*, *Ulber Máttyás* és *Dr. Wallner Ignác* tanárokból álló bizottság küldetett ki egy javaslat kidolgozása és előterjesztése végett. A javaslat elkészülvén, annak egy-egy példánya Sopron városa és vármegye Köztörvényhatósági Bizottságának, a Soproni Ker. Kereskedelmi és Iparkamarának, a Vallás- és Közoktatásügyi és a Kereskedelemügyi Ministeriumnak küldetett fel. Az az összes számbavehető factorok örömmel fogadták az eszmét s az intézet létrejöttéhez és fentartásához erkölcsi és anyagi támogatásukat kilátásba helyezték. Az igazgató és kerületi Kereskedelmi és Iparkamara buzgólkodására csakhamar megalakult egy »*Ipartanodai Egyesület*« is, amely a

kebeléből választott »*Ipartanodai bizottsággal*« együtt kezébe vevén az ügyet, rövid idő alatt diadalra juttatta a nemes eszmét. A vallás- és közoktatásügyi minister 200, a kereskedelemügyi minister 500 frtnyi évi segélyt bocsátottak az egyesület rendelkezésére. Sopronmegye 50, majd 100 és megint 150 frtot ajánlott fel e célra. Az Iparkamara 50, később 100 frttal járult az iskola fentartásához. Maga az »*Ipartanodai Egyesület*« 200 frtot fordított évente az iskolára; *herczeg Eszterházy Pál, városunk főispánja*, szintén 200 frtot adományozott. Sopron városa eleinte csak helyiségeket, fűtést, világítást adott és a tanszerek használatát engedte meg. Későbbben, az iskola fokozatos fejlődésével 378, majd 700 frtot utalványozott évenként ipariskolai czélokra.

Az anynyira óhajtott ipariskolát 1874-ik évi november 22-én, *Ballagi Károly*, kir. tanácsos tanfelügyelőnek, Sopron városának és megyéjének, az Ipar és Kereskedelmi Kamarának stb. képviselői jelenlétében, *Gonzalles Károly*, az »*Ipartanodai Egyesület*« elnöke ünnepélyesen meg is nyitotta, kezdetben csak 1 előkészítő és 1 műszaki tanfolyammal. Idővel fejlődésnek indult az életrevaló intézet. A közokt. Ministeriumnak 1882-ik évi augusztus hó 16-án kelt 23,439. sz. rendeletével új és teljes szervezetet nyert 4 tanfolyammal: 1 előkészítő és 3 műszaki osztálylyal; megalakult egyuttal az *Ipartanodai Bizottság* is, mely kivált az iskola anyagi ügyeinek gondozásával bízott meg. Ez iskola keletkezésétől fogva mai napig *Salamin Leo*, kir. igazgató vezetése alatt áll. Tanárai kezdetben kizárólag reáliskolai tanárok voltak. Idővel az osztályok folytonos szaporodása szükségessé tette, hogy a soproni evang. és kath. elemi iskolák egyes tanítói is alkalmaztassanak tanerőül, kivált az előkészítő osztályokban.

Mikor az 1884-iki idevágó törvény köteleességévé tette a köztörvényhatóságoknak, hogy községi alapból fentartandó községi ipariskolákat szervezzenek és állítsanak fel, akkor városunk már régóta virágzó ipariskolával dicsekedhetett. A városi ellátásba vett ipariskola a szervezeti szabályzat értelmében 4 előkészítő, 3 első műszaki párhuzamos, 1 második műszaki és 1 harmadik műszaki, tehát összesen: 8 osztályból áll. Az előkészítő és első műszaki osztályokban a tanulók előismeretek, és anyanyelvök szerint vannak csoportosítva. Az iskola fentartója a város, állami felügyelője *Szabó Károly*, kir. tanácsos, Sopronvármegye tanfelügyelője; ügyeinek vezetője és gondozója az *Ipartanodai Bizottság*. Az előadások a főreáliskola tantermeiben folynak télen 5—7-ig, nyáron 6—8-ig este. Rajzoktatás: vasárnap délelőtt és délután. A tanulók száma megközelíti a 700-at.

A közönségnek az az őszinte bizalma és elismerése, mely a főreáliskola és vele kapcsolatos ipariskola sikeres működését kísérte és folyton erősödött, feltűnő módon megnyilatkozott az 1887/8-ik tanév elején. Ugyanis a »*Soproni Kereskedelmi Testület*« (gremium) ez időben ujjaszervezvén az általa fentartott *kereskedelmi vasárnapi, tehát alsófoku szak-*

**Az iparisk.
megnyitása.**
(1874
nov. 22)

**Alsófoku
kereske-
delmi iskola**
(1877/8—
1889/90).

iskoláját, egyhangulag elhatározta, hogy az intézetet a főreáliskolához kapcsolja, igazgatójának vezetése alá helyezi és a tanítással a főreáliskola tanárait bizza meg. A tanártestület, bár némely tagjának szinte már neheze esett, hogy újabb megbízatást vállaljon, nem utasította vissza a bizalom ezen új nyilvánulását és elfogadta az ajánlatot. Az iskola 3 tanfolyamra volt szervezve. A tanítás kezdetben csak vasárnap délelőtt és délután folyt, későbbben szerda délutánján is. Az intézet tizenegy évig (1878/9—1889/90) állott a főreáliskolai tanártestület vezetése alatt. Az 1889/90-ik tanév elején az állami kereskedelmi középiskolához csatoltatott, mely kivált *Szabó Károly*, ügybuzgó tanfelügyelőnk kezdeményezésére és lankadatlan buzgolkádására már az 1884/5-ik tanév elején nyitvatott meg.

Bizonyára nem fogja szerénységségnek venni senki, ha főreáliskolánk érdeműl tudom be, hogy nem csak létrehozta városunkban ezt a két igen fontos és szükséges cultur-intézményt, hanem hogy egyuttal azok fentartásában és fejlesztésében évtizedeken át az önfeláldozásig menő buzgóságot is tanusított. Hiszen voltak évek, mikor a tanárok a jutalomra való minden kilátás nélkül, mégis lelkiismeretesen végezték kötelességüket az ipariskolában, csak hogy ezen, a város polgárságának anynyira szükséges, mondhatnám nélkülözhetetlen tanintézetet fentartsák és jövőjét biztosítsák. Csak az álszerénység szokott minden érdemet elhárítani magától.

8. Testi nevelés.

Tornászat és vívás.

Testgyakorlat.

Sopron geográfiai fekvésének és a nyugoti államokkal való könnyebb és sűrűbb érintkezésének tudható be, hogy hazánkban a tuzoltóság és testgyakorlat terén az uttörés pálmáját neki kell odaitélnünk. A régi iskolák tanárai közül sokan Ausztria és Németország szülöttei voltak. A Laehne-intézet tanárai, kik egyideig az evang. alreáliskolánál is működtek, jobbára a szomszéd német tartományokból toborzódtak. Nem esoda tehát, ha egyesek a saját hazájuk példáján felbuzdulván, városunkban is utat törni iparkodtak a nálunk akkor még teljesen elhanyagolt testgyakorlatnak is.

A tornászat kezdete Sopronban. (1863)

A testi nevelés csirái városunkban már 1843-ban kezdenek feltűnezni, mikor az evang. convent avval a kéréssel fordul a városi tanácshoz, hogy az ev. gyülekezetnél kicsiben már fenálló alreáliskolát községi pénztárból felekezeti jelleg nélküli reáliskolává alakítsa át és »a testedzés szempontjából vele egy tornászati gyakorló iskolát szervezzen.« A város helyt ad a kérelemnek és a tornát már »eine für die gesammte Einwohnerschaft dieser Stadt höchst wünschenswerthe, die körperlichen Kräfte der Jugend ausbildende gymnastische Übungsschule«-nek mondja a tanács egyik jegyzőkönyvében. De egyelőre sem a községi iskola, sem a tornatanfolyam

nem jött létre és valószínű, hogy ifjúságunk 1863-ig nem részesült rendes tornaoktatásban, mert a megelőző évek osztálynaplóiban a testgyakorlatra sehol rovatot nem talállok.

A reutlingeni (Württemberg) születésű *Rösch Frigyes*, most már nyugalmazott reáliskolai tanáré az érdem, hogy a 60-as évek elején megvetette városunkban a torna- és tűzoltóügynök az alapját. Az ő kezdeményezésének és fáradozásának sikerült 1863-ban egy torna-egyesületet alapítania és a tornaoktatást május havában megkezdenie. Dieséretére legyen mondván, ingyen tanította a jelentkezőket, csak hogy a nemes ügynök minél több hivat toborozhasson. A tanítás eleinte a *Király-vendéglő kertjében*, majd az evang. templom építészeti csarnokában, a téli hónapokban pedig a *Széchenyi-téri Lenk-ház helyiségeiben* folyt meglehetősen nagy számú tanítvánnyal. Rösch további buzgólkodásának sikerült állandó tornacsarnokot is emelni a már népszerűvé vált testedzésnek 1867-ben a *Papréten*, a városnak 1000 négyszögölnyi telkén, melyet az 1 ezüst frtnyi örökbérárért nagylelkűen átengedett a részvénytársulatnak e célra. *Ez volt Magyarországnak az első állandó és az igényeknek teljesen megfelelő tornacsarnoka*, mely ugyanazon évi szeptember 22-én nagy ünnepségekkel meg is nyitattott. Élénk és pezsgő volt itt azontúl az élet. Ettől fogva nem csak az egyesület tagjai és tornászai látogatták nagy számban a testgyakorlást ez új csarnokát, hanem az iskolák tanuló ifjúsága is, amely tehát ez időtől fogva mai napig rendes tornaoktatásban részesül. A soproni tanintézetek akkor 7 csoportban tornásztak már; köztük mindkét alreáliskola ifjúsága is, számra nézve 80—90-en; sőt egy 9 főből álló bátrabb leányesapat sem röstellt már akkor heti 2 órát szentelni az egészséges testedzésnek.

Állandó tornacsarnok. (1867 szept. 22)

Igy ment a dolog 1869-ig, mikor hazánkban is jobb napokra virradt a lenézett, az elhanyagolt testgyakorlás jobb sorsra méltó ügye. A törvényhozás ugyanis 1869-ben kimondja a tornatanítás kötelező voltát. E határozat városunkat, intézeteinket nem találja készületlenül, mert ifjúságunk akkor már 6 éve részesült a testgyakorlat áldásaiban. A város most véglegesen rendszeresíti a tornaoktatást; vezetésével *Rösch Frigyest*, később *Göhring Theophilt*, a »Soproni Torna- és Tűzoltó-Egyesület« költségén a külföldön diplomát szerzett jeles egyesületi tornatanítót bízza meg és szerződést köt az egyesülettel, hogy a tornaterem és szerek használatáért évi 345 frtnyi általányt fizet, mely később az államosítás után 240, sőt 180 frtra is leszállított.

A tornászat kötelező volta (1869)

Az iskola államosításának beköszöntével, 1876 január 1-én a magas Rendes tanács kormány abból az elvből indulván ki, hogy a fegyelem fentartása szempontjából célszerű a tornaoktatást az intézet rendes tanárainak kezébe összpontosítani, a tornaoktatással *Dr. Kárpáti Károlyt* és *Rösch Frigyest* bizta meg. Utóbbinak nyugdíjaztatása után 1884/5-ben *Bella Lajos*,

Rendes tanárok alkalmazása a tornaoktatásban (1876)

ennek lemondásával 1887/8-ban pedig *Dr. Mika Károly* vette át a torna-tanítást.

**Intézeti
tornacsar-
nok (1894)**

A tornaoktatás az 1893/4-ik tanév kezdetéig a *Torna- és Tüzoltó-Egyesületnek*, az iskolától 10 perecznyire fekvő tornacsarnokában folyt tehát, a hová az illető osztályok rendekben vagy kettősrendekben vonultak ki az illető tornatanár ellenőrzése alatt. Azonban ez év nyarán az egész épület a főreáliskola birtokába kerülván, hátulsó keresztépülete tornacsarnokká alakíttatott át és szeptember hó 15-ikén rendeltetésének át is adott. Azóta télen az intézeti csarnokban, nyáron kedvező időjárás esetén a csarnok előtti udvaron tornásznak az ifjak.

Tornajáték. Tornászati kirándulások. Játék- és versenytér.

**Tornajáté-
kok és tor-
nászati ki-
rándulások.**

Tudvalevő dolog, hogy a magas tanügyi kormány néhány év óta tornaoktatásunk eddigi rendszerének megváltoztatására törekszik olyformán, hogy a tornászati kirándulásokra és tornajátékokra, melyek közzé a labdajátékokat is soroljuk, kívánja a fősúlyt áthelyezni. Ez újításnak tornatanáraink eleget is tesznek részint úgy, hogy a tanuló-ifjúságot intézetünknek különben e célra nem igen alkalmas, mert nem elég tág udvarán játsztatják, részint pedig alkalmilag a tornászati kirándulásokkal kapcsolatosan a szabad természetben rendezett játékokkal. Az állam gondoskodott már arról, hogy mindkét tornatanár ez irányban kiegészíthesse szakismereteit, azért a múlt tanévben *Dr. Kárpáti Károly* az azt megelőzőben *Dr. Mika Károly* tornatanárokat Budapestre rendelte, hogy a játéktanfolyamban részt vegyenek. Sajnálattal kell azonban megjegyeznem, hogy tanulóink nagy elfoglaltsága, valamint városunk sajátságos klimatikus viszonyainál fogva a rendelkezésre álló hónapokban alig lehet itt-ott egy-egy délutánt találni, amely a tanulók egészségének veszélyeztetése nélkül tornászati kirándulásokra és tornajátékok gyakorlására felhasználható. Baj az is, hogy ez idő szerint a szükséges játékszerek hiával vagyunk még, mert az évi átalány nem bír meg annyiféle kiadást, a szülők áldozatkészségéhez pedig nem ildomos oly gyakran folyamodnia az intézetnek. Különben a tornatanároknak sikerült már részint gyűjtés, részint adakozás útján legalább a legszükségesebb labdákat és játékszereket beszerezniök.

**Játék- és
versenytér.**

De játszani rendszeresen és szabályosan nem lehet bárhol. Az iskolának szüksége van állandó és rendes játszótérre, mely adott alkalommal versenypályának is használható legyen, ha majd Sopron városára kerül a kerületi versenyek sora, melyeket a közoktatási kormány 1891/2. tanév folyamán rendszeresített. Hogy játszóterünk mai napig nincsen, azért a mulasztás vádjá sem a helybeli tornatanárokat és igazgatókat, sem magát a várost nem terheli. Három esztendő röpült el már fejünk felett, hogy a soproni középiskolák igazgatói és tornatanárai közös tanács-

kozmányukból kifolyólag egy játszótér érdekében fölemelték kérő szavukat a város tanácsánál, de a játszótér még mindig csak »jámbor óhajtas.« *Dr. Printz Ferencz*, városi tanácsos, *Kellner György*, vár. erdőmester és *Muck Ferencz*, vár. erdész buzgólkodásának sikerült mégis annyira vinni a dolgot, hogy a kiküldött bizottság megállapodott a »*Laub-leichten*« (Potschy-erdő) 5 holdnyi területében, ahol tornaversenyeken esetleg 2000 tanulónak is volna helye. A hivatalos lépések a területnek ily célra való átengedése iránt meg is történtek, de az ügy valahol és valahogyan annyira megfeneklett, hogy a város mai nap sem kapta meg a játszótér kihasítására vonatkozó engedélyt. Játszóterünk tehát ma még a »jövő titkát« képezi. De még sem. Ép e sorok corrigálása közben értesíti Sopron város polgármestere 1895-ik évi szeptember 30-ikán kelt hivatalos átiratában az igazgatóságot, hogy a m. k. Földművelési Ministerium f. évi 27,871 sz. leirattal megengedte, hogy a Potschy (Bocskay) erdőből az összes soproni középiskolák tanulói részére 5 katasztr. holdnyi terület játékternek kihasíttassék. Ez örömdetes hírre újabb tanácskozmányra gyűltek össze a helyb. középiskolák igazgatói és tornatanárai, hogy a szükséges teendőket megbeszéljék. Az ügy határozottan a kedvező megoldás stádiumába jutott. A város még a tél folyamán kivágatja a fákat és az egész területet 2 kisebb és 1 nagyobb játéktérre osztja be. Tavasszal hozzáfoghatunk a terület planírozásához s van reményünk, hogy a játéktér a jövő tanév elejével átadhatjuk rendeltetésének.

Tornaversenyek.

A soproni »*Torna- és Tűzoltó Egyesület*« időközi egyesületi tornász-**Helyi torna-**versenyei már korán fölébresztették városunkban az iskolai tornaversenyek **versenyek.** eszméjét is. Elvértve tartottunk tehát, rendesen a tornavizsgálattal kapcsolatosan, kizárólag reálisk. tanulóink részére ilyen versenyeket, melyek **Budapesti** azonban eleinte csak az egyes tornászok ügyességének és erejének fokmérői **első torna-**valának. Nagy örömet okozott tanulóink körében a közokt. kormánynak az **verseny** 1891-ben kiadott azon rendelete, melylyel a középiskolai tanulók torna- **(1891)** versenyeit rendszeresíti. Mindamellett az 1891. évi május hó 17-ikén és 18-ikán Budapesten tartott országos versenyben a tetemes költség miatt felső osztályainknak csak 17 tanulója vehetett részt. E verseny tanulóinkra nézve különben is meddő maradt. Részt a rossz időjárás, az idő rövidsége, a tanulók óriási száma, részint pedig az akkor még érthető tévedések a rendezésben lehetetlenné tették, hogy minden megjelent intézet bevonassék a verseny körébe. Így történt, hogy intézetünk csapata csak a felvonulásban és összgyakorlatokban vehetett részt, a többi productionból teljesen kiszorult. Az intézet különben mint résztvevő elismerő oklevelet kapott.

Soproni
középisko-
lák helyi
versenye.
(1892)

A koronázás 25-ik évfordulóját (1892) városunk nagy ünnepélyes-
ségek egész sorával ülte meg, egyebek között helyi tornaversenynyel is,
amelyben részt vettek az összes helybeli középiskolák. Ez alkalommal
összesen 14 tanulónk kapott elismerő oklevelet és különböző jutalomdíjat.
A kitüntettek közül kapott:

a) Távolugrásban: *Fáber Sándor* (VI. o.) a 2-ik, *Unger Sándor*
(V. o.) a 3-ik díjat.

b) Magasugrásban: *Br. Puteani István* (VIII. o.) az 1., *Hoffmann*
Frigyes (VIII. o.) a 4-ik díjat.

c) Nyujtón: *Fáber János* (VI. o.) a 2 első díjat.

d) Lovon: *Huszár Kálmán* (VII. o.) az 1., *Balogh János* (VIII. o.)
a 4-ik díjat.

Pozsonyi
kerületi
tornaver-
seny. (1894
szept. 27)

Az 1894/5-ik tanévben 2 tornaversenyben is vettünk részt és pedig
1894. évi szeptember 27-én *Pozsonyban* és 1895. május 30-án *Győrött*.
Első helyen 41, másodikon 55 tornászszal.

Pozsonyban részt vett csapatunk: a felvonulásban, a közös szabad-
gyakorlatokban, a katonai rendgyakorlatokban, a kötélhúzásban, a kötél-
mászásban, a szertornászatban. Az egyesek versenyeiben nyertek:

Krausz Sándor (VIII. o.) ezüst érmet gátversenyben, oklevelet
magas ugrásban;

Stocker György (VIII. o.) ezüst érmet magas ugrásban;

Gárdonyi Sándor (VIII. o.) oklevelet korláton;

Schmidt Béla (VI. o.) oklevelet korláton;

Krausz Sándor (VI. o.) oklevelet kötélmászásban;

Pollak Dávid (V. o.) oklevelet nyujtón és kötélmászásban;

Arthofer József (IV. o.) oklevelet kötélmászásban;

Krakovics Ferencz (IV. o.) oklevelet nyujtón.

Az intézet elismerő oklevelet kapott katonai rendgyakorlatokért és
a két tornatanár külön elismerő oklevelet kitűnő vezetésért.

Győri kerü-
leti torna-
verseny.
(1895
május 30)

A győri tornaversenyen csapatunk részt vett: a felvonulásban, az
összgyakorlatokban, a katonai rendgyakorlatokban, a Jäger-féle botgyakorla-
tokban, a füles labdajátékban és az egyesek versenyében.

Mint győztesek *ezüst érmet* kaptak:

Krausz Sándor (VIII. o.) sík- és gátversenyben, 3 érmet;

Ferber Andor (VIII. o.) magas ugrásban;

Zöhl Ernő (VI. o.) magas ugrásban.

Bronz érmet:

Polónyi Lajos (VII. o.) sík-versenyben;

Schmidt Béla (VI. o.) sík-versenyben.

Oklevelet:

Hellebronth Béla (VII. o.) rúd-ugrásban;

Polónyi Lajos (VII. o.) magas ugrásban;

Schmidt Béla (VI. o.) korláton;
Pollak Dávid (V. o.) nyujtón;
Renczes József (III. o.) nyujtón.
 A két tornatanár emlékérmét kapott.

* * *

A testgyakorlat kiegészítő részét a kardvívás képezi. Tanítja: *Dr. Vivás. Mika Károly* a 4 felső osztály önként jelentkező tanulóinak heti 2 órában.

9. Tankönyvek időrendi jegyzéke.

a) *A városi kath. alreáliskolában.*

Tankönyvek

(1850—1868)

1. *Vernaleken*: Deutsche Grammatik. 2. *Toepler*: Lehrgang der ung. **Városi kath.**
 Sprache. 3. *Mocnik F.*: Rechenlehre. 4. *Heiszig*: Vorschule zum perspec- **alreálisko-**
 tivischen Zeichnen etc. (Geom.) 5. *Bellingers*: Leitfaden zur Geogr. und **lában.**
 Geschichte és *Warhanek*: Österreichische Vaterlandskunde. 6. *Zippes*: **(1850—1868)**
 Lehrbuch der Naturgeschichte. 7. *Schabus*: Physik.

b) *Az ág. evang. elreáliskolában.*

(1853—1868)

1. *Schinagel*: Deutsche Grammatik és *Weber*: Literaturgeschichte; **Ág. ev.**
Mozart: Lesebuch. 2. *Turcsányi Lajos*: Gyakorlati magyar nyelvtan **alreálisko-**
 Ollendorf szerint és *Matich J.* Olvasókönyve. 3. *Hornyánski*: Leitfaden **lában.**
 zur vaterländischen Geschichte és *Beck*: Világtörténelem. 4. *Bellinger*: **(1853—1868)**
 Geographie és *Hauke-Környei*: Földrajz. 5. *Schmidl*: Grundzüge der
 Geografie. 6. *Carl Schwartz*: Sammlungen geschichtlicher Bilder. 7. *Nico-*
laus Fialkowski: Lehrbuch der Geometrie und des Zeichnens. 8. *Nagel*:
 Geometrie. 9. *Hinterberger*: Chemie. 10. *Hornig*: Chemie. *Strehl*: Rechen-
 buch. 11. *Thieme*: Naturgeschichte. 12. *Schillings*: Naturgeschichte. 13.
Fellöcker: Grundriss der Mineralogie. 14. *Mocnik*: Rechenbuch und
 Anschauungslehre. 15. *Schabus*: Leitfaden der Physik.

c) *A községi felekezeti jelleg nélküli főreáliskolában.*

(1868/9—1875/6)

1. *Vernaleken*: Deutsche Sprachlehre. 2. *Gredi*: Deutsche Dicht- **Közs. feleke-**
 kunst. 3. *Szemák*: Német irodalomtörténet. 4. *Alois Egger*: Deutsches **zeti jelleg**
 Lesebuch. 5. *Szvorényi*: Magyar szótan, mondattan, olvasókönyvek. 6. **nélküli**
Laky Kristóf: Irály- és költészettan. 8. *Névy László*: Írásművek elmélete. **főreálisko-**
 8. *Toldy F.*: Magyar irodalomtörténet és Olvasókönyv. 9. *Schubert*: **lában.**
 Grundzüge der Geographie. (Magy. ford. Kauffmann.) 10. *Hauke és* **(1868/9—**
1875/6)

Hauke-Környei: Földrajz. 11. *Somhegyi*: Világtörténelem. 12. *Horváth Mihály* után *Vaszary Kolos*: Magyarország története. 13. *Ribáry Ferencz*: Világtörténet. 14. *Ribáry F.*: Magyarország története. 15. *Mocnik Ferencz*: Számítan. 16. *Mocnik-Dr. Klamarik*: Mennyiségtan. 17. *Heiszer*: Vorschule zum geom. Zeichnen és 18. *Lesebuch der Geometrie*. 19. *Schnedar*: Leirati mértan. 20. *Pisko-Aujedsky*: Physika, ford. Kuhn. 22. *Pisko-Salamin*: Természettan. 23. *Schnedar*: Baukunde. 24. *Dr. Rothe-Say*: Vegytan. 25. *Quadrat-Bedel*: Chemie. 26. *Hinterberger-Say*: Vegytan. 27. *Roscoye-Lengyel*: Szerves vegytan. 28. *Petzval*: Kis géptan. 29. *Pokorny*: Természetrájk. 30. *Fellöcker*: Mineralogie.

d) A magy. kir. állami főreáliskolában.

(1876/7—1893/4)

Soproni m.
kir. állami
főreálisko-
lában.
(1876/7—
1894/5)

1. *Magyar nyelv és irodalom*. *Szvorényi*: Nyelvtan és Olvasókönyvek. *Ihász Gábor*: Nyelvtan. *Bodnár Zsigmond*: Olvasókönyvek. *Simonyi Zsigmond*: Nyelvtan. *Kármán Mór*: Olvasókönyvek. *Tomor-Váradi*: Olvasókönyvek. *Névy L.*: Irálytan, Szerkezzettan, Szónoklattan, Irásművek elmélete és hozzá Olvasókönyv. *Bodnár Zsigmond*: Irálytan és szerkezzettan. *Dr. Dengi János*: Stiliztika, Verstan és Olvasókönyv. *Lehr Albert*: Arany Toldija. *Toldi F.*: Irodalomtörténet. *Dr. Erödi Béla*: Költészettan, Irodalomtörténet és Olvasókönyv. *Beöthy Zsolt*: Irodalomtörténet és Olvasókönyvek.

2. *Német nyelv és irodalom*. *Schwicker*: Deutsche Grammatik és Stylbuch. *Fleischacker-Dr. Kárpáti*: Német nyelvten és Olvasókönyvek I—IV. kötet. *Alois Egger*: Deutsche Lesebücher für untere und obere Klassen. *Felsmann J.*: Lesebuch I—IV. kötet. *Felsmann J.*: Német tan- és Olvasókönyvek a felső osztályok számára. *Felsmann J.*: Német rhytmika alapvonalai. *Dr. Heinrich Gusztáv*: Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehranstalten I—IV. kötet. *Iványi István*: Leitfadent der deutschen Literaturgeschichte.

3. *Francia nyelv és irodalom*. *Ollendorf-Salamin*: Francia nyelvten és Gyakorlókönyv. *Salamin-Leupin*: Olvasókönyv. *Hofer-Mager*: A francia nyelv rendszeres tankönyve. *Bonneau*: Abrégé de la grammaire française. *Britannicus Gêruzez, Larive és Fleury*: 2-me année de grammaire. Francia remekírók egyes művei.

4. *Földrajz*: *Dr. Cherven Flóris*: Magyarország és a Földközi tenger medenczéje. *Dr. Hunfalvy János*: Földrajzai. *Hauke-Környei*: Földrajz. *Hauke-Környei-Kuttner*: Összehasonlító földrajz. *Mihályfi*: Magyarország és Ausztria. *Visontay*: Általános összehasonlító földrajz. *Requinyi Géza*: Európa politikai földrajza. *Roth*: Összehasonlító földrajz. *Salamin-Línkes*: Csillagászati földrajz elemei. *Cherven-Schneider*: Egyetemes földirati tan-

könyv. *Dr. Schmidt Ágost*: Physikai földrajz. *Cherven*: Osztrák-magyar monarchia földrajza.

5. *Történelem*: *Tankó János*: Magyarország története és Világtörténelem. *Ribáry Ferencz*: Magyarország oknyomozó története és Világtörténelem. *Ribáry*: A legujabb kor története. *Horváth Mihály*: Magyarország története. *Ribáry-Mangold*: Magyarország története: *Gaál Mózes* és *Helmér Ágost*: Magyarország története.

6. *Számtan és mértan*: *Mocnik-Szabóky*: Számtan. *Mocnik.-Dr. Klamarik*: Mennyiségtan. *Császár Károly*: Számtan. *Mocnik-Klamarik-Wagner*: Algebra és geometria. *Kriesz F.*: Szemléleti mértan. *Heiszig-Szabóky*: Vezérfonal a mértanhoz. *Császár Károly*: Geom. alaktan. *Kis János*: Constructiv planimetria. *Suppan Vilmos*: Ábrázoló geometria. *Kis János*: Gyakorl. ábrázoló geometria.

7. *Természettan*: *Pisko-Salamin*: Physika. *Pisko-Aujedsky*: Physika. *Fehér Ípoly*: Kísérleti természettan.

8. *Természe rajz*: *Pokorny-Dékány* természetrajzi tankönyvei. *Linkess*: Növénytan. *Kriesch*: Álattan, növénytan, ásványtan és földisme és *Kriesch-Simkovics* természetrajza. *Dr. Roth Samu*: Ásvány-, közet-, földtan- és növénytan. *Cserey Adolf*: Növényhatározó. *Thomé-Paszlavszky*: Az ember. *Báthory Nándor*: Állat- és növénytan. *Balló Mátyás*: Ásványtan.

9. *Vegytan*: *Balló Mátyás*: Vegytan és ásványtan. Szerves Vegytan. *Bierbauer-Lohrscheid*: Vegytan. *Hunkó-Szterényi*: A chemia elemei. *Reichenhaller Kálmán*: Által. anorg. és org. chemia.

10. *Bölcsélet*: *Dr. Klamarik-Lindner*: Bölcsélettan. *Dr. Pauer Imre*: Philosophiai Propedeutika.

11. *Latin nyelv*: *Schultz Dávid*: Latin Nyelvtan és gyakorló könyv. *Pirchala Imre*: Latin nyelvtan és mondattan. *Dávid-Pozder*: Anthologia latina. *Köpesdy Sándor*: Cicero válogatott levelei. Szemelvények latin remekírókból.

e) *A mult tanévben használt új kézi könyvek*:

Dr. Beke Manó: Számtan. *Fleischacker-Dr. Kárpáti*: Német Olvasókönyv III. és IV. kötet. *Dr. Roth Samu*: Az állattan alapvonalai. *Brachet*: Grammaire française.

Tanulóink.

Tanulóink. Két nagyobb városa van hazánknak, melyek védő bástyái nemzeti-ségünknek nyugat felé: *Pozsony* és *Sopron*. Mindkettőnek nagy cultur-missiója van. Mindkettőnek az a hivatása, hogy az idegenajku növendékeket nyelvben és szívben megmagyarosítsa és a nemzeti művelődésnek megnyerje. Sopron városa összes iskoláinak és kivált középiskoláinak az egyik közös hazafias feladata. De minthogy a gymnasiumok növendékei inkább az intelligensebb és mindenesetre magyarabb szellemű társadalmi osztályok fiaiból kerülnek ki: az áll. főreáliskolára hárul leginkább az a nehéz feladat, hogy a kisiparos és kereskedő osztály német-ajku esemeteiből — hisz ezek képezik növendékeink zömét — jó magyarérelmű honpolgárokat neveljen.

A mi iskolánk népét illeti, azon közel hatvan esztendőről (1836—1895), melyet immár megfutottunk, kevés szóval számolhatok be, mert hiszen a mellékelt 5 tabella számbeli kimutatása szinte fölöslegessé teszi a commentárt. Csak rövid képét adom tehát iskolánk népének, midőn a következő szakaszokban azok össz-számáról, anyanyelv, vallás- és illetőség, előmenetel és erkölcsi viselet szerint való csoportosításáról számolok be, mint olyan adatokról, amelyek az ifjúságot tekintve az intézet életében igen fontos szerepet játszanak.

1. Tanulóink szám szerint.

Lásd: az I. és II. tabellát.

Tanulóink szám szerint Az evang. népiskolával 1836—1853-ig kapcsolatos *reálcurusok* tanulóinak számáról nem szólhatok be, mert ezen időből csak egy néhány (I. és II. tabella) vizsgálati meghívó áll rendelkezésemre. Azonban ezek névsorából nagy valószínűséggel azt következtethetem, hogy ezen curusoknak általában kevés hallgatójuk lehetett, mert pl. az 1849-ik évről szólóban csak 21 tanuló nevét olvasom.

Tanulóink számát és ennek időközi hullámlását a városi alreáliskola (1850) és az ev. alreáliskola (1853) alapításától mai napig (1894/5) az I. alatti tabella és II. alatti grafikai kimutatás tünteti fel.

E számbeli kimutatás bizonyítja, hogy az önálló felekezeti alreáliskolák egyike sem volt képes számbavehető hódítást tenni a közönség körében. A tanulók száma csak az egyesítéstől, illetve a községi reáliskola alapításától (1868/9) fogva kezd fokozatosan emelkedni elanynyira, hogy 5 év alatt 107-ről 292-re szökik. A hat-osztályu reáliskola ugyanis a maga tagadhatatlan előnyeivel nagy vonzó erőt gyakorolt az ifjúságra. Mihelyt azonban a 8 osztálylyal beköszönt az érettségi vizsgálat is, egyszerre beáll a különben előrelátott apadás úgy szólván kivétel nélkül minden reáliskolában. Ezt a reactiót megérezte intézetünk is, mert 1875/6—1882/3-ik tanév alatt növendékeink száma 192-re, az eddigelé *minimális* számra apadt le. Innen kezdve, kivált a latin nyelv behozatala és az érettségi jogainak kiterjesztése óta újból fokozatosan emelkedik tanulóink száma egész a mult tanévig, amikor csak 3 tanulóval volt kevesebb, mint az 1872 3-ik tanévben eddig elért *maximális* szám: 289.

Készakarva vetem fel itt azt a kérdést, mi annak az oka, hogy az ily par excellence iparüző és kereskedő városban mint Sopron, eddig még 300-ra sem birt emelkedni a főreálisk. tanulók száma. Fölvetem a kérdést azért, hogy eloszlassam a néha és néhol felmerülő azt a balvéleményt, mintha iskolánk az itt uralkodó szigorúság miatt volna népszerűtlen. Ez már azért sem lehet igaz, mert fel kell tételeznünk minden egyes társintézetéről, hogy szintén az igazságos szigor álláspontjára helyezkedik, mint a mely nélkül haladás sem a tudományban, sem az erkölesben nem képzelhető. A jelenség magyarázata igen egyszerű és ebben foglalható össze: nemcsak a vidéken vagyunk közép- és polgáriskolákkal sűrűn körülvéve, hanem intézetünkön kívül magában Sopronban még más 4 középiskola is áll fen, amelyek mind a közös területből toborozzák tanítványaikat. Ezek pedig: a *Szt-Benedekrendi kath. főgymnasium* és a *Dunántúl egyedüli evang. főgymnasiuma*, kedvelt felekezeti intézetek, melyek nagy keresletnek örvendenek; továbbá a mindinkább izmosodó *Lachne-féle gymnasium* és az áll. keresk. középiskola. Ehhez számítható még a *Csöndes-féle* magánintézet, mely csak néhány esztendeje szünt meg. Ha tehát meggondoljuk, hogy pl. Pécsen és Győrött csak 1—1 főgymnasium áll fen a főreáliskola mellett, nincs mit csodálkoznunk azon, hogy ott a reálisk. tanulók száma immár meghaladja a 400-at, hiszen e helyeken az összes középiskolai tanuló-ifjúság csak két középiskola között oszlik meg, míg városunkban 5 középiskola ifjúságát szolgáltatja az aránylag úgysem nagy terület.

2. Tanulóink anyanyelv, vallás és illetőség szerint.

Lásd a III. tabellát.

E tabellához meg kell jegyeznem, hogy a kimutatást csak az 1875/6-ik tanévtől kezdve lehetett összeállítanom, tehát összes 20 esztendőről és pedig csak azon tanulókról, akik letették a vizsgálatot.

Tanulóink
anyanyelv,
vallás és

illetőség
szerint
(III. tabella)

A kimutatás nem szorul magyarázatra. Kiemelem mégis belőle, hogy ez idő alatt összesen 2222 és pedig 2141 német- és 81 más, kivált horvát-ajku tanulót iparkodtunk rátanítani az édes hazai szóra és megnyerni a magyar eszmének, a magyar állam hű és lelkes fiainak, ami bizonyára itt Ausztria határán, Bécs közelében, nem volt csekély és könnyű feladat.

Érdekes képet nyújt a *vallás* szerinti osztályozás képe, mely a kath. és ev. tanulóknak itt-ott csekély különbözettel való arányos hullámnzását, az *izraelita növendékeknek pedig folytonos növekvését mutatja úgy, hogy ez a mult tanévben körülbelül már elérte az össz-szám harmadát: a 93-at.* Azt bizonyítja e jelenség, hogy az izr. szülők nem igen rokonszenyeznek a felekezeti intézetekkel és inkább hajlanak az ő gyakorlati foglalkozásuknak jobban megfelelő reáliskolai oktatás felé.

Illetőségre nézve természetes, hogy a tanulók zömét a város lakossága szolgáltatja (1733), azután Sopronmegye (1141); a szomszéd megyék közül pedig kivált *Vas, Zala, Mosony és Győr.* Más megyékből csak sporadikusan jelentkeznek növendékek, de *Ausztriából* és a *külföldről* nem éppen ritkán, mint azt az elég magas szám (189) bizonyítja.

3. A tanulók előmenetele és magaviselete.

Lásd: a IV. tabellát.

Tanulóink
előmenetel
és magavi-
selet szerint.
(IV. tabella)

A tanulók előmenetelének és magaviseletének statisztikáját szintén csak az 1875/6-ik tanévtől kezdődőleg tehetem közzé és pedig a tanulás eredményét nem tantárgyanként, hanem csupán a haladás általános osztályzata szerint. Két évtizednek eme statisztikája azt mutatja, hogy a »jeles«-ek nem igen röpködnek intézetünkben, mert 1 tanévre átlagosan csak 7 »*általános jeles osztályzat*« csik; ellenben a tanulóknak majdnem egyharmada az »*elégtelenek*« közé kerül. Megjegyzendő azonban, hogy ezek fele körülbelül csak 1 tárgyból bukván meg, pótló vizsgálat után tovább haladhat. Ezeket és legujaban a 2 tárgyból bukott tanulók egy kis százalékát is leszámítva (mert ezek némelyike is javíthat), átlagosan körülbelül 12—13 %_o-ra tehetem azon tanulók számát, akik véglegesen elbukván, osztályismétlésre utasíttatnak.

A tanulók erkölcsi viselete általában »*szabályszerű*«-nek mondható. A csöndes eltávolítás és kizáratás nem sűrű vendég nálunk. De nem hallgathatom el azt a szomorú valót sem, hogy voltak éveink, mikor a testületünk kénytelen volt a legnagyobb szigorral eljárni azokkal szemben, akik nagyot vétettek az iskolai törvények ellen. A kimutatás szerint a »*kevésbé szabályszerű*« és »*rossz*« calculusok nem éppen ritkák nálunk; de ez abból is magyarázható meg, hogy a tanártestület érzékenyebb és czélszerűbb büntetési eszköz hiányában sokszor éppen ehhez kénytelen folyamodni, hogy a tanulót észére térítse. Egyébiránt, ha valahol, úgy itt

van helyén a nagyobb szigor, mert addig kell hajlítani a vesszőt, míg fiatal.

4. Érettségi vizsgálat.

Lásd: az V. tabellát.

**Érettségi
vizsgálat.**
(V. tabella)

Az első reáliskolai érettségi vizsgálat egész hazánkban, tehát Sopronban is, 1876-ban tartatott meg. Mai napig volt nálunk 20 rendes és egy pótérettségi, összesen 21. A maturánsok számát s az eredményt a többi érdekesebb tudnivalókkal együtt az V. tabella tünteti fel.

Érettségi vizsgálataink írásbeli tételei a következők:

A) A magyar nyelvből:

**Írásbeli
tételek a
magyar
nyelvből.**

- 1876: A szomorujáték és vígjáték jellemző különbségei.
1877: Mátyás király (jellemzés).
1878: Az 1825-iki országgyűlés hatása nemzeti és irodalmi viszonyainkra.
1879: Mily intézkedésekre birták M. Teréziát az 1866-ik évi országgyűlésnek határozatai?
1880: Irodalmi mozgalmak M. Terézia uralkodása végén.
1881: Kisfaludy K. jelentősége a magyar költészetben.
1882: A magyar történelem mint a nemzeti költészet forrása.
1883: A magyar nemzeti költészet fejlődése és hatása a közviszonyokra 1820—1848-ig.
1884: a) A gőz alkalmazása és hatása az emberiség művelődésére;
b) Az Anjouk uralkodása történeti és művelődéstörténeti szempontból, tekintettel irodalmunk akkori állapotaira;
c) Arany János költészete (jell.).
1885: a) Gr. Széchenyi István élete és hatása;
b) Mily eszmék vezérelték br. Eötvös Józsefet mint államférfiut és költőt egyaránt?
c) Aristoteles négy elemet ismert: tüzet, levegőt, vizet és földet. Megfelel-e ezen felfogás a manap uralkodó fogalmaknak?
1886: a) A levegő (physiko-chemiai tanulmány);
b) II. Rákóczy Fer. felkelésének okai és lefolyása;
c) Bánk bán (ismertetés);
d) Vörösmarty és kortársainak befolyása a nemzeti szellemre.
1887: a) Mit tett Széchenyi Magyarországért?
b) A testi és lelki élet közti összefüggés;
c) Költészetünk jellemzése 1820-tól mai napig.

- 1888: a) A magyar nemz. költészet polit. és cultur-eszmék szolgálataiban;
b) A víz szerepe a természet háztartásában.
- 1889: a) A magyar nemz. művelődés szünetelésének okai e század első negyedében és gyors felvirágzásának tényezői a század második negyedében;
b) A tűz az ember szolgálataiban.
- 1890: a) A tűz az ember szolgálataiban;
b) Szt.-István intézményei.
- 1891: a) A legnevezetesebb légköri tünetmények okai és jelentősége a természet háztartásában.
b) Megérdemli-e I. Lajos, magyar király, hogy »nagy«-nak mondjuk?
c) Berzsenyi mint ódaköltő.
- 1892: a) Széchenyi reformtörekvései és hatásuk a magyar irodalomra és társadalomra;
b) A víz forgása a természetben.
- 1893: a) II. József rendeleteinek hatása a nemzeti öntudat ébresztésére.
b) Mily szerepet játszott költészetünk a jelen század reformmozgalmaiban.
- 1894: a) A bécsi magyar testőrgárda érdemei közéletünk és irodalmunk föllendülésében;
b) A magyar alkotmány fejlődése főbb vonásokban.
- 1895: a) Bánk bán mint tragikus hős;
b) A külső természet hatása az emberre;
c) A XIX. század magyar költőinek befolyása a politikai életre.

A német nyelvből.

B) Német nyelvből:

- 1876: Solon és Croesus (ford.)
1877: Tatárjárás (ford.)
1878: Természettani szemle a szobában (ford.)
1879: »Szeresd a hazát!« (részlet Kölcseyből, ford.)
1880: Hazafias érzés a kunyhóban (ford.)
1881: —
1882: A »Tiszáról« (ford.)
1883: Részlet Deák Ferencz: húsvéti cikk-éből (ford.)
1884: a) A becsületesség (ford.)
b) Goethes Zusammenwirken mit Schiller (szabad dolg.)
1885: a) Deák Ferencz levele (ford.);
b) Der Edle lebt auch nach dem Tode fort und ist so wirksam, als wenn er lebte (főig. által kitűzött szabad dolgozat);

- c) Schillers Leben und Wirken (szab. dolg.).
- 1886: a) Három barát (ford.);
 b) Föltalálás és fölfedezés (ford.);
 c) Iphigenie auf Tauris v. Goethe (szab. dolg.);
 d) Das Nibelungenlied (szab. dolg.).
- 1887: a) Három barát (ford.);
 b) Histor. Grundlage und Vorfabel des Lustspieles Minna v. Barnhelm oder das Soldatenglück von Lessing (szab. dolg.).
- 1888: a) Lessings Verdienste um die deutsche Litteratur (szab. dolg.);
 b) A tűzokádó hegyek (ford.).
- 1889: a) A világosság hatásáról (ford.);
 b) Die Zunge, das wohlthätigste und verderblichste Glied des Menschen (szab. dolg.).
- 1890: a) Mátyás király (ford.);
 b) Goethes Leben und Wirken (szab. dolg.).
- 1891: a) Az erény útja (ford.);
 b) Armuth und Reichthum nach ihrem Einflusse auf die Sittlichkeit. (szab. dolg.).
- 1892: Schule und Leben (szab. dolg.).
- 1893: a) Erwartung und Erfüllung. In den Ocean schiffte mit tausend Masten der Jüngling, still auf gerettetem Boot treibt in den Hafen der Greis (szab. dolg.);
 b) A beszéd jellemzi az embert (ford.).
- 1894: a) Mátyás király udvarának tudom. műveltsége (főig. tétel, ford.);
 b) Über den Nutzen der Naturwissenschaften für das geistige Leben der Menschen (szab. dolg.).
- 1895: Egmont (ford.).

C) *Francia nyelv*ből:

A francia
nyelvből.

- 1879: A jó szomszédok (ford.)
- 1880: —
- 1881: A köszénről (ford.)
- 1882: —
- 1883: —
- 1884: Nagy Károly (ford.)
- 1885: A régi görögök és rómaiak istenségei (ford.)
- 1886: a) XII. Károly, svéd király (ford.)
 b) A patkó (ford.)
 c) Racine (ford.)
 d) Formation du pluriel dans les noms, y compris les noms composés (szab. dolg.)

- 1887: Kiesinyét röpülni tanító fecske (ford.)
 1888: Hamilear álma (ford.)
 1889: A becses növény (ford.)
 1890: A fiui szeretet (ford.)
 1891: Jean Racine (ford.)
 1892: Laménais (ford.)
 1893: A régiek hálátlanságáról (ford.)
 1884: a) A vörösbegy (ford.)
 b) Molière, sa vie et ses oeuvres (szab. dolg.)
 1895: Marseille alapítása (ford.)

D) Menynyiségtanból:

**A menynyi-
ségтанból.**

- 1876: a) Valamely tőke 1 évi kamatjával együtt 4725 frtot tesz. Ha a tőke 500 frttal és a százalék száma egygyel nagyobb volna, 5300 frtot tenne. Mekkora a tőke és hány százalékra volt kiadva?
 b) Mikép fejezi ki az elemző mértan, hogy:
 1) 3 pont egy egyenesben fekszik?
 2) 3 egyenes egy ponton megy keresztül?
 c) határoztassanak meg $x^3 + a = 0$ egyenletnek gyökei.
 1877: a) Soroltassanak fel és bizonyítottassanak be azon tételek, melyek ferdeszögű síkháromszögek feloldására szolgálnak;
 b) $8x + y + z = 5$
 $5x + 3y = 23$ egyenlet oldassék meg positiv egész számokban;
 c) Származtassék le a kör sarkegyenlete.
 1878: a) Hány %-ra kell 16,000 frtot a takarékpénztárba tenni, hogy 11 év alatt kamatos kamattal anynyi legyen belőle mint 24,000 frtból 4% kamatos kamattal 6 év alatt?
 b) Bizonyos körnek 5 méternyi rádiusa van; számítottassék ki az abba irt szabályos ötszög területe.
 1879: a) Bizonyos függélyes hasábnak alaplapja szabályos ötszög, melynek oldala a méretszámmal bir; a hasáb magasságának méretszáma: m .
 1) mekkora a hasáb T felülete?
 2) mekkora annak K köbtartalma?
 3) mi lesz azon köb élének méretszáma, melynek köbtartalma a hasábéval egyenlő?
 4) mi lesz a felelet az a) b) c) alatti kérdésekre, ha $a = 10$, $m = 100$?
 b) Vizsgáltassék meg $x^2 + Ax + B = 0$ egyenlet együtthatóinak a gyökökkel való összefüggése.

- c) Származtassék le a hajtalék csúcsponthi egyenlete.
- 1880: a)
$$\left. \begin{aligned} \frac{x^3 + y^3}{x - y} &= \frac{a^3 + b^3}{a - b} \\ x + y &= a + b \end{aligned} \right\} \text{ egyenletek rendszere megoldandó.}$$
- b) Csonka kúp köbtartalma **K** szám alatt van meghatározva; magasságának méretszáma **m**, az alsó alapkör sugaráé **R**. Mekkora a felső alap sugara?
- 1881: a) Valaki 2 éves fiának 25 éves korában 4000 frtot akar biztosítani kamatos kamat mellett és pedig előleges betétet. Kérdés: mennyit kell évenként fizetnie, 5%-ot számítva, hogy a föntebbi összeget a kitűzött időben fölvehesse?
- b) Valamely égi test tömege **A**, egy másiké **B**, távolságuk egymástól **d**. Kérdés: középponti távoluk mely pontjában fog egy harmadik test mindkettő által egyenlő erővel vonzatni?
- 1882: a) $2x^3 = 54$ egyenletet teljesen meg kell oldanunk;
- b) Szerkeszszük azon derékszögű háromszöget, melyben az átfogóra való magasság és a befogók összege $= s$.
- 1883: a) Csonka, függélyes körkúpnek 17 és $3\frac{4}{m}$ sugarai vannak, az oldal 45° alatt hajlik az alaphoz; mekkora ezen kúp felülete és köbtartalma?
- b) 300 két részre bontandó, melyek elseje 1-gyel kisebbítve 9-czel, másika 7-tel nagyobbítva 11-gyel osztható.
- 1884: a) **r** sugárral bíró kör olykép osztandó 2 részre koncentrikus kör segélyével, hogy a belső kör mértani középarányosa legyen a másik két síkalaknak;
- b) Két szám különbsége 11; a nagyobbik 13-mal osztható, a kisebbik 3-mal; mely számok ezek?
- 1885: a) Egy ásványdarab, melynek tömötsége 3, parafára van ragasztva. A parafa tömötsége 0.24; az egész összetett testnek tömötsége akkora mint a vízé, súlya pedig 115 kg. Mennyit nyom az ásványdarab?
- b) Valamely gömbsegmentum magassága 4.5 m, alapjának sugara 6.1 m; mekkora a felszíne és köbtartalma?
- 1886: a) Ezüst forintunk finomsága 0.9. Mekkora annak fajsúlya, ha az esüsté 10.474, a vörös rézé pedig 8.758?
- b)
$$x - y = \frac{a^2 - b^2}{(a + 1)(a - 1)}, \quad \frac{1}{x} - \frac{1}{y} = \frac{(b - 1)}{(a - 1)(b - 1)}$$
 egyenletekből határoztassék meg **x** és **y**.
- c) Valaki kölcsön vett bizonyos összeget 10 évre 4%-os kamatos kamatra. A kapott pénzt azonban másnak szolgáltatatta át 5%-os kamatos kamatra. A 10 év leteltével vissza-

fizette tartozását 1000 frt nyereséggel. Mekkora volt az eredeti kölcsön, ha a kamatozás évenként történt?

d) Egy rhombus területe 8.976 cm^2 ; egyik szöge $85^\circ 44'$. Mekkora a rhombus oldala, másik szöge és 2 átlója?

e) Egy ferde paralelepipedon egyik szögletében $a = 4$, $b = 5$, $c = 9$ élek találkoznak. Az élek szögei a következők: $(ab) = 35^\circ 40'$; $(ac) = 42^\circ 15'$ és $(bc) = 51^\circ 16'$. Mekkora a térfogat?

f) A $9. x^2 - 100 y^2 =$ görbének micsoda pontjához tartozó érintő hajlik az abszcissatengelyhez 60° -nyi szög alatt?

1887: a) Mely reális szám bír azon tulajdonsággal, hogy ötszöröse megszorozva a közte és 5 közt levő különbség négyzetével 250-nel többet ad mint ama szám köbe?

b) Keressük az $y^2 = 8x - \frac{1}{4}x^2$ görbe $M(25.6, 6.4)$ és $M_2(20.48, -7.68)$ pontjaihoz tartozó érintők átmetszési pontjainak távolságát ama két ponton átvonuló egyenestől.

1888: a) Valamely aránylatban a külső tagok összege $= 24$, a belső tagok összege $= 16$, valamely tag négyzeteinek összege $= 580$. Állítsuk fel az aránylatot.

b) Adva van egy görbe vonal, egyenlete $y^2 = 5x - \frac{1}{4}x^2$, és egy egyenes egyenlete: $27 = 7x - 120$; kerestetik a 2 vonal átmetszési pontjaiban a görbéhez húzott érintők egymáshoz való hajlása.

1889: a) Valamely geom. haladvány hetedik tagja egyenlő a hányadossal; második és negyedik tagjának összege $= \frac{52}{81}$;

kerestetik a haladvány első tagja és hányadosa;

b) Keressük az $y^2 = 24x + x^2$ görbe $M_1(-25, +5)$ és $M_2(+8, +16)$ pontjaihoz tartozó érintők és a két adott ponton keresztülmenő egyenes által bezárt háromszög területét.

1890: a) Mily három különnevezetű törtet, melyeknek nevezői relatívprimszámok, kell összeadnunk, hogy $\frac{788}{935}$ öt kapjunk?

b) Az a élű szabályos tetraëdron köré írt kúpot alapjával párhuzamos sík által csonka kúppá alakítottuk, melynek palástja a tetraëdron felszínével egyenlő. Mi a metszési idom területe?

1891: a) Négy szám arithmetikai haladványt képez; négyzeteiknek összege 334, az első és harmadik szám sorozata $= 40$. Határozzuk meg e számokat.

- b) Valamely $r = 15.8$ cm. sugaru és $m = 12$ cm. vastagságú körlemez ugyanoly vastagságú üres gömbbé alakíttatik át. Mi lesz a külső és belső gömbfelület sugara?
- 1892: a) Három szám folytonos aránylatot képez; a három szám összege 49, négyzeteiknek összege 931. Melyek a számok?
- b) Valamely egyenes csonka körkúp köbtartalma 1670.48 m^3 , magassága 12 m. Mekkora a két alapkör sugara, ha azok területeinek összege 304.58 m^2 , $\pi = 3.14$.
- 1893: a) Két, egy irányban haladó rugalmatlan golyó, összeütközés után 40 m. sebességgel halad tovább. Mekkora volt összeütközésük előtt sebességök, ha tömegük 25, illetőleg 36 kgr.?
- b) Valamely 37 cm. sugaru gömböt csonka kúppá kell átalakítanunk; mi lesz a kúp két alapkörének sugara, ha magassága 25 cm. és a két alapkör területének összege a gömb felületével egyenlő?
- 1894: a) Sopronnak ez évben fölépítendő városháza 360.000 frtba kerül. Ha a város az építési költségek fedezésére oly kölcsönt köt, hogy azt 50 év alatt $6\frac{1}{4}\%$ -os törlesztéssel visszafizeti; hány százalékkal kell 57%-os beladóját fölemelni, ha beladója fejében 161.600 frtot szed be?
- b) Az egyenes csonka kúp két körlapjának területe együtt 100 dm., e két körlap területeinek aránya 4:3, az oldalél a nagyobbik alaphoz $68^\circ 15' 13''$ szöglet alatt hajlik. Mi a köbtartalom és a felület?
- 1895: a) 1200 frt. évjáradék 12 évig minden év végén esedékes. Átalakítandó oly járadékká, mely 15 évig minden félév végén fizetendő. Menynyi lesz az új járadék 4%-át véve?
- b) Valamely egyenes kúp tengelymetszetében a csúcsház $70^\circ 40'$, az alapkör kerülete 84.9 m. Mily nagy a felület és köbtartalom?

I. tabella.

A beiratkozott tanulók száma 1850/1—1894/5.

Tanév	Az iskola jellege	o s z t á l y o n k é n t										Összesen
		I. A.	I. B.	II. A.	II. B.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
1850—51	Városi kath. alreál. (adatai I. A. és II. A. alatt.)	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
1851—52		29	—	14	—	—	—	—	—	—	—	43
1852—53		41	—	18	—	—	—	—	—	—	—	59
1853—54		37	37	30	7	—	—	—	—	—	—	111
1854—55		39	30	25	10	—	—	—	—	—	—	104
1855—56		41	28	35	12	—	—	—	—	—	—	116
1856—57		35	27	27	14	—	—	—	—	—	—	103
1857—58		46	26	30	14	5	—	—	—	—	—	121
1858—59		45	22	27	12	13	—	—	—	—	—	119
1859—60		36	19	29	16	8	7	—	—	—	—	115
1860—61	Városi evang. alreál (adatai I. B., II. B., III. és IV. alatt.)	38	18	22	9	2	—	—	—	—	—	89
1861—62		30	16	16	7	—	—	—	—	—	—	69
1862—63		29	29	21	13	—	—	—	—	—	—	92
1863—64		44	24	17	20	—	—	—	—	—	—	105
1864—65		42	18	36	11	—	—	—	—	—	—	107
1865—66		50	14	29	11	—	—	—	—	—	—	104
1866—67		45	20	23	9	—	—	—	—	—	—	97
1867—68		50	28	20	9	—	—	—	—	—	—	107
1868—69		83	—	59	—	15	—	—	—	—	—	157
1869—70		49	52	58	—	36	12	—	—	—	—	207
1870—71	Szab. kir. Sopron városi hitfelekezeti jelleg nélküli reálisk.	47	56	84	—	39	30	8	—	—	—	264
1871—72		43	62	74	—	38	36	22	3	—	—	278
1872—73		53	52	70	—	48	37	20	12	—	—	292
1873—74		71	—	66	—	50	30	20	15	—	—	252
1874—75		69	—	49	—	46	44	25	19	—	—	252
1875—76		63	—	53	—	30	17	33	32	14	—	242
1876—77		42	38	44	—	34	25	14	29	17	7	250
1877—78		58	—	31	32	32	30	18	9	13	12	235
1878—79		37	—	50	—	50	26	23	16	7	11	220
1879—80		50	—	35	—	36	35	18	19	10	6	209
1880—81	M. kir. állami főreáliskola	58	—	35	—	23	24	25	15	14	9	203
1881—82		61	—	39	—	27	22	6	19	9	14	197
1882—83		52	—	52	—	22	20	17	4	16	9	192
1883—84		70	—	36	—	36	20	12	16	4	16	210
1884—85		85	—	51	—	26	20	14	11	17	3	227
1885—86		38	38	58	—	34	17	10	11	14	8	228
1886—87		60	—	57	—	36	21	11	12	12	13	222
1887—88		36	35	47	—	38	28	12	8	1	11	225
Átvitel		2517		1673		724	501	308	250	157	119	6249

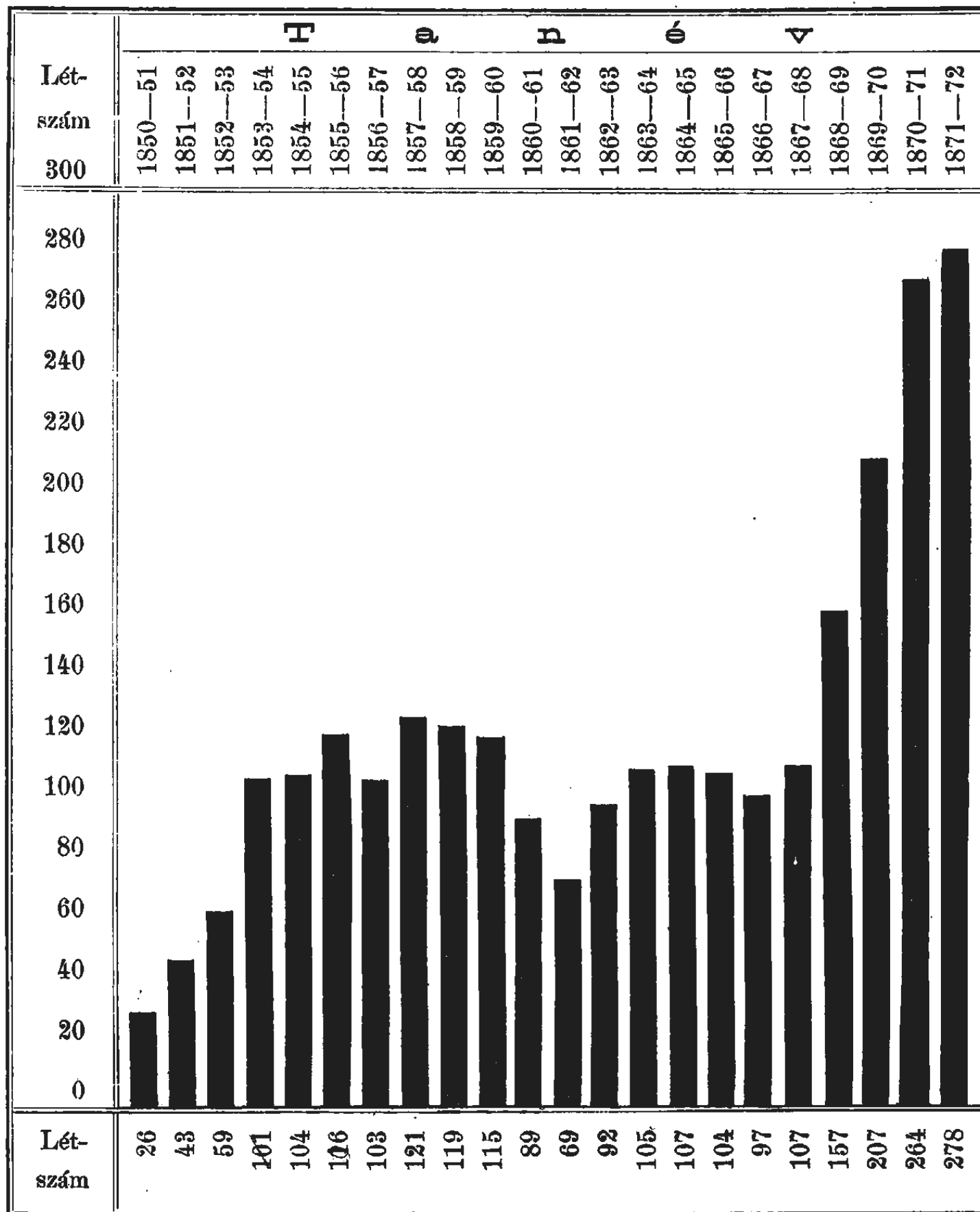
Tanév	Az iskola jellege	o s z t á l y o n k é n t										Összesen
		I. A.	I. B.	II. A.	II. B.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
Áthozat		2517		1673		724	501	308	250	157	119	6249
1888—89	M. kir. állami főreáliskola	38	37	43	—	32	25	17	6	5	10	213
1889—90		29	29	59	—	33	30	14	13	4	5	216
1890—91		30	31	47	—	42	27	16	12	10	4	219
1891—92		70	—	43	—	37	34	19	10	9	10	232
1892—93		64	—	50	—	37	29	18	17	9	10	234
1893—94		40	41	54	—	45	36	23	19	15	9	282
1894—95		43	44	58	—	35	40	22	17	14	16	289
Összesen :		3013		2027		985	722	437	344	223	183	7934

II. ta-

A tanulók száma

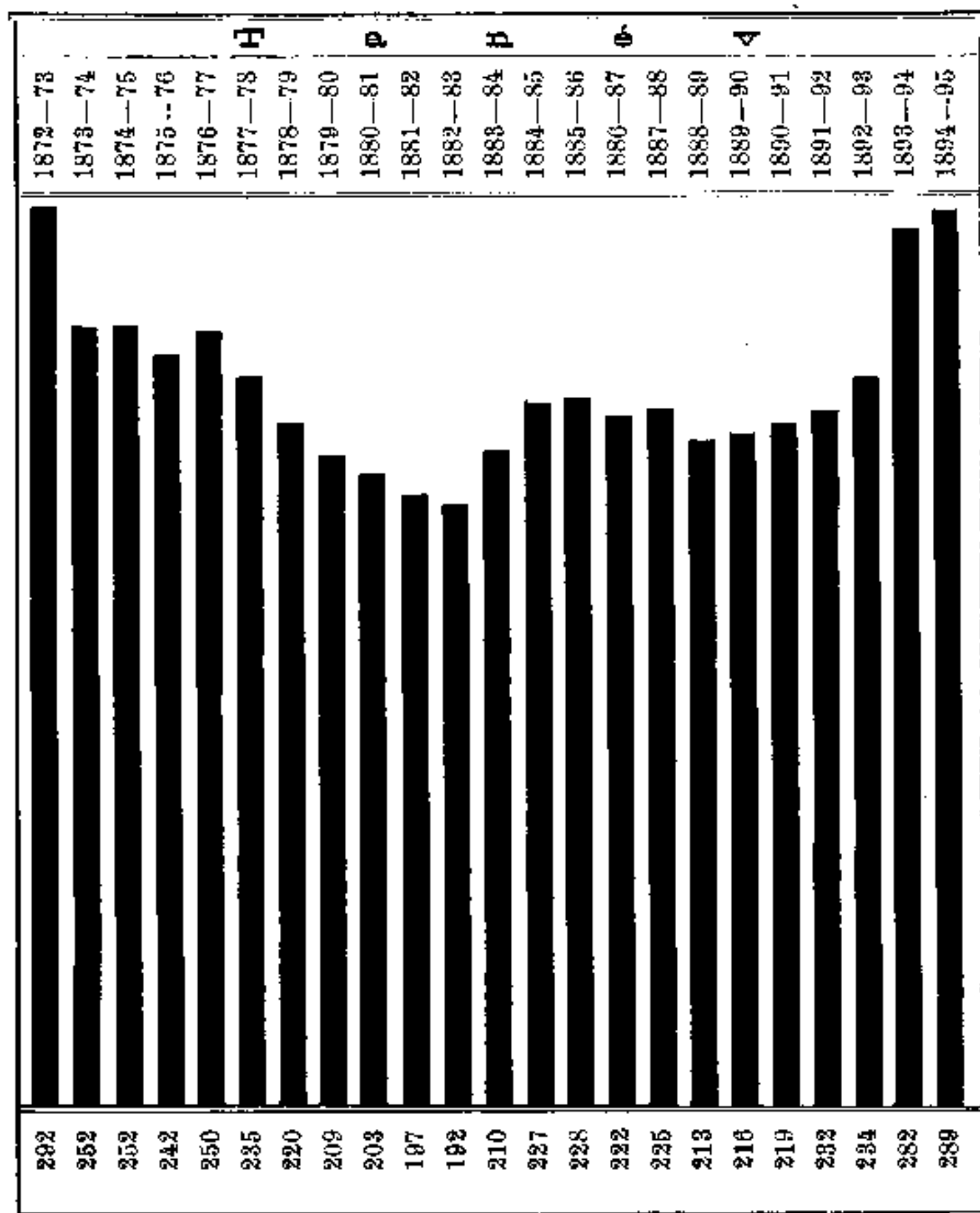
1850/1—

bella.

grafice feltüntetve.

1894 s.

III. tabella.

A vizsgálatot tett tanulók statisztikája 1875/6—1894/5-ben
szám, vallás, anyanyelv és illetőség szerint.

Tanév	A vizsgálatot tett tanulók száma	vallásra nézve volt					anyanyelvre nézve volt			illetőségre nézve volt			
		róm. kath.	ág. evang.	ev. reform.	gör. k.	izraelita	magyar	német	más nyelvű	helybeli	megyebeli	más megyebeli	külföldi
1875—76	222	117	55	3	1	46	109	113	—	60	73	73	16
1876—77	225	129	47	2	—	47	107	110	8	63	74	73	15
1877—78	213	118	51	2	—	42	101	107	5	71	67	63	12
1878—79	209	108	53	2	2	44	93	110	6	71	69	60	9
1879—80	197	108	46	3	1	39	97	95	5	59	77	45	16
1880—81	191	102	46	1	1	41	92	94	5	64	63	55	9
1881—82	186	112	42	—	1	31	87	94	5	67	63	42	14
1882—83	180	94	46	1	1	38	83	92	5	68	57	48	7
1883—84	188	95	39	1	—	53	87	98	3	75	60	45	8
1884—85	208	99	41	1	1	66	99	103	6	78	69	53	8
1885—86	208	100	42	—	—	66	98	105	5	89	51	60	8
1886—87	202	98	48	3	—	53	96	103	3	87	42	60	13
1887—88	208	99	49	5	—	55	87	117	4	85	52	64	7
1888—89	201	93	52	3	—	53	89	107	5	76	48	68	9
1889—90	192	82	50	5	—	55	96	94	2	105	42	40	5
1890—91	207	106	50	2	—	49	86	117	4	112	40	50	5
1891—92	213	113	44	2	—	54	93	117	3	95	44	64	10
1892—93	226	128	39	3	—	56	112	112	2	103	51	65	7
1893—94	260	126	47	3	—	84	142	117	1	150	39	63	8
1894—95	262	118	48	3	—	93	122	136	4	155	60	44	3
Összesen :	4198	2145	935	42	8	1065	1976	2141	81	1733	1141	1135	189

IV. tabella.

A tanulók előmenetele és magaviselete 1875/6—1894/5.

T a n é v	A vizsgálatot tett tanulók száma	Előmenetelre nézve volt						Magaviseletre nézve volt				
		Mindenből jeles	Mindenből legalább jó	Mindenből legalább elégs	Egyből elégtelen	Kettőből elégtelen	Többől elégtelen	jó	szabály- szerű	kevésbé szabályszerű	rossz	Nem osz- tályoztatott
1875—76*)	222	14	38	111	16	15	28	199	18	3	—	2
1876—77	225	9	41	83	35	11	46	158	49	—	15	3
1877—78	213	9	42	113	26	7	16	165	47	—	1	—
1878—79	209	6	33	107	34	4	25	186	23	—	—	—
1879—80	197	4	22	116	34	2	19	160	34	—	2	1
1880—81	191	2	27	98	35	12	17	146	42	—	—	3
1881—82	186	3	28	110	22	10	13	133	51	—	—	2
1882—83	180	1	27	111	17	6	18	105	66	9	—	—
1883—84	188	4	24	105	23	15	17	100	76	9	—	3
1884—85	208	3	27	91	30	12	45	100	88	19	—	1
1885—86	208	6	26	104	33	10	29	103	86	13	2	4
1886—87	202	10	29	116	23	6	18	110	81	8	—	3
1887—88	208	10	19	109	33	5	32	123	76	8	—	1
1888—89	201	9	23	98	28	11	32	104	79	10	—	8
1889—90	192	11	17	103	35	5	21	99	72	7	—	14
1890—91	207	7	15	119	34	14	18	124	62	6	—	15
1891—92	213	9	22	119	36	6	21	133	60	5	—	15
1892—93	226	9	25	133	34	12	13	155	60	—	—	11
1893—94	260	11	42	123	37	20	27	122	115	5	—	18
1894—95	262	9	49	128	38	17	21	176	69	3	—	14
Összesen :	4198	146	576	2197	603	200	476	2701	1254	105	20	118

magán-
tanulók

*) 1875/6-ik tanévben úgy előmenetel mint viselet tekintetében 6 calculus lévén, a kitünőt és jelest „jelesnek“, az elégtelent és rosszat „elégtelennek“, a viseletben a példást, dicséretet és jót „jó“-nak vettem.

V. tabella.

Az érettségi vizsgálatok eredménye 1876—1895.

M i k o r	Jelentkezett	Írásbeli tett	Szóbeli tett	Érettségi nyil- vánztatott			Javító vizsgálatra utasított	Ismétlő vizsgá- latra utasított	Vizsgálati elnök	Kormány- biztos
				jelesen	jól	egyszerűen				
1876. jun. 17—18.	11	9	9	—	—	7	1	1	Dr. Kádas Rudolf	Horváth Ignác
1877. jun. 25.	7	7	5	2	—	3	—	—	»	Szily Kálmán
1878. jun. 27.	9	9	8	—	—	7	1	—	Dr. Németh Antal	Horváth Ignác
1879. jun. 19—20.	10	10	10	3	—	5	2	—	»	»
1880. jun. 25.	5	5	3	—	—	3	—	—	»	»
1881. jun. 20.	7	7	7	1	—	5	1	—	»	Dr. Nagy Dezső
1882. jun. 22—23.	13	13	12	4	—	7	1	—	»	—
1883. jun. 18.	9	9	9	—	—	8	1	—	»	K. Jonás Ödön
1884. jun. 13—14.	16	16	16	1	5	5	5	—	»	—
1885. jun. 22.	3	3	3	—	2	1	—	—	»	K. Jonás Ödön
1886. jun. 24.	8	8	7	—	3	4	—	—	»	—
1887. jun. 24.	11	11	11	1	4	5	1	—	»	Dr. Asbóth Emil
1887. szept. 9.	1	1	1	—	—	1	—	—	»	—
1888. jun. 10—11.	10	10	9	3	1	5	—	—	»	—
1889. jun. 26.	10	10	10	—	3	4	3	—	»	Dr. Hunyady Jenő
1890. jun. 12.	5	5	5	2	2	1	—	—	»	Dr. Medveczky Fr.
1891. jun. 26.	4	4	4	1	1	2	—	—	»	—
1892. jun. 20—21.	9	9	9	2	4	2	1	—	»	—
1893. jun. 19.	10	10	10	3	4	2	1	—	»	—
1894. jun. 4—5.	8	8	8	1	2	2	3	—	»	—
1895. jun. 14—15.	16	16	15	—	7	5	3	—	»	—
Összesen :	182	180	171	24	38	84	24	1		

VI.

Szertáraink.

Szertáraink alapítása egyidőre esik a két felekezeti alreáliskola keletkezésével, tehát 1850-től, illetőleg 1853-tól számítható. Az ezeket megelőző evang. reál-cursusnak nem volt külön felszerelés és szertára, mert a convent jegyzőkönyvei ismételen is arról tesznek említést, hogy a cursus tanára az evang. főgymnasium szertárait használja az oktatásnál.

Az 1850-ben és 1853-ban keletkezett városi kath. és ág. evang. alreáliskolákat a szükséges bútorzattal és tanszerekkel a fentartó város, illetőleg az evang. convent pénztára látta el. De már ez időben is sűrűn találkozunk egyes jótevők neveivel, akik kisebb-nagyobb adományokkal, sőt az oktatáshoz szükséges kész tárgyakkal és készülékekkel is gyarapították az akkor természetesen még nagyon szegény felszerelést. A két iskolának ez időbeli bútorzatára vonatkozó adataim nincsenek; de úgyis elképzelhetjük, hogy az kezdetben csak a legégetőbb szükségletnek megfelelő lehetett. A két párhuzamos alreáliskola tanszergyűjteményére vonatkozólag megbízható adataim lévén, czélszerűnek tartom azok közlését már csak azért is, mert mindkét alreáliskola gyűjteménye, az egyesítésökből 1868-ban keletkezett községi felekez. jelleg nélküli főreáliskola tulajdonába menvén át, mai gyűjteményeinknek mintegy alapját képezi. Az evang. alreáliskola felszerelése részben ingyen, részben a beszerzési áron került a városi iskolába. A kath. alreáliskola fölszerelése úgyis a város közpénztárából szereztetvén be, eleitől fogva a község tulajdonát képezte. A hivatalos kimutatás szerint 1868 őszén a már községi felek. jelleg nélküli reáliskola által átvétetett:

1. Az ág. evang. alreáliskolától:

Természettani szertárból:	46 db.	érték kitéve	nincsen
Vegytani	» 13 »	» » »	»
Természetrajzi	» 1 »	» » »	»
Szabadkézrajzi	» 325 »	rajzminta »	» »

Összesen 385 db.

2. A városi kath. alreáliskolától:

Természettani	szertárból 79 db.	érték kitéve nincsen
Vegytani	» 91 »	» » »
Természetrajzi	» 181 »	» » »
Mértani és mért. rajzi	» 69 »	» » »
Építészeti és géptani	» 3 »	» » »
Szabadkézirajzi	» 629 » rajzminta	» » »

Összesen 1052 db.

vagyis az előbbi összeget hozzáadva, az egész gyűjtemény (minden egyes rajzmintát külön számítva) **1437 dbot** foglalt magában.

A községi főreáliskola szertárai és könyvtárai (1868—1876)

A kezdet biztató volt tehát. A községi reáliskola keletkezésével és fokozatos fejlődésével természetesen lépést kellett tartania a tanszergyűjtemény gyarapodásának is. És e tekintetben — dicséretére legyen mondva — a város épen nem volt szűkkeblű, sőt valósággal bőkezűen járt el. Hogy csak egy pár adatot említsek, 1871/2-ben 3000, 1872/3-ban 2000, 1873/4-ben 1000 forintot adott a tanszerek beszerzésére. Amellett sokat költött a szükséges bútorok és más fölszerelési szükségletek kielégítésére. A beiratási díjat szintén e célra engedte át, de évenként külön is utalványozott kisebb-nagyobb összegeket a szükségletek fedezésére.

Soproni városának nemes áldozatkészségét talán a legjobban illusztrálja az a leltár, mely az iskolának államosításakor, 1876 január 17-ikén és 18-ikán vétetett fel. A város az iskola átadására *Finck János* tanácsos elnöklete alatt *Lunkányi Károly* és *Dr. Palló Sándor*, köztörv. bizotts. tagokat, *Hasenauer Ágost* várm. főmérnököt és *Ambrózy István* várm. számvevőt küldte ki; az állam részéről *Salamin Leo* igazgató bizatott meg az átvétellel. Az általa átvett tanszergyűjtemény leltári kimutatása az eszközökkel és bútorzattal együtt:

I. Természettani szertár:	348 db.	3939·70	frt. értékben.
II. Vegytani	» 2062 db.	3138·05	» »
III. Természetrajzi	» 6018 db.	1470·80	» »
IV. Mértani	» 652 db.	1494·52	» »
V. Szabadkézrajzi	» 892 db.	1076·80	» »
VI. Földrajz-történeti	» 35 db.	316·51	» »

Összesen : 10,007 db. 11,436·38 frt. értékben.

Ehhez járul:

VII. Tanári könyvtár	1280 kötet	166 füzet	3878·58	frt. értékben.
VIII. Ifj. könyvtár	582 »	— »	573·39	» »

Összesen: 1862 kötet, 166 füzet: 4451·97 frt. értékben.

Ide tartozik még az összes tanhelyiségek, a conferentiális terem és az igazgatói iroda teljes bútorzata és fölszerelése, ami szintén tetemes összeget képvisel. E számok fényes bizonyítékai annak az áldozatkészség-

nek, melylyel városunk közönsége a főreáliskola igényeit kielégíteni törekedett, hogy azt más hasonló jó hírű tanintézetek magaslatára emelje.

Szükségtelen talán mondanom, hogy az államosítástól mai napig, tehát immáron 20 évre terjedő időszakban az állam sem kimélt pénzbeli áldozatokat (évente 900, majd 1100 frtnyi általány), hogy intézetünket a kor színvonalára emelje és versenyképpessé tegye, a miről az illető szak-
tanárok, illetőleg szertárőrök által összeállított alábbi kimutatások világosan tanuskodnak.

Szertáraink leltári kimutatása.

Szertáraink
leltári kimu-
tatása.

A) Államosításkor.

(1876. január 1)

1. Természettani szertár.

a) <i>Mechanikai eszközök:</i>	78 db.	724·86	frt.	értékben.
b) <i>Hangtani</i>	20 „	254·50	„	„
c) <i>Fénytani</i>	42 „	748·80	„	„
d) <i>Hőtani</i>	14 „	446·85	„	„
e) <i>Mágnességtani</i>	6 „	59·00	„	„
f) <i>Elektromosság-tani</i>	111 „	1246·95	„	„
g) <i>Vegytani</i>	53 „	38·44	„	„
h) <i>Bútorok</i>	24 „	420·30	„	„

Természet-
tani szertár.

Összesen: 348 db. 3939·70 frt. értékben.

(Dr. Szekeres Kálmán, a természettani szertár őre).

2. Vegytani szertár.

a) <i>Készülékek</i>	175 db.	1293·91	frt.	értékben.
b) <i>Fali táblák</i>	24 „	97·58	„	„
c) <i>Állvány</i>	71 „	66·71	„	„
d) <i>Üvegáru</i>	1286 „	271·35	„	„
e) <i>Kaucsuk és parafa 3 H 14¹/₂ l és</i>	40 „	37·86	„	„
f) <i>Különfélék</i>	75 „	138·44	„	„
g) <i>Porcellán és üvegneműek</i>	64 „	24·65	„	„
h) <i>Készítmények:</i>				
a) <i>szervetlen</i>	171 „	218·13	„	„
b) <i>szerves</i>	103 „	127·32	„	„
i) <i>Bútorok</i>	53 „	862·10	„	„

Összesen: 2062 db. 3138·05 kr. értékben.

(Dr. Wallner Ignác, a vegytani szertár őre).

**Természet-
rajzi szertár.**

3. Természetrajzi szertár:

Állattan:

I. Gerinczesek:

a) <i>Emlősök</i>	44 db.	244·25	frt. értékben.
b) <i>Madarak</i>	304 db.	680·35	" "
c) <i>Hüllők és kételtűek</i> . . .	17 db.	34·00	" "
d) <i>Halak</i>	16 db.	13·00	" "
II. <i>Puhányok</i>	156 faj 900 db.	50·00	" "

III. Izlábuak:

a) <i>Rovarok</i>	393 faj 490 db.	20·00	" "
b) <i>Pankányok</i>	8 faj 8 db.	0·00	" "
c) <i>Héjanczok</i>	22 faj 36 db.	4·00	" "
IV. <i>Férgek</i>	3 db.	1·00	" "
V. <i>Tüskebőrűek</i>	20 db.	6·80	" "
VI. <i>Ürbélűek</i>	11 db.	8·30	" "

Összesen: 1849 db. 1061·70 frt. értékben.

Növénytan:

I. <i>Száritott növények:</i>	1040 faj 1500 db.	18·00	frt. értékben.
II. <i>Egyéb növényrészek</i> . . .	71 db.	5·20	" "

Összesen: 1571 db. 23·20 frt. értékben.

Ásványtan:

Ásványok, kristályminták és közetek 748 db. 260·75 frt. értékben.

Geologia:

A bécsi medencze puhány-

<i>kövületei</i>	96 faj 1800 db.	10·00	frt. értékben.
Eszközök	10 db.	5·20	" "
Bútorok	40 db.	370·70	" "

Főösszeg: 6018 db. 1731·55 frt. értékben.

(Dr. Mika Károly és dr. Wallner Ignác, a természetrajzi szertár őrői.)

**Mértani
szertár.**

4. Mértani szertár.

a) <i>Eszköz</i>	453 db.	816·62	frt. értékben.
b) <i>Bútor:</i>			
α) mértani szertár . . .	7 db.	18·10	" "
β) kis mért. rajzterem .	81 "	304·90	" "
γ) nagy mért. rajzterem	111 "	354·90	" "

Összesen: 652 db. 1494·52 frt. értékb.

(Mally Nándor, a mértani szertár őre.)

5. Szabadkézi rajz szertára.

Szabadkézi
rajzszertára.

a) Gipszalakok	152 db.	288.70	frt	értékben.
b) Minták	517	142.30	"	"
c) Bútorok	223	645.80	"	"

Összesen: 892 db. 1076.80 frt. értékben.

(Hauser Károly, a szabadkézi rajz szertárának őre.)

6. Földrajztörténeti szertár.

Földrajz
történeti
szertár.

I. Gömbök	5 db.	128.79	frt.	értékben.
II. Az egész föld leképezése	4	17.60	"	"
III. Térkép gyűjtemények (atlaszok)	4	16.30	"	"
IV. Egyes világrészek . . .	11	89.80	"	"
V. Egyes országok és vidékek	11	64.02	"	"

Összesen: 35 db. 316.51 frt. értékben.

(Dr. Mika Károly, a földr. történeti szertár őre.)

Szertárak állapota

B) 1894. december 31-én.

1. Természettani szertár.

Természet-
tani szertár.

a) Mechanikai eszközök	159 db.	1302.57	frt.	értékben.
b) Hangtani	17	287.90	"	"
c) Fénytani	102	1045.40	"	"
d) Hőtani	49	787.10	"	"
e) Mágnességtani	8	60.10	"	"
f) Elektromosságt.	196	2441.39	"	"
g) Vegytani	76	123.00	"	"
h) Bútorok	24	496.35	"	"
i) Kézi eszközök	148	90.55	"	"

Összesen: 779 db. 6634.16 frt. értékben.

(Dr. Szekeres Kálmán, a természettani szertár őre.)

2. Vegytani szertár.

Vegytani
szertár.

a) Készülékek	192 db.	2153.57	frt.	értékben.
b) Fali tábla	24	69.00	"	"
c) Állvány	54	75.89	"	"
d) Üvegáru	1335	339.37	"	"
e) Kaucsuk 2 kgr.	44	40.26	"	"

f) Különfélék:	129 db.	281·53	frt. értékben)
g) " fogas vasból 1894. márcz. 6.	2 "	—·48	" "
h) " egérfogó 1894. szept. 5.	1 "	—·12	" "
i) Porcellán stb.	63 "	25·09	" "
j) Készítmények:			
α) szervetlen	178 "	228·66	" "
β) szerves	147 "	202·09	" "
k) Bútor	89 "	1007·00	" "

Összesen: 2258 db. 4423·06 frt. értékben.

(Dr. Wallner Ignác, a chemiai szertár őre.)

Természet-
rajzi szertár.

3. Természetrajzi szertár.

Allattan.

I. Gerinczesek;

a) Emlősök	47 db.	144·00	frt. értékben.
b) Madarak	373 "	552·30	" "
c) Hüllők	9 "	20·50	" "
d) Halak	35 "	61·60	" "
II. Puhatestűek	179 "	62·20	" "
III. Izeltlábuak	941 "	90·50	" "
IV. Férgesek	3 "	1·70	" "
V. Tüskebőrűek	22 "	1·70	" "
VI. Tömlősök	18 "	12·80	" "

Összesen: 1627 db. 947·30 frt. értékben.

Növénytan.

Száritott növény. 252 db. 45·70 frt értékben.

Ásványtan.

a) Ásvány- és közettani gyűjtemény	1084	"	436·22	"	"
b) Geológiai térképek 1894. szept. 1.	17	"	3·40	"	"
c) Sopron talajvize 1894 apr. 20. (térkép)	1	"	2·50	"	"

Összesen: 1102 db. 442·12 frt. értékben.

Paleontológiai szak . . . 1800 db. . . 16·00 frt értékben.

Fali ábrák és mikroszkopiai

eszközök	154	"	406·72	"	"
Bútorok	44	"	621·60	"	"

Főösszeg: 4979 db. 2433·74 frt értékben.

(Dr. Mika Károly és Dr. Wallner Ignác, a természetrajzi szertár őrői.)

4. Mértani szertár.

Mértani
szertár.

a) <i>Eszköz</i>	200 db.	838·95	frt. értékben.
b) <i>Bútor</i> a) mértani szertár	8 "	18·10	" "
b) kis mért. rajzterem	81 "	304·90	" "
c) nagy mért. rajzterem	111 "	354·90	" "

Összesen: 400 db. 1516·85 **frt. értékben.**

(Mally Nándor, a mért. szertár őre.)

5. Szabadkézi rajz szertára.

Szabadkézi
rajzszertára.

a) <i>Lapmintákban</i>	834 db.	351·23	frt. értékben.
b) <i>Gipszminálákban</i>	190 "	385·30	" "
c) <i>Bútorokban</i>	231 "	776·80	" "

Összesen: 1255 db. 1413·33 **frt. értékben.**

(Hauser Károly, a szabadkézi rajz szertár őre.)

6. Földrajz-történeti szertár.

Földrajz-tör-
téneti szer-
tár.

a) <i>Mathematikai szerek</i>	11 db.	87·00	frt. értékben.
b) <i>Az egész föld képe</i>	6 "	39·50	" "
c) <i>Atlaszok</i>	21 "	58·00	" "
d) <i>Világrészek</i>	21 "	168·30	" "
e) <i>Egyes országok</i>	35 "	210·64	" "
f) <i>Vegyesek</i>	2 "	18·00	" "
g) <i>Tomsich-féle gyűjtemény</i>	895 "	289·50	" "

Összesen: 991 db. 870·94 **frt. értékben.**

(Dr. Mika Károly, a földrajz-tört. szertár őre.)

7. Régiségtár.

Régiségtár.

Tekintve a leletek sokaságát, melyekkel mind Sopron városa, mind a megye határa bővelkedik, az iskola régiségtára szegénynek mondható. Ennek oka egyfelől az, hogy mindkét törvényhatóságnak megvan a maga külön gyűjteménye és a közönség rég megszokta, hogy az előkerült leleteket azokba szállítsa; másfelől maga az isk. gyűjtemény őre sem tartja célszerűnek, hogy a leletek iskolai gyűjteményben elhelyeztetvén a nagy közönségre nézve többé-kevésbé hozzáférhetetlenné váljanak. A nyilvános gyűjtemények bármikor nyitva vannak az ifjuság előtt is. Azoknak látogatása sokkal tanulságosabb, mint a csekély anyagi eszközök fölött rendelkező és egy kis szobácskába szorult iskolai gyűjtemény megtekintése.

Ezen irányelvnl fogva az iskolai gyűjtemény csaknem kizárólag a tanulók ajándékából alakult meg; vétel útján csak egyik-másik érdekesebb érmet szereztünk be.

A tárgyak minőségénél fogva gyűjteményünk két főcsoportra: az érmek és egyéb régiségek csoportjára oszlik. Ezekről a következő kimutatás nyújt áttekintést:

Éremtár.

I. Éremtár.

a) Emlékérmek:

Számuk: 66 darab. Értékük 20 fitra tehető. Kiemelendő közülök az 1879-iki székesfehérvári országos kiállítás nagy ezüstérme: a reáliskola kiállított rajzainak jutalomdíja és az 1885-iki országos általános kiállítás *Skoff Béla* tanár nevére szóló elismerő bronzérme.

b) Ókori érmek:

1 db. ezüst kelta érem.	
12 „ „ római „	
30 „ bronz „ „	
91 „ réz „ „	

Összesen: 134 db. érem.

c) Újabb érmek:

a) Magyar ezüst érem	44 db. rézérem	55 db.	
b) Angol „	2 „	4 „	
c) Ausztriai „	80 „	194 „	
d) Belga nikel 3 „	— „	1 „	
e) Dán ezüst érem	1 „	4 „	
f) Egyházi állami „	— „	3 „	
g) Francia arany „ 1 db., ezüst	2 „	8 „	
h) Görög —	— „	2 „	
i) Lengyel ezüst érem	9 „	1 „	
j) Mexikói „	1 „	— „	
k) Német „	54 „	73 „	nikel érem 4 db.
l) Olasz „	7 „	48 „	
m) Orosz „	2 „	18 „	
n) Romániai „	2 „	3 „	
o) Szerb —	— „	8 „	
p) Velencei —	— „	5 „	
r) Török aranyérem 1 db., ezüst	7 —	—	

Összesen: 2 db. arany, 211 db. ezüst; 427 db. réz és 7 db. nikel.

Főösszeg: Arany érem 2 db.

Ezüst „ 227 „

Bronz „ 30 „

Nikel " 7 db.
Réz " 518 "
vagyis összesen : 774 db. közel 130 frt. értékben.

d) *Bankjegyek.*

Bankjegyek.

Ezekből összesen 20 db. van gyűjteményünkben; még pedig 2 db. 1 frtos 1800-ból; 1 db. 2 frtos 1800-ból; 1 db. 1 frtos 1811-ből; 10 db. Kossuth-bankó és 6 db. újabb papírgy.

II. Egyéb régiségek.

Egyéb régiségek.

Ezen csoportba tartoznak a különböző korokból való kő-, agyag-, bronz-, vas-, csont- és üvegtárgyak. A darabok száma összesen : 187. Legtöbbje a római korból való.

Van egy kis oklevélgyűjteményünk is, amely 10 darabból áll. Közük 4 db. a mohácsi vész előtti időből, 6 db. pedig I. Ferdinánd idejéből való.

Legújabbban egy kis képgyűjteményt is rendeztünk be, mely jelesebb férfaink arcképeit foglalja magában. Jelenleg már 15 ilyen képünk van. Végül fölemlítendő körülbelül 80 db. művelődés-történeti faliára. (Bella Lajos, a régiségtár őre.)

8. *Tornatermiünk felszerelése.*

Tornatermiünk felszerelése.

A) *Szabad gyakorlatokhoz.*

a) Botállvány	2 db.	9 frt. —	értékben.
b) Fabot tölgyfából 100 cm. hosszú . . .	40 "	16 "	— "
c) Esztergályozott vasbot 100 cm.	50 "	138 "	— "
d) Esztergályozott vasrúd 1250×57 mm. . .	1 "	7 "	80 "
e) Súlyzókörte kovácsolt vasból fogantyúval . .	1 "	5 "	— "
f) Öntött vassúlyzó dbja 2 kgr.	30 "	7 "	80 "
g) " " " 1·5 kgr.	30 "	5 "	20 "
h) " " " 1 kgr.	40 "	5 "	59 "
i) Rúdugráshoz hegyezett farúd	10 "	14 "	— "
j) A farudak állványa 11 horoggal	1 "	7 "	— "

Összesen : 205 db. 215 frt. 39 kr. értékben.

B) *Szergyakorlatokhoz.*

a) Lengőkötél kötélugráshoz, karabinerrel és karikával	1 db.	4·52 frt.	értékben
b) Ugrómércze fogazva 2 nádbottal	4 "	17·00 "	" "
c) Ugródeszka	3 "	12·00 "	" "
d) Ugrószőnyeg kókuszdióhéjból (120/150 cm.) . .	4 "	100·00 "	" "

e) Gyűrűhinta hevederesattal	6 db.	24·00	frt. értékben
f) Thonetkarika gyűrűhintához	6 "	6·00	" "
g) Lebegő nyújtó heveder nélkül	1 "	2·80	" "
h) Tornászlétra 4·70 m. hosszú, vasalással	2 "	42·00	" "
i) Vízirányos létretartó keményfa, vasalással	2 "	40·00	" "
j) 8 db. alakú vasrud a létrákhoz (falba erősítve).	8 "	10·40	" "
k) Mászó-póznák csoportosan, forgathatók	4 "	28·00	" "
l) Mászókötél puhafonású karikával	2 "	17·00	" "
m) Amerikai nyújtó-állvány	1 "	40·00	" "
n) Bessemer-vasnyújtórúd csavarral	2 "	24·00	" "
o) Kígyós horog a hintákhoz és kötelekhez	8 "	20·00	" "
p) Tornaló, bőrözve, rúgós emelésű 2 pár kápa	1 "	76·00	" "
r) Rúgós emelhető keményfa korlát	1 "	45·00	" "
s) Rohamdeszka 3 m. hosszú emelhető állványnyal	1 "	27·00	" "
sz) Lebegő gerenda zsámolyon, hordozható	1 "	15·00	" "
t) Horog az eszközök felakasztásához	11 "	1·98	" "
u) Szíjak: mászó kötelhez, létrához és rohamdeszkához	4 "	3·20	" "
v) Ugrószekrény bőrözve	3 "	30·00	" "
w) Harántgerenda $20/22$ befalazva	1 "	14·00	" "

Összesen . . . 77 db. 599·90ft értékben

C) Játékokhoz.

a) Nagyobb bőrlabda	2 db.	3·00	frt értékben.	tanulók ajándéka
b) Kisebb bőrlabda	2 "	2·00	" "	
c) Fűles labda 25 cm. No. 2	1 "	7·00	" "	
d) Fűles labda 18 cm. No. 5	1 "	5·00	" "	
e) Vászonzabda $23\frac{1}{2}$ cm. No. 6	3 "	7·20	" "	
f) Ütőlabda gummi betéttel	1 "	1·00	" "	
g) Üres labda (fussball)	1 "	6·00	" "	
h) Ütőlabda (feldball)	2 "	3·00	" "	
i) Ütőlabda kisebb (Kaiserball)	1 "	1·30	" "	

Összesen : 13 db. 35·50 frt. értékben.

D) Segédeszközök és bútorok.

a) Labdaütőfa	2 db.	4 frt. —	értékben
b) Cricket-ütő, angol	2 "	7 "	" "
c) Rézből szivattyu	1 "	3 "	" "

d) 2 Cricket-kapu	8 db.	2 frt.	50	értékben
e) Fakalapács	1	" —	"	60 "
f) Földfűrő	1	" —	"	55 "
g) Villásrúd a szerek felakasztásához	1	" 2	"	20 "
h) Dob verővel és hevederrel, rézből	1	" 25	"	— "
i) Puritz-féle fali ábrák előtornászok számára	18	" 3	"	70 "
j) Csengetyű (falba illesztve).	1	" 14	"	50 "
k) Kis csőbőr fűrészpor nedvesítésére.	1	" —	"	50 "
l) Tornászczipő-szekrény	2	" 24	"	— "
m) Ruhafogasok	4	" 2	"	— "
n) Asztal.	1	" 8	"	— "

Összesen: 44 db. 97 frt. 55 kr. "

Az egész felszerelés áll: 339 dbból 948 frt. 34 kr. értékben.

(Dr. Mika Károly, a tornászati szertár őre.)

Jegyzet. A labdák és játékszerek beszerzéséhez Dr. Mika Károly tanár 18 frtnyi, és Mally Nándor tanár 9 frt. 15 krnyi adománnyal járult.

A szertárak jötevői.

A szertárak gyarapításához legelső sorban az intézet *tanulói és tanárai* járultak. A következőkben iparkodtam összeállítani azon lelkes tanügybarátok névsorát, akik nagyobb vagy ismételt adományaikkal szaporították tanszergyűjteményeink valamelyikét:

Lenck Sámuel 50 frt, *Bergmann Lajos*, *Thirring Lajos* (krystallok), *Bieringer Nándor*, *Fiedler* (80 db. ásvány), *Wagner optikus*, *Wagner F.* ev. lelkész, *Wrchowski Nándor*, *Rupprecht József*, *J. G. Stoye*, *Schuster Károly*, *Polóni-kapitány*, *A soproni Takarékpénztár részvényesei* időnként: 300, 150, 400, 200 és 100 = összesen 1150 frttal, *Kliegl József*, *Lenk Lajos*, *Éder Nándor*, gr. *Csáky Manó* (Magyarhon színezett domborműve), *Seltenhofer Frigyes*, *Ullein Mátyás*, *Werrin Rudolf* és *Platow* (Naturhistoriker), *Hartig fiai* (300 frt szekrényekre), *Kövesdi*, *Bach*, *Hauser tanárok*, *Tatarek Károly* (bakonyi erdő fáiból gyűjtemény), *dr. Kundt Manó* orvos (Sopron flórájából 300 species), *dr. Wallner Ignác* tanár (Sopron flórájából 700 species), *Arnes József* tanuló (100 db. tengeri kagyló), *Flandorffer Ignác* lovag (162 dbból álló indiai madárgyűjtemény), *Csöndes Ferencz* (állatok és 700 növény), *Titius Pius* gyűjtéséből, *Haknenkamp*, *Rezső*, *Salamin Leo*, *dr. Fialowski Lajos* (állatok és 320 db. gomba, moszat, zuzmó, moh, haraszt), *Démy Sándor*, *Dr. Cavallar Vilmos*, *Skoff Béla*, *Hábán Nándor*, *Hasenauer Ágost*, *Degel Ferencz* (71 db. ásvány) gr. *Széchenyi Gábor*, gr. *Széchenyi György*, *Mukk erdész*, lovag *Carstanjen Gusztáv* (913 db. lepke üveges ajtóval ellátott 243 fiókos szekrényben), *Paur*

Iván, Jelentsik Vincze, *Győr-Sopron-Ebenfurti vaspálya főfelügyelősége és Markóczi Imre* (16 db. régiség), Bella Lajos, Wachtel Frigyes, dr. Boor Gy., Patzenhofer Konrád, Szalay kapitány, Simonis Sándor és Ferencz, *Baján Lajos, Kocsis Gyula, Szigethy Béla, dr. Mika Károly*, Pliverits Ottó, *Graf Adolf, Vucskics János, dr. Lagler Aladár*, Kim Béla, *Wieland András* (39 db. ásvány Szovínikából), Sontagh Vilmos (13 db. ásvány Dobsináról), *Magy. kir. földtani intézet* (kőzetfaj-gyűjtemény 163 meghat. db.), Rupprecht Kálmán, dr. Démy Lajos, *Hamberger József* (44 kövületfaj), Salamin Oszkár, Huszthy Ödön, *Hainczmann János* (62 db. érem), *Herczegh Antal* (pontos mérésekre való sextans) és *Tomsich Bertalan*, aki öcsésének hagyatékából 895 db. térképet ajándékozott a földrajzi szertárnak a következő indokolással:

»Öcsém óhajtásának megfelelőleg a soproni m. kir. főreáltanodának adom által a térképgyűjteményt. Ezen elhatározásomnál három indok vezérelt:

1-ör: mert a kir. főreáltanodán a geographia tudománya oly kifejlett mértékben oktattatik, hogy ott a térképgyűjtemény nem képezend holt tőkét, de sőt a tanári kárnak, nézetem szerint, hasznos segédeszközül szolgáland.

2-or: a soproni főreáltanodának azért, mert én is Sopronban tartván lakásomat, kedves kötelességemnek ismerem, hogy ezen város iskolájának tegyek gyenge tehetségem szerint némi szolgálatot és

3-or: mert örömömre szolgálna, ha a gyűjteménynek az irattárban lajstromozása és elhelyezése által szeretett öcsémnek neve kegyeletes emléken tartatnék meg itt Sopronban, mely várost ő kiválóan szerette és a hova őt oly édes baráti kötelékek is fűzték volt.

Midőn tehát ezen örök időre szóló átadó levelem kíséretében a kérdéses gyűjteményt, összesen 895 dbot a tekint. soproni kir. Reáltanodának áttalküldöm és teljes tulajdonul átengedem, felkérem a tekint. igazgatóságot, hogy azt az említett feltételek mellett szívesen elfogadni és erről engem családunk körében megőrzendő válaszszal értesíteni méltóztassék.

A nagylelkű adományozó akaratahoz képest ezen nagybecsű gyűjtemény

»*Tomsich István földrajzi térkép-gyűjteménye*« czim alatt van a földr. szertárban külön elhelyezve.

VII.

Könyvtáraink.

1. Tanári könyvtár.

A tanári könyvtár alapítása a két felekezeti alreáliskola keletkezésének és fenállásának idejére, tehát még az 50-es évekre vezethető vissza. Ez iskolák tanszergyűjteményeivel együtt a könyvtárak is az 1868-ban alapított »községi főreáliskola« tulajdonába mentek át, mert az erre vonatkozó jelentés szerint »*die Bibliothek dieser Anstalt ist theils durch die, von der früher bestanden en kath. und evang. Unterrealschule übergebenen, theils durch geschenkte und angekaufte Werke gegründet worden.*« Nyomban pedig fel vannak sorolva a kath. és evang. alreáliskolák részéről átadott könyvtárak művei. Amaz 19, mond d: tizenkilencz kötet könyvet adott át, nagyrészt tankönyveket, emez 150 dbot. Azonban e szám részint a tanárok, részint egyesek ajándékából és vétel útján még ugyanazon esztendőben körülbelül 300 kötetre emelkedett: innen kezdve pedig circa 40%-nyi ajándékozással és c. 60%-nyi vétel útján az államosításig vagyis 7 év 1378 kötetre szaporodott fel, mint az *dr. Bäumel Ede* tanárnak, a könyvtár kezelőjének alábbi kimutatásából látható.

Tanári
könyvtár
alapítása.

A) A tanári könyvtár állapota államosításkor 1876. január hó 1-én.

Az 1875-iki beosztás szerint:

A.	Szótárak	75 köt.	339 frt.	14 kr.	ért.
Ba.	Német nyelv és irodalom	150 „	358 „	45 „	„
Bb.	Német classicusok	97 „	77 „	51 „	„
C.	Magyar nyelv és irodalom	146 „	207 „	52 „	„
D.	Földrajz	86 „	184 „	73 „	„
E.	Történelem	133 „	220 „	22 „	„
F.	Menynyiségtan	110 „	187 „	65 „	„
G.	Természetrajz	87 „	306 „	65 „	„
H.	Természettan	70 „	243 „	34 „	„
I.	Vegytan	108 „	472 „	47 „	„

A tanári
könyvtár
állapota államosításkor
(1876 január 1)

K.	<i>Építészettan</i>	24 köt.	135	frt.	67	kr.	ért.
L.	<i>Nevelészet folyóiratok és munkák</i>	104	477	"	01	"	"
M.	<i>Egyveleges tartalmu könyvek</i>	88	78	"	14	"	"
N.	<i>Géptan</i>	25	125	"	83	"	"
O.	<i>Leirati mértan</i>	34	132	"	75	"	"
P.	<i>Bölcsészet</i>	14	29	"	45	"	"
Q.	<i>Francia nyelv és irodalom</i>	27	84	"	01	"	"

Összesen : 1378 köt. 3660 frt. 53 kr.

Ehhez járult még: *be nem fejezett munkák és folyóiratok*: 68 füzet 77 frt. 55 kr.

Az államosított főreáliskola 19 évre terjedő időszakában a tanári könyvtár állománya rendkívül növekedett: *3120 kötet*tel szaporodott úgy, hogy ma: *4258 kötet*et tartalmaz. A könyvtárnak ajándék és vétel útján való átlagos évi szaporodása *164 kötet*.

A könyvtár *jelen állományát* a könyvtáros alábbi kimutatása tünteti fel:

**A tanári
könyvtár
állapota
1894 de-
cember
31-én.**

*B) A tanári könyvtár állapota
1894. december 31-én.*

Jelen beosztás szerint:

A.	Szótárak	53	mű	229	kötetben	743	frt.	38	kr.
Ba.	Német nyelv és irodalom	167	"	259	"	602	"	30	"
Bb.	Német remekírók	39	"	103	"	80	"	61	"
C.	Magyar nyelv és irodalom	334	"	517	"	815	"	75	"
D.	Földrajz	83	"	124	"	326	"	07	"
E.	Történelem	223	"	491	"	970	"	61	"
F.	Menyiségstan	126	"	164	"	481	"	50	"
G.	Természetrajz	128	"	181	"	818	"	53	"
H.	Természettan	112	"	138	"	514	"	58	"
I.	Vegytan	111	"	147	"	795	"	96	"
Ka.	Folyóiratok (nevelés és általános)	30	"	221	"	907	"	70	"
Kb.	Folyóiratok (nyelv és irodalom)	17	"	211	"	807	"	69	"
Ke.	" (történelem-földrajz)	10	"	145	"	926	"	97	"
Kd.	Folyóiratok (menyiségstan-természettudományok)	39	"	475	"	2759	"	44	"
L.	Paedagogia	41	"	47	"	77	"	19	"
Ma.	Vallásstan	10	"	12	"	9	"	81	"
Mb.	Class. philologia	50	"	90	"	143	"	66	"
Mc.	Vegyes	90	"	181	"	126	"	66	"
Na.	Technikai tud. (mérnök-építészet)	19	"	27	"	82	"	83	"

Nb. Technikai tud. (gépészet)	12	mű	22	kötetben	126	frt.	82	kr.
O. Ábrázoló és rajzoló geometria	52	"	80	"	187	"	11	"
P. Bölcsészet	102	"	128	"	138	"	99	"
Q. Francia nyelv és irodalom	185	"	266	"	364	"	88	"

Összesen: 2023 mű 4258 köt. 12,809 frt. 04 kr.

Ehhez járulnak még: *be nem fejezett munkák és folyóiratok*
159 frt 29 kr.

(Dr. Bäumel Ede, a tanári könyvtár őre.)

* * *

A hála készíttet rá, hogy e történet kapcsán röviden elősoroljam azek neveit, akik nagyobb mérvű ajándékaikkal derekasan hozzájárultak a tanári könyvtár gyarapításához. Első sorban az intézet *ifjúságát* és a tanári *testületet* kell felemlítenem, akik dédelgetvén a maguk intézetét, évente többrendbeli ajándék-könyvekkel gazdagították a tan. könyvtárt. Az egyes iskolán kívül álló jótévköztők közül hadd álljanak itt a következők nevei: *Hahn Vilmos* hannoveri, *Hölder bécsi*, *Stolp bécsi*, *Sallmeyer bécsi*, *Heck-nast G.*, *Lampel Robert.*, *Ráth M.*, *Franklin-társulat*, *Tetty N.*, *Athenaeum*, *Zilahy S.*, *Eggenberger*, *Lauffer V.*, *Mehner V.*, *Aigner Lajos*, *Pallas* részvénytársaság, mind budapesti könyvkiadó cégek, *Manitius F.* és *Seyring A.* soproni könyvkereskedők, Vallás és közokt. m. kir. Ministerium, Orsz. statiszt. hivatal, Magy. Tud. Akademia, Magy. földtani intézet, Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, *Kliegel József* mérnök, *Wallner J. Sándor*, *Király Pál*, *Szombathy Ignác*, *Ihász Rezső*, *Recsik Adelheid* k. a., *Lörinczy Ferencz*, *Szabó Ferencz* német-eleméri plébános és mások.

**A tanári
könyvtár
jótévközt.**

2. Ifjúsági könyvtár.

Ifjúsági könyvtárunk szintén régibb keletű. Alapját a községi főreáliskola első esztendejében: 1868/9-ben annak fentartója, Sopron városa rakta le azon 89 kötet ifj. könyvvvel, melyet e célra a saját költségén beszerezett. A könyvtár gyarapításáról az intézet *ifjúsága* sűrű ajándékokkal gondoskodott, a tanári testület pedig a tanszer-általányból évenként bizonyos összeget szakított ki e célra úgy, hogy 2 évvel későbbben e könyvtárnak már 120 kötet *magyar* és 193 kötet *német* könyve volt. A könyvtárt már ez időben is csak azon tanulók használhatták, akik különben megfeleltek az iskola rendes követelményeinek. Az 1871/2-ik tanévben már 230 kötet *magyar* és 243 kötet *német* könyvet találunk a könyvtárban, amely feltűnő arány abban leli magyarázatát, hogy a tanulók $\frac{3}{4}$ részben német anyanyelvűek, hogy a tannyelv és tankönyvek is jórészt németek voltak és hogy a tanulók rendszerint német könyveket ajándékoztak a könyvtárnak.

**Ifjúsági
könyvtár.**

A könyvtár ma két részre oszlik. Az egyik része az alsó 4 osztálynak szól és kezelője *Fleischhacker M. Fridolin* tanár; a másik a 4 felső osztálynak van szánva és *Horváth Rezső* tanár gondozza. A könyvtár használata a következő szigorú rendszabályokhoz van kötve:

A soproni áll. főreáliskola ifjúsági könyvtárának rendszabályai.

Ifjúsági
könyvtár-
unk rend-
szabályai.

1. §. Minden tanulónak, a ki az ifjúsági könyvtár részére járó 1 frtnyi díjat a beiratásnál lefizette, joga van a könyvtárt igénybe venni, azokat kivéve, a kiket az igazgató, az osztálytanár, vagy a tanári értekezlet nyomós okoknál fogva a könyvtár használatától ideiglenesen vagy egész tanévre eltilt.

2. §. Az ifjúsági könyvtár két részre oszlik. Az egyik részét, melynek őre jelenleg *Fleischhacker M. Fridolin* tanár, csak az alsó négy, a másikat, melyet *Horváth Rezső* tanár gondoz, csak a felső négy osztály használhatja.

3. §. A könyvtár-őrök kéthetenként egyszer adnak ki könyveket azon tanulóknak, a kik a könyvtári órában személyesen megjelennek s a leltárból kikeresett könyv jelzetét, számát, szerzőjét és címét tartalmazó papiros-jegyzetet adnak át az illető könyvtárnokoknak. Ebből következik, hogy azon tanulóknak, akik személyesen meg nem jelennek, könyvki nem adható.

4. §. A tanuló által kivett könyvnek jelzete és száma a tanuló neve mellé feljegyezendő. Ezen perctől fogva a könyvért való felelősség egészen a tanulóra hárul. Azért a könyvekkel való csereberélés nem ajánlatos, sőt határozottan kerülendő.

5. §. Minden tanuló köteles a kivett könyvet vagy könyveket két hét múlva visszahozni. A ki ezt nem teszi, annak nincs joga, hogy új könyvnek kiadását követelje; de az előbbieket beadási határidejét újabb két hétre meghosszabbíthatja. A ki a kivett könyveket a harmadik határidőre sem hozza vissza, az köteles a könyv árát megtéríteni. Kivételt ez alól csak az úgynevezett »házi magánolvasmány«-ra szolgáló remekművek képeznek.

6. §. Csak teljesen jó karban levő könyvek adatnak ki. Azon tanuló tehát, ki a könyveket befirkálja, elpiszkítja, vagy bármiként megrongálja, köteles az általa okozott kárt a könyvtár-őröknek megtéríteni.

7. §. Az alsó 4 osztály tanulói legfeljebb 2 könyvet vehetnek ki egy-egy határidőre (2 hét.). A felső osztályok tanulóinál a kiszolgáltató könyvek számát szorosan meghatározni nem lehet; de megjegyezzük itt, hogy e tekintetben a leggondosabb ellenőrzést fogjuk gyakorolni, hogy a felületes és mohó olvasási dühnek határt szabjunk.

8. §. A tanulók nemcsak a két könyvtárőrnek, kik egyúttal a tanári testület tagjai, kötelesek feltétlenül engedelmeskedni, hanem az ezek által

könyvtárnokokul alkalmazott tanulóknak is. Ezek viszont kötelezik magukat, hogy a rájuk eső könyvtári munkát pontosan és lelkiismeretesen elvégzik.

9. § Minden tanulónak joga van arravaló könyveket, a menyinyiben azok a könyvtárban meg nem volnának, megvételre ajánlani; de beszerzésük csak akkor válik lehetségessé, ha azok ellen a könyvtár-őröknek semmi kifogásuk nincsen.

10. § A könyvtárnoknak szigorúan tiltva van a rendes könyvtári órákon kívül új könyveket kiadni vagy régieket átvenni. Ez okozná a legnagyobb zűrzavart. A könyvek kiszolgáltatása és átvétele tehát csak a hivatalos órában történhetik meg.

11. §. A ki a tanuló-ifjúságnak rendelkezésére álló leltárakat bepiszkítja, elrontja vagy elszakítja, köteles azokat nemcsak újra leírni vagy leírattatni, hanem az ezzel járó költségeket is viselni.

12. Az utolsó könyvtár-óra mindig május 2. felében tartandó. Ekkor minden tanuló köteles az összes még nála levő könyveket visszaszolgáltatni, illetve az elveszettekért nemcsak a leltárban feljegyzett árt, hanem a könyvtárőr által követelendő bekötési költséget is megtéríteni.

13. §. Aki a könyvtári órában magaviselet tekintetében kifogásra ad okot, az ezen intézet fegyelmi szabályai szerint bünhődik.

Jegyzet. Jelen szabályok miheztartás végett minden osztályban ki vannak függesztve.

* * *

E szabályzat vezérelve kettős és pedig: 1) hogy az olvasmányokat kellően ellenőrizhessük és 2) hogy határt szabjunk a ma már nem ritka olvasási dühnek, mely inkább rombol mint épít.

A könyvtári szükséglet beszerzésénél kellő gondot fordítunk arra, hogy az összes tudományszakokba vágó jelesebb ifj. termékeket beszerezzük. Ezért minden egyes szaktanár évenként külön-külön ajánl a maga szakjából arravaló könyveket megvételre. Emellett nézünk arra is, hogy *szív- és jellemképző és a nemzeti érzületet ébresztő és erősítő* művek nagy számban foglaljanak helyet könyvtárunk polczain. A *magyar* fiukat buzdítjuk, hogy *német* könyveket is olvassanak, a *németajkuakat* pedig kivált a *magyar* művek olvasására biztatjuk. Ezt az elvet követvén, rendes dolog nálunk, hogy a tanulók vegyesen vesznek ki könyveket: *magyar mellé németet és viszont*. Így törekszünk áthidalni azt az óriási űrt, amely minálunk a tanulók anyanyelve és általában nyelvi ismeretei között tátong s oly nagy nehézségeket okoz a nyelvek tanításában.

A könyvtár sok tanár kezén ment már keresztül. *Moller Ede* halála után 1882-ben e sorok írója rendezte és 9 évi könyvtárnokoskodása végén másodizben is leltározta egészen új beosztással. Ez alkalommal nyerte a könyvtár mai szervezetét, amelyben a főszűly az úgynevezett »*kézi könyvtár*«-ra esik. Ez tulajdonképen a nyelvi és irodalmi oktatás kincsesbányája és mindazon

prózai és költői műveket tartalmazza, amelyek házi magánolvasmányok gyanánt az iskolai oktatás anyagának mintegy kiegészítésére és gyakorlati szemléltetésére szolgálnak. Itt foglalnak tehát helyet az egyes osztályok számára kötelező olvasmányul előírt művek és általában a *költői és prózai remek*ek.

A könyvtár-örök alábbi statistikája kellő világításba helyezi ifj. könyvtárunk szaporodását:

I.

Az ifj.könyv- tárállapota államosítás- kor (1876 jan. és 1894 decz. 31)	Az ifjusági könyvtár állapota államosításkor (1876 jan. 1)					
	1. Magyar könyv . . .	231	mű	266	kötet	267·88 frt. értékben.
	2. Német könyv . . .	330	"	326	"	305·54 " "
	Összesen:		561 mű	592	kötet	573·42 frt. értékben.

II.

Az ifjusági könyvtár állapota 1894. évi decz. 31-ikén.

A) Az alsó négy osztály csoportja:

1. G-szak: Magyar elbeszélő művek . . .	447	köt.	383	frt.	07	kr.
2. H-szak: Német elbeszélő művek . . .	509	"	341	"	47	"
3. K-szak: Folyóiratok	45	"	157	"	20	"
Összesen:		1001	kötet,	881	frt.	74 kr.

B) A felső négy osztály csoportja:

1. A-szak: Classicus művek . . .	1458	kötet	1849·82	frt.	értékben
2. B-szak: Szépirodalom	395	"	549·35	"	"
3. C-szak: Történelem-földrajz	236	"	439·10	"	"
4. D-szak: Mathem.-természet- tudományok	75	"	156·45	"	"
5. E-szak: Tankönyvek	45	"	65·05	"	"
6. F-szak: Folyóiratok és peris- dikus művek	72	"	288·90	"	"

Összesen: 2281 kötet 3348·67 frt. értékben.

7. Bútor (közös): 2 ajtós szekrény	4	db.	270·00	frt
asztal	2	"	12·00	"
korlát	1	"	18·00	"
létra	2	"	20·00	"

Összesen: 9 db. 320·00 frt.

(Fleischbacker M. Frid. és Horváth Rezső, az ifj. könyvtár őrői.)

3. A Berzsényi-kör könyvtára.

A Berzsényi-
kör könyv-
tára.

A községi reáliskolának 6 osztályává történt kiegészítésével egyide-
jűleg fölmerült az *önképző-kör* és evvel kapcsolatos *önképzőkori könyvtár*
alapításának eszméje is. A lelkes ifjuság buzgón látott hozzá mindkettő-
nek létesítéséhez, ami az 1871/2-ik tanévben sikerült is. Az önképzőkori
könyvtár alapját az ifjuság részint könyv-, részint pénzbeli adomá-
nyaival vetette meg. Huszonhárom esztendő mult el azóta; oly idő, mely
bizonyára elég arra, hogy a könyvtárnak állománya kedvező viszonyok
között tetemesen megnövekedjék. Berzsényi-körünk könyvtára e hosszú
évsorozat daczára az 1894/5-ik tanév végén mégis csak

615 kötetet és 26 füzetet

tud felmutatni, körülbelül 783 frt. 86 krnyi értékben. És pedig van:
magyar könyv 514, *német* 100 és *franczia* 1 kötet. A folyóiratok közül
ott találjuk: A Magyarorsz. és a Nagyvilág, Országvilág, a Kisfaludy
Társaság Évlapjai, a Budapesti Szemle, a Havi Szemle, Koszoru, Magyar
Szemle, Vasárnapi Ujság, Figyelő, Otthon, Magyar Genius, Természet-
tudományi Közlöny, Uj Idők egyes évfolyamait. Magában véve így is
esinos kis könyvtár, amely csupa java- és remekművekből állván, megbe-
csülhetetlen anyagot rejt magában az önképz. tagok művelődéséhez. Hogy
e könyvtár jobban nem szaporodott, annak oka nemcsak abban rejlik,
hogy felső osztályaink nem igen népesek és hogy a tagsági díj csékély
évi 1 frt, hanem abban is, hogy a kör jövedelmének nagyobb részét
pályadíjakra, ünnepélyek tartására és szépirodalmi folyóiratok járatására
fordítja. A körnek pl. a tavali esztendőben (1894/5) 130 frt 24 kr. be-
vétele volt, melyből könyvtári beruházásra csak 22 frt 70 krt. fordíthatott,
a jövő évre pedig csak 39 frt 29 krajczárt vitt át pénztári készletül.
Ebből látható, hogy egyéb kiadásai 78 frt 25 krra rúgtak. Lehetetlen
itt fel nem említenem, hogy *Autheried Imre*, intézetünk VIII. osztályának
kitűnő növendéke, 1893-ban történt gyászos elhunytával 84 db.
nagyobbrészt díszkötésű könyvből álló könyvtárát végrendeletileg a Ber-
zsényi körnek hagyományozta. Az ifju e nemes tette nem szorul dicséretre.

Jótekonyság. Segélyezés.

Jótekonyság.

Segélyezés.

Sopron társadalmának intézetünk iránt gyakorolt jótekonyságát és áldozatkészségét bizonyítja már tanügybarátaink azon hosszú sorozata, melyet a »Szertárak és könyvtárak jótevői« cz. szakaszban nagyjában ismertettem. Jelen rovat alatt szorosán véve tehát csak arról a jótekonyságról szólok, amely kizárólag a *tanulók* segélyezésére vonatkozik és egyes szegény és tehetséges tanulóknak lehetővé teszi, hogy magukat a tudományos pályák valamelyikére előkészíthessék. De minthogy a tanulóifjúságot nemcsak arra kell szoktatni, hogy a jótekonyság áldásaiban részesüljön, hanem arra is, hogy azokat ő maga is éreztesse másokkal, per tangentem érinteni fogom az ifjúságunk által alkalmilag gyakorolt jótekonysági cselekedeteket is.

1. Ösztöndíjak.

Ösztöndíjak.

Több ízben emeltem már ki, hogy Sopron városa nagy áldozatokat hozott az ő reáliskolájáért, melyet nemcsak teljessé fejleszteni, hanem teljes erejéből a kor színvonalára emelni is törekedett. Mikor a város Képviselő-testülete 1861. évi Pünkösd-hó 14-én tartott közgyűlésében nagy lelkesedéssel egyebek között elhatározta, hogy az elhunyt nagy gr. Széchenyi István emlékének méltó megörökítésére egy az ő nevééről elnevezendő főreáliskolát alapít, kimondotta egyuttal azt is, hogy »*gr. Széchenyi-alapítványt alkot, melyből évenként egy reáltanodai növendék segélyeztessék.*« Világos, hogy a város Közönsége már akkor, tehát az iskola alapítását megelőzőleg gondoskodni kívánt oly ösztöndíjról, amely egyes tehetséges, de szegény tanulóknak megadná a módját, hogy tudományos pályára léphessenek. Hogy ez a lelkes határozat a többivel együtt csak »írott malaszt« maradt és soha meg nem valósult, azt már más helyen szomorúan elreferáltam. Pedig hogy menynyire czélszerű és szükséges lett volna idejekorán gondoskodni segély-forrásokról, arról az iskola évi értesítőiben felhangzó azon panaszok győznek meg, hogy az intézet növendékeit az állam nem részesíti stipendiumokban, a még fiatal iskolának pedig nin-

csenek alapítványai, ösztöndíjai, melyek e czélra volnának fordíthatók. Ily viszonyok között a jelentés szerint: »a tanulók számát ritkította az inség és szegénység is, mert három széptehetségű és szorgalmas ifju azon oknál fogva, mivel nem szerezhette meg magának a mindennapi kenyeret s nem kutathatott ki oly helyet, hol fáradt testét a mindennapi munka után pihenésre hajthassa, kénytelen volt az intézetet elhagyni s oly foglalkozást keresni, mely után *táplálékot és hajlékot nyer.*» Egy másik passus pedig egyenesen rántal az alapítványok szükséges voltára e szavakkal: »Wenn man berücksichtigt, welcher Segen durch die Unterstützung tüchtiger Talente, welchen die Mittel zu ihrer Ausbildung fehlen, erzielt werden kann, so ist wohl der Wunsch vollberechtigt, dass unsere junge Anstalt sich bald auch solche Gönner erwerbe, die der Stipendien-Stiftung ihre Aufmerksamkeit schenken.«

A soproni áll. főreáliskolához kötött alapítványok.

a) Rosenfeld Jakab-alapítvány.

Úgy látszik, a sűrűn ismétlődő panaszok és egy véletlen szerencsétlenség: *Rosenfeld Jakab*, városunk köztisztelője, derék izraelita polgárának. 1871-ben *Frohnhofen* mellett (Bajorországban, Aschaffenburg közelében) történt vasuti katasztrófánál bekövetkezett gyászos halála arra indította az elhunyt nemesgondolkodású és széplelkű özvegyét: *Rosenfeld Katalin*, szül. *Eidlitz* asszonyt, hogy férjének jótékonyság révén emeljen maradandó emléket Sopron lakóinak szívében. 1873. évi január 10-ikén kelt elhatározásával szab. kir. Sopron városa főreáliskolájának tehetséges, szorgalmas és jóviseletű tanulói részére 5000 frtnyi tőkének 5%-os kamataiból két, egyenként 125 frtos ösztöndíjat alapított azon kikötéssel, hogy azok egyikét izrael. vallásu, másikat *felekezetre való tekintet nélkül* más arra méltó tanulónak adja ki évente a város tanácsa.

Rosenfeld
Jakab-féle
alapítvány.

Az ösztöndíjak alapító levele így hangzik:

Másolat.

Jacob Rosenfeld'sche Stipendien Stiftung.

Schenkungs-Urkunde

erliegend an der Magistratual-Depositencassa sub Z. 253. gemäss Raths-Beschlusses vom 15. Febr. 1873 Z. 427.

Um das Andenken meines in Folge der bei dem am 20-ten August 1871 bei Frohnhofen in Bayern stattgefundenen Eisenbahnunfalle erlittenen Verletzungen am 29. August 1871 zu Asschaffenburg verstorbenen Gemals, des Herrn Jacob Rosenfeld, bürgerlichen Handelsmannes in Oedenburg in würdiger, seiner bürgerlichen Stellung entsprechender Weise zu ehren und zu verewigen, habe ich, dessen Witwe Catharina Rosen-

feld, geborene Eidlitz, eingedenk der mir am Sterbebette kundgegebener Absichten, mich freiwillig entschlossen, zur Verwirklichung der unter näher erörterten Wohlthätigkeitszwecken ein Capital von Zwanzigtausend Gulden Oesterr. Währung zu widmen, bezüglich dessen Verwendung und Sicherstellung folgende Bestimmungen zu gelten haben:

1. In Anbetracht, dass die in steter Zunahme begriffene Oedenburger israelitische Cultus-Gemeinde eines eigenen Hauses zur Unterbringung ihrer Schulen und eines Chortempels zur Verrichtung des Gottesdienstes dringend nothwendig bedarf, welchem allgemein anerkannten Bedürfnisse, bei dem Mangel eines eigenen Gemeindevermögens nur durch die werththätige Betheiligung sämmtlicher hiesiger israelitischen Gemeindeglieder abgeholfen werden kann, so bestimme und schenke ich der Oedenburger israelitischen Cultusgemeinde von den obgedachten gewidmeten Zwanzigtausend Gulden Ö. W. die Summe von Fünfzehntausend Gulden in Oesterr. Währung mit der Widmung: dass hievon Zehntausend Gulden in Ö. W. zum Ankauf des in Oedenburg, in der inneren Stadt sub Nr. C 31/7 gelegenen Hauses, und Fünftausend Gulden in Ö. W. zu dem auf diesem Platze herzustellenden Baue eines Schulhauses und eines im Sinne und unter Festhaltung der Bestimmungen des Protocolles der israel. Cultus-Gemeinde Oedenburg vom 22. Octob. 1871 zu errichtenden Chortempels für die Oedenburger Israeliten verwendet werden sollen.

An diese Stiftung knüpfe ich die einzelne Bedingung, dass in dem zu erbauenden Chortempel ein, den Namen des Herrn Jacob Rosenfeld und die Hinnweisung auf diese Stiftung enthaltende Gedenktafel gesetzt und in demselben für ihn, an seinem Sterbetage, das ist am 20-ten Elul jeden Jahres ein Kadisch gesagt, und seiner an jenen Feiertagen, an welchen die Gedächtnissfeier für die Verstorbenen stattfindet (Maskir Neschameti) namentlich erwähnt werde.

2. Die von dem Widmungs-Capitale per 20.000 fl. Ö. W. noch erübrigenden 5000 fl. Ö. W., das ist: Fünftausend Gulden in Ö. W. bestimme ich zur Unterstützung zweier an der Oedenburger städtischen Oberrealschule studierenden armen braven Knaben dergestalt, dass diesen die fünfprozentigen Interessen dieses unter dem Titel »*Jacob Rosenfeld'sche Stiftung*« bei der Oedenburger israel. Cultusgemeinde zu elocirenden, ob dem zu erbauenden Schulhause und Chortempel pfandrechtlich sicherzustellenden und bei derselben, solange Letztere diesem Zwecke dienen, unaufkündbar zu verbleibenden Capital, zu gleichen Theilen zugewendet werden.

Sollte sich hinsichtlich des für Israeliten vorbehaltenen Stipendiums qualificationsfähige Bewerber aus meines seligen Gemahles oder meiner Verwandtschaft melden, so haben jene vor diesen, in beiden Fällen nach

dem Grade der Verwandtschaft und bei gleichem Grade, die Befähigteren den Vorzug.

Da es meine Absicht ist, nur wirklich befähigten, armen Studierenden durch Verleihung dieser Stipendien die Möglichkeit zur Erwerbung der für ihr Fortkommen nothwendigen Kenntnisse zu verschaffen, so wünsche ich, dass beide Stiftungsplätze in jedem Jahre vor Beginn des jeweiligen Schuljahres vergeben werden, woraus folgt „dass solche Studierende, die eines dieser Stipendien bezogen haben, nur dann in dem Genusse desselben belassen werden können, wenn sie sich dieser Gunst durch erprobtes sittliches Betragen, Fleiss und gute Fortgangsklasse würdig zeigen.“

Die Oedenburger israel. Cultusgemeinde ist verpflichtet, die Zinsen des Stiftungs-Capitales halbjährig und zwar am 1. October und 1. April jeden Jahres bei der Oedenburger städtischen Kammer-Cassa zu bezahlen.

Das oberste Aufsichtsrecht über diese Stiftung und das Entscheidungsrecht in allen streitigen Fragen steht dem Oedenburger städtischen Magistrate zu, an den ich die Bitte richte, diese meine Stiftung in Schutz zu nehmen und im Sinne der hier ausgesprochenen Absichten durchzuführen.

Durch diese Schenkung hoffe ich die stets für das öffentliche Wohl begeisterten Absichten meines seligen Gatten verwirklicht und seinem Andenken ein Denkmal gesetzt zu haben, welches in den Herzen seiner Mitbürger fortleben wird.

Zur Bekräftigung dieses meines Willens habe ich diese Schenkungsurkunde nach Einvernehmung des Testaments-Executors Herrn Dr. Nic. Schwarz in Gegenwart der mitunterfertigten Zeugen in vier gleichlautenden Exemplaren ausgefertigt, wovon das Erste dem hohen königl. ungarischen Ministerium des Innern, das Zweite dem löbl. Oedenburger städtischen Magistrate zur Aufbewahrung im städtischen Archive, das Dritte dem Vorstande der Oedenburger israel. Cultusgemeinde, das Vierte aber in meiner Familie zu verbleiben hat.

So geschehen in Oedenburg am 10. Jänner 1873.

(L. S.) Catharina Rosenfeld m. p. (L. S.) Dr. Nicolaus Schwarz m. p., als Jacob Rosenfeld'scher Testament-Executor. Franz Ganzer m. p., Zeuge.

Gustav Stach m. p., als Zeuge.

Diese Stiftung wurde mit Erlass des ung. Cultus- und Unterrichtsministeriums dtto 1. März 1873 Z. 4471 genehmigt und tritt mit 1. October 1872 in's Leben.

Mit Raths-Beschluss vom 9. September 1873 Z. 2449 wurde die Buchhaltung und Kammeramt beauftragt, in Evidenz zu halten, dass künftighin die halbjährigen Zinsen in die Stadtkammer-Cassa einbezahlt werden; — ferner wegen Concurs-Ausschreibung vor Ablauf des Schuljahres die Anzeige zu erstatten.

b) *Rosenfeld Katalin-alapítvány.*

**Rosenfeld
Katalin-féle
alapítvány.**

A nemeskeblü özv. *Rosenfeld Katalin* első alapítványával majdnem egyidejűleg: 1872. évi február hó 18-án kelt végrendeletének 2. pontbeli intézkedésével ugyancsak két, egyenként 125 frtos ösztöndíjat alapított saját neve alatt a főreáliskola tanulói részére ugyanazon rendelkezéssel és feltételekkel, melyeket a férje nevérol szóló alapító oklevélből már ismerünk. Ennek a két *Rosenfeld Katalin-féle* ösztöndíjnak külön alapító oklevele nincs; úgy látszik a végrendelet kívánsága daczára ily alapító oklevél soha ki nem állíttatott, mert sehol nem található. A város alapítványi könyvébe szintén csak a végrendelet idevonatkozó helyei vannak másolatban bejegyezve, amelyek e szerint alapító levélnek tekintendők. A végrendelet e passusai így hangzanak:

Másolat.

Katharina Rosenfeld'sche Stiftung.

Testament.

Errichtet am 18. Februar 1872, publicirt am 10. Februar 1875 Z. 1060.

2. Punkt. Bestimme ich ein Capital von 5000 fl. Ö. W., das ist Fünftausend Gulden in Österr. Währung zur Unterstützung zweier, an der Oedenburger städt. Oberrealschule studirenden armen, braven Knaben dergestalt, dass diesen die fünfperzentigen Interessen dieses unter dem Titel „*Katharina Rosenfeld'sche Stiftung*“ bei der Oedenburger israel. Cultusgemeinde (Punkt 2 lat. d) zu elocirenden, ob deren Schulhause und Chortempel pfandreichtlich sicherzustellenden und bei derselben, so lange Letztere diesem Zwecke dienen, unaufkündbar zu verbleibenden Capitals, zu gleichen Theilen zugewendet werden.

Das Besetzungsrecht dieser zwei Stiftplätze steht dem Oedenburger städt. Magistrate auf Grund des Vorschlages der städt. Schulkommission und zwar dergestalt zu, dass Einer derselben an einen Israeliten (falls qualificationsfähige concurriren), der Andere ohne Unterschied der Confession und zwar in beiden Fällen nur an arme, mit guter Fortgangsschule versehene Studirende, bei gleicher Dürftigkeit an den Vorzüglicheren vergeben werden.

Sollten sich hinsichtlich des für Israeliten vorbehaltenen Stipendiums qualificationsfähige Bewerber aus meines seligen Gemahls oder meiner Verwandtschaft melden, so haben jene vor diesen, in beiden Fällen nach dem Grade der Verwandtschaft, und bei gleichem Grade, der Befähigtere den Vorzug.

Da es meine Absicht ist, nur wirklich befähigten, armen Studirenden durch Verleihung dieser Stipendien die Möglichkeit zur Erwerbung der für ihr Fortkommen nothwendigen Kenntnisse zu verschaffen, so wünsche

ich, dass beide Stiftungsplätze in jedem Jahre vor Beginn des jeweiligen Schuljahres vergeben werden, woraus folgt, dass solche Studierende, die eines dieser Stipendien bezogen haben, nur dann in dem Genusse desselben belassen werden können, wenn sie sich dieser Gunst durch erprobtes, sittliches Betragen, Fleiss und gute Fortgangsklassen würdig zeigen.

Die Oedenburger israel. Cultusgemeinde ist verpflichtet, die Zinsen des Stiftungs-Capitals halbjährig u. zw. am 1. October und 1. April jeden Jahres bei der Oedenburger städt. Kammercassa zu bezahlen.

Das oberste Aufsichtsrecht über diese Stiftung und das Entscheidungsrecht in allen streitigen Fällen steht dem Oedenburger städt. Magistrate zu.

Der betreffende Stiftbrief wird von meinem Testaments-Executor ausgefertigt werden.

Mit dem sub. Magistr. Z. 733/1875 mitgetheilten Testamente extractive gleichlautend. Oedenburg, 13. März 1875.

Kopeszky,
städt. Buchhalter.

Következik a soproni izr. hitközség által kiállított »adóslevél« és »bekeblezési engedély.«

Végül pedig:

13.434
sz. —————
1875

A zálogjog 5000 frt o. é. tőkére 5% kamattal adós Soproni izrael. hitközségnek a Soproni 102. tjkben felvett, a Fegyvertárutczában fekvő 7. uj számú házra és 122/b számú házhelyre C 14 alatt fő- és a Soproni 4566 tjkben felvett, a Fegyvertárutczában fekvő 5. uj számú házra C 4 alatt mellékjelzálogjogilag Rosenfeld Katalin alapítványa javára bekebelezetett. A kir. törvényszék telekkönyvi osztálya. Kelt Sopronban, 1875. évi Octóber 20-án. *Metzel Vincze* s. k., telekkv. vezető.

Helyesen bevezetett

(P. H.)

Kopeszky,
v. számvevő.

c) Soproni főreáliskolai Trefort ösztöndíj-alapítvány.

Egy jótevő hazafi és emberbarát 1874-ben 3000 frtot küldött *Trefort Ágost*, vallás és közokt. miniszternek azon utasítással, hogy ezt az ösztöndíj-szeget a miniszter saját belátása szerint valami iskolai célra fordítsa. A miniszter, aki ez időben Sopron városának országgyűlési képviselője és Sopron városa főreáliskolájának nagylelkű pártfogója volt, és akit különben a vonzalom egyéb kötelékei is fűzték városunkhoz, ezen 3000 frtnyi alapítvány kamataiból 150 frtos ösztöndíjat alapított kizárólag Sopron városi születésű, kifogástalan viseletű és kitűnő előmenetelű tanulók ré-

**Trefort-
ösztöndíj-
alap.**

szére és pedig »*Sopron városi főreáltanodai ösztöndíj-alapítvány*« czimen, melynek alapító levele így szól:

Másolat. *Alapítványok nyilvántartási főkönyve.*

Oedenburger städt. Oberrealschul »Stipendien-Stiftung.«
Ministeri 7457 ex 1874.

Alapító-levél.

A magy. kir. Vallás- és Közoktatási Minister tekintve, hogy egy magát megnevezni nem akaró hazafi és emberbarát hozzá 3000 o. é. forintot, tetszés szerinti iskolai czélokra fordítás végett küldött be, a következő alapító levelet állítja ki:

1-szor. Jelen alapítvány a „Sopron városi főreáltanodai ösztöndíj-alapítvány“ czimét viselendi.

2-szor. Az alapítvány czélja, egy a Sopron városi főreáltanodába járó, ugyancsak Sopron városi születésű szegény, de kitűnő, mindazáltal valláskülönbség nélküli növendéknek rendes ösztöndíj általi segélyezése.

3-szor. Ezen alapítvány törzsvagyona jelenleg 3000, azaz három-ezer o. é. frt készpénzben, mely a magy. kir. Központi Állampénztárnál kezeltetik.

4-szer. Az alapítványi tőke kamataiból egy ösztöndíj 150 o. é. frttal alakíttatik; az ezen felüli kamatmaradvány pedig mindaddig a tőkéhez csatoltatik, míg az egy másik ösztöndíj alakítására elégséges tőkét nem tömörít.

5-szor. Ezen ösztöndíj elnyerésére képesítvék a Sopron városi főreáliskolában tanuló, Sopron városi származású, szegénysorsu, de szorgalmas és jó erkölcsű, valláskülönbség nélküli oly ifjak, kik a magyar nyelvet birják.

6-szor. Az alapítvány-ösztöndíjra a hármas kijelölés a Soproni főreáliskolai tanártestületet és a Sopron városi főpolgármestert együttesen, a kinevezés pedig az időszerinti Vallás- és Közoktatási Ministert illeti.

7-szer. Az alapítványi tőkét a m. kir. Központi Állampénztár gondozza, a 3000 o. é. frt. készpénzen magy. Földtehermentesítési kötvényeket vásárol, azokat a fent jelzett ösztöndíj-alapítvány részére leköti, a tanulmányi alap naplójába bevezeti és elkülönzött rovatban kezeli, az évi kamatjáradékból a jövedelmi adót és a kezelési költséget levonja, valamint a 4. pontban körülírt és megállapított ösztöndíjat a járadék-jogosítottnak a tanulmányi-alap rovására, a soproni főreáltanodai igazgató által láttamozott nyugtatványra a félévi tanszak végén, 2 részletben kiszolgáltatja.

8-szor. Ugyancsak az Állampénztár minden tanév végén, az ez alapítványra vonatkozó számadását a bevételi ellennyugtatványok és a kiadási nyugtatványokkal támogatva, átvizsgálás végett a Vallás- és Közoktatási Ministerium számvevőségéhez átteszi, az pedig a számadásokat rögzíti.

tön elbírálva, jóváhagyás miatt (?) a Vallás és Közokt. Ministerhez fölterjeszti.

Minek hitelül jelen alapító-levél 3 példányban kiállíttatván, az egyik a Vallás- és Közokt. Ministerium, a második a soproni főreáltanoda és a harmadik a soproni polgármesteri hivatal levéltárában megőrizendő lesz.

Budapest, 1874. Márczius hó 23-án.

A vallás- és közoktatási magy. kir. minister:

(L. S.)

Trefort Ágoston, s. k.

Jelen másolat a városi irattárban őrzött eredeti alapítványi oklevéllel összehasonlíttatván, mindenben összehangzónak találtatott.

Sopron, június hó 7-én 1874.

Kopeszky Ferencz,
városi számvevő.

d) Patzenhofer Konrád-féle alapítvány.

A szülők halála az iskolák iránt ritkán szokott oly nemesen és bőkezűen megnyilatkozni, mint ahogy megnyilatkozott vármegyénk egyik tekintélyes családjának elismerése 1884-ben azért, mert a család két tagja: *Patzenhofer Rezső* és *Alfréd*, a mi intézetünkben nyerte középiskolai kiképezését és érettségi bizonyítványát. A család feje: *Patzenhofer Konrád*, cinkfalvai czukorgyáros ugyanis értesíti a város tanácsát, hogy a magyar kereskedelem és ipar emelése érdekében 2000 frtos alapítványt tesz, melynek 5%-os kamataiból 100 frtos ösztöndíj létesítendő Sopron városa főreáltanodájának szorgalmas és szegény tanulói részére; egyuttal kéri a tanácsot, hogy ennek az alapítványnak a kezelését vállalja el. A tanács elfogadván a nagylelkű adományt, az alapító megbízásából megszerkesztette az alapító levelet, mely a hozzátartozó jegyzőkönyvi kivonattal együtt itt következik:

Másolat.

Patzenhofer Konrád-féle alapítvány.

Ad 801 igt. szám.

388 T.

Jegyzőkönyvi kivonat.

Patzenhofer Konrád, siegendorfi gyáros beadványa, melyben 2000 frtos ösztöndíj-alapítványt tesz szegény tanulók segélyezésére s kéri, hogy a tanács ennek kezelését elvállalja.

A nemeskeblű alapító feltételei felolvastatván, abból kitünik, hogy *Patzenhofer Konrád* a magyar kereskedelem és ipar emelése czéljából 2 darab à 1000 frtos 5 % magyar papíráradék kölcsönérték-papírt Lit. C No. 9258 és 9257 számmal és 1884. évi Június hó 1-étől járó kamatszélvénnyel tevéen le a házi pénztárba, azt óhajtja, hogy kizárólag a tanács

ezen alapítvány kezelését átvevén, annak esedékes kamatait 1885-ik iskolaévtől kezdve, félévenként fizetendő részletekben, saját belátása szerint, de oly szorgalmas, szegény tanulónak adományozza, ki vallásfelekezeti különbség nélkül magyar nemzetiségű, és a soproni magy. kir. főreál-tanodát látogatja.

Ezen nagylelkű alapítvány kezelését a tanács elfogadja, az alapítvány-levél kiállításával Dr. Printz Ferencz tanácsos megbizatik és a házi pénztár utasíttatik, hogy az általa átvett két drb 1000 frtos értékpapírt a letéti biztosoknak átadja s hogy addig is, míg ezen papírok Patzenhofer Konrád ösztöndíj-alapítványa nevére lekötetnének, azokat a tanács letéti pénztárába helyezték el. Az alapítóhoz addig is, míg az alapító levél elkészül, a hazai érdekek emelése körül tett fáradozásai miatt köszönő levél intézendő s a tanács határozata vele közlendő.

Miről a számvevőség és házi pénztár, a közös letéti biztosok és Dr. Printz Ferencz tanácsos, kezeihez küldendő külön jegyzőkönyvi kivonattal értesítendő.

Sopron, 1884 Január hó 10-én tartott tanácsülésből.

Reichenhaller Béla, m. p.

II. aljegyző.

Másolat. 801/1027.

Alapító-levél.

Sopron szab. kir. Város tanácsa tanusítja, hogy Patzenhofer Konrád úr, czinfalvi czukorgyáros a magyar kereskedelem és ipar emelése érdekében két darab à 1000 frtos 5 % magyar papíráradék-kötvényt Lit. C 9257 és 9258 és 1884. évi Junius 1-étől járó kamatszelvénnyel együtt oly czélból tett le a házi pénztárba, hogy a tanács ezen alapítvány kezelését átvevén, annak esedékes kamatait az 1884/5-ik évi iskolai évtől kezdve, félévenként fizetendő részletekben, saját belátása szerint, oly szegény, szorgalmas tanulónak adományozza ki vallásfelekezeti különbség nélkül, ki magyar honos és a soproni magy. kir. főreáltanodát látogatja.

Továbbá tanusítja a városi tanács, hogy ezen nagylelkű alapítvány tárgyát képező értékpapírokat felvette s az alapítvány kezelését elvállalván, az alapító úr akaratához képest a következőket állapítja meg:

1. Jelen alapítvány a »*Patzenhofer Konrád-féle ösztöndíj-alapítvány*« címet viselendi.

2. Az alapítvány czélja a kir. főreáltanodába járó ugyancsak magyar honos, szegény, de szorgalmas növendéknek, valláskülönbség nélkül, rendes ösztöndíj általi segélyezése.

3. Ezen alapítvány törzsvagyona áll két darab 1000 frtos 5 % magyar papíráradék-kötvényből Lit. C. 9257 és 9258 számmal és 1884. évi Junius hó 1-étől járó kamatszelvénnyel, mely a városi házi pénztárnál kezeltetik.

4. Az alapítvány-tőke kamataiból egy ösztöndíj 100 frttal o. é. alkíttatik; ha a tőke-alap üresedések, avagy időközi kamatok (Intercalares) folytán felszaporodik, a mutatkozandó összeg-többlet a soproni takarékpénztárnál leszen gyümölcsözőleg elhelyezendő mindaddig, míg az egy újabb hasonértékű ösztöndíj alakítására elégséges tőkét nem ad.

5. Ezen ösztöndíj elnyerésére képesítvék a Sopron Városi magy. kir. Főreáltanodában tanuló magyar honos, szegény sorsu, de szorgalmas és jóerkölcsű ifjak valláskülönbség nélkül.

6. Az alapítványi ösztöndíjra a hármas kijelölés a soproni főreáltanodai tanártestületet, a kinevezés pedig kizárólagosan Sopron szab. kir. Város tanácsát illeti meg.

7. Az alapítványi tőkét a városi kamarai pénztár gondozza, a 3-ik pontban érintett értékpapirokat a fenn jelzett ösztöndíj-alapítvány nevére leköti, a főkönyvbe bevezeti és elkülönzött rovatban kezeli, az évi kamatjából a jövedelmi adó és kezelési költséget levonja, valamint a megállapított ösztöndíjat a járadék jogosítottnak a soproni főreáltanoda igazgatója által láttamozott nyugtátványra a fél-, illetőleg egész évi tanszak végén két részletben kiszolgáltatja.

8. Az ösztöndíj élvezetében levő tanuló tartozik az iskolaév végén iskolai bizonyítványai felmutatása mellett előmenetelét a városi tanács előtt igazolni és csak azon esetben élvezheti ezen ösztöndíjat továbbá is, ha az alapítólevél feltételeinek minden tekintetben teljesen megfelel.

9. Ha az idők folyamán a Sopron városi magy. kir. Főreáltanoda beszüntettetnék, a tőkealap kamatai a városi tanács belátásához képest a Sopron városi ipar-rajziskolának egy vagy több kitűnő növendékei segélyére fordítandók.

Minek hitelül jelen alapító levél négy példányban, az egyik a Nagyméltóságú m. kir. Vallás- és Közokt. Ministerium, a másik Patzenhofer Konrád úr mint alapító, a harmadik a soproni m. kir. Főreáltanoda és a negyedik Sopron szab. kir. Város levéltára számára kiállíttatott.

Kelt Sopronban, 1884. Mártius hó 22-én. Finck János s. k. polgármester, Ihász Rezső s. k. főjegyző (p. h.)

21025. sz. Jóváhagyom. Budapesten, 1884. Junius hó 11-ikén, Trefort s. k. miniszter (p. h.)

3614. ikt. sz.
2005. T. 1882/4.

* * *

c) Deák Ferencz-alapítvány.

Mikor a »haza bölcse« a ravatalon feküdt, hazafiúi emlékének megörökítésére tanártestületünk, az igazgató indítványára egyebek között azt is határozta, hogy egy Deák F.-ösztöndíj-alapot terem, mely addig is, míg

Deák
Ferencz-
alapítvány.

1000 frtra megnövekszik, a soproni Takarékpénztárban lesz kamatozás végett elhelyezendő. Ezen, az isk. tanártestület által kezelendő alap kamatai a reáliskola oly idegenajku tanulójának fognak majd évenként adományoztatni, aki a magyar nyelvben és irodalomban aránylag legjobb előmenetelt tesz. Hogy a határozat ne maradjon üres szóbeszéd, a tanári kar egyes tagjai nyomban letették a nemes ügy oltárára a maguk obulusait és pedig: Salamin Leo igazg. 20, Hahnenkamp Rezső, Lcupin János, Moller Ede, Molnár János, Rösch Frigyes, Skoff Béla, Ulber Mátyás és Bella Lajos egyenként 10—10; Kriegler Mihály, Dr. Wallner Ignác, Dr. Fialovszki Lajos egyenként 5—5 és Dr. Kárpáti Károly, Stuppacher Lajos egyenként 3—3 forintot, összesen tehát: 119 frtot. A tanári testület ezen alapítványa az időközi kamatokkal és az ifjuság adományaival együtt körülbelül 12 év alatt 1000 frtra emelkedvén, a tanári testület 1889-ben a következő *alapító-levelet* állította ki annak czéljáról és kezelése módjáról:

Deák Ferencz-ösztöndíj alapító levele.

A soproni magy. kir. állami főreáliskola igazgatójának, Salamin Leonak indítványára a nevezett intézet tanári kara, a nagyérdemű nagy hazafi: Deák Ferencz nevének megörökítése czéljából elhatározta, hogy Sopron városában, a megyében, az ifjuság közt, valamint saját körében, gyűjtés útján, ösztöndíj-alapot szerez, mely addig, míg 1000 (ezer) frtra nem nő, „Deák Ferencz soproni reáliskolai ösztöndíj-alap“ néven a tanári testület által kezeltessék. Minthogy Isten segélyével ezen cél immár eléretett, amennyiben mai nap a mondott alap 1000 (ezer) frtra nőtt, elhatározta a tanári kar, hogy az alapot az 1889/90-iki tanévtől kezdve czéljainak megfelelően felhasználja, és ennél fogva a következő alapító levelet állítja ki:

1. Az alapítvány „Deák Ferencz-ösztöndíj alapítvány“ czímet viseli.
2. Az alapítvány czélja egy, a soproni főreáliskolába járó szegény, de jó viseletű, oly nem magyar tanulónak rendes ösztöndíjjal való segélyezése, ki a magyar nyelvben a legjobb haladást tette.
3. Ezen alapítvány törzsvagyona áll: 1 darab 1000 (ezer) frtos 5 % magyar papíráradék-kötvényből, Lit. C. 63.704. szám, f. é. június elsejétől járó kamatszelvevényekkel, mely a soproni állami főreáliskola tanári testülete által kezeltetik.
4. Az alapítvány-tőke kamataiból egy ösztöndíj 50 frttal alapíttatik; ha a tőke-alap üresedések, vagy időközi kamatok (intercalares) folytán felszaporodik, akkor a többlet mindaddig a tőkéhez csatoltatik, míg az egy újabb ösztöndíj alapítására elégséges tőkét nem tömörít.
5. Ezen ösztöndíj elnyerésére képesítettek a soproni m. kir. főreáliskolában tanuló, nem magyarajku, de magyar honosságu, szegény sorsu, szorgalmas és jóerkölesű ifjak, valláskülönbség nélkül.
6. Az ösztöndíj kiadására nézve a szaktanárok meghallgatása után a soproni főreáliskola tanári testülete szótöbbséggel határoz.

7. Az alapítványi-tőkét a soproni főreáliskolai tanári testület gon-
dozza, a 3. pontban érintett értékpapírt a fenn jelzett ösztöndíj-alapítvány
névére leköti, az e czélra készült főkönyvbe bevezeti és elkülönített rovat-
ban kezeli, az évi kamatjáradékokból a 4. pontban körülírt és megállapí-
tott ösztöndíjt, melynek kiadása iránt esetről-esetre mindig az évvégi ellen-
őrző conferentián határoz, a soproni főreáliskolai igazgató által láttamozott
nyugtatványra a jogosítottnak az évváró ünnepélyen kiadja.

8. Ugyanese a soproni főreáliskola igazgatója minden tanév végén
az ezen alapítványra vonatkozó számadásokat a bevételi és kiadási nyugtat-
ványokkal támogatva, a tanári testületnek való bemutatás után, átvizsgálás
végett a vall. és közokt. ministeri számvevőséghez fölterjeszti.

9. Ha az idők folyamán a soproni m. kir. főreáliskola mint ilyen,
netalán megszűnnék és helyette más, hasonló természetű középiskola állít-
tatnék föl, ugyanitt a tőkealap ugyanezen intézet ösztöndíj-alapjául lesz
felhasználható. Beálló változás, vagy az intézetnek teljes beszüntetése ese-
tén a tantestület indítványa értelmében a nagymélt. vall. és közokt.
ministerium rendelkezik az alappal.

Minek hitelül jelen alapító levél három példányban kiállítatván,
az egyik a vall. és közokt. ministeriumban, a második a soproni főreál-
iskola irattárában és a harmadik a soproni polgármesteri hivatal levél-
tárában megőrizendő lészen.

Sopron, 1889. Junius hó 12-ikén.

Salamin Leo, s. k.
kir. igazgató.

Ujvári Béla, s. k.
értk. jegyző.

2. Ösztöndíjas tanulóink.

Ösztöndíjas
tanulóink.

A főreáliskolához kötött 6 rendbeli alapítványon kívül tanulóink
egyike-másika néha-néha más természetű pl. családi, állami és egyéb jel-
legű ösztöndíjat is élvezett. Alábbi statistikai kimutatásban iparkodtam
összeállítani azon tanulók névsorát, akik 1872/3-tól kezdve, (itt kezdődik
a stipendista-korszak) a mult tanév lejártáig valamely ösztöndíj részesei
voltak.

Ösztöndíjasok statistikai kimutatása.

1. A főreáliskolához kötött ösztöndíjak.

a) *A Rosenfeld Jakab- és Katalin-féle négy, egyenként 125 frtos ösztön-
díj részesei:*

<i>A tanuló neve</i>	<i>idő</i>	<i>összeg</i>
1. Buxbaum Zsigmond	1872/3—1873/4	125
2. Scheiber József	1872/3—1873/4	125

3. Takács Lajos	1873/4—1876/7	125
4. Lasz Lázár	1874/5-ben	125
5. Fischer Dávid	1875/6-ban	125
6. Schlauf Ede	1875/6-ban	125
7. Hess Sándor	1875/6—1880/1	125
8. Kadnár Károly	1876/7-ben	125
9. Rechnitz Mór	1876/7-ben	125
10. Hanusch Ferencz	1877/8-ban	125
11. Infelder Henrik	1877/8—1883/4	125
12. Raidl Antal	1877/8—1883/4	125
13. Rözsényi Iván	1879/80—1881/2	125
14. Scheiber Mihály	1881/2-ben	125
15. Bischitz Mór	1882/3-ban	125
16. Pitroff Kálmán	1882/3-ban	125
17. Jermann József	1883/4—1886/7	125
18. Weiss Lipót	1883/4—1885/6	125
19. Stefan Kálmán	1884/5—1887/8	125
20. Deutsch Miksa	1884/5—1889/90	125
21. Stern József	1886/7—1890/1	125
22. Szabó Károly	1887/8—1891/2	125
23. Balogh János	1888/9—1891/2	125
24. Krausz Mihály	1890/1—1894/5	125
25. Kollin Mór	1891/2—1894/5	125
26. Giséla Gusztáv	1892/3-ban	125
27. Tóth István	1893/4—1894/5	125
28. Thier Ferencz	1894/5-ben	125

β) A „Soproni főreáliskolai 150 frtos ösztöndíj” részesei:

A tanuló neve	idő	összeg
1. Trogmayer Károly	1874/5-ben	150
2. Stuppacher Lajos	1875/6—1878/9	150
3. Jielek Ferencz	1879/80—1882/3	150
4. Stiegler Lajos	1883/4-ben	150
5. Wagner Zsigmond	1886/7—1892/3	150
6. Takács Ferencz	1893/4—1894/5	150

Jegyzet. 1884/5-ben és 1885/6-ban képesített pályázó hiányában nem adatott ki.

γ) Patzenhofer Konrád-féle 100 frtos ösztöndíj részesei:

A tanuló neve	idő	összeg
1. Hasenauer Emil	1884/5—1888/9	100
2. Károlyi Sándor	1889/90-ben	100

3. Huszár Kálmán	1890/1—1892/3	100
4. Thier Ferencz	1893/4-ben	100
5. Pitroff Aladár	1894/5-ben	100

δ) *Deák Ferencz alapítványi 50 (illetve 42 frtos) jutalomdíj részesei:*

<i>A tanuló neve</i>	<i>idő</i>	<i>összeg</i>
1. Giséla Gusztáv	1891/2-ben és 1893/4-ben	50
2. Uhl Sándor	1892/3-ban és 1894/5-ben	50

ε) *Egyéb ösztöndíjak részesei:*

1872/3—1894/5.

<i>A tanuló neve</i>	<i>idő</i>	<i>milyen ösztöndíj?</i>	<i>összeg</i>
1. Bárdossy Jenő	1872/3—1873/4	Benők-féle	120 frt
2. Brzobohaty Vilmos	1872/3—1873/4	Drasche-féle	150 „
3. Csupor István	1872/3-ban	Csupor M.-féle családi	400 „
4. Meissl György	1872/3—1873/4	Jettim-féle	50 „
5. Bechine Lajos	1873/4—1874/5	gr. Széchenyi János-féle	100 „
6. Jahn József	1873/4—1878/9	Váczi Mária Th.-féle	120 „
7. Kurucz Pál	1873/4-ben	gr. Széchenyi János-féle	100 „
8. Smrokovski János	1873/4-ben	cs. k. katona-nevelési	150 „
9. Deák Péter	1874/5—1879/80	Deák Ferencz-féle	210 „
10. Fialowski Béla	1874/5—1878/9	pénzügyőrségi	100 „
11. Ruttrich Richárd	1874/5—1878/9	Svoboda-féle	50 „
12. Nagy János	1874/5-ben	gr. Festetich Taszilo-féle	150 „
13. Fialowski László	1876/7—1881/2	pénzügyőrségi	100 „
14. Kun Lajos	1882/3—1884/5	Megyeri-féle	270 „
15. Domonkos Károly	1886/7—1887/8	Ramazetter-féle	100 „
16. Ivančič Frigyes	1887/8—1890/1	horvát-szlavonországi	200 „
17. Uhl Sándor	1890/1—1894/5	Pater Leyrer-féle	66·10
18. Wapp Sándor	1891/2-ben	„ „ „	40 frt
19. Wapp Sándor	1892/3-ban	Halmássy-féle	40 „
20. Horváth Ernő	1891/2—1894/5	Lippay,győri püspök-féle	120 „

3. Segélyegyesület.

Szegény tanulókat segélyező egyesületünket, mint talán mindenütt, nálunk is a szükség hozta létre. Magvát Ulber Mátyás, ideiglenes igazgató, vetette el már az 1870/1-ik tanévi értesítőben, mikor elpanaszolja, hogy a legszorgalmasabb és legtehetségesebb tanulók kénytelenek abbahagyni tanulmányaikat, mert segélyforrások hiányában nem tudnak megélni. Hivatkozik a soproni lyceum virágzó alumneumára, mely már az időtájt 182 tanulót részesített ingyen, illetőleg mérsékelt-áru ellátásban és számos alapítványi jutalom- és ösztöndíjban. Elkesereg azon is, hogy a ministerium

A Segély-
egyesület
alap-
szabályai.

az ösztöndíjak adományozásánál következetesen mellőzi a mi tanulóinkat úgy, hogy már a legjelesebb sem akar folyamodni. Végül pedig oda concludál, hogy ezen valóban lesújtó tudat arra a lépésre fogja készíteni a tanári testületet, hogy kiindulván azon közbeszéd nagy igazságából: „Segíts magadon és megsegít az Isten“, — *oly segélyező egyeslet megalakításához fogjon*, melynek jövedelméből, habár kisebb mérvben is, szegénysorsu tanulók sanyaru helyzetén segíthessen. Adja az ég, hogy ezen megpendített eszme testté alakuljon!“

Azonban a segélyegyesület eszméje a tanári testületben akkortájt hiányzó egyetértésnél fogva egyelőre meg nem valósulhatott. Midőn két évre rá Salamin Leo igazgató vette át az intézet vezetését, főgondját haladéktalanul arra fordította, hogy a már megpendített egyesület mielőbb létre is jöjjön. Indítványa közhelyesléssel találkozván, a tanári kar még az 1872/3-ik tanévben megszerkesztette az egyesület alapszabályait, melyek a m. kir. belügyminiszteriumtól jóváhagyatván, a segélyegyesület 1874-ik évi május hó 20-ikán következőleg meg is alakult:

Elnök: Salamin Leo, igazgató; másodelnök: *Csöndes J. Ferencz*, magánintézet-tulajdonos; jegyző: *dr. Kárpáty Károly*; pénztárnok: *Vaniss Lajos*. Választmányi tagok: *Villecz Antal*, *Müller Paulin*, *Töppler Károly*, *Füzy Károly*, *Zalka Mihály*, *Holzmann György*, *Eidlitz Mór*, *Lachne Frigyes*, *Horváth Károly*, *Krausz Károly*; a tanári karból: *Rösch Frigyes*, *Ulber Mátyás* és *Dr. Wallner Ignác*. Számvizsgálók: *Töppler Károly*, *Regenhard J. L.* és *Zalka M.*

A soproni főreáliskola „Segélyező-egyletének“ alapszabályai.

I.

Az egyeslet célja, jövedelme, forrásai és vagyona.

A Segély-
egyesület
alap-
szabályai.

1. §. Az egyeslet célja a soproni főreáltanoda [bármely osztályába nyilván járó szegény sorsu, de úgy tudományos törekvés, mint erkölcsi példás magaviselet által a segélyre valóban érdemes ifjakat, vallás és születéshely különbsége nélkül élelmezés, ruházat, tankönyv, vagy pénzbeli segélylyel támogatni.

2. §. Az egyeslet jövedelmét képezik a tagok és egyéb jóltevők pénz- vagy természetbeli kegyadományai; e célra rendezett táncmulatságok, hangversenyek, szavalati és zene estélyek, színi előadások stb. tiszta jövedelme.

Az összes, az alapító tagok által befizetett alapító díjak, úgy a többi jövedelem két harmada egy tápintézeti tőke alapítására, egy harmada pedig készpénzbeli segélyezésre fog fordíttatni.

Míg a tápintézeti tőke oly összegre nem emelkedik, hogy annak kamatai külön felállítandó tápintézetben nyujtható élelmezésre nem elegend-

dők, a kamatok az említett arányban élelmezési segély fejében ki fog-
nak adatni.

II.

Az egyesület tagjai.

3. §. Az egyesület alapító, rendes, pártoló és tiszteletbeli tagokból áll.

a) Alapító tag, ki egyszer mindenkorra legalább 30 frtnyi alapít-
ványi összeget tesz le, vagy ki három éven át évenként 10 frt, és az
alapítványi tőkehátralék 6% kamatjának lefizetésére kötelezi magát; ezen
kötelezettség az alapító halála esetében örököseire átszáll.

b) Rendes tag, ki évenként 3 évi kötelezettséggel legalább 2 frtot
fizet. Halál vagy elszegényedés esetében minden további kötelezettség
megszűnik.

c) Pártoló tag, ki bármely összeggel járul minden hosszabb időre
való kötelezettség nélkül.

d) Tiszteletbeli tagokká a közgyűlés által azok választatnak, kik az
egyesület céljait különösen előmozdítják.

4. §. Az alapító, rendes és tiszteletbeli tagok a választmányi és
közgyűléseken szavazati és választási joggal birnak, mely jog azonban a
tanoda növendékei által nem gyakorolható.

5. §. A tagok kötelessége egyrészt a felajánlott összegeknek szept-
ember havában való pontos lefizetése, másrészt új tagoknak szerzése.

III.

Az egyesület igazgatása.

6. §. Az egyesület összes ügyeit a választmány vezeti a közgyűléseken
nyert utasítások szerint.

Az igazgató választmány áll: elnök, alelnök, jegyző, pénztárnok,
főreáltanodai igazgató és a tanárok által a tanári karból választott 3 tagon
kívül még 10 tagból.

7. §. Az egyesület tisztviselői és a többi 10 választmányi tag a köz-
gyűlés által szavazattöbbséggel három évre választatnak meg.

8. §. Az egyesületet törvényes hatóságok és magánszemélyek előtt az
elnök, ennek megakadályozása vagy megbízása esetén az alelnök képviseli;
ő elnököl a meghívása következtében tartandó köz- vagy választmányi
gyűléseken, főgondnoka a pénzügyeletnek, minden egyesületi okmányt aláír s
a választmány által engedélyezett kiadásokat utalványozza.

Sürgős esetekben az utalványozást 10 frt erejéig maga is eszközölheti.

Kivételes esetekben rendkívüli közgyűlést egybehív.

9. §. Az egyesület jegyzője vezeti a jegyzőkönyveket és levelezéseket,
szerkeszti a leltárt és egyéb egyesületi irományokat — a pénztárnokéit

kivéve, úgy a közgyűlés elé terjesztendő évi tudósítványt is. Az egylet levéltárát rendben tartja.

10. §. A pénztárnok bevételbe teszi nyugtatvány mellett a felajánlott járulékot, ő teljesíti utalványozás mellett a kiadásokat a köz- és választmányi gyűlés utasítása szerint; azokról pénztári naplót és főkönyvet vezet, minden nagyobb összeget késedelmezés nélkül kamatozás végett biztosan kamatozó takarékpénztárba helyez el; minden tanév végén utalványokkal és nyugtatványokkal hitelesített számadást terjeszt megvizsgálás végett a közgyűlés elé.

11. §. A választmányi és közgyűlési jegyzőkönyvek hitelesítése legkésőbb 14 nap alatt, az illető ülésekből e czélra kiküldött 2 tag által történik.

IV.

Közgyűlés.

12. §. Minden év octóber hó elején tartandó közgyűlés tárgyai:

- a) az elnöki jelentés a lefolyt tanévről;
- b) a közgyűlés által választott 3 tagból álló számvizsgáló bizottság által helybenhagyott számadások felülvizsgálása;
- c) a következő év ügykezelési módjának meghatározása;
- d) szükség esetében az alapszabályoknak megváltoztatása;
- e) az egylet feloszlása felett határozni, mely esetben netaláni pénz-alapja a soproni főreáltanodához kötött valamely ösztöndíj vagy segélyező alaphoz csatolandó. — Az utolsó közgyűlés feladata a végleges intézkedésről gondoskodni.

13. §. Minden határozat hozatala a jelenlevők feltétlen szótöbbsége által történik; azonban oly határozatok, melyek az alapszabályok megváltoztatását, az egylet feloszlását s ez esetben vagyonának hová-fordítását czélozzák, csakis a jelenlevő tagok kétharmadának beleegyezésével hozhatók és mielőtt foganatosíttatvának, a m. kir. Belügyministeriumhoz felterjesztendőek.

14. §. Az egylet ügyrendjének részletes kidolgozása s megalapítása az első alakuló közgyűlés teendője.

Sopron, 1873. évi május hó 17-én.

Dr. Kárpáti Károly, s. k.

főreáliskolai r. tanár

mint ideiglenes jegyző.

(P. H.)

Salamin Leo, s. k.

főreáliskolai igazgató

mint ideiglenes elnök.

39.452 szám.

Látta a magyar királyi Belügyminister.

Budapesten, 1873. évi szeptember hó 17-én

a minister megbízásából

Groisz Gusztáv,

ministeri tanácsos.

(P. H.)

* * *

Segélyegyesületünk választmányának, mint az alapszabályokból is látható, főczél gyanánt folyton az lebegett szemei előtt, hogy minél előbb akkora tőkét gyűjtsön, mely a *tápintézet* fentartását lehetővé tegye. Az alumneum az 1879/80-ik tanév elejével meg is nyitattott 13 résztvevővel. De minthogy két évre rá: az 1881/82-ik tanév elején csak egyetlenegy tanuló jelentkezett, a tápintézetet be kellett szüntetnünk. Oka ennek főleg az volt, hogy a jelentkező tanulók úgyszólván mind ingyenes vagy féldíjas ellátásra tartottak számot, az egyesület pedig vagyoni helyzeténél fogva ezen kívánságokat teljesíteni képtelen vala. A szülők, úgylátszik, jobbnak látták tehát fiaik számára 10—12 frtos ellátási helyekről gondoskodni, mintsem őket a tápintézetbe járatni. A választmány erre elhatározta, hogy ezentúl minden erejét a tőke gyarapítására fordítja, hogy azután alkalmas időben véglegesen felállíthassa a tápintézetet. Addig is egyes tanulóknak a helybeli népkonyhában való ellátásáról gondoskodott.

Egyesületünk tőkéje, kivált a tanulók szüleinek nemes és folytonos adakozásából anynyira fölszaporodott, hogy a mult tanév végével már 8500 frtra rúgott. Így tehát mindinkább közeledünk abbeli reményünk megvalósulásához, hogy az óhajtott tápintézet mielőbb és véglegesen létesülni fog, hihetőleg már a millenium esztendejében. Az egyesület jótévőinek teljes névsorát lehetetlen itt közzétennem; be kell érnem azzal, hogy csak az alapítók és azok neveit sorolom elő, akik nagyobb adományokkal járultak hozzá alaptőkének gyarapításához. *Alapító tagjaink* (30 frtnyi tagsági díjjal): 1. Ó cs. és kir. Apostoli Felsége I. Ferencz József (100 frt.) 2. Bozzay Imre 3. Ágfalva községe 4. Manitius Lajos 5. Müller Ede (32 frt.) 6. Eörsy László 7. Bauer Antal 8. Dvorzsák János 9. gróf Festetich György 10. Noedl Károly 11. Csöndes Ferencz 12. Herczeg Eszterházy Pál 13. Laehne Frigyes 14. Müller Paulin 15. Salamin Leo 16. Carstanjen Ágost 17. Patzenhofer Konrád (60 frt.) 18. Eidlitz Mór 19. Töppler Károly, 20 Dr. Mayer Gyula 21. Solymossy László (50 frt.) 22. Deák Lajos (50 frt.) 23. Zalka János, győregyház-megyei püspök 24. Soproni Takarékpénztár 25. a Kaposvári Takarékpénztár 26. Dr. Hérics-Tóth János 27. Patzenhofer Konrádné úrnő (60 frt.) 28. Lenck Samu 29. Graf Adolf 30. Virtsologi Rupprecht Kálmán (40 frt.) 31. Jekelfalussy Pál 32. Lenck Gyula 33. Sopronmegye (a nemesi pénztártól 50 frt.)

Az alapító tagokon kívül legnagyobb jótévői segélyegyesületünknek: A Soproni Takarékpénztár (évi 25 frt.) Soproni Takaré- és kölcsönegylet, Soproni magyar Társaskör, maga a tanulóifjuság (egyik majálisának 81 frt 30 krnyi tiszta jövedelmével), Drasche Henrik lovag, Jielek Ferencz, Kroyherr Kristóf pék (az általa elárusított áruk %-ával), Sopron Városa (tüzelőfa az alumneumnak) és egyesek városunk polgárai közül mint: lovag Flandorffer Ignác és Pál, Lenck Viktor stb.

Az egyesület választmánya a két éven át fentartott alumneumra és a népkonyhai bárczák beszerzésére fordított kiadáson kívül leginkább készpénzben iparkodott segítyt nyújtani a szegénységgel küzdő növendékeknek kivált azon czélból, hogy tandíjukat megfizethessék, esetleg könyveiket, tanszereiket és ruházatukat beszerezhessék. Egy kis statisztikával kimutatható, hogy az egyesület fenállása óta kiadott:

1. <i>Tápitézetre</i>	305	frt	83	krt.
2. <i>Népkonyhai étkezési bárczákra</i>	94	"	38	"
3. <i>Budapesti és pozsonyi tornaversenyekre</i>	130	"	50	"
4. <i>Készpénzbeli segélyek czimén 144 tanulónak</i>	1502	"	38	"

Tehát összesen . 2033 frt 09 krt.

A 144 segélyezett növendék közül volt 68 keresztény 847 frt 53 krnyi, és 76 izraelita 654 frt 85 krnyi segélylyel, amiből következik, hogy izraelita polgártársaink adakozása és az izr. tanulók segélyezése között nincs meg az egészséges arány, ami pedig szerfölött kívánatos volna. Úgy halljuk, hogy izr. polgártársaink legujabban egy külön izr. segélyegyesületet szándékoznak alapítani hitsorsosaik gyermekei számára. Bizonyára oly nemes buzgalom, mely feltétlen dicséretet érdemel, kivált ha annak vezetői nem feledkeznek meg arról, mivel tartozik már eddig is városunk és megyénk izr. polgársága a két évtizeden túl fenálló főreáliskolai segélyegyesületnek, melynek felvirágzásában különösen Salamin Leo elnöknek és Ulber Mátyás pénztárnoknak vannak bokros érdemei. E sorok írója meg-alapításától mai napig jegyzője e humánus intézménynek.

Betegszoba- alap.

4. Betegszoba-alap.

Uj keletű, 1893-ból való jótékony alapítvány ez, melynek czélja akkora tőkét gyűjteni, hogy annak kamatjaiból valamely helyb. kórházban egy vagy két szobát, ápolást és gyógyítást lehessen biztosítani szegénysorsu beteg tanulóink részére. Indítványozója ennek is maga az igazgató mint a segélyegyesület elnöke, pénztárosa ugyancsak Ulber Mátyás, nyug. tanártársunk, jegyzője e sorok írója. Az 1894-ik és 1895-ik év tavaszán kibocsátott felhívásunk elég kedvező eredményre vezetett, mert eddig 1331 frt 91 kr. gyűlt össze e czélra. Felhívásunkkal természetesen leginkább volt tanítványaink jótékonyági érzületéhez fordultunk, akik közül számosan szerte a hazában, Ausztriában és a külföldön nemesak előkelő és jövedelmező állást foglalnak el, hanem vagyoniilag is jó módban vannak. Nagy öröömre szolgál kijelenthetnem, hogy nem csalódtunk bennök. Sokan megértették és meghallgatták esdő szavunkat és adományaikkal, gyűjtéseikkel igyekeztek leróni hálájokat intézetünk iránt. És én e helyütt is czélszerűnek tartom ujjolag azon kéréssel fordulni a tanügy lelkes bará-

taihoz, a t. szülökhöz, de különösen azon volt tanítványainkhoz, akik felhívásunkra még nem válaszoltak, hogy úgy a saját adományaik, valamint esetleg gyűjtéseik beküldésével e nemes célra szánt alapot gyarapítani szíveskedjenek, mert a gyűjtést folytatnunk kell mindaddig, míg képes lesz rendeltetésének megfelelni.

Helyszűke miatt csak azok neveit közölhetem, akik nagyobb adományaikkal ez alapítvány alapvetőinek tekinthetők. És pedig adott:

egyenként 100 frtot: Stuppacher Lajos, egy névtelen család, Sopron-megye Községe;

egyenként 50 frtot: gr. Széchenyi Manó, br. Augusztinecz Antal, Jekelfalussy Pál;

egyenként 30 frtot: A főreálisk. ifjusága egy tavaszi mulatság tiszta jövedelméből, Rátz László budapesti tanár;

egyenként 25 frtot: Wolf Ernő, Patzenhofer Konrád, Soproni Takarékpénztár (kétszer), Nagy-czenki cukorgyár-részvénytársaság, Soproni francia-angol club, az ifjuság tavaszi mulatságának tiszta maradéka;

20 frtot: Schneider Márton építész.

15 frtot: Patzenhofer Rezső.

Azontúl pedig hosszú sora következik a 10 és 5 frtos adományoknak. Hő óhajunk, hogy a kitűzött célt mihamarább elérhessük.

5. Egyéb alapok.

a) Verseny- és tanulmányuti segélyalap.

Csak a múlt tanévben jött létre dr. Kárpáti Károly tanár indítványára és a magas tanügyi kormány jóváhagyásával. Célját világosan mutatja a neve. A tanuló-ifjuságnak havi 5—10 krajczáros adományaiból jött létre s a tanév végén 132 frt 39 kr-ra növekedett. Segélyt már alapításának első évében nyújtott 40 frt erejéig azon szegény tanulóknak, akik az ez idei győri tornaversenyben részt vettek. Jelen pénztári állása: 92 frt 39 kr. Az alap kezelője: Mally Nándor tanár.

Verseny- és
tanulmány-
uti segély-
alap.

b) Intézeti zászló-alap.

A róm. kath. ifjuságnak Halmossy István kath. hittanár buzgókodásából templomi zászlója van már, amiről más helyen történt említés. Szüksége volna intézetünknek még egy díszesebb intézeti zászlóra. E célra gyűjt alapot az ifjuság. Eddig csak 45 frt 12 krajczárt tesz ki ez alap. Nem csoda, mert az ifjuság és a t. szülők sok oldalról vannak igénybe véve a jótekonyság terén. De a milleniumra remélhetőleg ifjuságunknak intézeti „tricolor“-ja is meglesz.

Intézeti
zászló-alap.

Ifjusági
takarékpénztár.

c) *Ifjusági takarékpénztár.*

Salamin L. igazgató kezdeményezésére 1875/6-ban ifjusági takarékpénztárt indítottunk meg, amely kezdetben igen szép eredményeket tudott felmutatni *Rösch Frigyes* pénztáros vezetése és kezelése alatt. Már első évben 163 frt 75 krt tett ki a megtakarított összeg; de 10 évi fenállása után kellő számu résztvevő hiányában sajnálattal be kellett szüntetnünk.

Deák F.
ösztöndíj-
alap.

d) *Deák Ferencz ösztöndíj-alap.*

A *Deák Ferencz*-féle alap a szükségelt 1000 frton felül szaporodván fel, a fölösleg külön betéti könyvecskében van elhelyezve. Ez a mult tanév végével 210 frt 50 krnyi összeget mutatott fel, amelyből *Uhl Sándor VIII. oszt. tanuló* jutalomdíját levonván, maradt további kezelés alatt 168 frt 50 kr. Kezelője: *Mally Nándor* tanár.

Az intézet
jőtevői.

* * *

Mindezen emberbaráti alapítványokon és intézményeken kívül vannak ami ifjuságunknak — eltekintve az eddig már fölemlítettektől — még számos jőtevői, akik hol pénzzel, hol meg más uton-módon előmozdítani iparkodtak tanuló-ifjuságunk javát. Legnagyobb jőtevőnk maga:

a magyar állam,

intézetünk fentartója, a tandíjmentesség és ösztöndíjak adományozója. Méltó helyen áll mellette:

Szab. kir. Sopron városának Közönsége,

mely a díszes épületen, annak jókarban tartásán és az egész fűtőanyagon kívül évente még 8000 frtot szolgáltat be az állam pénztárába az intézet fentartásának költségeire és jelenleg éppen egy ifjusági »jűlék- és verseny-tér« létrehozásán fáradozik. És a többi jőtevőink sorban:

Sopronmegye Közönsége, a Győr-Sopron-Ebenfurti, a Déli Vaspályatársaság, a Sopronmegyei czukorgyárak tulajdonosai és részvényesei, a Részvény-uszoda- és Korcsolyázó egyesület, a Hirschler-féle uszoda, a Torna- és Tűzoltó egyesület választmánya és egyeseknek nagy sora, akiknek nevei az évi értesítők lapjain olvashatók.

Nekem, aki nem minden meghatottság nélkül irtam és állítottam össze e jőtekonysági fejezetet, örömmel fel kell használnom a kedvező alkalmat, hogy eszedéves életünk küszöbén az intézet, a tanártestület és az ifjuság őszinte háláját tolmácsoljam összes jőtevőinknek s egyuttal arra kérjem őket, hogy intézetünket a jövőben is részesítsék kegyes pártfogásukban. Hiszen az ifjuság okulván, nemesedvén jőtevőinek szép példáján, alkalomadtán viszonzni iparkodik a maga gyöngé erejéből a vett jót és maga is gyakorolja a jőtekonyság fájdalom-enyhítő erényét mint azt az alábbi kimutatás bizonyítja.

Intézetünk jótékony-sága.

Intézetünk
jótékony-
sága.

Eltekintve attól, hogy legtöbb alapítványunk legelső sorban növény-dékeink, illetőleg a t. szülők adakozásának köszönheti létét és gyarapodását, intézetünk tanártestülete az ifjúsággal karöltve egyébként is rendezett gyűjtéseket jótékony célokra:

1. A balatonfüredi szeretetháznak	1871-ben	70	frtot
2. A budapesti árvizkárosultaknak	1875 „	85	frt 40 kr.
3. A szegedi árvizkárosultaknak	1879 „	113 „	92 „
4. A zágrábi földrengés által sujtottaknak	1881 „	43 „	64 „
5. Arany-emlékszoborra	1883 „	46 „	30 „
6. Eperjesi tűzkárosultaknak	1887 „	78 „	27 „
7. Egyházi zászlóra a róm. k. ifjúság	1891 „	49 „	- „
8. Az árvamegyei inségeseknek	1892 „	52 „	85 „
9. A Berzsenyi-kör a Baross-szobornak	1893 „	60 „	- „
10. A »Betegszoba«-alaprak	1893 „	30 „	— „
11. A sopronmegyei tűzkárosultaknak	1893 „	30 „	„

Összesen: 659 frt 38 kr.

Nem nagy összeg ez, de kiáltó tanuja annak, hogy a vezetésünkre bizott ifjúság zsenge szívében ébresztgettük, keltegettük a szerencsétlenek és szükölködők iránt való őszinte részvét érzületét és fejlesztettük a jótékony-ság gyakorlására való hajlamot mint a szív- és jellemképzés hatalmas rugóit.

IX

Az intézet vagyoni leltára

az 1894—95. tanév végén.

Az intézet
vagyoni lel-
tára.
Vagyon.

I.

Vagyoni állapot.

1. Az intézeti épület becsértéke	53,200	frt.
2. Az intézet saját ösztöndíj-alapjai, tőkepénzei, értékpapirjainak becsértéke	17,000	„
3. A segélyalap tőkepénzének és értékpapirjainak becsértéke	8,427	„
4. Az intézeti felszerelések (butorok, szertári eszközök stb.) becsértéke	31,225	„
5. Egyéb vagyon: névszerint »Betegszoba-alap«	1,331	„
6. Verseny- és tanulmányuti segélyalap	92	„
7. Intézeti zászló-alap	45	„
8. Deák Ferencz-alap fölöslege	168	„

Összes vagyon: 111,488

II.

Jövedelem.

Jövedelem.

1. Az intézet épületének béregyénértéke 3000	frt,	
igazgatói lakbér 420	frt.	3,420
2. Az állampénztárból		19,110
3. a város és segélye a) készpénzben		8,000
b) fűtőanyag, tatarozás		1,000
4. Bejáró hitoktatók intézeti jövedelme (tandíjak)		375
5. Ének- és gyorsírászat tanárainak jövedelme. .		199
6. Tandíj		5,895
7. Felvételi díjak		867
8. Ifjúsági könyvtárra		289
9. Értesítő díjai		231
10. Betegszobára múlt tanévben befolyt		525

11. Verseny és tanulmány-uti alapra befolyt . . .	92	frt.
12. Intézeti zászlóalap évi kamatja	2	„
13. Deák F. fölslegének kamatja	7	„
14. Ösztöndíjalapok tőkepénzeinek, értékpapírjainak évi jövedelme	792	„
16. A segélyalap tőkepénzének, értékpapírjainak évi jövedelme	705	„
16. Másnemű idegen ösztöndíjakból	216	„
17. Tanulmányi alapokból	300	„
A jövedelem összege:		42,025 frt.

III.

Kiadások.

Kiadások.

a) Személyi illetmények.

1. Igazgatói és rendes tanárok illetményei . . .	21,507	frt.
2. Két helyettes, 1 rendkívüli és 1 helyettesített tanár évi díjai	3,200	„
3. Két tornatanárnak	710	„
4. Kath. hitoktatónak	300	„
5. Bejáró evang. hitoktatónak 96 frt, izr. hitokta- tónak 279 frt	375	„
6. Ének- és gyorsírászat tanítójának	199	„
7. Szolgáknak	840	„

b) Dologi szükségletekre.

1. Fűtés, világítás, tisztogatás	500	„
2. Taneszközökre, szertári szükségletekre és könyv- tárra	1,100	„
3. Irodai és osztálybeli apróbb dolgokra (értesítő, díjnok 90 frt)	1,420	„
4. Az intézeti helyiségek házbéregyenértéke . . .	3,000	„
5. A tandíjból és felvételi díjakból beszállított a soproni kir. adóhivatal pénztárába	6,535	„

c) Átmeneti kiadások:

1. Segélyegyesületi tőkesítés	538	„
2. Betegszoba-alap, verseny- és tanulmányuti-alap, intézeti zászló-alap és Deák Fer.-alap fölslegé- hez csatolt tőkebefektetés	626	„

d) Ösztöndíjak és segélyezések:

1. Az intézeti ösztöndíj-alapból	792	frt.
2. Másnemű idegen ösztöndíjak	216	„
3. A saját segélyegyesületünk alapjából	167	„
A kiadások összege:		42,025 frt.

Sopron, 1895 június 30-ikán.

Sulamin Leo,
kir. igazgató.

X

Személyi ügyek.

Személyi
ügyek.

1. Felügyelet.

Felügyelet.

Az evang. polgáriskolával 1836—1853-ig kapcsolatos *reál-cursus*-nak és 1853-tól kezdve, az önálló evang. *alreáliskolának* fentartója és ellenőrző főközege természetesen maga az *evang. convent* és a kebeléből választott *iskolai bizottság* volt, melynek elnökét bízták meg rendszeren a felügyelet gyakorlásával. 1840-től

Christián Poszwék (recte: Poswick),

soproni evang. lelkész viselte a »*Schulinspektor*« czimét és tisztét egész 1853-ig, az önálló evang. reáliskola felállításáig.

Az 50-es években az abszolút kormány tankerületekre osztván az országot, Sopronnak is juttatott egy ily hatóságot »*Oedenburger k. k. Distrikts-Schulbehörde*« czimen és e kerület iskolafelügyelőjévé

Sterne Ferdinánd (1850/1—1854/5)

apátot és kanonokot nevezte ki, akit négy évvel később

Dr. Greschner Nepomuk János (1854/5—1860/1)

váltott fel. Elődje Sterne F. volt az, akinek felügyelősége alatt megalakult a két soproni felekezeti alreáliskola azon feltétel alatt, hogy úgy a város mint az evang. convent előzőleg teljessé szervezik az általuk fentartott elemi, illetve polgári iskolákat, hogy létesüljön a szerves kapocs ezek és a két-tanfolyamu reáliskolák között.

A városi (kath.) iskolák 1856-ban ugynevezett »*Lokal-Schulaufseher*«-t is kaptak, akinek az volt a feladata, hogy az iskolák anyagi és fölszerelési ügyeit gondozza. A *k. k. Statthaltereii-Abtheilung* akkor

lovag Flandorffer Ignác,

tekintélyes kereskedőt szemelte ki e tiszteletbeli állásra, aki 1858-ban ez állásáról leköszönvén, helyét

Kaspar Bosch,

köztisztviselőben álló városi köztörv. bizottsági tag foglalta el.

Az 1861/2-től kezdve az iskolák legfőbb áll. felügyeleti közege
a magy. kir. *Helytartótanács* lett,
a kiegyezés után pedig maga a
Vallás- és Közokt. magy. kir. Ministerium.

Főigazgatók.

2. Főigazgatók.

1861/2-től fogva a kir. *Helytartótanács* vezetése alá kerülnek az iskolák és ezek ellenőrzésére, illetve a felügyelet gyakorlására tankerületi főigazgatóságok szerveztetnek. A *győri tankerület* élére Ő Felsége 1862. évi aug. hó 11-én kelt legmagasabb elhatározásával

Dr. Kádas Rudolfot (1861/2—1877/8)

a csornai premontrei rend kanonokját nevezte ki, egyben a kir. tanácsosi czimet is adományozván neki. Dr. Kádas R. tizenhat évi szolgálat után 1878-ban nyugalomba vonult. Helyére Ő Felsége 1878-ik évi márczius 6-ikán kelt 6217. sz. leiratával

Beiczi Dr. Németh Antal-t,

a pozsonyi kir. kath. főgymn. volt rendes tanárát, majd Esztergom, Komárom és Győrmegegyék tanfelügyelőjét nevezte ki tankerületünk főigazgatójává, aki hivatalát ugyanazon évi április 1-én foglalta el. Az ő immár 16 évre terjedő szakavatott és ügybuzgó vezetése alatt reáliskoláink erős és mély gyökeret vertek vidékünk tanügyének talajában és nagymérvű fejlődésnek indultak úgy a tanítás mint a nevelés terén, mely utóbbira főigazgatónk kiváló súlyt fektet szív- és jellemképzés czéljából.

Igazgatók.

3. Igazgatók.

A városi (kath.) elemi és alreáliskolák és később (1856-ban) a cs. k. tanítóképző-intézet kezdetben egy közös igazgató — ugynevezett »*Lokal-Schuldirektor*« — alatt állottak, a kit a városi tanács ajánlatára az »*Oedenb. Distrikts-Verwaltung*« nevezett ki. Első ilyen Lokal-Schuldirektor, aki már az alreáliskola ügyeit is vezette:

Franz Sal. Tauber (1850—1855)

apát-kanonok volt. Ez 1855-ben leköszönvén, utódjává ideiglenesen

Franz Sal. Rách (1855—1858)

apát-kanonok, városi plébános lett, akit 1858-ban ugyancsak ideiglenesen egy évre

Franz Gartner (1858—1859)

váltott fel igazgatói székében, mert a *Distrikts-Verwaltung* 1859-ben

Franz Hodich (1859—1867)

káptalani kanonokot nevezte ki véglegesen a városi elemi iskolák, az

alreálintézet és az ezekkel kapcsolatos es. k. tanítóképző-intézet igazgatójává, a kitől később

Geronnay-Kossow Albert (1867—1868)

vette át az igazgatói teendőket.

Az ág. ev. polgári iskolával kapcsolatos reálkursusnak természetesen nem volt szüksége külön igazgatóra. Az igazgatói teendőket maga a cur-sus tanára végezte, a felügyeletet pedig a convent-választotta Schul-inspector gyakorolta. Mikor azonban a convent 1853-ban felállította a polgári iskolával összekapcsolt önálló alreáliskoláját,

Lágler Jánost (1853/4—1856/7)

bizta meg az intézet vezetésével. Ettől 1857-ben

Laehne Frigyes (1857/8—1860/1)

tanár vette át a vezetést, aki a jegyzőkönyvekben következetesen igaz-gatónak írja magát, de tényleg csak vezető tanára (dirigirender Lehrer) volt az intézetnek 1860-ig, amikor lemondván tanári állásáról, az akkor már 4 oszt. reáliskola vezetését is a convent kezébe tette le.

Utánna az evang. convent által ujjolag 2 osztályunak szervezett evang. alreáliskola vezetésével újra

Lágler János (1860/1—1867/8)

bizatott meg, aki a két működő tanárral együtt a convent isk. bizott-ságának felügyelete és ellenőrzése alatt állott 1867/8-ig.

A községi alreáliskola felügyelete.

A két felekezeti alreáliskola egyesítéséből 1868-ban községi, feleke-zeti jelleg nélküli reáliskola keletkezett. Ezen iskola legfelsőbb felügyeleti fóruma a saját közegei útján

a Vallás és Közokt. magy. kir. Ministerium

lett és maga

a Szab. Kir. Sopron városának Köztörv. Bizottsága

a kebeléből választott városi iskolai, majd 1872-től kizárólag

reáliskolai bizottsággal,

mely csakis a reáliskola ügyeivel foglalkozott s melynek elnöke az álla-mosításig

Dr. Palló Sándor, kir. tanácsos

volt. E bizottság 15 tagból állott, ezek között a reáliskola igazgatója és a tanári-testület által választott képviselő is foglalt helyet. Ezen intézet

»Szervezeti szabályzat«-ának 3. §-a kimondja, hogy az iskola közvetlen vezetése és felügyelete az igazgatót illeti meg, de mindaddig, míg az iskola 6 osztályúvá, tehát teljessé nem lesz, csak *ideiglenes igazgató* alkalmazandó. Első ilyen *ideiglenes igazgatója*

Fuchs Pál (1868/9-ben)

rendes tanár lett. Tőle

Ulber Mátyás (1869/70—1871/2)

A községi és
áll. reál-
iskola fel-
ügyelete és
igazgatói.

vette át az intézet vezetését. 1872-ben a város azon kéréssel fordult a ministerhez, hogy állítson a reáliskola élére erélyes igazgatót. A ministerium megfelelt a kíváncsolomnak, mert ugyanazon évi szept. 30-ikán kelt 24,184. sz. rendeletével

Salamin Leo-t (1872/3—)

a lőesci kir. kath. főgymnasium rendes tanárát nevezte ki a soproni községi reáliskola igazgatójává, aki az 1876-ban államosított főreáliskola igazgatójának is meghagyatván, törhetetlen kitartással vezet i mai napig a rábizott intézet ügyeit.

4. Tanárok.

**A soproni
reáliskola**

összes tanárai. A két felekezeti alreáliskola, a Sopron városi községi reáliskola és a soproni magy. kir. áll. főreáliskola tanárait és itt-működésök idejét a (1836--1895/6) következő tabella tünteti fel:

A soproni reáliskola tanárai 1836—1895/96-ig.

Sorszám	A tanár neve	Tanárkodásának ideje	Tantárgyai	Melyik reáliskolánál tanárkodott?	Jegyzet
1	Poswick Keresztély	1836—1839/40	összesen 3 tantárgy cursus szerint	ág. ev. reál-cursus	1840-ben lelkészszé lett
2	Perezel János:	1840/1—1852/3	összesen 3 tantárgy cursus szerint	ág. ev. reál-cursus	
3	Ulber Mátyás:	1853/4—1867/8	magyar német tört. földrajz	ág. ev. alreálisk.	
		1868/9—1875/6 1876/7—1883/4	tört. földrajz német tört földrajz német	Sopr.vár. főreálisk.	1884. aug. hav. nyugdíjba ment
		1870/1—1871/2 ideigl. igazgató	tört. földrajz, német	Sopr. áll. főreálisk.	
4	Laehne Frigyes igazgató-tanár	1853/4—18 9/60	Ném mathem. könyvvitel, phys. szab. rajz, mértan, geogr., tört., kalligr.	ág. ev. alreálisk.	1860-ban önálló magán tan- és ne- velő int. alapított
5	Kunz Keresztély	1857/8—1859/60	természetr., phys., geom., építész és épít. rajz, chemia, szab. kézi rajz	ág. ev. alreálisk.	
6	Becker Lajos	1857/8-ban szept.—október	geogr. tört.	ág. ev. alreálisk.	
7	Carrière Alfréd	1857/8-ban	francia	ág. ev. alreálisk.	
8	Gaffron	1858/9-ben	francia	ág. ev. alreálisk.	
9	Dr. Schulz	1857/8—1858/9	chemia, math., német, építész., geom. szépir.	ág. ev. alreálisk.	
10	Schlieben Ervin	1859/60 (első semester)	tört., geogr., német	ág. ev. alreálisk.	
11	Hardtmann Vilmos	1859/60-ban	chemia, természetr., geometria	ág. ev. alreálisk.	
12	Altdörffler Keresztély	1853/4—1868/9	ének	ág. ev. alreálisk.	
13	Poswick Keresztély	1853/4—1867/8	ev. hittan	ág. ev. alreálisk.	felváltva tanítottak
14	Kolbenheyer Móricz	1868/9—1870/1 1872/3-ban is	ev. hittan ev. hittan	ág. ev. alreálisk. ág. ev. alreálisk.	
15	Wagner Ferencz	1853/4—1867/8	ev. hittan	ág. ev. alreálisk.	
16	Rösch Frigyes	1859/60—1867/8	math. könyvv., geom. chem. mért. és szab.rajz. építész., természetr., francia, torna	ág. ev. alreálisk.	
		1868/9—1875/6	számtan, mért., mért. rajz, szépirás, torna	Sopron városi főreáliskola	1884. aug. hav. nyugdíjba ment
		1876/7—1883/4	számtan, mért., mért. rajz, szépirás, torna	Soproni állami főreáliskola	
17	Polster Samu	1860/1—1867/8	szépirás	ág. ev. alreálisk.	
18	Maschek János	1850/1—1859/60	összes	kath. községi alreáliskola	meghalt 1857-ben

Sorszám	A tanár neve	Tanárkodásának ideje	Tantárgyai	Melyik reáliskolánál tanárkodott?	Jegyzet
19	Schreiner Ferencz	1851/2—1860/1	geom. és geom. rajz, szabadkézi rajz természetrajz	kath. községi alreáliskola	
20	Strehle János	1852/3—1856/7	kath. hitoktató	kath. községi alreáliskola	meghalt 1857-ben
21	Aistleitner Antal	1853/4—1867/8	geogr. történelem, magyar, német	kath. községi alreáliskola	
22	Patsch Fülöp	1856/7-ben	kath. hitoktató	kath. községi alreáliskola	
23	Groszmann Lipót	1857/8-ban	kath. hitoktató	kath. községi alreáliskola	
24	Gartner Ferencz	1857/8—1859/60	német, számtan, geom. szépirás	kath. községi alreáliskola	
25	Glavanich Gásár	1858/9-ben	kath. hitoktató	kath. községi alreáliskola	
26	⁵⁵ Bartók Ernő	1858/9-ben	math. physika, természet-, szépirás	kath. községi alreáliskola	
27	Eichberger József	1858/9-ben	szépirás ?	kath. községi alreáliskola	
28	Fröhlich József	1859/60—1862/3	kath. hitoktató	kath. községi alreáliskola	
29	Pfneisl Konstantin	1858/9-ben	?	kath. községi alreáliskola	
30	Plaichinger János	1859/60-ban	német nyelv, geogr. történelem, szépirás	kath. községi alreáliskola	Realschul-Adjunkt
31	Stuppacher Lajos :	1863/4—1867/8	német számt., természet-, szab. rajz, geom. szépirás	kath. községi alreáliskola	
		1868/9—1875/6	német, geom., számt., szépirás, stenogr.	Sopron városi főreáliskola	meghalt 1894 jul. 2
		1876/7—1893/4	német, geom., számt., szépirás, stenogr.	Sopron állami főreáliskola	
32	Fuchs Pál :	1863/4—1867/8	phys., geom. és rajz, építészet és épít. rajz	kath. községi alreáliskola	
	ideiglenes igazgató	1868/9—1869/70	phys., geom. és rajz, építészet és épít. rajz	Soproni városi főreáliskola	
		1870/1—1871/2	phys., geom. és rajz, építészet és épít. rajz	Sopron városi főreáliskola	
33	Précs Mihály	1863/4-ben	kath. hitoktató	kath. községi alreáliskola	
34	Tauber Sal. Ferencz igazgató	1850/1—1854/5	?	kath. községi alreáliskola	
35	Rach Sal. Ferencz igazgató	1855/6—1858/9	?	kath. községi alreáliskola	
36	Hodich Ferencz igazgató	1859/60—1867/8	?	kath. községi alreáliskola	
37	Eliás Miksa	1868/9—1875/6	izr. hitoktató	Sopron városi főreáliskola	

Sorszám	A tanár neve	Tanárkodásának ideje	Tantárgyai	Melyik reáliskolánál tanárkodott?	Jegyzet
	Eliás Miksa	1876/7—1893/4	izr. hitoktató	Sopr. áll főreálisk.	
38	Geronnai-Kossow Béla	1868/9—1872/3	francia nyelv	Sopr. v. főreálisk.	
39	Macban Antal	1868/9-ben	kath. hitoktató	Sopr. v. főreálisk.	
40	Bach Nándor	1869/70—1872/3	mértan és mért. rajz, épít. és épít. rajz, ábrázoló mért. és szépirás	Sopr. v. főreálisk.	
41	Kolecskár József	1862/70-ben	term., számt., vegytan	Sopr. v. főreálisk.	
42	Kuresy János	1869/70—1870/1	kath. hitoktató	Sopr. v. főreálisk.	
43	Kövesdi (Küszel) Ignác	1869/70—1872/3	magy. és német ny.	Sopr. v. főreálisk.	
44	Divald József	1770/1—1872/3	ném. magy. földrajz	Sopr. v. főreálisk.	
45	Freytag Győző	1870/1—1871/2	ág. ev. hitoktató	Sopr. v. főreálisk.	
46	Hausser Károly:	1870/1—1875/6	szabadkézi rajz	Soproni állami főreáliskola	1895 nyarán nyugdíjba ment
		1876/7—1894/5	szabadkézi rajz	Sopr. v. főreálisk.	
47	Dr. Wallner Ignác:	1870/1—1875/6	vegytan, természetr.	Sopron városi főreáliskola	
		1876/7—1895/6	vegytan, természetr.	Soproni áll. főreáliskola	
48	Habnenkamp Rezső:	1871/2—1875/6	mennyiségt., mértan	Sopron városi főreáliskola	1886. a sopr. áll. keresk. akad. igazg. neveztetett ki.
		1876/7—1884/5	mennyiségt., mértan	Soproni áll. főreáliskola	
49	Kriegler Mihály:	1871/2—1875/6	kath. hitoktató	Sopron városi főreáliskola	Soproni Voss-féle árvaház prefektusa
		1876/7—1888/9	kath. hitoktató	Soproni áll. főreáliskola	
50	Udvardy Ignác	1871/2-ben	magy. természetr. szépirás	Sopr. v. főreálisk.	
51	Salamin Leó: igazgató	1872/3—1875/6	physika, mathem.	Sopr. v. főreálisk.	
		1876/7—1895/6	physika, mathem. és francia	Sopr. áll. főreálisk.	
52	Dr. Fialowski Lajos	1872/3—1875/6	természetr., földrajz	Sopron városi főreáliskola	1884. a bpesti V. ker. kath. főgymn. helyezettett át
		1876/7—1883/4	természetr., földrajz	Soproni áll. főreáliskola	
53	Göhring Tófor	1772/3—1875/6	tornászat	Sopr. v. főreálisk.	

Sorszám	A tanár neve	Tanárkodásának ideje	Tantárgyai	Melyik reáliskolánál tanárkodott?	Jegyzet
54	Gombócz Miklós	1873/4—1876/7	ev. hitoktató	Sopr. v. főreálisk.	
55	Dr. Kárpáti Károly :	1873/4—1875/6	magy., német	Sopron városi főreáliskola	
		1876/7—1895/6	magy., német, torna	Soproni áll. főreáliskola	
56	Székely Béla :	1873/4—1875/6	számтан, ábr. mért.	Sopron városi főreáliskola	Meghalt 1891 december 20
		1876/7—1890/1	számtan, ábr. mértan	Soproni áll. főreáliskola	
57	Holló (Toppler) István	1873/4—1874/5	magyar, böselet	Sopr. v. főreálisk.	Jelenleg áll. főgymn. r. tanár Szolnokon
58	Knipping Henrik	1873/4-ben	angol n.	Sopr. v. főreálisk.	
59	Wallner János :	1873/4—1875/6	ének	Sopron városi főreáliskola	
		1876/7—1895/6	ének	Soproni áll. főreáliskola	
60	Kuszák József kíséző tanár	1874/5-ben	magyar, német	Sopr. v. főreálisk.	Jelenleg áll. főreálisk. r. tanár Győrött
61	Leupin János	1875/6—1876/7	francia ny.	Sopr. v. főreálisk.	
62	Moller Ede :	1875/6-ban	magy., német ny.	Sopron városi főreáliskola	meghalt 1882 ápril. 12
		1876/7—1881/2	magy., német ny.	Sopron állami főreáliskola	
63	Molnár József:	1875/6-ban	mathem., phys.	Sopron városi főreáliskola	Jelenleg áll. főreálisk. r. tanár Győrött
		1876/7—1879/80	mathem., phys.	Soproni áll. főreáliskola	
64	Dr. Bayer Ferencz	1876/7—1878/9	magyar, német	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg a debreczeni keresk. akad. igazgatója
65	Bella Lajos	1876/7—1895/6	tört., földr., torna	Sopr. áll. főreálisk.	
66	Brunner János	1876/7—1880/1	ág. ev. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
67	Ujvári Béla	1877/8—1893/4	francia, magyar	Sopr. áll. főreálisk.	1894. a bpesti II. ker. áll. főreálisk. helyezettetté át.
68	Grünwald Manó	1878/9—1881/2	izr. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
69	Matavovski Béla próbaéves tanár	1878/9-ben	történet földrajz	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg Bereg-megye tanfelügyelője.
70	Gamauf György póttanár	1878/9-ben	magy., tört., földr.	Sopr. áll. főreálisk.	
71	Gottl Rezső	1880/1—1890/1	mathem., physika	Sopr. áll. főreálisk.	megh. B.-Bányán mint k. kath. főgymn. r. tan. 1895

Sorszám	A tanár neve	Tanárkodásának ideje	Tantárgyai	Melyik reáliskolánál tanárkodott?	Jegyzet
72	Dr. Serényi Imre	1881/2—1883/4	francia, földr., magy.	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főreálisk. r. tanár Győrött
73	Weinhardt Ferencz próbaéves tan. mint helyettes	1881/2-ben	math., physika	Soproni áll. főreáliskola	Jelenleg áll. főgymn. r. tanár Szolnokon
		1884/5—1887/8	math., physika	Soproni áll. főreáliskola	
74	Schlesinger Manó próbaéves tanár	1881/2-ben	földr., természetr.	Sopr. áll. főreálisk.	
75	Stiegler Gusztáv	1881/2—1895/6	ág. ev. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
76	Fleischhacker M. Frid.	1882/3—1895/6	német, magyar ny.	Sopr. áll. főreálisk.	
77	Albrecht János próbaéves	1883/4-ben	német, latin, görög	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg a kir. kath. főgymn. r. tan. Pozsonyban
78	Köpe Dezső próbaéves	1883/4—1884/5	természetr., vegytan	Sopr. áll. főreálisk.	meghalt 1885-ben
79	Dr. Mika Károly	1884/5—1895/6	természetr., vegytan, földr., bölcsélet, torna	Sopr. áll. főreálisk.	
80	Türr Lajos	1884/5—1888/9	földr., történ.	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főreálisk. r. tanár. Nagyváradon
81	Zábrák Dénes	1884/5—1895/6	ág. ev. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
82	Latkóczy Mihály próbaéves tan.	1885/6-ban	magy., latin, görög	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg állami főgymn. r. tanár Losonczen
83	Dr. Bäümel Ede	1886/7—1894/5	mathem., physika	Sopr. áll. főreálisk.	
84	Tóth Márton rendk. tan.	1887/8—1890/1	latin, görög	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főgymn. r. tanár Lugoson.
85	Dr. Szekeres Kálmán	1888/9—1894/5	physika, mathem.	Sopr. áll. főreálisk.	1895-ben áthely. a bpesti VI. ker. főreálisk.
86	Korönczy Imre	1889/90—1890/1	magyar, bölcsélet	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főreálisk. r. tanár Székesfehérvárott.
87	Dr. Mersich János	1888/9-ben	kath. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
88	Halmosy István	1889/90—1894/5	kath. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
89	Arnhold Nándor kíségítő tan.	1890/1-ben	szabadk. rajz és ábr. mértan	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főreálisk. r. tanár Pécsen
90	Odörffer Kristóf kíségítő tan.	1890/1-ben	latin, görög	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg kir. kath. főgymn. r. tanár Pozsonyban
91	Steuer János	1890/1-ben	philologia	Sopr. áll. főreálisk.	Betegsége miatt állását nem foglalta el
92	Dr. Bognár Theophil kíségítő tan.	1890/1-ben	tanította a latin-nyelvet	Sopr. áll. főreálisk.	Soproni Szt. Benedekr. kath. főgymn. r. tanára
93	Hollósy Rupert kíségítő tanár	1890/1-ben	tanította a latin nyelvet	Sopr. áll. főreálisk.	Soproni Szt. Benedekr. kath. főgymn. r. tanár

Sorszám	A tanár neve	Tanárkodásának ideje	Tantárgyai	Melyik reáliskolánál tanárkodott?	Jegyzet
94	Luncz Alajos kisegítő tanár	1890,1-ben	tanította a mathem. physikát	Sopr. áll. főreálisk.	Soproni Szt.- Benedekr. kath. főgymn. r. tan.
95	Laehne Vilmos kisegítő tanár	1890/1-ben	tanította a latin nyelvet	Sopr. áll. főreálisk.	A. Laehne- intézet igazg.
96	Matavovski B. Antal kisegítő tanár	1890/1-ben	tanította a mathem. physikát	Sopr. áll. főreálisk.	Soproni áll. keresk. akad. r. tanára
97	Kende Ferencz rendk. tanár	1892/3—1893/4	latin, görög	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főgymn. r. tanár Zomborban
98	Dr. Leszner Rezső intézeti orvos	1892/3—1895/6	egészségtan	Sopr. áll. főreálisk.	
99	Mally Nándor	1892/3—1895/6	ábráz. mért., számtan	Sopr. áll. főreálisk.	
100	Paulay Ödön	1892/3-ban	magyar, német	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. főreálisk. r. tan. Pécsen.
101	Schneider Frigyes kisegítő tanár	1892/3-ban	tornászat	Sopr. áll. főreálisk.	
102	Dr. Müller Izidor	1893/4-ben	francia, német, angol	Sopr. áll. főreálisk.	Jelenleg áll. keresk. akad. r. tanár Fiumében
103	Dr. Viszota Gyula	1893/4—1895/6	magyar, német	Sopr. áll. főreálisk.	
104	Faragó József	1894/5—	mathem. physika ábrázoló mértan	Sopr. áll. főreálisk.	
105	Horváth Rezső	1894/5—	német, francia	Sopr. áll. főreálisk.	
106	Dr. Pollak Miksa	1894/5—	izr. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
107	Treszkony János rendk. tanár	1894/5-ben	latin, görög, tört.	Sopr. áll. főreálisk.	
108	Vendl Aladár	1895/6—	francia, magyar	Sopr. áll. főreálisk.	
109	Beitl Károly	1895/6—	kath. hitoktató	Sopr. áll. főreálisk.	
110	Seemann Kálmán	1895/6—	szabadkézi és mértani rajz	Sopr. áll. főreálisk.	
111	Török Mihály	1895/6—	phys., matematika	Sopr. áll. főreálisk.	
112	Fejér Lajos kisegítő tanár	1895/6-ban	latin nyelv	Sopr. áll. főreálisk.	
113	Király Béla kisegítő tanár	1895/6-ban	latin nyelv	Sopr. áll. főreálisk.	

Tanszolgák.

(1868/9—1895/6)

Saring József (szolga és házmester) 1868/9—1873/4).

Wabl Pál, vegytani laborans és szolga 1871/2—mai napig.

Frühwirth János 1873/4-ben.

Uhtram Lipót 1874/5—1875/6.

Schrantz János 1876/7-ben.

Weiszbeck György 1876/7—mai napig.

5. Tanárok fizetése.

1. Az ág. evang. alreáliskolánál:

1853/4—1857/8-ig: Rendes tanár 500 frt., term. lakás, 6 öl kemény hasábfa.

Segédtanár 300 frt., 6 öl kemény hasábfa.

1857/8—1868/9-ig: Rendes tanár 600 frt., term. lakás, 6 öl kemény hasábfa.

Segédtanár 400 frt., 6 öl kemény hasábfa.

2. A városi kath. alreáliskolánál:

1850/1—1853/4-ig: fiz. 400 frt, lakpénz 80 frt. (esetleg term. lakás),
6 öl kemény hasábfa.

1853/4—1857/8-ig: fiz. 400 frt, 25 % drág. pótlék = 100 frt, lakpénz
80 frt, 6 öl kemény hasábfa.

1857/8—1868/9-ig: fiz. 700 frt, lakbér 120 frt, 6 öl kemény hasábfa.
Segédtanár 500 frt, lakbér 120 frt.

3. A községi főreáliskolánál:

(Straner Antal, városi főszámvevő hivatalos kimutatása).

1868/9—1872/3-ig: Rendes tanár 735 frt, 15 % drág. pótlék = 110 frt
25 kr., lakpénz 126 forint, 6 öl kemény hasábfa
à 15 frt = 90 frt.

Igazgató külön tisztelet-dija: 100 frt.

Helyettes tanár: 700 frt.

Segédtanár: 600 frt és drág. pótlék 90 frt.

Órahelyettesítésért egyenként 50 frt.

Hitoktató: 150 frt.

Tornatanár: 358 frt 50 krajczár.

Sopron városa Közönsége 1873-ik évi márczius hó 6-án kelt 613. sz. határozatával újból rendezte a főreáliskolai tanárok fizetését. Ezen rendezési szabályzat szerint a rendes tanárok két fizetési csoportba soroltattak. Az első, idősebb fele 1100, a másik fiatalabb fele 900 frtnyi rendes fizetést kapott; mindkét osztály lakbér-illetmény czimen egyformán

a fizetés 10 %-át. Az igazgató, ki mindig az első osztályba tartozik, igazgatói tiszteletdíj fejében évente 300 forintot húz. Az igazgató és a rendes tanárok 5 ízben 100—100 frtnyi ötödéves pótlékban részesülnek. A helyettes tanár fizetése 800 frt. Az ideiglenesen alkalmazott segéd-tanárok fizetése és járandósága esetről-esetre állapítandó meg (rendesen 800 frt volt.). De minthogy Kövesdy Ignác és Ulber Mátyás, akik a rendes tanárok 2. osztályába kerültek és Hauser Károly, Dr. Wallner Ignác és Hahnenkamp Rezső helyettes tanárok, eddigi rendes fizetésök és egyéb járandóságaik czimén összesen 1061 frt 25 krajczárt élveztek, az új szabályzat szerint csak 900, illetve 800 frtban részesülnének, *személyi pótlék* czimen egyenkint 220 frtot kapnak azon megjegyzéssel, hogy ha utóbbi három az év leforgása alatt tanképesítő oklevelet nem szerez, fizetésök helyettes tanári illetményre: 800 frtra fog visszaszállíttatni.

Ezen eléggé szűkmarku új fizetési szabályzat nagy elégtelenségre adott okot és minthogy időközben a kormány is rendezte az állami tanárok fizetését, a tanári testület 1873. évi augusztus hó 4-ikén tartott rendkívüli tanácskozmányából kérvényt intézett a tanügyi szakosztályhoz, illetve a Köztörvényhatósági Bizottsághoz, hogy az ügy újból vétessék tárgyalás alá és a tanárok fizetése minden tekintetben az áll. tanárok fizetésével egyenlővé tétessék. Hivatkozik e fölterjesztés arra, hogy a városi Képviselőtestület 1873. évi márczius 6-ikán 613. sz. alatt elfogadott fizetési szabályzatának I. 3. pontjában kimondotta, hogy a *»helybeli fő-reáliskolai tanárok az áll. tanárokkal egyenlő rangba és fizetésbe helyeztetnek.*» De minthogy a magas kormány 1873. évi május 6-án 11,911. sz. alatt kelt intézkedésével valamenynyi áll. középiskolai tanárnak fizetését az ötödéves pótlékon kívül 1200, lakbérilletményét 200, illetve az igazgatóét 300 frtra emelte és a szokásban volt rangkülönbséget a tanárok között eltörölvén, a képesítetteket minden különbség nélkül egyenlő fizetési fokozatba léptette elő: *a méltányosság és igazság úgy hozza magával, hogy a fentemlített új fizetési szabályzat e szerint módosíttassék, illetőleg az államival teljesen egyenlővé tétessék.* Kivánja ezt az intézet érdeke is, mert a tanárok keresettségénél fogva csak egyenlő fizetés mellett számíthat a város Közönsége állandó tanerőkre.

Azonban a város Képviselőtestülete nem sietett kimondott elvének érvényesítésével, mert a tanári testület 1874. évi január 5-ikén tartott gyűléséből a város Közönségéhez a létesítendő nyugdíj-alapra vonatkozó felterjesztésének zéradékaiban ügyet vetvén a még mindig vajudó fizetés-rendezésre, e szavakkal fordul a bizottsághoz:

»Zum Schlusse erklárt der Gefertigte Lehrkörper, dass er, auf die so oft gemachten Versprechungen bezüglich der Gleichstellung der städtischen Realschullehrer mit jenen des Staates hinweisend, kein anderes Normale als wie das an Staatsanstalten übliche annehme, und dass dessen

Mitglieder, im Falle des Verweigerns seiner vollberechtigten Forderung moralisch gezwungen sein werden, sich je eher, je lieber einer so unbilligen Behandlung zu entziehen und nach Anstalten zu gravitiren, wo sie eine, ihrer gesellschaftlichen Stellung entsprechende Behandlung finden.«

A fenyegetésnek nem lett foganatja. A tanügyi szakosztály derék elnöke: *Dr. Palló Sándor* néhányadmagával mindent elkövetett ugyan, hogy a városi reáltanárok fizetése az állami tanárok fizetési szabályzatának értelmében mielőbb és véglegesen rendszeresíttessék, de ámbár a város kivált a tanárok fizetésének emelésére kérte és kapta a kormánytól az eddigi 4000 frtnyi áll. subventiónak 8000 frtra való fölemelését, a pénzügyi szakosztály szótöbbséggel mégis a fizetés rendezésének elnapolása mellett foglalt állást, azt hozván fel ürügyül, hogy be akarja várni, hova dől el az iskola államosításának ügye. Ilyen hamis takaróba burkolódzott a szűkkeblű bizottság, mikor a tanárok fizetésére kellett volna fordítania az áll. subventiónak egy részét. Történt ez pedig azután, hogy a város Képviselőtestülete előző év október 7-ikén tartott közgyűlésében kimondotta, hogy *»a tanároknak fizetésök rendezése tekintetében benyújtott kérelmét nemcsak méltányosnak, hanem a helyi viszonyok által parancsoltnak tartja és életbeléptetését csak attól teszi függővé, hogy a kormány az állami segélyt tetemesen fölemelje.«* Ez meg is történt, a fizetés mégis — a régi maradt. Ez a méltánytalan eljárás nagy elkeseredést szült a tanároknál elanynyira, hogy ha az államosítás csakhamar létre nem jó, tömeges lemondással szándékoztak tüntetni ez ellen a szűkkeblűség ellen, ami akkor a nagy tanárhiánynál fogva könnyen be is állhatott volna.

Minthogy azonban az iskola államosítása már biztosítottnak látszott és a város — ut aliquid fecisse videatur — a vallás- és közokt. minister által az 1875-ik évre engedélyezett 2000 frtnyi rendkívüli segélyből a tanárok részére rendk. segély czimén 1000 frtot kiutaltványozott: a kedélyek úgy-ahogy lecsillapultak és várva-várták az államosítás tényét, amely 1876-ik évi január hó 1-én beköszöntvén, vele együtt a fizetés kérdése is dűllőre jutott és véglegesen megoldatott.

Minthogy a középiskolai tanárok ezen fizetési szabályzata, valamint az 1892-iki általános fizetés-rendezési törvény mindenki előtt ismeretes, e helyütt talán elég annyit megjegyezmem, hogy nálunk a mult tanévben a fizetési fokozatok következőleg alakultak:

Az igazgató van a VII. fiz. fokozat *harmadik*, 3 tanár VIII. fiz. fokozat *harmadik*, 6 tanár a IX. fiz. fokozat *első* és 1 tanár a IX. fiz. fokozat *második* csoportjában, két tanár a *helyettes*, egy a *rendkívüli* tanárok fizetését kapja. Egy tanerő pedig hiányzott.

Tanáraink társadalmi szerepe.

Mikor néhány évvel ezelőtt az áll. tisztviselők fizetésének rendezését célzó javaslatok a nyilvánosság elé kerülván, országszerte nagy elégtelenséget és forrongást szültek, a középiskolai tanárok is feljajdultak az ellen a mostoha bánásmód ellen, a melylyel az állam az ő fizetésöket elrendezni szándékozott. A tanárság őszinte nyíltsággal lobbantotta szemére az államnak, hogy sem a tanári állás és hivatás fontosságát, sem a középisk. tanárságnak a közművelődés terén szerzett érdemeit és culturalis közczélokért hozott áldozatait nem részesíti a kellő méltánylásban. Szóval és tollal hirdette akkoron a tanárság jogos önérzettel, hogy nemzeti közművelődésünk fellendülésében és rohamos emelkedésében övé az oroszánrész, mert nemcsak az iskola falain belül hirdeti a tudomány ígét, hanem — extra muros — a közélet terén is fennen lobogtatván a tudomány és művelődés fáklyáját, lázas tevékenységet fejt ki culturalis közintézményeink alapítása, fentartása és felvirágzása érdekében. És e téren ma már oly nélkülözhetetlen tényezővé vált a középiskolai tanárság önzetlen és lelkes, mondhatni ideális munkássága, hogy nélküle hanyatlana, elsatnyulna, talán romba is dőlne nem egy culturalis intézményünk, a melyre a nemzeti művelődés terjesztése és megszilárdítása céljából oly nagy szüksége van ami soknyelvű, soknemzetiségű hazánknak. Nem akarunk megsérteni senkit, nem akarunk másnak érdemeiből levonni egy betűt sem, de ki merjük mondani, hogy pusztá idealismusból, tisztán hazafias buzgalomból, az erkölcsi és anyagi elismerésre való minden kilátás nélkül, nemzetünk egy társadalmi osztálya sem dolgozik aránylag annyit hazánk culturalis haladása érdekében, mint éppen az országszerte szétszórt középiskolai tanárság. Tudta és elismerte ezt minden elfogulatlan hazafi a fizetés rendezésekor; a sajtó ritka egyetértéssel hangoztatta, hirdette és szinte követelte, hogy a tanárság ezen érdemei latba vettessenek anyagi helyzetök javításánál, nehogy a részéről beállható reactiót és elkedvetlenedést megtalálja sinleni a jövő nemzedéke és culturalis közintézményeink sokasága, amelyekben a szellemi munka oroszánrésze a középisk. tanárság vállain nyugszik.

Azt mondják, az öndicsékvés rút egy lelki folt. Azt hiszszük, csak akkor, amikor. Végre is a körülmények határoznak. Joggal lehetne, sőt kellene álszerénységgel vádolni a tanárságot, ha a milleniumra írt monografiából kifelejtene avagy kihagyná azt a szerfölött érdekes és tanulságos részt, mely a tanárok társadalmi, culturalis és szorosan vett irodalmi tevékenységéről szól; ha rá nem mutatna hazafias lelkesültségek, sokoldalu, önzetlen és sikeres munkásságukra és áldozatkészségekre, nehéz küzdelmeikre és számottevő sikereikre, melyeket a közművelődés terén képesek felmutatni. Ha az író nem részrehajló egyéni véleményt koczkáztat, hanem a nemzet köztudatában élő meggyőződés tiszta forrásából merít; ha távol áll tőle az öndicsékvés és tolla csak a tiszta igazság szolgálatában áll: akkor csak kötelességét teljesíti és joggal elvárhatja, hogy sorait ne a hiuság viszketegének, hanem az igazság hí tükreinek tekintsék, amelynek az a feladata, hogy fogvatkozásainkkal együtt szép, nemes vonásainkat is a maguk valójában és hílen visszatükröztesse. Azért én csak helyeselni tudom, hogy kartársaim súlyt fektettek monografiáikban a közművelődésben kifejtett működésünk ismertetésére, mert botor-ság lenne, csupa álszerénységből ép a milleniumkor véka alá rejtenünk nemes buzgalmunk és szorgalmunk gyümölcseit. Elismerésről úgy nincs szó. Hisz köztudomásu dolog, hogy míg anyagi haladásunk terén némi szolgálatokat tett polgártársaink mellén nem ritkán párjával csillognak a kitüntető rendek érmei, addig a szellemi művelődés és a tanügy küzdelmes porondján megrokkant, örök szegénységre kárhoztatott bajnokaink, apostolaink százával vonulnak a nyomoruságos nyugalomba a legesekélyebb elismerés nélkül és valódi ritkaság, ha egy-egy néptanító, félszázadra terjedő buzgó szolgálata jutalmául egy ezüst érdemkeresztcskében részesül. De azért a tanárokat, az önzetlen munkásság e kitartó bajnokait, nem kedvetleníti el az irántuk nyilvánuló közöny és az elismerés hiánya; mert tetteikben nem a hiuság, a csillogni-vágyás, hanem a tudomány szeretete, a haladás szelleme és a művelődés iránt szenvedélylyé fokozódó hajlam vezeti, ösztönzi és lelkesíti őket.

Sopron összes középiskoláinak tanárai, kivétel nélkül derekasan kivették a közézelokért való küzdelmekben a maguk részét.

Intézetünk tanári kara — nagyítás nélkül mondhatom — a harezvonat élén lobogtatta hílen a nemzeti közművelődés zászlaját. Tagjainak működése e részben igen sokoldalu. Már magában az intézetben mint más nemzetiségi vidékeken a szorosan vett tanítási kötelességökön kívül nagy súlyt kell fektetniök az *ifjúságnak hazafias szellemben való nevelésére*. A magyar vidékek készen kapják e tekintetben az anyagot, a nemzetiségi vidékeken még a magyar gyűlölőt is át kell gyúrni jó hazafivá. A mi intézetünk tehát nemcsak tudományos hivatásának iparkodik megfelelni, hanem mint *magyarosító iskola valóságos cultur-missiót*

is teljesít. A tanítás, nevelés nemzetiségi vidékeken óriási nehézségekkel jár. Nekünk nemcsak a tudomány igéit és a jellem tisztaságát kell hirdetnünk, hanem valósággal *hazafias karaktereket* formálnunk növendékeinkből.

Nem szabad ugyan kicsinylenünk városunk fokozatos és számottevő haladását a magyarosodás terén, sőt el kell ismernünk, hogy e tekintetben határozott sikereket mutathat fel ami derék polgárságunk; de azért egyben őszintén megvallhatjuk azt is, hogy még mindig csak féluton vagyunk s hogy nagyon sok még a tennivaló. Jól mondta *Gebhardt József*, városunknak a polgárság ritka közbizalmából egyhangulag és nagy lelkesedéssel megválasztott új polgármestere nagyhatású székfoglaló beszédében, hogy *»városunk intézményeinek nemzeti szellemben és irányban való fejlesztése kiváló gondját fogja képezni.«* A soproni polgárság hazafias érzületét és a magyarosodásra való hajlamát ma már senki sem vonja kétségbe; amiben még vannak hibák, azok a hazafiság megnyilatkozásának külső formái, amelyek ez idő szerint vagy éppen nem, vagy csak félig nemzetiek. Ezért és csakis ezért rosszabb Sopron híre a fővárosban és országszerte, mint ahogy rászolgált. Végre is, hazafias érzületünket nem szabad véka alá rejtenuk, ellenkezőleg minden alkalommal nemzeti külsőségek kíséretében manifestálnunk kell, hogy a mi szívünk csakúgy dobog, csakúgy érez hazánkért, mint az Alföld napbarnított-arcu tősgyökeres magyarjainak a szíve. Az iskolának feladata tehát, hogy necsak becsöpögtesse az ifjuság szívébe a hazaszeretetet, hanem egyuttal ráta-
nítsa arra is, mikép kelljen adott alkalmakkor külsőleg is kifejezést adnia ezen szent érzelemnek. Hogy e kettős célját elérhesse, tanártestületünk a nevelésnek minden nemes és sikerrel biztató eszközét iparkodik felhasználni és alkalmazni. Azért rendezünk oly sűrűn iskolai ünnepélyeket, hogy megkedveltessük növendékeinkkel a hazai nyelvet és irodalmat, hogy belecsöpögtessük zsenge szíveikbe az önzetlen hazaszeretetet és felkeltsük bennök a nemz. művelődés iránt való érdeklődést és hajlamot. Azért tartjuk fen az Önképzőkört, hogy megszerettessük velök a nemzeti irodalom remekeit és tiszteletet ébreszszünk beunök irodalmunk oszloposai iránt. Azért engedjük érettebb tanulóinknak a *»Soproni irod. és műv. kör«* estélyeinek látogatását, hogy lássák, mikép kelljen a nemzeti szellemet tisztán hazafiságból és önzetlenül terjeszteni és fejleszteni. És általában, részben ezért fejtenek ki buzgó tevékenységet tanártestületünk egyes tagjai a nemzeti cultura terén, hogy jó példát adjanak az ifjuságnak, mikép kelljen majd önzetlenül szolgálnia a nemzeti közművelődés szent ügyét, mert az igazi hazaszeretetnek tettekben kell nyilvánulnia. És törekvésünk nem marad siker nélkül. Buzgalmunk leg-szebb jutalmának tekinthetjük, hogy iskolánk szelleme immár jó ideje teljesen magyarra lett s hogy növendékeinkből ezrivel sikerült nemcsak

becsületes munkásokat, hanem hazafias gondolkozásu és érzésü honpolgárokat is nevelnünk a magy. államnak. A legtisztább önérzettel és szerénységgel elmondhatjuk tehát egy kis változtatással a magunk intézetéről, amit egy jeles publicistánk annak idején egy felvidéki magyarosító gymnasiumról mondott, azt ugyanis: *hogy iskolánk olyan nagy gép, amelynek egyik végébe százával rakják bele a német gyerekeket, akik a másik végén mint lelkes magyar ifjak kerülnek ki és a közéletben nagy buzgalommal vesznek részt hazafias czélokért való nehéz küzdelmeinkben.*

Azonban tanáraink közhasznú tevékenysége messzire kiterjed az intézet falain kívül a hazai tanügy, tudományosság, irodalom és közművelődés sokféle ágára is. Mint már más helyen említettem, tanári testületünk alapította meg a

»*Soproni ipariskola*«-t

és vele egyidejűleg az »*Iparos oktatást terjesztő egyesület*«-et, amely körülbelül egy évtizeden át egész a végleges rendezésig nagy áldozatok árán fentartotta az ipariskolát, mely különben mint városi intézet ma is a főreáliskolai igazgató és tanárok vezetése alatt áll. Tanártestületünk hat tagja annak idején

a »*Felnöttek oktatása*«

körül is nagy buzgalmat fejtett ki.

Az »*Alsófoku kereskedelmi iskola*«

ugyancsak a főreáliskolához csatoltan vagy 10 éven át folytatta működését és úttörőjévé vált a később alapított Áll. Keresk. Akadémiának, illetve ma már Középiskolának, melyet *Szabó Károly*, kir. tanácsos, tanfelügyelő ritka buzgóságának és befolyásának köszönhet városunk polgársága. Az első soproni magyar egyesületnek,

a »*Magyar Társaskör*«-nek

szintén az áll. főreáliskola tanárai voltak igen buzgó tagjai. Ez a kör volt a 70-es években a soproni magyarság egyedüli gyűlőhelye és tanyája. Itt ismerkedtünk meg a jó öreg *Frankenburg Adolf*-fal. Itt tanakodtunk vele gyakorta, hogyan lehetne Sopron magyarosodásán lendíteni. A magyarosító mozgalom innen indult meg tulajdonképpen hódító útjára. Itt született meg és öltött testet a már 18 éve fenálló

»*Soproni Irodalmi és Műv. Kör*«,

amelynek megalapításában és fentartásában a főreáliskola tanférffiai közül: *Salamin Leo* igazgatónak, *Bella Lajos*, *Dr. Fialowski Lajos*, *Latkóczy Mihály*, *Möller Ede*, *Dr. Wallner Ignác*, *Wallner János*, *Dr. Mika K.*, *Ujvári Béla* és *Dr. Kárpáti Károly* tanároknak vannak kisebb-nagyobb érdemeik. Kárpáti 16 éven át volt e körnek főtitkára, majd másod-elnöke és elnöke. Ez egyesület alapítása új korszakot nyit városunk művelődésének történetében. Ettől fogva városunk közszellemében mind nagyobb szerepet kezd játszani a nemzeti irány. Ez az egyesület hozta

legelsőben össze Sopron városa és a megye intelligens társadalmi osztályait. Ez lett első ápolójává, terjesztőjévé a mi városunkban a hazai nyelvnek és irodalomnak, a nemzeti művelődésnek s a magyar társaséletnek. Ez lőn gyülekező helyévé városunk és megyénk műértő és hazafias értelmiségének s a műveltek oly központjává, mely számúzta magától a politikát, a felekezetiiséget, a nemzetiségi torzsalkodást, a sovinizmust és az erőszakot, mely nem épít, hanem rombol, s mely mint *Frankenburg Adolf*, a kör első elnöke, mondá: »az irodalom és művészet béke-pálmaágával hódítja meg a sziveket és a nemzet tárházába malasztos kincset gyűjt, amely önmagát éltetve, haladtában nő mint az örök idő és géniusa által megsokszorosítja értékét annak, amit Isten kegyelme az embernek adott.« E körnek működése igen sokoldalu. Könyvtárt alapított, pályadíjakat tűzött ki, jutalomkönyveket osztogatott, ingyenes magyar nyelvi tanfolyamot szervezett, segélyezte a soproni magyar dalkört és a népkönyvtárt. Hol erkölcsi, hol anyagi támogatójává lőn a helybeli magyar közművelődési egyesületek majdnem mindegyikének. Belőle mint anyatörzsből sarjadzott ki idő haladtával nem egy újabb helybeli egyesület, mely a nemzeti cultura szolgálatában áll. A tanulóifjúságra gyakorolt hatása pedig kiszámíthatatlan, mert immár 18 év óta tizennyolcz generatiót tanított arra, mikép kell önmegtagadással, önzetlenül szolgálni a nemzeti művelődés eszméjét. Nem csekélylendő azon érdeme sem, hogy a legtöbb ma fenálló vidéki irodalmi kör keletkezésének főrugójává lőn, mert a mi körünk szép példáján buzdult neki nem egy intelligens vidéki város-társadalma, hogy életre keltse a hazai nyelvet és művelődését terjesztő egyesületét. A kör ezelőtt 3 évvel nagy ünnepélylyel ülte meg 15 éves fenállásának emlékét, amikor *Dr. Kárpáti Károly* tanár, a kör akkori vezetője, ismertette a kör életét, jellemezte munkásságát és méltatta számottevő érdemeit. E beszéd egész terjedelmében olvasható az akkor kiadott »Emlékkönyv« hasábjain. Majd a

»Magyar dalegyesület«

megalapítására került a sor. Ebben az elismerés pálmája szintén a főreáliskola néhány tanárát: *Dr. Fialowski Lajost*, *Skoff Bélát* és *Bella Lajost* illeti meg. Ezen egyesület működésének szép és halás tere nyílt az »Irod. és Műv. Kör« estélyein, amelyek programja rendszeren irodalmi és művészi productiókból volt összeválogatva. Mikor pedig az *Irod. és Műv. Kör* ingyenes

»magyar nyelvi tanfolyam«-ot

nyitott felnőttek számára, ugyancsak ami sorainkból is akadt lelkes férfiú, aki tanításra vállalkozott. Sajnos, hogy a tanfolyam néhány évi fenállása után részvétlenség miatt megszűnt.

Az Irod. és Műv. Kör alapításával és virágzásával terjedő hazafias szellem csakhamar újabb és újabb kulturális intézmények életbeléptetését

tette lehetségessé. Amire néhány évvel azelőtt senki még gondolni sem mert volna, megalakult a

»*Magyar Kereskedelmi Kör*«

melynek tagjai, minthogy a kereskedő-czégek közül senki sem akart annak élére állani, *Brázay K.* budapesti nagykereskedő tanácsára, *Bella Lajos* tanártársunkat emelték az elnöki székre, akinek buzgó és sikerdús vezetése alatt a kör anynyira izmosodott és felvirágzott, hogy a vele párhuzamosan fenálló német kereskedelmi kör csakhamar feloszlásnak indult. E körben, mely nagy mérvben hozzájárult keresked. osztályunk megmagyarosításához, *Bella Lajos* elnökön kívül, testületünk több tagja vett tevékeny részt alkalmi szakfelolvasásokkal és előadásokkal.

Következett a színügy. Ez városunk nyelvi viszonyainál fogva egészen német volt a 80-as évek elejéig. A magyar Thalia évenként csak húsvét után látogatott el hozzánk néhány hétre s nehezen küzködött a nyíló tavasz csábjaival a mindennapi kenyérért. Körülbelül 12 esztendeje, hogy a város Köztörvényhatóságának hazafias határozatából a hat hónapra terjedő téli színévad fele a magyar színészetnek jutott. E határozat nagy örömet keltett a polgárság nagy részében, de akadtak elkeseredett ellenségei is, akik nyíltan elítélték a sovinizmust (?) és fenyegető, visszatörő állást foglaltak ellene. Nem ijedtünk meg ugyan ez ellenszenvtől, melynek hátterét jól ismertük, mégis elhatároztuk, hogy gondoskodunk a magyar színészet anyagi biztosításáról. Ezt csak egy szinpártoló-egyesület alapításával remélhettük. Felvetettük tehát az eszmét s amily lelkesedéssel fogtunk hozzá, hamarosan meg is valósítottuk. *Berecz Abel* ügyvéd, *Dr. Kárpáti Károly* és *Ujvári Béla* tanártársaink kezdeményezésére két heti szakadatlan kilincselés után sikerült megalakítanunk a

»*Soproni szinpártoló-egyesület*«-et,

melynek azt tűztük ki céljául, hogy biztosítsa az itt működő szintársulatok existenciáját s lehetővé tegye a magyar színévad állandósítását. Ezt elérnünk teljes mértékben sikerült. Ellenségeink csakhamar megbékültek az új viszonyokkal s közülök nem egy nemcsak szorgalmas látogatójává vált a magyar előadásoknak, hanem a szinpártoló-egyesület tagjává is lett. Ez egyesület fentartása körül a már említetteken kívül kivált *Moller Ede*, *Skoff Béla* tanárok szereztek maguknak érdemeket.

A Szinpártoló-egyesület megalakításával immár négy egyesületünk volt, amelyek úgy szólván vetélkedtek egymással a hazai nyelv és nemzeti szellem terjesztésében. Később meghozta az idő az ötödik, a legfiatalabb egyesületet, a

Magyar kisdédóvó és gyermekmenhelyet

is, amely *Drucker József*, városunk volt polgármesterének és mélt. *Jekelfalussy Sándorné* úrnőnek köszönheti létrejöttét, létét, de amelynek megalapításában intézetünk igazgatójának is van kiváló és elvitázhatatlan ér-

deme, mert *Drucker József* polgármester távozásakor őrábizta az ügyek ideiglenes vezetését. Ugyancsak *Salamin Leo* kezdeményezése és buzgókodása szülte a

Francia és angol társalgó-kört,

melynek ő az elnöke s melynek férfi- és nő-tagjai intézetünk egyik helyiségében tartják hetenkinti összejövetelüket.

De még ezzel sincs kimerítve tanártársaink társadalmi szerepe. A classisus zenét és éneket művelő

»*Zeneegyesület*«

ujjászületésében és virágzásában kétségtelenül nagy érdemei vannak Dr. *Wallner Ignác* collegánknak, aki mint az egyesület másodelnöke, néhány hét óta elnöke, annak egyik főtámasza. Vele együtt testvárbrátyja: *Wallner János*, intézetünk énektanára, válik ki a sorból e téren kifejtett sokoldalú és lelkes működésével. A

»*Sopronmegyei Régészeti Társulat*«-ban

tevékeny részt vesz *Bella Lajos* kartársunk mint annak főtítkára s régiség-gyűjteményének őre.

A tornászatsnak, a torna- és tűzoltó-ügy rendezésének és szervezésének terén kiváló elismerést *Rösch Frigyes* és *Ulber Mátyás*, nyugalm. főreálisk. tanárok érdemelnek. Előbbi alapította meg a 60-as években a

»*Torna- és Tűzoltó-egyesület*«-et

s mai napig, tehát már 3 évtizeden át, lankadatlan buzgalommal szolgálja e nemes ügyet mint az egyesület főparancsnoka. *Ulber Mátyás* tanár szintén vagy 20 esztendőn át — 10 évig elnöke volt az egyesületnek — buzgólkodott e téren. Rajtuk kívül *Bella Lajos*-t kell kiemelnünk, aki mint segédtsízt és a tornászok elnöke nem csekély szolgáltatásokat teljesít az egyesület fentartása érdekében.

Soká folytathatnám még ezen ügyis már hosszúra nyúlt ismertetést, ha csak adatszerű rövidecséggel fel akarnám sorolni, mily számos, nagy és fontos positiót foglaltak és foglalnak el kartársaink Sopron közhasznu intézményeinek sorában. De nem akarok hosszadalmas lenni, azért czélszerűnek tartom ezen adatok egy részét a szorosán vett életrajzi kimutatásokban közzétenni. Itt általánosságban csak annyit emelek ki, hogy városunk közhasznu társadalmi tényezőink majdnem mindegyikében ott látjuk a küzdő-porondon tanárkarunk egyik-másik avagy annak több tagját is, amint szívvél-lélekkel és anyagi áldozatokkal vívják a nehéz tusát nemzeti közművelődésünk terjesztése és fejlesztése érdekében a régi avult viszonyokkal és állapotokkal, hogy utat törjenek a nemzeti génus teljes diadalának.

Ámde tanáraink közhasznu szerepe korántsem kizárólag locális természetű. Tagjai ők nagy számmal a fővárosban székelő, tehát országos tudományos és közműv. társulatok nagy részének is. Így: az Országos Középisk.

Tanáregyesületnek, a Magyar Philologiai Társaságnak, a Földrajzi és Tört. Társulatoknak, a Természettud. Math. és Physikai egyesületeknek, az Archaeol. Társulatnak, sőt a Dunántúli Közműv. Egyesületnek is.

Ha a szíves olvasó nem röstelli e töredékes adatokat az »Életrajz« rovatában található pótlásokkal kiegészíteni, akkor alkothat magának fogalmat azokról az időt-rabló, ideg-bontó szellemi és a fizetésünkhöz arányítva óriási anyagi áldozatainkról, melyeket mi a közjó és a nemzeti haladás oltárán szentelünk a hazai nyelv és tudományosság, a hazai tan- és közművelődésügy nemes eszméjének önzetlenül, tisztán forró hazaszere- tetünk sugallatából.

Tanáraink életrajza.

Úgy érzem, hogy e sorokban legelsőben azon kartársaimról illik megemlékeznem, akiknek hamvai fölött immáron sirok domborulnak a holtak csendes birodalmában. És itt egy széptelenségű, nagyratörő és kristálytisztá jellemű társamnak:

Moller Edé-nek

a neve jó tollam alá. Az iskolának tartozom vele, hogy e munka hasábjain felujítsam emlékét.

Nagyszombatban született 1853-ban február 12-ikén. A gymnasiumot Pozsonyban és Nagyszombatban végezte; utóbbi helyen tette az érett ségit. Tanulmányait folytatta a budapesti egyetem bölcséleti karán, ahol esakhamar kitünt tehetségével és ritka szorgalmával. Kedvelt tárgya volt: *a magyar és német nyelv, irodalom, bölcs. és aesthetika*. Itt írta első irodalmi kísérletét: *Körner-ről* szóló tanulmányát. Az egyetemi tan- folyam befejeztével a budapesti VI. ker. főreáliskolához került ideiglenes tanárnak. 1875-ben meghivatott a soproni városi reáliskolához helyettes nek. 1876-ban tette le a tanári vizsgálatot és 1877 február havában kineveztetett a soproni áll. főreáliskola rendes tanárává.

A fiatal, ügybuzgó és munkaszerető tanár nemcsak a katedrán fej- tett ki elismerést érdemlő tevékenységet, hanem egyuttal vezetőjévé lön az ifjusági önképző-körnek, ének- és zene-egyesületnek. Emellett dereka- san küzdött tollal és tettel a város magyarosító mozgalmaiban is. Egy ideig szerkesztette a »Sopron« cz. lapot, majd egy újat indított meg »Sopronmegyei Lapok« czim alatt. Számos és mindig érdekes fel- olvasásokat tartott az *Irod. és művészeti kör*-ben, melynek utóbb másod- elnökévé is lön. A *Frankenburg-jubileum* alkalmával ő intézett ünnepi beszédet a jubiléshoz. Azután sorban megírta *Ilosvay Toldi-járól*, *Arany Tetemrehívásáról* szóló tanulmányait, meg a *Magyar Kalliopét* is, mely három kiváló époszunk: a *Zrinyiász*, *Zalán futása* és a *Kiowi csata* aesth. méltatását tartalmazza. Nem egy aesth. tanulmánya jelent meg

elszórta kivált a *Fővárosi Lapok* és az *Ellenőr* hasábjain. *Ujvári Béla*-val együtt 2 éven át szerkesztette a »*Külföld*« czimű havi folyóiratot, mely házagypótlónak volt mondható. *Kell-e latin és görög nyelv a gymnásiumban?* cz. röpiratában sürgeti a nemzeti középiskolát, melyben a latin és görög nyelv megszorításával, sőt a görögnek eltörlésével fősulyt a modern nyelvekre és irodalmakra kíván fektetni. Ez a röpirat nagy port vert fel akkor és hosszú polemiának lett forrásává. Végül pedig sajtó alá rendezte tanulmányait, melyeket halála után barátja *Dr. Kárpáti Károly* adott ki »*Összegyűjtött tanulmányok*« cz. alatt.

A szépképzettségű és munkaszerető tanár, aki bizonyára még számos kiváló termékkel gazdagította volna aesth. irodalmunkat, 1882-ik évi ápril 12-én halt meg 29 éves korában.

Második halottunk:

Skoff Béla,

aki 1845-ben született Esztergomban. Az alsó reáliskolát szülővárosában végezte, a felsőt a budapesti belvárosiban. Tehetsége, hajlamai a műegyetemre vonták. Megszerezte a mérnöki diplomát és magán-munkát vállalt a Kis-Kárpátok vidékén. Egészségi tekintetből csakhamar lemondott mérnöki foglalkozásáról és a tanári pályára lépett. 1873-ban a soproni városi főreáliskolához választatott meg helyettesnek, majd a tanári oklevél megszerzése után 1876-ban az időközben államivá lett intézethez az *ábrázoló mértan és menynyiségtan* rendes tanúrává lett s mintilyen halt is meg tanárkodásának 18-ik évében, 1891 decz. 20-ikán.

Skoff Béla kiváló erő volt mint tanár és nevelő egyaránt. Ahol csak kiállította tanítványainak rajzait, mindenütt elismerést aratott velök: 1879-ben a székesfehérvári kiállításon nagy ezüst érmet nyert; az 1885-iki budapesti orsz. rajzkiállításon kitűnő vezetésért oklevéllel és éremmel tisztelte meg a bíráló bizottság; az 1879-iki párisi világkiállításon sem kerülték ki a szaktudósok figyelmét intézetünk mértani rajzai és szintén elismerőleg nyilatkoztak róluk. Így *Bechtel A.* következőleg nyilatkozik a »*Zeitschrift für das Realschulwesen*« cz. lap IV. évfolyamában: »*An Schülerleistungen ung. Realschulen lagen vor: a) königl. Realschule in Ödenburg: Vollständiger Stufengang im geom. Zeichnen in 8 Jahrgängen; die Zeichnungen alle mit der Reissfeder schwarz ausgeführt, zeigen von rationeller, fachmässiger Anleitung und von Begabung der Schüler für dieses Fach.*«

Skoff Béla kiváló egyéniség volt a közhasznú tevékenység terén is. Ő is egyike volt a nemzeti cultura bátor előharczosainak városunkban. Ő is lelkesült és lelkesített s bőkezű volt, ha anyagi áldozatokat kellett hoznia valamely magyar kulturális intézményért. Szegény tanár létére pl. alapító tagja lett a magyar szinpartoló egyesületnek 120 frttal. Az 5 magyar egyesület megalapításában neki is van nagy része és elévülhetet-

len érdeme. Általában, ahol hazafias czélokról volt szó, ott semmi áldozatot nem tartott nagynak s utolsó fillérét is szívesen feláldozta a nemzeti művelődésért. Pedig szerény fizetéséből nemcsak magát tartotta fen, hanem egyik elhalt testvérbátyjának nyomorban sínylődő családját is derekasan segítette halála napjáig. Halála után három évvel követte a sírba

Stuppacher Lajos,

tanártestületünk nestora, aki 1—2 évet leszámítva, egész tanári pályáját a mi intézetünkknél töltötte. 1830-ban született deczember 6-án Szent-Györgyön, Sopronmegyében. Reáliskolát végzett Bécsben és ott tett érettségit is. Felső tanulmányait szintén Bécsben végezte a műegyetemen, hol kivált a *physikát*, *menynyiségtant* és *mechanikát* hallgatta. Alreáliskolai tanképesítést 1859-ben nyert Bécsben, főreáliskolait pedig 1873-ban Budapesten: a *mértanból*, *menynyiségtanból*, a *német nyelv- és irodalomból*. 1857—1859-ig tanárjelölt volt a Schottenfeldi főreáliskolánál Bécsben. Mint helyettes tanár a bécsi lipótvárosi reáliskolánál működött 1859 okt.-tól 1860 aprilisig; mint rendes tanár 1860 május 1-étől 1861 február hó végéig Győrött; 1861 márcziustól kezdve pedig Sopronban halála napjáig: 1894 július 2-áig.

Lelkiismeretes és buzgó tanár volt mindvégig és szinte tüntetni szeretett munkabíráásával. Különösen *nevelni* szeretett. E tekintetben neve, egyénisége bizalmat keltett sok szülőben, akik az ő gondjaira bízták fiaikat. A közművelődés terén számottevő tényező volt ő is; különösen szerette a *zenét*, amelyben ő maga is jártas volt. Amellett önzetlen szívessege, példaszerű előzékenysége számos tisztelő barátot szerzett neki nemcsak a városban, hanem szerte a megyében is. Halála széles körökben keltett őszinte fájdalmat és részvétet.

* * *

Emlékezzünk meg most azon hű bajtársainkról, akik befejezván hosszúra nyúlt tanári pályájukat, a nyugalom ölén élvezik immár szorgalmuk, munkásságuk méltán megérdemelt édes gyümölcseit. A derék pályatársak elseje

Rösch Frigyes,

kinek neve nemcsak városunk és megyénk határain belül hanem országszerte is ismeretes mint olyan egyéniséggé, aki hervadhatatlan babért szerzett magának a *torna- és tűzoltóügynek* hazánkban való meghonosításával és fejlesztésével.

Született 1832-ben január 8-án Reutlingenben, Württemberg királyságban. A főreáliskolát szülővárosában végezte; tanulmányait folytatta a Stuttgart-i műegyetemen, hogy magát reáliskolai tanárnak kiképezze. Első államvizsgálatát 1851-ben tette le és a *Neuffen-i*, *Nürtingen-i* és *Esslingen-i*

reáliskolán nyert alkalmazást. 1853-ban Felső-Lövőre jött tanárnak. 1857-ben letette Bécsben főreáliskolákra szóló tanképesítő vizsgálatát a *menynyiség-tanból* és *physikából*. 1859-ben meghivatott a *soproni evang. alreáliskolához*. Ez időtől fogva működött Sopronban egész nyugdíjaztatásáig: 1884-ik évi augusztus haváig. Szolgálati ideje kiterjed tehát 31 esztendőre.

Eltekintve ama kiváló buzgóságtól és ritka ügyszeretettől, melylyel hosszú tanári pályáján kötelességeit mindenkor lelkiismeretesen teljesíteni iparkodott: nagy nevet szerzett ő magának sokoldalú közhasznú tevékenységével is. A *tornatanítás meghonosítása, tűzoltóegyesületek alapítása által* úttörőjévé vált eme két fontos intézmény elterjedésének és virágzásának hazánkban. 1863-ban saját neve és vezetése alatt *ingyenes tornaiskolát* nyitott városunkban az ifjuság számára. 1866-ban megalapította a *soproni Torna- és Tűzoltóegyesületet* és részvényekre szép *tornacsarnokot* emelt, mely 1867-ben szeptember 22-én ünnepélyesen meg is nyitattott. Az iskolai tornászaton kívül ápolta az *egyesületi tornaoktatást* is, melyben felnőttek vettek részt. Hosszabb ideig ennek is ő volt vezető tanára. 1871-ben a tornászati osztály *dísz-szónokává*, illetve *elnökévé* lett és az maradt 1891-ig, amikor a Tornaegyesület *tiszteletbeli elnökévé* választatván meg, erről *díszoklevelet* is kapott.

A tornászattal egyidejűleg s vele kapcsolatosan a *tűzoltó-ügynek* is szentelte erejét, idejét Rösch Frigyes. A soproni tűzoltók 1866-ban tartották *első nyilvános díszgyakorlatukat* az ő vezetése alatt. Azóta, tehát 30 éve szakadatlanul és rendkívüli odaadással szolgálja e nemes intézményt mint annak *főparancsnoka*. Az *országos tűzoltó-szövetség* 1870-ben Budapesten tartott alakuló gyűlésének *elnökévé* lőn. Azóta pedig folyton tagja az *országos bizottságnak* s mint ilyen az összes eddig megtartott, számra nézve 12 tűzoltó-ünnepélyen vett részt. Ő volt indítványozója és megteremtője 1886-ban a *Sopronmegyei tűzoltó-szövetségnek*, melynek azóta buzgó, tevékeny *elnöke*. Az általa magyar és német nyelven írt és kiadott szakbeli műveket: *A tűzoltóság kézi könyve* (1869) és »*A tűzoltóság kis városokban és községekben*« címűeket (1878) a magy. kir. Belügyministerium megvételtre ajánlotta az illető köröknek és parancsnokságoknak. 1887-ben Őfelsége a tűzoltó-ügy terén szerzett bokros érdemei elismerésül a *koronás arany érdemkereszttel* tüntette ki. Egyéb kitüntetései: *A győri tűzoltó egyesület tiszteletbeli főparancsnoka*, a *kismartoni*, *kópházi*, *nagymartoni*, *temesvári* és *leobschitzi* (Sziléziában) *tűzoltó egyesületeknek*, a *soproni »Liederkrantz*«, »*l'Érfindalkör*« és a *Hadastyánok egyesületének tiszteletbeli tagja*. Közhasznú tevékenysége nemcsak a torna- és tűzoltó-ügyre terjed ki. 1873-ban a *Takarék- és kölcsönegyesület igazgató tanácsának tagjává* lőn s azóta mint a *könyvellenőrző bizottság jegyzője* sok elismerésben részesült e téren is. Az evang. conventnek régóta *presbyterje*, 1891 óta a Sopron-városi *Köztörvényhatósági bizottságnak* választott tagja s mint ilyen

kiterjeszti lankadatlan tevékenységét városunk majdnem összes közügyeire. 1888 óta a soproni *Magán-ápolda* igazgatója, az első soproni *Népkönyhagy egyesület jegyzője és pénztári ellenőre*, a *Bortermelők szövetkezetének* igazgatója, a *Szépítő egyesület* és a *Löver-bizottság biz. tagja*: mind oly állások, melyekben az ő komoly és lelkes munkássága a közügy felvirágzásának előmozdítására szolgál. És ami legbámulatosabb, az a szívósság és kitartás, mely jellemzi ma, életének 63-ik évében épúgy, mint élte tavaszán és delén. Ma is minden idejét, erejét a közjónak szenteli, annak él, azért lelkesül és dolgozik körömszakadtáig. Nem csoda, hogy polgártársai őszinte tisztelete, szeretete és elismerése kíséri áldásos működését.

Méltó társa a tanügy és a közhasznú munkásság mezején

Ulber Mátyás

tisztelt collegánk, aki ő vele egyidejűleg vonult nyugalomba.

Sopronban született 1823-ik évi junius hó 2-án. A soproni evang. lyceumban végezte a gymnasiumi, a böleselet-, jog- és hittani tanfolyamot és *Kis János*, akkori superintendes előtt letette külön az ügynevezett *candidatusi vizsgálatot*. Az 1844/5 és 1845/6-iki tanéveket a tübingai és jenai egyetemeken töltötte, hol *bölcselettel*, *neveléstan*nal és *hittudományokkal* foglalkozott leginkább és 1846-ban letette a *hittani zárvizsgálatot* az egyházkerületi közgyűlés által kinevezett vizsgáló bizottság előtt. Azután egy darab ideig nevelősködött egy soproni kereskedő házában. 1847 szeptember havában a soproni ev. lyceumhoz hivatott meg a *szónoklat-költészeti osztály helyettes tanárává*, amely intézetben 1847/8-ik tanév végéig működött. Ekkor — mint számos kartársa — indíttatva az édes hazánkat fenyegető veszélytől, otthagyta katedráját és eleinte a soproni *önkéntes és mozgó gárdánál*, később pedig a *Zrínyi*-nevű 35. honvédszászlóaljnál — mindkét csapatnál mint *hadnagy*, az utóbbinál mint *segédtsz*t is — igyekezett a haza szent ügyének szentelni erejét. A világosi napok beálltával őt is ama szomorú sors érte, hogy a *rendes cs. k. katonasághoz* soroztatott be, ahol 1 évig, 9 hónapig és 15 napig szolgált s e szolgálatából csak az 500 frtnyi váltságdíj lefizetése után mentetett fel.

Kiszabadulván a katonaságtól, állás, foglalkozás után látott. Már az 1852/3-ik isk. évben a soproni lyceum szóköti osztályának *rendes tanárává* választatott meg; az 1853/4-ik tanév elején pedig a soproni ev. gyülekezet által alapított alreáliskolához helyeztetett át kedvezőbb feltételek mellett. Ez iskolában annak megszűntéig: 1867/8-ig működött; innen kezdve Sopron városa főreáliskolájának és 1876-tól az állami főreáliskolának volt *rendes tanára*. A hitfelekezetről *hittani oklevele* alapján tanárkodott. Tanári oklevelet csak 1872-ben szerzett Budapesten: a *történelemből és földrajzból*. A Sopron városi főreáliskolának 1870/1-ik és 1871/2-ik tanévben *igazgatója* volt, mely állásáról azonban a második tanév végével önként lemondott. Ez állásában való sikeres működéseért a

város Közönsége elismeréssel adózott neki. Tanári működésében *hivatali kötelességeinek pontos, ügybuzgó és szorgalmas teljesítése által a város Közönségének teljes megelégedését vívta ki magának.*

A reáliskolákban töltött működésének egész ideje alatt: 1853-tól nyugalmaztatásáig (1884), tehát 30 éven át a háromfokozatu reáliskolában (felekezeti, városi, állami) szakadatlanul *könyvtárőre* volt a tanári könyvtárnak, ami szintén ritkaság számba megy. Kilencz évig volt az intézet *tandíjszedője*; 2 évig a *tápin intézet gondnoka*; 12 év óta a főreáliskolával kapcsolatos *Segélyegyesület buzgó pénztárosa* és a *Betegszoba-alap* kezelője. E mellékfoglalkozások, melyekkel fizetés nem jár, csak nagy munka és óriási felelősség, fényes bizonyítékai annak, hogy Ulber M. birta kartársai osztatlan bizalmát és szeretetét. De bizonyítja ezt azon fényes *jubileum is*, melyet szolgálatának 35-ik évfordulója alkalmával 1884-ben rendezett tiszteletére a tanártestület s melyről más helyen az »isk. ünnepélyek« rovatóban számoltam be részletesen.

A közhasznu tevékenység terén Ulber valósággal vetekedett collegájával: Rösch Frigyessel. A soproni evang. gyülekezetnek 1852—1872-ig, tehát 20 esztendeig *hitközségi főjegyzője* volt. Ez időtől kezdve pedig *tagja a gyülekezet conventjének, presbyteriumának és népiskolai bizottságának.* A Torna- és tűzoltó egyesületnek eleinte *rendes és bizottsági tagja*; 1876-tól kezdve *pénzügyi bizottságának elnöke*, 1883-tól 1892-ig az egyesület *alelnöke és elnöke*, mely állásáról azonban hajlott kora miatt önként lemondott. Ekkor *tiszteletbeli taggá választatott* és nagy ovátiókban részesült. *Pénztárosa* volt ezenkívül 15 éven át az *Irod. és műv. kör-nek* s érdemei révén ennek is *tiszteletbeli tagjává* lőn. Szintén 15 éve tagja a soproni *Takarék- és kölcsön egyesület igazgató tanácsának*; egyik megalapítója a soproni »*Ipar- és kereskedelmi szövetkezet*«-nek, melynek 4 éven át *felügyelő biz. tagja is volt.* Tagja azonkívül a soproni *Szépítő egyesület választmányának*, a *Löver-bizottságnak* és a *Sopronmegyei régészeti bizottság-nak* is megalakulásától mai napig. Ime: dióhéjba szorítva 72 évnek nemes tettekben gazdag, sikerekben dús története, mely tanubizonysága Ulber M. nemes jellemének, munkaszeretetének, a közügyért való lelkesedésének és önfeláldozó tevékenységének, amelynek hű kísérfője: példászerű önzetlensége és szerénysége soha egy pillanatra sem hagyta el a köztisztelő álló férfit sokoldalú munkásságában és az ebből folyó kitüntetések alkalmával.

* * *

Azon kartársaink közül, akik huzamosabb ideig működtek intézetünk-nél, de időközben máshová helyeztettek át, csak

Ujvári Béla

életrajzát adom nemcsak azért, mert ő másfél tizednél hosszabb időt töltött nálunk és csak a mult évben helyeztetett át Budapestre, e sorok

írása közben tehát még a mienknek mondható, hanem kivált azért is, mert mint Sopron magyar társadalmának egyik oszlopos tagja és kimagasló alakja városunk nemzeti haladásában és fejlődésében rendkívüli érdemeket szerzett magának.

Született 1852-ben április 16-ikán Érsekújvárott. A gymnásiumot szülővárosában, Pozsonyban és Budapesten végezte. Utóbbi helyen tett érettségi vizsgálatot a piaristáknál. Majd a budapesti egyetemen jogra iratkozott be s egyidejűleg a »*Hon*« és »*Üstökös*« szerkesztőségébe lépett; az előbbi lapba *Ujvári* néven irván, családi nevét (Moravitz) később *irói* *nevével* cserélte föl. Az *Üstökös*-be *Vipera* álnév alatt irt szatirikus költeményeket. 1873-ban a »*Képes Kiállítási Lapok*« segédszerkesztője *Bécsben* és a »*Hon*« bécsi levelezője. Ekkor a bécsi böcs. fakultáson folytatja *nyelvészeti* tanulmányait. Mint a »*Hon*« levelezője 1874 őszén *Párisba* megy ki, hol francia nyelvi tanulmányokat tesz a *Sorbonne-on*. 1875-ben visszatérván, helyettes tanárnak megy *Székely-Udvarhely-re* a reáliskolához; 1876 május havában leteszi Budapesten a tanári vizsgálatot a *francia és magyar nyelvből és irodalomból* s kinevezik *rendes tanárrá*. 1877-ben ősszel áthelyezik Sopronba, hol 1879-ben végleg megerősítik állásában.

Sopronban élénk irod. és társadalmi működést fejt ki.

Itt írja »*Farkasok közt*« cz. társadalmi színművét, »*Két apa*« cz. vigjátékát, melylyel 1881-ben megnyeri a 100 aranyas Teleki-díjat. Felolvasásokat tart az *Irod. és műv. kör*-ben, melynek mindvégig igazg. tanácstagja. 1881 őszén szabadsággal *Párisba* megy, hol a *Sorbonne-on*, mint az »*École pratique des hautes études*« (a legmagasabb nyelvészeti tanfolyam) hallgatója *Paris Gastont*, *Darmestetert* és más nyelvészeket hallgat. 1883 őszén tér vissza ismét Sopronba. 1885-ben megalakítja *Dr. Kárpáti Károly* collegájával és *Berecz Ábel* ügyvéddel a *Szinpártoló egyesület*-et, melynek *titkára* 1891-ig. 1894-ben áthelyezik Budapestre a II. kerületi főreáliskolához, ahol jelenleg is működik.

Irodalmi munkásságát (1872—1894-ig) nagyjából a következőkben állítom össze:

Lindau: *Molière-jének* ismertetése a »*Hon*« tárczarovatában (1872) *Tárczacskik* (essay-k) a modern francia irodalom köréből (Ellenőr, 1875) *A francia nyelv reáliskoláinkban* (1877-ben a székely-udvarhelyi főreáliskola értesítőjében és külön kiadás Budapest, Kókainál). *A francia romanticismus* (1877, *Hon*-ban). »*Mérimée*«, »*A két Dumas*«, »*Madame de Sevigné*«, »*Balzac*« stb. Francia irodalomtörténeti czikkek a *Fővárosi Lapok*-ban. *A XIX. század francia költészetének alapvetői* (Lamartine, Victor Hugo) a soproni főreáliskola értesítőjében és külön kiadás (Sopronban). »*Esther*«, *Racine* tragédiájának fordítása, nagy dicsérrettel elfogadta a Kisf. Társaság (Lásd Kisf. Társ. Évlapjai 1882). »*Két apa*«,

Teleki-díjat nyert vígjáték (1881.) »*Külföld*« tudom. folyóirat 1879-ben. Szerkesztette *Moller Ede* tanártársával. Ebben számos francia irod. czikk jelent meg *Moliere*-ről, *Thiers*-ről, *Jules Simon*-ról stb. »*Farkasok közt*« színmű 5 felvonásban. Budapest, Grimm 1882. »*Legouvé emlékeiből*« »*Legouvé és Liszt*« a F  v. Lapok-ban (1893). *A francia n   a XVIII-ik században*« (4 közlemény); Legouvé: »*Soixante ans de ma vie*« (2 közl.) a *Nemzet*-ben. *Causeries fran  aises*, Budapest, Dobrowski   s Franke (1891). 1881—2-ben mint a *Nemzet* párisi levelezője számos irodalmi tanulmányt közölt az említett lap t  rczarov  t  ban *Sardou*-r  l, *Claretie*-r  l, *Dumas*-r  l stb. Fordítások: *Victor Hugo*, *Theuriet*, *Andran* költeményeiből Jókai »  letk  pek«-jében, »F  v. Lapok«-ban és a »*Nemzet*«-ben. *Musset*: »*Portia*« a *Nemzet*-ben (1891) Ezenkívül számos társadalmi vezércikk a Fővárosi Lapok-ban, számos eredeti vers ugyanott, a Vas  rnap  i Ujságban,   letk  pek-ben s más lapokban. Novellák Magyarors  gban, F  v. Lapok-ban, Ellenz  k-ben és Ellenőr-ben. Számos francia és magyar irod. felolvasás a soproni *Irod.   s m  v. k  r*-ben; itt »*Péntek Jeremiás*« cz. humoreszksj  vel pályadíjat is nyert. »*Század vége*«. Szat  r  k 1894-ben, Budapest, Horny  nsz  kyn  l. Ezek egyike a pozsonyi *Toldy-Körben* 200 korona pályadíjat [nyert. E m     sodik kiadása megjelent 1895-ben. *Francia nyelv- és olvasókönyv* I. r. (1895). Ebből m  g 2 kötet sajtó alatt. Irta *M  bold Frigyes*-sel együtt. (Lampel R.   s fain  l.) Ujabbán számos novella a F  v. Lapok-ban, Magyarors  gban, Hazánk-ban és kritikai cikkek a Polit. Heti Szeml  -ben. Legujabb  n mint a »*Nemzeti Iskolában*« olvassuk, a tanügyi kormány *Ujvári Bélát* nevezte ki a »*Néptanítók Lapja*« hivatalos tanügyi folyóirat főszerkesztőjének. Nem k  tl  nk benne, hogy ügyes tollát jelesül fogja forgatni itt is a népnevelés céljai erd  k  ben.

* * *

Az int  zet  nk  l jelenleg működő tanárok biografi  inak sorát

Salamin Leó

kir. igazgat   val nyitom meg, aki 1872-t  l, t  h  t majdnem negyedszázad óta áll intézetünk   l  n mint annak lelkes, buzgó vezetője.

Született 1832-ben jun. 17-ik  n a sv  jczi *Vallis cantonbeli Sierre-Chippis*-ben francia szülőktől. 1840—1846-ig a budapesti piarista gymnasiumnak volt tanítványa. A k  vetke  z   tanévet a budap. egyetem bölcs. fakultásán töltötte; majd meg a *mérnöki tanfolyamot* hallgatta ugyancsak Budapesten. 1849-ben a honvédek közzé állt; mint volt honvédet 1850-ben besorozták a *rendes hadseregbe*, hol 3 évet töltött. 1852/3-ban a *József-m  ipartanod  nak* volt növendéke. 1853/4—1860-ig nevelősködött. 1854-ben megszerezte a *francia nyelvből* a tank  pes  t  st és a kassai főgymnasiumnál kapott rendkívüli tanári állást. 1860/1-ben reáliskolai tanár-jelölt volt Budán. A r  k  vetke  z   esztendőben tank  pes  t  st szerzett 3 oszt.

alreáliskolákra a *chemiából, matematikából, physikából és magyar nyelvből*; majd meg 1862-ben a *gyorsírástól*. 1863-ban letette a budap. egyetemen a *phys. és matematikából* a tanképesítő vizsgálatot algymnasiumokra, melyet 1867-ben kiegészített *főgymnasiumira*. Közben 1861—72-ben helyettes, majd rendes tanára volt a *löcsei kir. kath. főgymnasiumnak*. 1872-ben *igazgatónak* neveztetett ki az akkori városi főreáliskolához Sopronba, mely állásában megmaradt az intézetnek államosításakor is 1876-ban: Végleges igazgatóvá 1875-ben neveztetett ki Ő Felsége által. E szerint 23 éves igazgató, tehát egyike a legidősebb középiskolai igazgatóknak.

Hogy milyen változáson ment át intézetünk azóta, hogy ő vette kezébe a vezetés gyeplőit; hogyan érezte hatását reáliskolánk az ő igazgatása alatt városunk közművelődési viszonyaira: azt más fejezetekben az ügy fontosságához képest elég bőven tárgyaltam már. Itt röviden csak annyit említek, hogy igazgatónk kiváló rokonszenvvel és lelkesültséggel karolt fel minden eszmét, amelynek kulturális és nemzeti fontosságától át volt hatva, meg volt győződve. Hol *vezér*, hol meg *közkatonagyanánt*, de mindig buzgón és szívós kitartással küzdött és hozott áldozatokat *nemzeti ideálokért*, melyek megvalósításában is tevékeny részt vett. Már mint szepesi tanár *ephorusa* volt az ottani segélyegyesületnek, és a *Csáky Albin* gróf, főispán elnöksége alatt álló népnevelési egyesületnek és népoktatási tanácsnak pedig *főtítkára*. Alighogy Sopronba költözik, a tanártestülettel karöltve megalapítja az *Ipartanodai egyesületet* és az *Ipariskolát*, melynek mai napig igazgatója és tanára. Később reorganizálja az *alsófoku Kereskedelmi iskolát*, melynek vezetését szintén ő veszi át, amellet tanárkodik is a szakiskolán. Jó ideig felügyelő igazgatója a *Csöndes-féle magánnevelőintézetnek* és ideiglenes igazgatója és tanára az *áll. Kereskedelmi Akadémiának*. Dr. Kárpáty K. tanárral egyetemben megalapítja a szegény tanulók »*Segélyegyesület*«-ét, melynek immár 20 éve buzgó elnöke. Indítványozója és a tanártestülettel egyetemben megalapítója a *Deák Ferencz-féle ösztöndíj-alapnak* és a *Betegszoba-alapnak*. Élénk tevékenységet fejtett ki a soproni *Irod. és műv. kör* megalapításában s általában buzgón fáradozott mind az öt magyar egyesület létrejöttén és felvirágzásán. Kivált a *Magyar Gyermekkert* és a *Francia-angol klub* megalapításában, melynek ő az *elnöke*, vannak nagy és elévülhetetlen érdemei. Azonkívül tagja számos országos és helybeli egyesületnek, melyekben mint választmányi tag is szerepel.

Salamin igazgató sikerrel működött a tankönyvirás terén is. Itt részben úttörőnek mondhatjuk munkásságát, mert oly időben forgatta már tollát e téren, amikor még alig volt tankönyv-irodalmunk. — Önálló művei:

Salamin—Linkesch: *Math. phys. földrajz.* — *Francia Olvasókönyv.* — *Ollendorf nyelvtanának fordítása* (3 kiad.). — *Francia olvasmányok* (2 kiad.). — Ploetz: *Elemi francia nyelvtan.* — Ploetz: *Rendsz. fr. nyelvtan.* — Pisko—Salamin: *Physika gymnasiumok számára.*

Salamin 35 évre terjedő tanári pályája gazdag tehát sikerekben nemcsak a szorosan vett tanítás körében, hanem az iskola falain kívül: a közélet, a társadalom, a nemz. cultura küzdő porondján is, mert lángoló szeretettel felkarolt, ápolt mindent, amit nemes eszköz gyanánt a nemz. génius diadalának biztosításához alkalmasnak és czélszerűnek tartott.

Dr. Bäümel Ede

Született: 1858-ban június 8-án Budapesten. Tanulmányai: budapesti II. ker. áll. főreáliskola 1867—73-ig; budap. m. kir. József-műegyetem egyetemes osztálya 1873/4—1874/5-ig; budap. m. kir. «Középtanodai Tanárképző» természettani csoportjának rendes tanfolyama 1875/6—1876/7. Tanári képesítést nyert a budap. orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottságtól 1877 máj. 30-ikán a *természettanból* és *mathematikából* magyar és német tannyelvű középiskolákra *Bölcsészettudori* oklevelet ugyancsak a budap. tudományegyetemen nyert 1882 máj. hó 27-ikén *mathematikából* mint fő-, *physika-* és *chemiából* mint melléktárgyakból.

Szolgálati: 1877 szept. 15—1888. április 12-ikéig a budapesti m. kir. József-műegyetemen a kísérleti természettan *tanársegédje* (1877 decz. 14., 31,979. min. sz.). 1878 ápril 13-ikától *helyettes tanár* a zombori áll. főgymnasiumnál (1878 ápril 7., 8388. sz.); 1878 jul. 30-án kelt 18,995. sz. kinevezéssel *rendes tanárrá* lett a zombori áll. főgymnasiumnál; 1886. okt. 27-én 39,102. sz. alatt saját kérelmére áthelyeztetett a soproni áll. főreáliskolához. Áthelyezése óta szakadatlanul osztályfő és a tanári könyvtár őre 1894-ig.

Tagja: az Országos Középisk. tanáregyesületnek, a Természettudományi társulatnak, a soproni Irod. és műv. körnek és Zeneegyesületnek; a soproni magyar Férfidalkörnek pedig *másodelnöke* és egyik lelkes vezére. Irod. működéséből kiemeljük, hogy több szaktud. *czikke* a »*Műegyetemi Lapok*«-ban jelent meg. Önálló munkája: *Hatványsorok bynomiális együtthatókkal*. Budapest, Atheneum 1882.

A keresk. m. kir. minister 1892 ápril 22-ikén kelt 26,676 III. sz. rendeletével kinevezte a soproni gőzgépezők és kazánfűtők vizsgáló bizottságának rendes tagjává.

Beitel Károly,

a tanártestületnek a folyó tanév elején kinevezett, tehát egyik legfiatalabb tagja. Született 1871-ben február hó 18-án Kis-Czellben. Iskoláit Győrött és Sopronban végezte. A gymn. 7-ik és 8-ik osztályát mint növendékpap Győrött látogatta; ott tette le az érettségit is. 1890—1894-ig a győri nagyszeminariumban elvégezte a theologia 4 évi tanfolyamát és 1894 jul. 6-ikán szenteltetett áldozárrá. 1894 aug. 1-étől 1895 aug. elejéig Rajkán (Mosony m.) működött mint segédlelkész, amikor Sopronba helyezték át káptalani karkáplánná azon megbizatással, hogy intézetünkön a kath. hitoktatást vezesse.

Bella Lajos

Született Pozsonyban 1850 decz. 29-ikén. Itt végezte a kir. kath. főgymnasiumot s 1870-ben a budapesti tud. egyetemre került, honnan a böles. tanfolyam végeztével nevelőnek ment. 1876 január 1-étől június 30-ikáig a pozsonyi kir. kath. főgymnasiumnál mint *próbaéves tanár* nyert alkalmazást. Ekkor választatott meg a Pozsony városi főreáliskolához *helyettes tanárnak*. De ez állásáról csakhamar leköszönt, mert időközben a soproni állami főreáliskolához nevezték ki helyettes tanárnak. *Rendes tanárrá* 1877 január 10-ikén lett. Tanári oklevelet 1876-ban szerzett a budapesti egyetemen a *földrajzból* és *történelemből* és pedig magyar és német tannyelvű iskolákra. Ipariskolai tanár, az ipariskolai bizottság jegyzője.

Bella egyike azon tanártársainknak, akik a hetvenes évek második felében egész szívvvel és lélekkel hozzáláttak a magyar szellem, nyelv és általában a nemzeti cultura terjesztéséhez városunkban. Kemény harczt kellett a lelkesült csapatnak vívnia, mert Sopron lakossága akkorában csaknem kizárólag német nyelvű volt, intelligens elemei is nagyobbára Bécsben nyertek képeztetést és fagyos szívvvel nézván a magyar cultura törekvéseit, fogalomzavarból sovínizmusnak tartották a legnemesebb intencióju és legjogosultabb magyar culturális intézményeink alapítását és ténfoglalását.

Bella első sorban az intelligens fiatalságot gyűjtötte össze egy *athletikai klubba*, melynek éveken át *elnöke* vala. Tevékeny részt vett a soproni *Irod. és műv. kör* megalapításában, melynek hosszabb ideig szintén *másod- majd főtitkára* volt. Hasonlóképen buzgólkodott a soproni *Férfi-dalkör* megmagyarosításán. Nagy érdemeket szerzett a soproni *magy. Kereskedelmi kör* megállapítása és felvirágzása körül, melynek 10 éven át volt buzgó *elnöke*. Később a tornászok *elnökségét* vállalván magára, a magyar tornász-egyesületek országos szövetségének *igazgató tagjává* lett. Érdeklődött a tűzoltóság ügye iránt is és ma az önkéntes tűzoltó-egyesület *segédtisztje*. Hosszu éveken át *másodelnöke* volt a *kath. olvasókörnek*, hol szintén a magyar szellem terjesztése volt egyik főczélja.

Sokoldalú tevékenységének elismerése fejében megválasztották polgártársai a *kath. convent* és *iskolaszék*, végre a városi *Köztörv. bizottság* tagjává. Katonai kötelességének is buzgó módon tett eleget, amenynyiben az 1872/3-ik évet kizárólag katonáskodásnak szentelvén, *hadnagy* rangot szerzett. Részt vett az 1878-iki occupációban, hol hadi érmet nyert. A honvédséghez áttétetvén, 1882-ben a *főhadnagy*, 1889-ben a *százados* rangot nyerte és maiglan megmaradt a katonaság kötelékében.

Bellának már gyermekkora óta nagy hajlama volt a *régészethez*, mely valóságos szenvedélylyé fokozódott nála. Tanártása: *Ujvári Béla* jól jellemezte, mikor rásütötte, hogy:

Valahol egy *kutat ásnak*

Bella ered *kutatásnak*.

A régészet terén valóban nagy és sikeres tevékenységet fejtett ki. Szerencsés fölfedezéseivel oly nevet szerzett magának, melyet a külföldi szakirodalomban is ismernek. Irod. működése e téren kisebb-nagyobb czikkekből áll, melyek az »*Archaeologiai Ériesítő*«-ben, a »*Mittheilungen der Wiener anthr. Gesellschaft*« és a müncheni »*Præhistorische Blätter*« cz. folyóiratban jelentek meg. A bécsi *anthrop. társulat* megválasztotta tudósítójának. Mint ilyen több ízben tartott már felolvasást Bécsben a »*Wissenschaftlicher Clubb*« felolvasó termében. *Estei Ferencz Ferdinand*, kir. herczeg Ő csász. és kir. Fensége is kitüntette *Bellát* egy briliáns tűnek kegyes adományozásával. Legujabban Sopron városa monografiájának megírásával bizta meg a város Köztörvényhatósági bizottsága.

Bella sokat dolgozik a soproni lapokba is. Megírta *B. Paur Iván*, a híres archeolog és bibliograf életrajzát; továbbá ő írta meg az »*Oszták Magyar Monarchia írásban és képen*« cz. irodalmi vállalatba a *Sopron-vármegyére* vonatkozó részt. Végül kiemelendő, hogy Bella sűrűn intézett lelkes beszédek az ifjusághoz különböző ünnepi alkalmakkor.

Ő a 70-es évek óta a nemzeti culturáért küzdő magyar gárda egyik tiszteletre legméltóbb alakja.

Faragó József,

egyike a legfiatalabb tanerőknek. Született 1866-ban april 2-ikán Középesen, Biharmegyében. Lugoson végezte a 8 gymn. osztályt s ugyanott tett érettségít is 1885-ben. Azután 2 évet töltött a bécsi műegyetemen és egy félévet a budap. műegyetem építészeti osztályán. 1887/8-ban önkéntes volt Bécsben. Azután Lugoson nevelősködött egy darab ideig. Felső tanulmányait 2 éven át folytatta a kolozsvári tudom. egyetemen és pedig mint a *math.- természettud. szak* rendes hallgatója Itt tett alapvizsgálatot a *menynyiségtan-, természettan- és ábrázoló mértanból*. 1891/2-ben a bécsi egyetemnek volt rendkívüli hallgatója. Tanári oklevelét a kolozsvári egyetemen nyerte 1895-ben a *menynyiségtan-, természettan- és ábrázoló mértanból*. Minthogy azonban megelőzőleg tanári álláshoz nem jutott, másfél évig egy bécsi nagy gyárban talált alkalmazást. 1894 aug. 24-ikén kelt rendelettel a soproni állami főreáliskolához jött *helyettes tanárnak*. Ugyanekkor átvette a városi ipariskolában a szabadkézi- és a szakrajz tanítását is. Egyéb foglalkozása: osztályfő és az igazgató segédje. A Szinpártoló egyesület tagja. Műfordításokat írt. *Petőfi, Reviczky* s mások egyes költeményeit fordította németre, melyek azután a különböző német szépirodalmi lapokban elszórtan meg is jelentek.

Fleischhacker Mór Fridolin,

született 1856-ban februar 27-ikén Ágfalván, Sopronmegyében. Elemi iskolát nem látogatott; első oktatását édes atyjától nyerte. Középiskolai tanul-

mányait a soproni ev. lyceumban végezte 1867—1875-ig. Ugyanitt tette a maturát is. Azután a budapesti egyetem bölc. fakultásán hallgatta a *modern philológiát, philosophiát és paedagogiát*. 1878—79-ben Párisban tartózkodott és szorgalmasan hallgatta a *Sorbonne-on Paris Gastont és Darmestetert*, a híres román philologusokat. A *Collège de France-on* pedig ifju *Guizot*-t. Az 1878-iki párisi világkiállítást 6 héten át tanulmányozta, kivált az európai közoktatásügynek szentelt nagy időt. Azután hosszabb ideig tartózkodott *Svajczban, Stuttgartban, Münchenben*. 1878-ban oklevelet szerzett a Gabelsberger Markovics-féle gyorsírástól; két évvel később pedig a budap. egyetemen a *német és magyar nyelvből és irodalomból* tette le a tanári vizsgálatot.

1879 tavaszán a *Laehne-féle reálgymnasiumban* nyert alkalmazást. 1879—1882-ig *rendes tanára* a csurgói reform. gymnasiumnak, ahol megalapította a *Csokonai-kört*, melynek első elnökévé lön. 1882-ben *helyettes tanárrá* nevezték ki a soproni állami főreáliskolához, majd egy évvel később *rendes tanárrá* lett ugyanitt. Egyéb foglalkozása: a gyorsírás tanára, az ifj. könyvtár őre, a soproni felső evang. egyházmegye *világi jegyzője* s *tanügyi előadója*. Számos soproni közműv. egyesület rendes tagja, szintűgy az orsz. Phil. társulatnak is tagja. Emellett állandó munkása a helyi hirlapirodalomnak s jó ideig belmunkatársa is volt a »*Soproni Ujság*«-nak.

Önálló művei: *A gyorsírást története* (Győr) és ugyanilyen czimen hosszabb dolgozat a *Figyelő*-ben (1877). Továbbá: *Dr. Kárpáti K. tanártársával együtt: Deutsche Sprachlehre, Német Nyelvtan és Német Olvasókönyv I—IV. köt.*, a magas tanügyi kormány által egytől-egyig approbált tankönyvek.

Halmosy István,

született a sopronmegyei Kéthely községben 1862-ben aug. 7-én. Az algymnasiumot Kőszeghen, a főgymnasiumot Győrött végezte, ahol érettségizett is. Innét a bécsi *Pazmaneumba* küldte püspöke. Itt végezte *theol. tanulmányait* a bécsi egyetemen mint a *Pazmaneum* növendéke; itt tette le 1887-ben a *keleti nyelvekből* és az *összes szentírásmagyarázatokból* a szigorlatot. 1887-ben Bánfaluba került (Apetlon, Mosonym.) segédlelkésznek. Egy évvel később Kismartouba ment káplánnak, ahol mint az elemi és polgári iskola hitoktatója működött és az *Eisenstädter Zeitung*-nak volt munkatársa. 1890-beu Sopronba került a káptalan — templomhoz karkáplánnak és magára vállalta a hitoktatást a főreáliskolában. 1891-ben szerzett egyházi zászlót szeretett ifjuságának, melynek megszentelése alkalomával szép beszédet intézett az ifjusághoz. Működött még mint az *Oltáregyesület titkárja* s mint ilyen új életet öntött a pangó egyesületbe és gyönyörű kiállításokat rendezett ismételten. A kath. Legényegyesületnek *másodelnöke* volt s mint ilyen sok előadást tartott. A Szt.-István-társulat *tiszteletbeli tagja* és soproni körének *ügynöke*; egyuttal pedig a *Sopronmegyei kath. népnevelő egyesületnek pénztárosa*. 1895 jul. 31-ikén Mosony

városába helyezte át püspöke, hogy rövid idő alatt önálló plébániára küldje. Még 1893-ban a középiskolai róm. kath. ifjúság számára »*A szív szózata*« czimmel imádságos és énekes könyvet szerkesztett. Irányezikket közölt a *Magyar Állam*, *Sopron*, *Oedenburger Zeitung*, *Kőszeg és Vidéke*, *Günser Zeitung* és az *Oedenburger Volksblatt* cz. lapokban és munkatársa a *Westungarisches Volksblatt*nak ma is, mely sűrűn közöl vezércikkeket tőle.

Hauser Károly

Született Sopronban 1841-ben nov. 5-ikén. Növendéke volt a soproni városi reáliskolának, ahol már akkor feltűnést keltett a rajzban való tehetségével és ügyességével. Ez irányu tanulmányait a soproni városi rajziskolában folytatta. Majd Bécsbe került a *mű-ipariskolába* és csakhamar alkalmazást kapott *Schönthaler Ferenc*s udvari szobrásznál és *Ferstl* főépítészeti tanácsosnál. A 70-es években a *Laehne* és *Csöndes*-féle magánintézetekben és a városi *felső-leányiskolában* működött mint rajztanár. Ugyancsak 1870-ben választatott meg a városi reáliskolához a szabadkézi rajz *rendes tanárának*. Tanképesítését a budapesti középiskolai tanárvizsgáló bizottságtól nyerte 1873-ban. Különös elismerést arattak: *élményi, mértani, árny- és távlattani rajzai, olajfestményei, díszírási mintái s művésziesen készült tollrajzai*.

Már mint a bécsi *Kunstgewerbe-schule*-nak növendéke 100 frtos díjat nyert egy *salonbutor-mintáért* a *Niederösterreichische Gewerbevereintől*.

Tanítványainak rajzai mindenkor elismerésben részesültek. Az 1879-iki *székesfehérvári rajzkiállításon* *elismerő oklevelet*, az 1885-iki *budapesti orsz. kiállításon* *ezüst érmet* nyert a kiállított szabadkézi rajzokért. E tekintetben dicsérő sorokat olvashatni a *Magyar Tanügy* V. és VI-ik füzetében, ahol egyebek között úgy nyilatkozik a rajzkiállítás szigorú bírálója, hogy »a soproni áll. főreáliskola szab. rajzai nemcsak kivételt képeznek a dilettantismus alól, hanem a rajztanítás valódi mintaképének tekinthető, amely módszeressége, gyakorlati jó példái, tiszta és exakt rajzai és az alkalmazott célszerű, izléses színek által minden más intézet fölé helyezhető.«

Az Országos Középisk. tanáregyesületi Közlöny XX-ik évfoly. VI. füzetében a rajzkiállítás eredménytelensége fölött kesergő bíráló kiemeli, mennyire jól esik neki, hogy szebb jövőt ígérő jelekkel is találkozók. »Méltoán megérdemli *Hauser Károly*, a soproni áll. főreálisk. tanára, hogy az első helyen említsük nevét. Tanítványainak dolgozatai módszerességök, tiszta és pontos kivitelök által tűnnek ki. Mindenben és különösen a tömegtanításra szerkesztett fali tábláival mutatja az érdemdús tanár, hogy minden tanítás eredménye a tanár szakképzettségétől és egyszerűségétől függ.« Ugyane Közlöny XVIII. évfolyam X. füzetében is találunk hasonló nyilatkozatot, ahol különösen ki vannak emelve a taneszközök között *Hauser*

Károly rajztanár systematikus, izléses és igen ügyes kézzel rajzolt fali táblái.

Hauser rendkívüli rajz- és festőtehetségét nagy szorgalommal érvényesítette a tanításon kívül is. A tanári terem számára életnagyságban megrajzolta *Deák Ferencz* és *Jókai Mór* képeit és művészi kézzel megfestette oly sok üdvözlő felirat és album diszlapjait, hogy azok mindegyikét csak felsorolnom is tiltja a hely szűk volta. A legfontosabbak közé tartoznak:

Trefort Ágost, közokt. miniszternek különböző alkalmakkor 3 felirati disztábla (testület részéről); *Rudolf* trónörökös és *Stefánia* főhercegnő egybekelésekor 2 db (a város és megye részéről); *Ő Felségének* soproni időzése alkalmával 1884-ben (város); *Lipót* herceg és *Gizella* hercegnő egybekelésére (a soproni katonatiszti leánynevelő-intézet); *Ő Felsége* egybekelésének 25. évford. alkalmával (város); *Simor* hercegprimás aranymiséje alkalmával (Sopron m.); *Frigyes* kir. hercegnek a soproni hadgyakorlatok alkalmával; herceg *Eszterházy Pálnak*, városunk diszpolgárának (város); *Jókai Mór* és *Wekerle Sándor* diszpolgároknak (város); *Ő Felsége* koronázásának 25-ik évfordulójakor (város); *gr. Séchenyi Bélának* (a város szabadelvű polgárai); *br. Kemény Gábor* földm. miniszternek (Sopron m. gazd. egyesület); és még vagy 40 más, nagyobbbrészt egyesületi és magánczélra, különböző jubileumok, rendkívüli ünnepélyek alkalmával: mind rendkívül izléses és diszes kivitelű aquarellek és dísz-festmények, melyek közül nem egy közszemlére volt kiállítva Bécsben és Budapesten, és nemcsak a laikus közönség hanem a szakművészek osztatlan elismerését is kivívta.

Művész-collegánk 25 évi szolgálata után az 1894/5-ik tanév végével saját kérelmére nyugdíjaztatott.

Horváth Rezső

Született: 1857-ben nov. 25-én Czarny Dunajecz-en, Galieziában. Végzett tanulmányai: az algymnasiumot Trsztenán, a felső osztályokat Eperjesen végezte, hol 1878-ben érettségit is tett. Felső tanulmányait a budapesti egyetem böles. fakultásán végezte 1879—1883-ban. Hallgatott *magyar, német és francia nyelvi és irod.* valamint *aesth. és műtört.* előadásokat is. Tanári vizsgálatot tett a budap. tanári vizsg. bizottság előtt 1883-ban a *német és francia nyelv és irodalomból*. Magyar honosságát 1885-ben szerezte 35,203/IV. b. sz. belügymin. rendelettel. Eleinte mint *gyakorló tanár* működött a bpesti tanárképző intézet gyakorló főgymnasiumában az 1883/4 és 1884/5-ik tanévben. Első alkalmazást 1885-ben nyert a sümegi alreáliskolánál; onnét 1891-ben *rendes tanárrá* nevezték ki a kécskeméti áll. főreáliskolához. 1894-ben pedig a mi intézetünkhöz helyezték át.

Irodalmi működése: *Lessing ifjúkori drámái* (Bpest, 1885); *Plautus und Molière*; *A csodálatos a drámában*; Goethe: *Hermann és Dorotheájá-*

nak forrásai. Számos vezérczikk és tárcza vidéki lapokban és a *Tanáregyesületi Közlöny*-ben.

Tagja: az Országos Tanáregyesületnek, a kecskeméti Katona-körnek és a soproni Irod. és műv. körnek.

Dr. Kárpáti Károly,

egyike intézetünk legidősebb működő tanárainak, mert 23 éve szolgál egyfolytában a soproni áll. főreáliskolánál.

Született Beszterczebányán (Zólyom m.) 1851-ben szeptemb. 8-ikán. A kir. kath. főgymnasiumot szülővárosában végezte megszakítás nélkül és 1869-ben tett ugyanott érettségit. Egy évig nevelősködött Vörösmarty Mihály legfiatalabb öcsésének, Pálnak fiai mellett, aki gr. Károlyi Alajos tótmegyeri uradalmában volt gazdatiszt. Egyidejűleg *jogásznak* iratkozott be a pozsonyi jogakadémiára s magánuton tanulta a jogot. Később megváltoztatta szándékát és a bécsi egyetem *philos. fakultásán* töltött másfél esztendő. A böles. tanfolyam másik felét a budapesti egyetemen végezte. Kedvelt tárgyai voltak: a *magyar, német, szláv, latin nyelv és irodalom, a bölcsélet, nevelés tud., aesthet., művészettan, művelődéstörténet és egyetemes történelem*. 1876-ban letette a budap. egyetemen a *magyar és német nyelv-ből és irodalomból* a tanképesítő vizsgálatot magyar és német tannyelvű középiskolákra; 1880-ban pedig ugyanott *tudori oklevelet* szerzett a *magyar és német irodalomból, az aesthet. és művészettanból*. Időközben tornatanári diplomára is tett szert, mely 1877-ből való.

Helyettes tanárrá 1876-ban lett ősszel a soproni városi főreáliskolánál. 1876 máj. 31-ikén az időközben államivá lett intézethez *rendes tanárnak* nevezték ki s mint ilyen véglegesítettet 1879-ben.

Mint tanár pályája kezdetétől fogva buzgón fáradozik az ifjúság megmagyarosításán. Az önképzőkörnek ismételten volt *elnöke*, 2 ízben rendezte az ifjúsági könyvtárt, melynek 9 éven át volt őre. Huszonkétszer volt osztályfőnök és éveken át a tanári tanácskozmányok *állandó jegyzője*. 1876 óta az intézet tornatanára. Részt vett számos isk. ünnepély és kirándulás rendezésében és sokszor intézett alkalmi beszédeket és felolvasásokat az ifjúsághoz. Az igazgatóval egyetemben megállapította a *Segélyegyesületet*, melynek keletkezése óta *jegyzője*. Az alsó Keresk. iskolának 10 éven át volt tanára, az Ipariskola egyik alapítója és keletkezése óta tanára. Volt idő, mikor *ingyenes magyar nyelvi tanfolyamot* tartott a felső osztályok német ajku tanulóinak.

Kárpáti nagy tevékenységet fejtett ki a közélet, a közügy terén is mindvégig *hazafias, nemzeti irányban*. Ő is a 70-es évek ama gárdájának egyik tagja, mely a nemz. nyelv és műveltség terjesztését tűzte zászlájára. Mint a *Magyar Társas Kör* híve, egyik megalapítójává lőn az *Irod. és műv. körnek*, melynek kezdetben *működő biz. tagja*, majd alig fél év múlva *főtítkára*, később *másodelnöke* és végül *elnöke* lőn. Ez állásában számos

nagyszabásu irod. ünnepélyt rendezett, melyek közül csak a *Frankenburg-jubileumot*, a kör 15 éves jubileumát és *Széchenyi István* születésének 100-ik évfordulójának nagy ünnepét emelem ki. Tizenhat évre terjedő ebbeli lan-
kadatlan működésével válságos, nehéz időkben ismételten sikerült meg-
mentenie a szétzülléstől ezt a kört, mely városunk magyarosodásának ki-
való tényezője. A kör jegyzőkönyvbe iktatta ebbeli érdemeit és nem egy
izben dicsérő soraival tüntette ki működésének sikereit. Érdemei révén
ma a körnek tiszteletbeli és igazgató tanácsának örökös tagja. A
magyar Szinpártoló egyesület eszméjét Kárpáti vetette fel s Berecz Ábel
ügyvéddel s Ujvári Béla tanártársával egyetemben ő volt annak a meg-
alapítója. Ez egyesületnek keletkezése óta választmányi tagja s mint ilyen
hosszabb ideig volt a városi szinügyi bizottságnak is tagja. A magyar
Keresk. kör fentartásában neki is van része; itt több ízben tartott felolva-
sásokat kivált irodalmunk nagyjairól. Részt vett a magyar Férfidalkörnek
keresztelőjén, mely szintén biz. tagjává választotta. Tagja azonkívül a magyar
Gyermekkert és menház egyesületnek, a soproni Casinónak, a Magán-beteg-
ápolódnak stb. Hosszabb ideig mint önkéntes tűzoltó is szolgált a város
érdekeit s tagja ma is a Torna- és tűzoltó egyesületnek. Részt vett a
Dunántúli Közműv. Egyesület megalakításában, mely őt az irodalmi bizott-
ság tagjává is választotta. Rendes tagja továbbá az Ország. Középisk.
tanáregyesületnek és a Philologiai társaságnak is. A soproni szabadelvű
párt bizottsági tagja és jegyzője. Részt vett a budapesti második játéktan-
folyamon és elismerő oklevelet nyert a pozsonyi tornaversenyen.

Kárpáti neve az irodalom terén sem ismeretlen. A sok felolvasáson
kívül, melyeket kivált a magy. Keresk. és az Irod. és műv. körben tartott,
kiemelendő, hogy 23 év óta szorgalmas munkatársa az összes eddig ala-
pított helyi magyar lapoknak, melyekben tollával igyekezett szolgálni a
nemzeti cultura ügyét. Az Irod. kör 15 évi fenállásának jubileumára meg-
írta a kör történetét. Tudom. czikkei elszórtan jelentek meg a *Nyelvőr*,
Figyelő, *Fővárosi Lapok* és a »Külföld« hasábjain. *Frankenburg Adolf*
50 éves írói jubileumára megírta az érdemdús férfiú életrajzát. Önálló
tanulmánya: *A Murányi Vénus a magyar költészetben* (Sopron, 1880).
Fleischhacker M. Frid. tanártársával 6 kötet tankönyvet irt és pedig:
Deutsche Sprachlehre (német szöveggel) — *Német Nyelvtan* (magyar
szöv.) — *Német Olvásokönyv* I—IV. kötet szótárral a középiskolák s
hasonnemű intézetek számára. Mind engedélyezett tankönyvek; köztük a
Német Nyelvtan a magas tanügyi kormány által ajánlott tankönyv. E
napokban pedig kikerül a sajtó alól: *A soproni áll. főreáliskola mono-
grafiája* (Sopron, 1896). Kárpáti írói és társadalmi működését elismerőleg
méltatta a Pallas Nagy Lexikonának legújabb kötete is.

Dr. Leszner Rezső,

született 1839-ben Tapolczán, Zalamegyében. A gymnasiumot Keszthelyen

és Sopronban végezte, az egyetem orvosi fakultását Bécsben, ahol doktorrá promoveáltatott. A 70-es évek elején Kismartonban folytatott orvosi praxisának idejében figyelmeztető lett Pettenhofer, müncheni tanárnak korszakot alkotó egészségtani kutatásaira. Azóta ő is behatóbban foglalkozott az egészségtannal. Írt cikkeket a *Sopron*-ba, *Ellenőr*-be, *Természettudományi Közlöny*-be, *Egészség*-be stb.; németül a lipcsei *Gesundheit*-ba, *Neue Freie Presse*-be stb. Összegyűjtött összetartozó értekezéseit és tanulmányait *Élet és Egészség* cím alatt adta ki. 1893 óta a soproni áll. főreáliskola *iskola-orvosa és az egészségtan tanára*. Az *Irod. és műv. körben* sűrűn tart egészségtani felolvasásokat.

Mally Nándor,

született 1855-ben október 7-én, Nagy-Szebenben. Algymnasiumot és főreáliskolát végzett szülővárosában. Két évet töltött a bécsi, egyet a budapesti egyetemen. Tanári képesítést Budapesten nyert 1878-ban a *menynyiség-tanból és ábrázoló geometriából*. 1877—1879-ig *próbaéves és helyettes tanár* a nagy-szebeni áll. főgymnasiumnál. Azután tanárkodik a brassói róm. kath. gymnasiumnál, áll. polgáriskolánál, áll. középkereskedelmi és faipari iskolánál. Innen a trencsényi áll. felsőbb leányiskolához kerül, majd a nagykállói áll. reáliskolán működik. Innen pedig a soproni áll. főreáliskolához helyezik át 1892-ben. Az ábrázoló mértani szertár őre, a Deák-alap, a verseny- és tanulmányút-alap kezelője. Tagja több rendbeli helyi egyesületnek a *trencsényi természettud. társulatnak* és tiszt. tagja a brassói magy. dal-körnek. Értesítőkbé és szaklapokba írt *mathem. és paedag.* cikkeket. Jártas a zenében. Tagja sok egyesületnek, melyek az irodalmat és a művészetet ápolják.

Dr. Mika Károly,

született 1855-ben február hó 23-án Brassóban, hol elemi oktatásban részesült. A gymnasium 1—6 osztályait a csík-somlyói, a 7—8-ik osztályt pedig a brassói r. k. főgymnasiumban végezte. Az 1873/4. tanévben a budapesti *József-műegyetemnek* volt hallgatója, 1874/5-ben a kolozsvári tud. egyetem menynyiségtan-természettudományi karánál *természetrajz- és vegytanra* iratkozott be s 1875/6 tanév elején mint a tanárképző-intézet rendes tagja, 300 frt ösztöndíjat nyert. 1876 tavaszán növénytan ismeretei gyarapítása céljából a tübingeni egyetemen *Hofmeister* laboratoriumában kezdett dolgozni, honnan Hofmeisternek hirtelen bekövetkezett halála miatt az erlangeni egyetemre ment s itt folytatta őszig tanulmányait. 1876 őszén a kolozsvári tud. egyetem menynyiségtan-természet tudományi kara által kiírt pályakérdést: »*Kivántatik a Herperidin tüzetes alaktani jellemzése, különös tekintettel Pfeffer vizsgálataira*«, jutalma 100 frt, sikeresen megoldotta s ugyancsak ezen év október havában a kolozsvári egyetem természettudományi kara *dr. Kánitz Ágost*, a növénytan tanára mellé *tanársegéddé* választotta; mint ilyen 5 évig volt a kolozsvári egyetem kötelékében. Ez idő alatt 1877/8-ban szolgálta le az

egyévi önkéntességét a cs. és k. 51-ik ezrednél s 1878 december 20-án *tartalékos tiszté* neveztetett ki. 1878 őszén nyerte el a *tudori oklevelet*; főtárgy: *növénytan*; melléktárgyak: *állattan és ásványtan*. Tudori értekezésének czime: »A *sphaerokristallokról*, növénytani tanulmány egy rajzlappal. A tanári vizsgálatot — főtárgy: *természettudomány*, melléktárgy: *vegytan* — 1879 decz. 23-án tette le. 1881-ben, augusztus hóban a pancsovai reálgymnasiumhoz *helyettes*, decemberben pedig *rendes tanárnak* neveztetett ki, honnan 1884 augusztusban a magas kormány a soproni áll. főreáliskolához helyezte át.

Irodalmi munkássága: Adatok a Herperidin alaktanához és microchemiai felismeréséhez. Stephen Hales életrajza. Luerssen Chr.: *Grundzüge der Botanik*, könyvismertetés. Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der Flechten von E. Stahl, könyvismertetés. A *Capsella bursa pastoris* hámjában előjövő sphaerokrystallokról. Über den Soorpilz von M. Reess, könyvismertetés. *Encyclopaedie der Naturwissenschaften*. Handbuch der Botanik, könyvismertetés. Untersuchungen über die Proteinkrystalloide der Pflanzen von W. Schimper, könyvismertetés. Pringsheim: »Über Lichtwirkung und Chlorophyll-Function in der Pflanze, könyvismertetés. Die Pocken des Weinstockes von F. v. Thümes, könyvismertetés. Adalék a Herkulesfürdő hévvizeiben előjövő vegetatio ismeretéhez. A *Peronospora viticola* Erdélyben. A *Pistillaria pusilla* vegetativ sarjadzásához. Mind a *Magyar Növénytani Lapok* hasábjain.

Egy új szőlőbetegség Kolozsvár és Torda környékén. *Mycologiai közlemények*: Erdélyi Gazdában. A természetrajzi oktatás értéke és módszere középiskoláinkban. Középisk. Szemle. Virágmesék a »Pancsovai Hiradó« tárcza rovatóban. Az elevenre lőtt szalonka. Tárcza. A borzeb nevelése hajtásra, rókaugatásra és a véres csapára. Naplótöredék. Téli vadászkép: mind a Vadászlapban. A vizsla parforce idomítása. Budapest, 1894 Athenaeum kiadása több ábrával, 170 old. Az ebek bőrbetegségeiről. Szalonka les. Tárcza. A tacsó mint véreb. A vizslák fajtajellegei ábrákkal. A Kipodka ur medvéje. Özcsérkészeten. Vadászati apróságok. A Kipodka úr vizslája. A Witzleben-féle hosszú löveték simacsövű puskákhoz. A vizslafajták kritikai méltatása. Dög vadászat. Még egyszer a Witzleben-féle lövetékről. Nemzetközi ebkiállítás Bécsben: mind a Vadászlap hasábjain. Az Irodalmi- és művészet körben tartott felolvasásainak czime: 1. A hangyák rabszolgatartása és hadviselése. 2. A ragályos és járványos betegségekről. 3. Vadászati apróságok.

Dr. Mika K. intézetünknek tornatanára és vívómestere is. *Választmányi tagja* a soproni Korcsolya-egyesületnek, továbbá a soproni Irodalmi és művészeti körnek; *titkára* a soproni Torna- és tüzoltó egyesületnek is. Résztvett az 1893. október hó elején Budapesten tartott játék-

tanfolyamon; elismerő oklevelet nyert az 1894 őszén Pozsonyban tartott ker. tornaversenyen.

Dr. Pollak Miksa,

a soproni izr. anyahitközség rabbija, született 1868 márcz. 8-ikán Beleden, Sopronmegyében. Gimnásiumi tanulmányainak végeztével az orsz. rabbi-képző intézetben a theologiának, a budapesti tudomány-egyetemen pedig a philosophiának és nyelvészeti tanulmányoknak szentelte magát. Majd a berlini egyetemet, úgyszintén a berlini »*Hochschule für jüdische Wissenschaft*« nevű főiskolát látogatta tanulmányainak kibővítése czéljából. 1892 szept. 24-én a budapesti tudomány egyetemen szerzett bölesészet-tudori oklevelet, 1894 február 24-én pedig a budapesti orsz. rabbi képző intézetén hitszónoki és rabbi-képesítő okleveleket. Intézetünknel 1894 évi szept. havától kezdve működik mint izr. hitoktató. Idejének és erejének java-résztét községe cultus- és cultur-ügyeinek, különösen pedig megmagyarosításának szenteli.

Irodalmi munkássága a következő: Önálló művek: A zsidók Bécsuj-helyen. Tanulmány a zsidók történetéhez Alsó-Ausztriában és Magyarországon. Öt fényképpel és 9 okirati melléklettel. *A zsidók története Sopronban 1324—1895-ig.* Levéltári kutatások alapján 85 okirati melléklettel. Kiadja a Magyar Izr. Irod. Társulat.

Értekezések: Keleti motívumok egy nyugoti mesében, az »*Ethnographia*« cz. folyóiratban. *A zsidó jel történe c Magyarországon,* az Izr. Irod. Társ. Évkönyvében.

Czikkék: Néphumor és szatira a Rábaközben, a »Magyar Szalón«-ban. *Gyermekjátékok,* a »Magyar Nyelvőrben«. *A Talmudról.* Válasz Wolaffka debreczeni püspöknek a Pesti Naplóban. *Adatok a zsidók történetéhez Nagy-Szombatban,* a »Magyar Zsidó Szemlé«-ben. *Eskü hajadon főcel* és egyéb czikkék, a »Magyar J. Szemle«. *Jüdische Familienpapiere* és egyéb czikkék az »Egyenlőségben«. *Der alte jüdische Friedhof in Prag.* Az »*Oesterreichische Wochenschrift*« cz. lapban. *Zur Einwanderung ungarischer Juden.* A »*Monatschrift für jüdische Wissenschaft*« cz. folyóiratban.

Seemann Kálmán,

született 1859 deczemb. 27-ikén a zemplénmegyei Bodrog-Kisfahudon. Kassán járta végig a főreáliskolát. Tanári oklevelet 1883 június 25-ikén nyert a *mértanból* és a *sabadrkézi-rajból*. A nagyváradi áll. főreáliskolához 1885-ben küldetett *helyettes tanárnak*, ahol 2 évig maradt. 1887-ben ugyanily minőségben a kecskeméti állami főreáliskolához került, de még ugyanazon évi augusztus havában *rendes tanárnak* nevezték ki. 1890-ben véglegesítést nyert és 1895-ben ősszel a mi intézetünkhöz helyeztetett át.

Stiegler Gusztáv,

intézetünk ág. evang. tanulóinak egyik hitoktatója, Pozsonyban született 1850

november 25-én. Az ev. lyceumot és theológiát szülővárosában végezte és 1873-ban letette a hitjelölti vizsgálatot. Tanulmányai kiegészítése végett a berlini és prágai egyetemeket látogatta, ahol a szorosán vett theol. tárgyak mellett a bölc. és tört. előadásokat is hallgatta. Közben nagyobb utazásokat tett híres egyetemek és tanintézetek látogatása céljából. 1874 őszén segédlelkészül hivatott meg a mezőberényi ev. lelkész mellé, mi végből Pozsonyban letevén a lelkészi vizsgálatot, pappá avattatott fel. 1875-ben az aradi, 1881-ben a soproni ev. gyülekezet megválasztotta lelkészének. Aradi lelkészkedése első évétől fogva szakadatlanul működik mint hitoktató különböző áll. intézetekben.

1876-ban megjelent tőle »Vezérfonal a confirmatói hitoktatáshoz« cz. vallási tankönyve, mely 2 kiadást ért; azonkívül több német nyelven tartott alkalmi egyházi beszéde. Jelenleg lelkészi és hitoktatói hivatala mellett viseli a soproni ev. árvaház elnöki, a soproni felső ev. esperességnek, a dunántuli ev. egyházkerület gyámoló intézetének pénztárnoki tiszteit, tagja az egyházkerületi isk. nagy és kis bizottságnak stb.

Dr. Szekeres Kálmán

Biharországban, Nagyváradon született 1859 szept. 27-ikén. A gymnasiumot Debreczenben, Temesvárott és Rozsnyón végezte; a 4 évi bölc. tanfolyamot a budap. tud. egyetemen és egy évet a budap. kir. műegyetemen hallgatta. Tanári vizsgálatot 1880-ban és 81-ben tett a matematikából és physikából. Ugyancsak 1881-ben megszerezte a tudori oklevelet is. Öt évig Rozsnyón szolgált a gymnásiumnál mint helyettes tanár. 1887-ben a szolnoki állami főgymnasiumhoz került helyettesnek, majd 1888—1895-ig a soproni állami főreáliskolánál működött mint rendes tanár, honnan Budapestre helyeztetett át a VI. ker. főreáliskolához a folyó tanév elején.

Értekezései: *A kúpszeletbe irt háromszögről, A görögök menyynyiség-tana. Módszertani értekezései és könyvismertetési birálatai* a Középiskolai Tanáregyesület Közlönyében jelentek meg.

Dr. Szekeres Kálmán szerepet játszott a soproni magyar társadalomban is. Tagja volt számos hazafias irányu egyesületnek. A Szinpártoló egyesület, a városi Szinügyi bizottság választm. tagja, a magyar Gyermekkert házgondnoka stb.

Treszkony János

Trencsén megyében, Nagy-Bittsén született 1869 jun. 5-ikén. Középkiskoláit Bittsén, Zsolnán, Nyitrán, Esztergomban, Győrött és Pannonthalmán elvégezvén, a szt. Benedek-rendbe vétetett föl, hol 5 esztendeig maradt. Majd megválván a rendtől, két esztendeig tanult a budapesti egyetem bölc. karán. Tanári vizsgálatát 1895-ben tette le a latin és görög nyelvből és történelemből. Megelőzőleg másfél esztendeig a Sátoralja-ujhelyi piarista gymnasiumnál volt alkalmazva; onnan 1894-ben a soproni főreálisko-

lához neveztetett ki a *latin nyelv rendkívüli tanárának*, honnan 1895-ben *helyettesi minőségben* a kaposvári áll. főgymnasiumhoz került.

Török Mihály,

született Baján, Bács-Bodrogmegyében 1853 szeptember 26-án. A gymn. tanfolyamot Baján végezte, ugyanott tett érettségit is 1872-ben. Egyetemi tanulmányait a budapesti egyetem bölcseészeti karánál végezte. Mint tiszthelyettes részt vett a boszniai occupatióban. Tanképesítő oklevelet 1883-ban nyert a budapesti egyetemen a *menynyiségianból* és *physikából*; tornatanítói oklevele 1882-ből való; gyorsírászatra képesítő bizonyítványát pedig már 1877-ben szerezte meg. 1883-tól a folyó tanévig a siklósi községi polgári iskolánál mint rendes tanár volt alkalmazva. 1895 szeptember 13-án a soproni áll. főreáliskolához rendes tanárrá neveztetett ki és állását szeptember 30-án foglalta el.

Dr. Wallner Ignác

Intézetünk ez idő szerint legidősebb tanára, született 1847 április 6-án, Kőszeghen Vasmegyében. A kőszeghi kisgymnasiumot 1857/8—1860/1 látogatta; a felsőbb osztályokat mint magántanuló végezte. Érettségi vizsgálatot tett a pozsonyi evang. lyceumban (1870. I. 31.) A tudományegyetemet Bécsben 1867/8—1869/70 végezte és ugyanott látogatta a műegyetemet is. Azután az innsbrucki egyetem physiol. és pathol. chemia tan széke mellé (1870 október 2-án) assistensnek nevezték ki, mely állását azonban el sem foglalta, mert időközben Sopron sz. kir. városa tanárnak választotta meg a főreáliskolához.

Felső tanulmányai: a bécsi tudomány-egyetemen: általános és különleges anorganikus és organikus chemia, chemiai analysis, ásványtan, krystallografia, állattan, állatboncztan, növénytan, növény-anatomia és physiologia, áruiismeret, zenetörténet, algebrai analysis. A bécsi *műegyetemen:* általános chemia, a középiskolai matematika módszeres tanítása.

Külön tanulmányok: Philosophia, paedagogia, magyar-, német- és francia irodalom, zene, olasz nyelv.

Képesítései: Tanári: Grácban 1876 márczius 20-án; főtárgy: chemia, melléktárgy: természetrajz. Az oklevél száma 774/R. P. C. G. Doctoratus: Bécsben 1870 július hó 27-én a chemiából és természetrajzból. Magister Pharmaciae Bécsben 1869 július hó 15-én — Szolgált a Sopron városi főreáliskolánál: 3006. sz. 1870 november 2-án mint a chemia és természettudományok tanára. 1966. sz. 1872 szeptember 25-én Sopron városának közgyűlése a soproni községi főreáliskola ideiglenes igazgatásával bízta meg. 1873 augusztus havában tanári állásáról lemondott, de 2375. sz. 1873 szeptember 3-án a közgyűlés felkéri működésének folytatására, míg a város új tanerőt kap. A polgármester a közgyűlés megbízásából és Trefort Agost minister szóbeli felkérése maradásra bírják. 3149. sz. 1873 november 19-én a közgyűlés megválasztja helyettes tanárnak

rendes tanári fizetéssel. A Soproni állami főreáliskolánál (1876 január 1-én történt átvétel után) 10. sz. 1876 január 30-án kelt rendelettel helyettes tanárrá lesz; 7416. sz. 1876 április 7-én rendes tanárrá; 14.009. sz. 1879 május 28-án végleges megerősítést nyer; 176/1893. sz. 1893. május 21-én a IX. fiz. oszt. 1. fokozatába; 62068/1893. sz. 1894. január 1-én VIII. fiz. oszt. 3. fokozatába kerül. Mellékfoglalkozása: osztályfő, a chemiai és ásványtani szertár őre, időnkint jegyző. A következő egyesületek tagja és tisztségviselője: A Természettudom. társulat, a sopr. kath. Olvasó egyesület, a kath. Testvéregyesület, a sopr. Szépítő egyesület, a sopr. Magán-betegápoló, a soproni Irodalmi és műv. kör, a sopr. Casino-egyesület, a Vöröskereszt fiók-egyesület, a sopr. Zene-egyesület, a sopr. Népkönyha, a soproni általános Kórház-egyesület, a sopr. magyar Gyermekek-menhely- és óvoda-egyesületnek tagja. A sopr. Zene-egyesület elnöke, a sopr. Irodalmi és művészeti kör volt alelnöke, a sopr. Magán-betegápoló bizottságának tagja, a sopr. kath. Convent és a kath. iskolaszék, a sopr. városi Köztörvényhatósági bizottság, a sopr. városi Vívezeték részvénytársaság igazgató tanácsának tagja. Utazott: Magyar-, Német-, Olasz-, Görög-, Törökországban és Ausztriában.

Szaktudományos működése a sopr. áll. főreáliskolában 1870 novemb. hó 2-től 1894 július végéig.

A) Chemia és ásványtan.

É v	Egészség- ügyi, a rendőrség- től követelt elemzések	A kir. büntetőtör- vényszék től követelt elemzések	Technikai elemzések	Kutvizek elemzése	Patho- chemikus elemzések	Ásványok elemzése	Összesen
1870—1874/5	17	—	49	11	38	256	371
1875/6	11	2	21	3	19	58	114
1876/7	7	—	19	2	8	37	73
1877/8	12	—	37	1	7	—	57
1878/9	6	—	38	5	7	—	56
1879/80	8	4	95	7	4	21	139
1880/1	145	11	25	5	2	—	188

E v	Egészség- ügyi, a rendőrség- től követelt elemzések	A kir. büntetőtör- vénysszé- ktől követelt elemzések	Technikai elemzések	Kutvizek elemzése	Patho- chemikus elemzések	Ásványok elemzése	Összesen
1881/2	9	—	32	6	2	—	49
1882/3	3	6	32	4	5	35	75
1883/4	5	2	8	—	—	—	15
1884/5	7	9	21	—	—	—	37
1885/6	—	—	48	6	—	—	54
1886/7	1	1	70	18	—	45	135
1887/8	—	—	99	23	1	—	123
1888/9	—	1	128	21	—	—	150
1889/0	—	—	184	23	1	12	220
1890/1	3	1	17	32	1	—	54
1891/2	—	4	22	22	—	7	55
1892/3	—	—	23	14	—	—	37
1893/4	—	—	—	3	—	—	3

Összesen = 234 + 41 + 958 + 206 + 95 + 471 = 2005

Megjegyzés: 1870-től 1876/7 végéig minden munkát — kivéve 5 esetet — ingyen, 1877-től kezdve az elemzések nagyobb felét a legmérsékeltebb díjak mellett, kisebb felét és valamennyi ásvány-elemzést pedig ingyen végzett.

B) *Allattan.* Sopron vidékének bogárfaunájából körülbelül 1711 fajt gyűjtött és az összes rovarfaunából a circa 500 fajból álló systematikus gyűjteményt az intézetnek ajándékozta. A madárfaunát tanulmányozta.

C) *Növénytan.* Sopron vidékének phanerogam-florájából 1590 fajt határozott meg termőhelyeik feltüntetésével, és a körülbelül 500 fajból álló gyűjteményt az intézetnek ajándékozta.

Dr. Wallner Ignác kartársunk tanári és közügyi tevékenysége nem szorul külön dicséretre. Egy századnegyed óta a becsületes munka bajnoka

ő, a ki sokoldalú és hasznos tevékenységével javára vált nem csak intézetünknek, hanem városunk társadalmának is. Huszonöt évi tanárkodásának évfordulóján az intézet ifjúsága és tanártestülete csöndben de őszinte szeretettel üdvözölte a derék tanférfiut pályájának eme szakában.

Wallner János Sándor

Chemikusunk testvérbátyja, intézetünk ének- és zenetanára 1840-ben született Kőszegh-en, hol a benczés gymnasiumot végezte. Azután segéd-tanítói állást vállalt szülővárosa elemi iskolájánál. Ez időben az ének- és zenetanulásnak szentelte szabad idejét és tanítványa volt *Strauss József*-nek, a híres zeneszerzőnek a zenetanban és orgonajátékban. 1856-ban és 57-ben elvégezte a bécsi »*Szt. Annához czimzett paedagogiumot*« és elsőrendű főtanítói oklevelet nyert. Bécsi tartózkodása alatt tanítványa volt a »*Verein für Verbreitung echter Kirchenmusik*« cz. egyesületnek, hol alapoktatást nyert az ének- és zeneművészet sok ágában és az ének és zenetanból elismerő oklevelet is kapott. Innen Szombathelyre került altanítónak, hol a kath. főgymnasium és papnevelő intézet énektanítójává lön. 1862-ben Sopronba nevezték ki főtanítóvá a kath. elemi iskolához, ahol 31 évre terjedő sikeres működése után 1892-ben saját kérelmére nyugalmába helyezték. Majd zenetanári állást vállalt a soproni kath. tanítóképzőintézetben s ezen feladatának oly sikerrel felelt meg, hogy úgy *Dr. Zalka János*, győregyházmegyei püspök Ő Nagyméltósága, valamint a püspöki biztos részéről ismételtén kapott elismerő nyilatkozatokat és okiratokat.

1875-ben a soproni »*Férfidalegyesület*« karmesterévé választatott s ezen minőségben 10 éven át teljesített lankadatlan munkásságával virágzásnak indította a dalkört, amiről az általa rendezett számos sikerült hangverseny tanuskodik. Alakított egy női dalos kart is, amelynek szintén több éven át volt vezetője is oktatója. A mi intézetünkön már 20 éve működik mint énektanító és 6 év óta vezeti a soproni *Zeneegyesület* zeneiskoláját kiváló sikerrel, amiről több oklevél elismerő szavai tesznek tanubizonyságot.

Wallner János társadalmi működése a dal- és zeneirodalmi egyesületek fejlesztésére irányult. Fáradhatatlan volt egyesületi és jótékonyági hangversenyek és estélyek rendezésében. Sok megtiszteltetés érte e téren. A kőszeghi Zeneegyesület *tiszteletbeli*, a soproni Férfi dalkör és a soproni Ifjúsági Zenetársaság *dísztagjává* választotta. Az Irod. és műv. kör érdekében kifejtett zenei működéseért, illetve érdemeinek elismerésül szintén *tiszteletbeli taggá* választatott.

Neve a zeneszerzés terén is ismeretes. Szerzeményei közül főlemlítenők: *férfi-négyesci* (néhány zongora kísérettel), *alkalmi énekek és dalok* és végül az egyházi zene terén: *mise, tantun ergo* stb.

Vendel Aladár,

született Szokola-Hután, Hont megyében 1860 april 3-án. *Tanulmányai:*

Középiskolai tanulmányainak befejezése után az 1878/9—1881/2-ik isk. években a budapesti tud. egyetem bölcséleti szakának rendes hallgatója volt. Ugyancsak Budapesten 1884 decz. 13-án szerezte meg középiskolai tanári képesítését a magyar és francia nyelv és irodalomból. Francia nyelvi ismereteinek gyarapítása végett 1881 tavaszán Párisba ment, hol az 1884/5-ik isk. év második szakában a Sorbonne nyelv- és irodalmi előadásait hallgatta.

Alkalmazást nyert: 1885 okt. 27-én a gyergyó-ditrói polg. fiu-iskolában mint igazgató-tanító. Innen 1895 június 16-án a soproni áll. fő-reáliskolához nevezték ki végleges rendes tanári minőségben. Osztályfő és a tanári könyvtár őre. Katonai kötelezettségének az 1880/1-ik évben tett eleget s 38-ik gyalogezredben s tartalékos hadnagygyá lett; jelenleg tart. hadnagy a m. k. 24. honvédgyalogezredben.

Irodalmi működése: A ditrói polg. iskolának értesítőit szerkesztette az 1885/6—1894/5 isk. évekről. Az 1887/8-ik évi értesítőben »*A gyermekek szépérzékének fejlesztése a tankötelezettséget megelőző időszakban*« cím alatt értekezést irt. Az 1894/5-ik évi értesítőben a ditrói polg. fiuiskola tizennyolcz éves történetét tette közzé. Énekhangra és zongorára két *eredeti népdalt* adott ki, melyeknek szövegét is ő irta. Különben irt lapokban költeményeket, tanügyi és társadalmi czikkeket.

Dr. Viszota Gyula,

született 1871 február 5-én Ercsin, Fehérmegyében. Gimnásiumi tanulmányait a budapesti II. kerületi királyi katolikus egyetemi főgimnásiumban végezte s ugyanott tett 1888-ban érettségi vizsgálatot. Az 1888/9—1891/2-iki tanévekben a budapesti egyetem bölcsészeti szakán tanári pályára készült, s ugyanezen években volt a budapesti tanárképző intézetnek is tagja.

A magyar és német nyelv és irodalomból képesítést nyert 1895. febr. 21-én Budapesten; ezenkívül *doktorátust* tett a magyar irodalomból mint főtárgyból s a magyar nyelvészetből, német irodalomból mint melléktárgyakból 1892 június 11-én a budapesti tudomány egyetemen. A mult szünnapokban megszerezte a középiskolákra szóló tornatanképesítő oklevelet is Budapesten. 1893-ik évi szeptember havában a soproni állami főreáliskolához *helyettes tanárrá* nevezték ki. Ezenkívül az 1894/5-iki tanév elejétől Sopron szab. kir. város ipariskolájában is tanít.

Katonai kötelezettségének az 1892/3-iki évben tett eleget mint egyéves önkéntes a 68-ik számú gyalogezredben, a mely ezredhez 1893 december havában tartalékos hadnagygyá neveztetett ki.

Önállóan megjelent irodalmi tanulmányának czime: »*Széchy Mária a drámai költészetben*« Budapest, 1892-ben.

Zábrák Dénes,

az ág. ev. vallástan tanára, született 1852 april. 6-án Mencshelyen, Veszprémmegyében. Már az elemi iskolában mutatkozó szellemi tehetsége a

szegénysorsu, de gyermekeik nevelését szívükön hordozó szülőket arra birta, hogy a közeli Kővágó-Eörsön akkor még fenállott esperességi — két osztályu — algymnasiumba adják. 1866 őszén a soproni evang. lyceum növendékei közé iratkozott be, ahol elvégezhetette a gymnasiumi 8 osztályt. Az érettségi vizsgálatot 1872-ben tette le és a soproni evang. theologiai intézet növendékei közzé lépett. Három theol. évfolyamot Sopronban, a 4-iket a bécsi ev. theol. fakultáson végezte 1875/6-ik évben, hol egyszersmind mint egyéves önkéntes is ténylegesen szolgált a 76-ik gyalogezredben. Utóbb, 1879-ben tábori lelkészszé neveztetett ki. 1876 október 26-án tette le a papi vizsgálatot Sopronban s ugyanakkor lelkészszé szenteltetett. Egyelőre Solymossy László ur gyermekei mellé ment nevelőnek Eszterházára. Onnét már 1877 tavaszán a szombathelyi evang. gyülekezet lelkészévé hivatott meg s az év máj. 10-én el is foglalta hivatalát. E meghívás miatt félbenhagyta a tanári pályára való készülését; pedig az írásbeli dolgozatokkal már végzett is. (Történelem és latin nyelv lettek volna szaktárgyai.)

A szombathelyi kis gyülekezet meleg ragaszkodással csüngött rajta. Ő pedig szép eredménynyel fogott hozzá a kis egyesült prot. gyülekezet ügyeinek rendezéséhez. A hittant a községi és polgári iskolákban ő tanította, 1878 őszén azonban már is bucsuznia kellett a kedves Szombathelytől, hogy a német-szent-mihályi német nyelvű anyaegyház egyhangu bizalmának engedve — nagyobb körben értékesítse a rábizott talentumokat.

Tősgyökeres magyar szülőktől származott, de mint theologus, magán szorgalmából anynyira elsajátította a német nyelvet is, hogy német nyelvű működésével is a legnagyobb mértékben kivívta új hiveinek szeretetét. Nt.-Szt.-Mihályon pompás gyümölcsöse volt, s mint ponologus az 1883. okt. 11—14-ki szombathelyi (vasmegyei) gazdasági kiállításon a 2-ik díjat (kis ezüst érmet) nyerte — oklevéllel. Hat boldog évet töltött Nt.-Szt.-Mihályon, midőn 1884 aug 3-án a tekintélyes soproni ev. gyülekezet őt hívta meg az elhunyt Kolbenheyer Mór helyébe lelkésznek. Azóta itt terjeszti istenországát s látogatott, kedvelt egyházi beszédeivel ápolja hiveiben a hitbuzgóságot, erkölcsiséget, szabad szellemet, felekezeti türelmességet és hazaszeretetet.

Sokoldalú elfoglaltsága mellett nem feledkezik meg nemzeti nyelvünknek a gyülekezet kebelében való mind hathatósabb ápolásáról s terjesztéséről sem.

Tagja az egyházkerületi iskolai nagybizottságnak; elnöke a soproni ev. gyámintézetnek.

Már mint tanuló lelkesült a magyar irodalomért s az ev. lyceumban akkor megjelent »Bimbó-füzér« czimű ifjúsági szépirodalmi lapnak 7 éven át volt termékeny dolgozó társa, majd segédszerkesztője, utóbb főszerkesztője.

Sopronba jövéen, itt szintén szolgálja az irodalmat is. Az itt megjelenő »*Evang. népiskola*«-nak majd minden száma közöl tőle vallásos irányu költeményeket. Egyházi folyóiratokban több munkája látott napvilágot. Az 1893. évi Kóczán-féle történelmi sziumü pályázaton »*Salamon*« czimü verses tragédiájával dicsérő elismerést nyert; e tragédia Sopronban a művelt közönség nagy tetszése mellett elő is adatott. 1894 őszén megindította magyar egyházi beszédeinek kiadását. Az I. kötet már meg is jelent »*Krisztus az én életem*« czim alatt s ezt az egyházi lapokban megjelent bírálatok — mind a benne rejlő eszmegazdagság, mind pedig választékos, szép nyelvezete miatt a prot. egyházi beszédiródalom terén eseményszámba menő műnek tartják. A II. kötetet szerző most rendezi sajtó alá.

A dunántuli egyházkerület új énekes könyvének szerkesztésével Sántha Károly és Payr Sándor lelkészek mellett szintén Zábrák Dénest bizta meg. Mint ev. hitoktató működik: a helybeli főreáliskola V—VIII. osztályaiban 1884 óta, a Laehne-féle tanintézetben 6 év óta, és a Kereskedelmi Akademiában 2-dik esztendeje.

XII

Programm-értekezések és egyéb közlemények.

Tanév	Az író neve	A munka címe	A munka terjedelme
1858/9-ben	Kunz Keresztély	Auf welchem Wege gelangen wir für unsere Wirtschaften zu dem relativ billigsten und besten Düngmaterial in genügender Menge?	17 oldal
1859/60-ban	Laehne Frigyes (ev. alreálisk.)	Über unsere pädagogischen Wochenschlüsse zur Förderung der Methode und Disciplin.	10 oldal
1859/60-ban	Baron Ernest (kath. alreálisk.)	Geschichte des Electromagnetismus und die Wichtigkeit der electromagnetischen Ströme	2 oldal
1868/9-ben	Fuchs Pál	Adalék az erőműtani munka és a hő közti rokonság tanához (Erőműtani hőelmélet).	37 oldal
1869/70-ben	Fuchs Pál	Hogyan lehet földtekénk középső és tetszés szerint választott mindegyik pontja tömegének sűrűségét meghatározni? Adalék a mennyiség-tani természet-tanhoz.	27 oldal
1870/1-ben	Ulber Mátyás	Értekezés helyett: Adatok az iskola történetéhez.	6 oldal
1871/2-ben.	Ulber Mátyás	Értekezés helyett: Adatok az iskola történetéhez.	5 oldal
1872/3-ban	Habnenkamp Rezső	A „Potential“ fogalmának és legfontosabb tulajdonainak magyarázata.	33 oldal
1873/4-ben	Dr. Wallner Ignác	A paránysúlyok meghatározására szolgáló módszerekről	22 oldal
1874/5-ben	Toppler István	Kisfaludy K. „Irene“ tragédiájának széptani méltatása.	13 oldal
1875/6-ban	Moller Ede	Emlékbeszéd Toldy Ferenczről és a Toldy-gyász-ünnepély	8 oldal
1876/7-ben	Molnár József	Természettan az ókorban	9 oldal
1877/8-ban	Ujvári Béla Moller Ede	Deák Ferencz emlékezete Hosvay Péter és Arany János	5 oldal 26 oldal
1878/9-ben	Salamin Leo	Értek. helyett: Adatok az iskola történetéhez	4 oldal

Tanév	Az író neve	A munka címe	A munka terjedelme
1879/80-ban	Moller Ede	Széchenyi István emlékezete	12 oldal
1880/1-ben	—	Érték. helyett: végzett tananyag	—
1881/2-ben	A tanártestület (Dr. Fialowski Lajos)	A miniszterhez felterjesztett memorandum a reáliskolák ügyében	12 oldal
1882/3-ban	—	Érték. helyett: végzett tananyag	—
1883/4-ben	Dr. Kárpáti Károly	Ulber Mátyás tanár jubileuma	10 oldal
1884/5-ben	Dr. Kárpáti Károly	Nekrológ: Köze Dezső tanárról Emléktábla leleplező ünnepe	3 oldal 6 oldal
1885/6-ban	Latkóczy Mihály	Báró Brudern József és a műegyetem legelső csirái Magyarországon	15 oldal
1886/7-ben	—	A latin nyelv a reáliskolában (szabályzat)	6 oldal
1887/8-ban	Tóth Márton	Tananyag Jelentés a latin nyelv I. tanfolyamáról	2 oldal
1888/9-ben	Dr. Wallner Ignác	Sopron szab. kir. városa kutvizeinek összetétele (egészségügyi tanulmány)	5 oldal
1889/90-ben	Ujvári Béla	A XIX. század francia költészetének alapvetői (Lamartine, Victor Hugo stb.)	38 oldal
1890/1-ben	Tóth Márton	Emlékezés Deák Ferenczre	8 oldal
1891/2-ben	Dr. Kárpáti Károly	Ünnepi beszéd Öfelségeik koronázásának 25-ik évfordulóján	8 oldal
	Dr. Kárpáti Károly Bella Lajos	Nekrológ Skoff Béla tanárról Soproni régiségek	4 oldal 9 oldal
1892/3-ban	Kende Ferencz	A középiskolák önképző-köreiről	11 oldal
1893/4-ben	Bella Lajos	Sopron város földr. fekvése és neve	25 oldal
1894/5-ben	Fleischhacker M. Frid. —	Nekrológ Stuppacher Lajos tanárról Végzett tananyag	3 oldal —
	Igazgató	Adatok a tanoda történetéhez	8 oldal

Befejezésül.

Midőn a millenáris év beköszöntével utra bocsátom a Soproni áll. Főreáliskola történetét, nem követelek számára elsőséget a középiskolák monografiáinak nemes versenyében. Hogy is mérkőzhetnék a mi intézetünk egypár évtizedre terjedő, meglehetősen egyöntetű élete az autonom iskolák századokra szóló, érdekes mozzanatokban és változásokban bővelkedő múltjával? A reáliskolák mint századunk fiatal hajtásai nem nyújthatnak oly gazdag és érdekes anyagot feldolgozásra, mint sok testvérintézetünknek a reformációig visszanyúló, rendkívül tanulságos élettörténete. De anyagi erőnk sem állja ki a versenyt az autonom testületek e célra hozott áldozataival. Nálunk — mint állami ügyekben mindenütt — a *takarékosság* a jelszó. Ehhez kellett szabnunk munkásságunkat, ehhez monografiánk terjedelmét, kiállítását is. Nem a versenyzés gondolata buzdított tehát munkámban, hanem csak a magam elé tűzött az a cél, hogy az adott viszonyokhoz képest csak *fővonásokban ugyan, mégis lehetőleg hű leírását adjam iskoláink külső és belső fejlődésének a milleniumig*. Ha ezt elérnem sikerült, fáradozásom nem veszett kárba.

Utolsó tollvonásom e műben a magas tanügyi kormánynak szól és *őszinte hálámat tolmácsolja a Nagyméltóságu Vallás és Közokt. Minister urnak azért, hogy engem bizott meg a monografia megírásával*. Örömmel kutattam intézetünk annáleseiben és poros actái között; örömmel dolgoztam íróasztalomnál azon tudatban, hogy munkámmal nem csak a saját iskolámnak tehetek kedves szolgálatot, hanem a nemzeti nevelésügynek is hozhatok némi hazafias áldozatot az új ezredév beköszöntével. Nekem e munka tehát élvezet volt, nem teher.

Forró óhajtásom, hogy:

a Soproni áll. Főreáliskola virágozzék soká!

Sopron, 1896-ban, Újév napján.

Dr. Kárpáti Károly.

Tartalomjegyzék.

Oldal

I. Bevezető rész	—
II. A Soproni főrealiskola csirái, keletkezése és fokozatos fejlődése : 1. Előzmények. — 2. Ág. evang. reáltanfolyam 1836—1853. — 3. Városi 2 oszt. kath. alrealiskola 1850/1—1867/8. — 4. Ág. evang. 2 osztályu al- realiskola 1853/4—1867/8. — 5. Községi felekezeti jelleg nélküli főreal- iskola 1868/9—1876 jan. 1-éig — 6. A községi főrealiskola fokozatos kiegészítése és fejlesztése. — 7. A községi főrealiskola államosítása 1876-ban. — 8. Soproni áll. főrealiskola 1876/7—1894/5	7—67
III. Elhelyezési viszonyok : 1. A múltban. — 2. Mostani épületünk (3 ábrával).	6—74
IV. Az iskola belső élete : <i>Tanítás- és nevelésügy</i> : 1. Tantervek és módszer. Az ág. evang. reáliskola tanterve és mód- szere (1836—1853). Az Entwurf tanterve. Módszeres heti tanácskozmányok. Havi zárlat A 3 és 4 oszt. alrealiskola vagyis a Laehne-tanterv. Ujra a 2 oszt. reáliskola tanterve. A 6 oszt. községi főrealiskola tanterve. Az áll. főrealiskola tantervei	75—102
2. <i>Rendkívüli tantárgyak</i> : Olasz, francia, angol, latin nyelv, szépirás, gyorsírászat, ének és zene, vegyelemző gyakorlatok, egészségtan, mintázás, kézügyesség, vívás	102—106
3. <i>Szervezet. Rendtartási szabályzat. Fegyelem</i> : A községi reáliskola szervezeti szabályzata. Rendtartási szabályaink. Fegyelmi szabályaink. Büntetési fokozat. Előadások. Órarend. Szünnapok. Templomjárás. Felügyelet	106—125
4. A <i>Berzsenyi kör</i> keletkezése. Irányelvei. A kör elnökei. Legmun- kasabb tagjai. Ünnepelei. Pályamunkák és szavaló-versenyek	125—133
5. <i>Iskolai ünnepélyeink. Látogatások</i>	133—144
6. <i>Kirándulások és tanulmány-utak</i> . Az ifj. kirándulások szerve- zésére vonatkozó szabályzat. Helyi és vidéki kirándulások	144—148
7. <i>A főrealiskolával kapcsolatos szakiskolák</i> . Ipar- és kereske- delmi iskola	148—150
8. <i>Testi nevelés</i> . Tornászat. Tornajáték. Tornászati kirándulások. Játék- és versenytér. Tornaversenyek. Vívás	150—155
9. <i>Tanönyvek jegyzéke</i> a) a városi kath. alrealiskolában b) az ág. ev. alrealiskolában c) a községi felekezeti jelleg nélküli főrealiskolában d) a magy. kir. áll. főrealiskolában	155—157
V. <i>Tanulóink</i> . Szám szerint. (I. és II. tabella). Anyanyelv, vallás, illetőség szerint. (III. tabella). Előmenetel és magaviselet szerint. IV. tabella). Érettségi vizsgálat. (V. tabella). Érettségi írásbeli t-telek	158—174
VI. <i>Szertáraink</i> . A két felekezeti alrealiskola szertárai. A községi és állami főrealiskola szertárainak leltári kimutatása: államosításkor (1876) és a múlt	

tanév végén. Régiségtár. Éremtár s egyéb régiségek. Tornaterem felszerelése. Szertárak jötevői.	175—186
VII. Könyvtáraink. Tanári, ifjúsági könyvtár: államosításkor (1876) és a múlt tanév végén. Az ifjúsági könyvtár rendszabályai. A Berzsenyi-kör könyvtára.	187—193
VIII. Jótekonyság. Segélyezés. Ösztöndíjak. Soproni áll. főreáliskolához kötött alapítványok: Rosenfeld Jakab- és Katalin 4 alapítványa. Soproni főreáliskolai Trefort ösztöndíj-alapítvány. Patzénkofer Konrád-féle ösztöndíj. Deák Ferencz-alapítvány. Ösztöndíjas tanulóink 1872/3—1874/5-ig. Segélyegyesület. A Segélyegyesület alapszabályai. Alapító tagok. Betegszoba-alap. Más alapok. Intézetünk jótekonysága.	194—215
IX. Az intézet vagyoni leltára. Vagyon. Jövedelem. Kiadások	216—218
X. Személyi ügyek. Felügyelet. Főigazgatók. Igazgatók. Tanárok statistikája. Tanszolgák. Tanárok fizetése	219—231
XI. Tanáraink társadalmi szerepe. Tanáraink életrajza	232—266
XII. Programmértékezések	267—268
Befejezésül	269

